

T.C.

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ESKİ ANADOLU TÜRKÇESİ DÖNEMİNE AİT
SATIR ARASI BİR KURAN TERCÜMESİ
ÜZERİNE DİL İNCELEMESİ
GİRİŞ-İNCELEME-METİN-SÖZLÜK**

1b-63b

EDİBE KÜBRA YILMAZ TÜRE

2501121047

TEZ DANIŞMANI

DOÇ. DR. AHMET NAİM ÇİÇEKLER

İSTANBUL-2018

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS

TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : EDİBE KÜBRA YILMAZ TÜRE Numarası : 2501121047
Anabilim Dalı / Anasanat Dalı / Programı : TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI / YÜKSEK LİSANS Danışmanı : DR. ÖĞR. ÜYESİ AHMET NAIM ÇİÇEKLER
Tez Savunma Tarihi : 18.06.2018 Saati : 14:00
Tez Başlığı : "Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Satır Arası Bir Kuran Tercümesi Üzerine Dil İncelemesi Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük 1b-63b"

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜNE** OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- DOÇ. DR. UĞUR GÜRSU		Kabul
2- DR. ÖĞR. ÜYESİ HAKAN AYDEMİR		Kabul
3- DR. ÖĞR. ÜYESİ AHMET NAIM ÇİÇEKLER		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- DOÇ. DR. MURAT ELMALI		
2- DOÇ. DR. AHMET ŞEFİK ŞENLİK		

ÖZ

ESKİ ANADOLU TÜRKÇESİ DÖNEMİNE AİT SATIR ARASI BİR KURAN TERCÜMESİ ÜZERİNE DİL İNCELEMESİ

GİRİŞ-İNCELEME-METİN-SÖZLÜK

1b-63b

EDİBE KÜBRA YILMAZ TÜRE

Eski Anadolu Türkçesi, Batı Türkçesinin XIII-XV. yüzyılları arasında gelişme gösteren dönemidir. Bu dönemde telif ve tercüme birçok eser yazılmıştır. İslam dininin X. yüzyılda Türkler tarafından kabul edilmesiyle birlikte Kuran'ın Türkçeye tercüme edilmesi faaliyetleri başlamıştır. Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait çok sayıda Kuran tercümesi nüshası, yurt içi ve yurt dışı kütüphanelerinde kayıtlı bulunmaktadır.

Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait satır arası Kuran tercümesi nüshalarından biri, Bursa Yazma Eserler Kütüphanesi Ulu Camii 53 (UC53) numarada kayıtlı olan nüshadır. Bu nüsha, Muhammed bin Bâli tarafından H. X. / M. XVI. yüzyılda istinsah edilmiştir. Eserin müellifi belirtilmemiştir. Ancak yapılan bu çalışma neticesinde, eserin Türk İslam Eserleri Müzesi 40 numarada kayıtlı olan Muhammed bin Hamza'ya ait Kuran tercümesinin bir nüshası olduğu anlaşılmıştır.

Çalışmanın giriş bölümünde, Kuran'ın Türkçeye tercümesi ve Doğu Türkçesi dönemine ait Kuran tercümeleri ile Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait satır arası Kuran tercümeleri üzerine yapılan çalışmalar kısaca anlatılmıştır. Bunun yanında eser, TİEM40 numaralı nüsha ile karşılaştırılarak tavsif edilmiştir. İnceleme bölümünde, metnin ses ve şekil özellikleri tespit edilerek bu özellikler metinden alınan örneklerle beraber detaylı olarak anlatılmıştır. Ardından metne transkripsiyonlu olarak yer verilmiştir. Sözlük bölümünde ise eserin sözlüğü dizin şeklinde hazırlanmış, ayrıca bir de özel adlar dizini oluşturulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kuran Tercümleri, Muhammed bin Bâlî, Eski Anadolu Türkçesi, fonoloji, morfoloji, dizin.

ABSTRACT

A LANGUAGE ANALYSIS ON AN INTERLINEAR TRANSLATION OF THE QURAN IN THE OLD ANATOLIAN TURKISH PERIOD

INTRODUCTION – LANGUAGE ANALYSIS – TEXT – INDEX

1b-63b

EDİBE KÜBRA YILMAZ TÜRE

Old Anatolian Turkish is a period of Turkish language development between XIII-XV centuries. Many original works and translations were written in this period. The interpretations of the Qur'an into Turkish were begun with the acceptance of the Islam by the Turks in the X century. Many manuscripts of Quran translations in the Old Anatolian Turkish period are registered in the domestic and foreign libraries.

One of the interlinear translation of the Quran in the Old Anatolian Turkish period is registered in Bursa Library of Manuscripts with the registration number of Ulu Camii 53 (UC53). This manuscript was copied by Mohammad bin Bâlî in the X (Gregorian) / XVI (Hijri) century. The author is not specified. However, as a result of this study, it was concluded that the work was a copy of Quran translation belonging to Mohammad bin Hamza, which is registered in the Museum of Turkish Islamic Works with the registration number 40.

In the introduction part of the study, the Turkish translation of Quran and the interpretations belonging to Eastern Turkic period and the interlinear Quran translations of the Old Anatolian Turkish period are briefly explained. In addition, the work has been characterized in comparison with the manuscript TIEM40. In the language analysis section, the phonetical and morphological features of the text are determined and these properties are explained in detail together with the samples taken from the translation. In the text section, the manuscript was transcribed. In the next

section, all of the words in the document are indexed, and a proper names directory was also covered.

Keywords: Quran Translations, Mohammad bin Bâlî, Old Anatolian Turkish, phonology, morphology, index.

ÖNSÖZ

Türkler X. yüzyılda kitleler halinde İslam dinine geçmeye başladıktan sonra mukaddes kitap Kuran'ı Türkçeye tercüme etmeye başlamışlardır. Kuran tercümeleri, Türk dili tarihini öğrenme, Türk dilinin gelişme sürecini takip etme ve inceleme imkânı sağlayan kıymetli eserlerdir. Bu tercümeler, satır arası tercümeler ve tefsirli tercümeler olmak üzere iki kola ayrılmaktadır. Satır arası tercümelerde her kelimenin Türkçe karşılığı kelimenin altına yazılarak verilmektedir. Bu şekilde bir çeviri sayesinde Türkçe birçok kelime, ek ve edatların anlam ve görevlerini Arapça karşılıklarından faydalanarak ortaya koymak mümkündür. Ayrıca bu tercümelerde her kelimenin Türkçe karşılığının verilmesi, Türkçenin söz varlığını belirlemede ve Arap-Fars dilleri karşısındaki durumunu ortaya koyma noktasında büyük bir öneme sahiptir.

Bu çalışma, Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait satır arası bir Kuran tercümesi nüshası üzerine yapılmıştır. Bu nüsha, Muhammed bin Bâlî tarafından H. X. / M. XVI. yüzyılda istinsah edilmiştir. Müellif belirtilmemekle birlikte, yapılan çalışmalar bu nüshanın Muhammed bin Hamza'nın TİEM40 numarada kayıtlı Kuran tercümesinin bir nüshası olduğunu ortaya koymuştur.

Bu çalışmada, eserin 1b-63b varakları üzerinde transkripsiyon, dil incelemesi, sözlük çalışmaları yapılmıştır. Çalışmanın giriş kısmında, Kuran'ın Türkçeye tercümesi ve Doğu Türkçesi dönemine ait Kuran tercümeleri ile Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait satır arası Kuran tercümeleri üzerine yapılan çalışmalar üzerinde durulmuştur. Daha sonra TİEM40 numaralı Kuran tercümesi hakkında bilgi verilmiş ve üzerinde çalışılan UC53 numaralı nüsha tavsif edilmiştir. Son olarak söz konusu iki nüshadan varak örneklerine yer verilmiştir.

Dil incelemesi kısmında, eserin ses ve şekil özellikleri ele alınmıştır. Eserin sözlüğü, dizin şeklinde hazırlanmıştır. Metinde geçen bütün kelimeler, metindeki anlamları ile birlikte verilmiştir. Deyimleşmiş ifadeler anlamları verilerek ayrı bir alt başlıkta gösterilmiştir. Türkçe olmayan kelimelerin hangi dilde oldukları belirtilmiştir. Bu bölümde ayrıca özel adlar dizinine yer verilmiştir.

Bu çalışmayı hazırlarken bana yardımcı olan, desteğini ve ilgisini esirgemeyen Prof. Dr. Mustafa Özkan ve Doç. Dr. Ahmet Naim Çiçekler'e, birçok kaynak kitaba ulaşmamı sağlayan Dr. İsmail Taş'a, sözlük oluşturmamda teknik açıdan yardımcı olan ve çalışmalarım sırasında en büyük destekçim değerli eşim Kerim Türe'ye şükranlarımı sunarım.

İstanbul 2018

Edibe Kübra Yılmaz Türe

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ	vii
İÇİNDEKİLER.....	ix
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiii
GİRİŞ.....	14
1. Kur'ân-ı Kerîm'in Türkçeye Tercümesi	14
1.1. Kur'ân-ı Kerîm'in Doğu Türkçesine Tercümeleri	14
1.1.1. Süleymaniye Nüshası (Karışık Dilli Tercüme)	15
1.1.2. İngiltere Nüshası (John Rylands).....	15
1.1.3. Süleymaniye Nüshası (Harezmi Sahası)	16
1.1.4. TİEM Nüshası (Türk İslam Eserleri Müzesi).....	16
1.1.5. Anonim Tefsir (Rusya)	16
1.1.6. Özbekistan Nüshası.....	16
1.2. Kur'ân-ı Kerîm'in Anadolu Türkçesine Tercümeleri	17
1.2.1. Satır Arası Tercümeler	17
1.2.1.1 Bursa Yazma ve Eski Eserler Kütüphanesi.....	18
1.2.1.2. Manisa İl Halk Kütüphanesi	18
1.2.1.3. Sivas Kongre ve Etnografya Müzesi.....	18
1.2.1.4. Türk İslam Eserleri Müzesi.....	19
2. Üzerinde Çalışılan Yazma Nüshanın Tavsifi.....	20
3. TİEM40 ve UC53 Nüshalarından Varak Örnekleri	22

BİRİNCİ BÖLÜM

İNCELEME

1. SES BİLGİSİ.....	30
1.1. ÜNLÜLER.....	30
1.1.1. Ünlü Değişimleri	30
1.1.1.1. i/e Değişmesi.....	30
1.1.1.2. u/i ve ü/i Değişmesi.....	32
1.1.2. Ünlü Uyumları	33
1.1.2.1. Kalınlık-İncelik Uyumu	33
1.1.2.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu	34

1.1.2.2.1. Köklerde Uyumsuzluk	34
1.1.2.2.2. Eklerde Uyumsuzluk.....	35
1.1.2.2.2.1. Yuvarlak Ünlü Taşıyan Ekler.....	36
1.1.2.2.2.2. Düz Ünlü Taşıyan Ekler.....	38
1.1.3. Ünlü Düşmesi.....	39
1.1.4. Ünlü Türemesi	39
1.1.5. Birleşme	40
1.2. ÜNSÜZLER.....	40
1.2.1. Ünsüz Değişmeleri.....	40
1.2.1.1. b > p değişmesi	41
1.2.1.2. b > v değişmesi	41
1.2.1.3. t > d değişmesi	41
1.2.1.4. k > g değişmesi	42
1.2.1.5. k > h değişmesi	43
1.2.1.6. m > b değişmesi	43
1.2.1.7. d > y değişmesi	43
1.2.1.8. ğ > v değişmesi	44
1.2.2. Ünsüz Düşmesi	44
1.2.2.1. /b/ ve /l/ ünsüzlerinin düşmesi	44
1.2.2.2. /g/ ve /ğ/ ünsüzünün düşmesi	44
1.2.3. Ünsüz Türemesi	44
1.2.3.1. /y/ ve /n/ ünsüzlerinin türemesi	45
1.2.4. Ünsüz İkizleşmesi	45
1.2.5. Ünsüz Benzeşmesi	46
1.2.6. Hece Düşmesi	47
2. ŞEKİL BİLGİSİ.....	47
2.1. İSİM	47
2.1.1. İSİM ÇEKİM EKLERİ	47
2.1.1.1. Çokluk Eki	47
2.1.1.2. İyelik Ekleri	48
2.1.1.3. Hâl Ekleri	48
2.1.1.3.1. Yönelme Hâli Eki.....	49
2.1.1.3.2. Belirtme Hâli Eki	49

2.1.1.3.3. Bulunma Hâli Eki.....	50
2.1.1.3.4. Uzaklaşma Hâli Eki	50
2.1.1.3.5. İlgi Hâli Eki.....	50
2.1.1.3.6. Eşitlik Hâli Eki.....	51
2.1.1.3.7. Yön Hâli Eki	51
2.1.1.3.8. Vasıta Hâli Eki	52
2.1.1.4. Aitlik Eki.....	52
2.1.2.YAPIM EKLERİ.....	53
2.1.2.1. İsimden İsim Yapan Ekler.....	53
2.1.2.2. Fiilden İsim Yapan Ekler	54
2.2. ZAMİR.....	56
2.2.1 Şahıs Zamirleri.....	57
2.2.2. İşaret Zamirleri.....	57
2.2.3. Dönüşlülük Zamiri	57
2.2.4. Belirsiz Zamirler	58
2.2.5. Soru Zamiri	58
2.2.6. Bağlama Zamirleri	58
2.3. SIFAT	59
2.3.1. Niteleme Sıfatları	59
2.3.2. Belirtme Sıfatları.....	59
2.3.2.1. İşaret Sıfatları.....	59
2.3.2.2. Belirsizlik Sıfatları	59
2.3.2.3. Soru Sıfatları	59
2.3.2.4. Sayı Sıfatları.....	60
2.4. ZARF	60
2.4.1. Zaman Zarfları	60
2.4.2. Yer-Yön Zarfları	60
2.4.3. Miktar Zarfları	60
2.4.4. Hâl Zarfları.....	61
2.5. EDAT.....	61
2.5.1. Çekim Edatları	61
2.5.2. Bağlama Edatları.....	62
2.5.3. Ünlem Edatları	62

2.6. FİİL	63
2.6.1. YAPIM EKLERİ.....	63
2.6.1.1. İsimden Fiil Yapan Ekler	63
2.6.1.2. Fiilden Fiil Yapan Ekler.....	64
2.6.2. FİİL ÇEKİM EKLERİ	65
2.6.2.1. Şahıs Ekleri	65
2.6.2.1.1. Zamir Kökenli Şahıs Ekleri.....	65
2.6.2.1.2. İyelik Kökenli Şahıs Ekleri	66
2.6.2.2. Zaman Ekleri.....	68
2.6.2.2.1. -dı/ -di/, -du/ -dü/	68
2.6.2.2.2. -r/, -ar/ -er/, -ur/, -ür/	68
2.6.2.3. Tasarlama Kipleri.....	69
2.6.2.3.1. Emir Kipi	70
2.6.2.3.2. İstek Kipi.....	71
2.6.2.3.3. Dilek-Şart Kipi.....	72
2.6.3. EK-FİİL.....	72
2.6.4. BİRLEŞİK FİİLLER.....	73
2.6.4.1. İsim + Yardımcı Fiil Şeklinde Oluşan Birleşik Fiiller	73
2.6.5. FİİLİMSİLER	74
2.6.5.1. Sıfat Fiiller	74
2.6.5.2. Zarf Fiiller (Gerundium)	75

İKİNCİ BÖLÜM

METİN

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1. SÖZLÜK.....	138
2. ÖZEL ADLAR DİZİNİ	265
SONUÇ	274
KAYNAKÇA.....	276

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e. : Adı geçen eser

Ar. : Arapça

a.s. : ‘Aleyhi’s-selâm

bkz. : Bakınız

C. : Cilt

EAT: Eski Anadolu Türkçesi

Far. : Farsça

Haz. : Hazırlayan

Hız. : Hazreti

s. : Sayfa

V. : Volume

vb. : Ve benzeri

vd. : Ve diğerleri

vs. : Ve saire

GİRİŞ

1. Kur'ân-ı Kerîm'in Türkçeye Tercümesi

Türklerin X. yüzyılda toplu halde İslam dinini kabul etmeleriyle birlikte yeni dinin öğreti ve esaslarını öğrenme ihtiyacı oluşmuştur. Bu ihtiyacı karşılamak için ana kaynak Kur'ân-ı Kerîm'in çevirileri yapılmaya başlanmıştır.

Araştırmacıların birçoğunun ittifakı üzere, Kuran bir bütün halinde ilk olarak Sâmanoğullarından Emir Mansur bin Nuh (m. 961-976) zamanında Farsçaya tercüme edilmiştir. Taberî tefsirinin tercümesi olan bu eser, Horasanlı ve Mâverâünnehirli bilginlerden kurulan bir heyet tarafından kaleme alınmıştır. Zeki Velidi Togan'a göre, bu heyet içerisinde Türk üyeler de bulunmakta idi.¹ Kuran'ın ilk tercümesi ise, yine Zeki Velidi Togan'a göre, Farsçaya yapılan tercüme ile aynı zamanda, belki de aynı heyetin Türk üyeleri tarafından oluşturulmuştur. Söz konusu tercümenin satır arası bir çeviri olduğunu, Taberî tefsirinin Farsça çevirisine dayandığını da eklemektedir.²

Fuat Köprülü ve fikirlerini Köprülü'ye dayandıran Abdülkadir İnan'a göre ise, Kuran'ın ilk Türkçe tercümesi, Farsça tercümeden yaklaşık olarak bir asır sonra XI. yüzyıl başlarında yapılmıştır.³ Kuran'ın bu ilk tercümesi günümüze ulaşmamıştır. Doğu Türkçesiyle yapılmış mevcut tercümelerin, bu ilk nüshadan istinsah edildiği kabul edilmektedir. Bunların en eskisi, Türk ve İslam Eserleri Müzesi 73 numarada kayıtlıdır. Bahsi geçen eserin istinsah tarihi 734/1333'tür.

1.1. Kur'ân-ı Kerîm'in Doğu Türkçesine Tercümeleri

Türklerin X. asırda İslamiyet'i devlet dini olarak kabul etmelerinden sonra Kuran'ın Türkçeye tercümesi faaliyetleri başlamıştır. Bu asır itibarıyla Kur'ân-ı

¹ Zeki Velidi Togan, "Londra ve Tahran'daki İslami Yazmalardan Bazılarına Dair", **İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi**, III, 1959-1960, İstanbul 1960, s. 135-138

² Zeki Velidi Togan, **a.g.m.**, s. 135.

³ M. Fuat Köprülü, **Türk Edebiyatı Tarihi**, İstanbul 1926, s. 192 (3. Baskı, İstanbul 1981); Abdülkadir İnan, **Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Tercümeleri Üzerinde Bir İnceleme**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1961, s. 8

Kerîm'in Doğu Türkçesine çevrilmiş altı nüshası bilinmektedir.⁴ Bunlardan dördü satır arası, ikisi de tefsirli tercüme niteliği taşımaktadır.⁵ Söz konusu nüshalar şunlardır:

1.1.1. Süleymaniye Nüshası (Karışık Dilli Tercüme)

Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar Bölümü 3966 numarada kayıtlı olan bu eseri bilim dünyasına tanıtan Nuri Yüce'dir.⁶ Daha sonra Osman Toker, Nuri Yüce yönetiminde nüshanın 109b-144a varakları üzerinde bir yüksek lisans çalışması yapmıştır.⁷ Nüshanın kalan bölümlerini 2005-2007 yılları arasında 4 ayrı kişi tez çalışması olarak hazırlamış ve böylece nüshanın tamamı çalışılmıştır.⁸ Karışık dilli eser niteliğinde olan bu tercümede, Karahanlı, Kıpçak ve Oğuz Türkçesi özelliklerini bir arada görmek mümkündür.

1.1.2. İngiltere Nüshası (John Rylands)

Manchester, John Rylands Kitaplığı Arapça Yazmalar bölümünde muhafaza edilen bu tercümenin kayıt numarası 25-38'dir. Eserin kim tarafından, ne zaman ve

⁴ Bu konuda bilgi için bkz.: Tören, Hatice, **Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Amme Cüzü Tefsiri, Mustafa bin Muhammed**, Cilt I: Metin-İnceleme-Tıpkıbasım, Cilt II: Sözlük, Çantay Yay., İstanbul 2007., C. I, s. 2 vd.

⁵ Güliden Sağol, **Harezmi Türkçesi Satır Arası Kur'an Tercümesi (Giriş- Metin- Sözlük) I-II**, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Türk Dili Anabilim Dalı, (Doktora Tezi), İstanbul, 1993. (Güliden Sağol, **An İnter-Liner Translation of the Qur'an into Khwarazm Turkish**, The Department of Near Eastern Languages and Civilizations, Harvard University, 1999)

⁶ Nuri Yüce, "Eine neu entdeckte Handschrift des Mitteltürkischen". — **Sprach - und Kulturkontakte der türkischen Völker. (Materialien der zweiten Deutschen Turkologen-Konferenz Rauschholzhausen, 13.-16. Juli 1990, herausgegeben von Jens Peter Laut und Klaus Röhrborn. Harrassowitz Verlag, Wiesbaden 1993. Veröffentlichungen der Societas Uralo-Altaica Band 37).** s. 221-227.

⁷ Osman Toker, **Karışık Dilli Kur'an Tercümesi (Varak no: 109b-144a)**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2000.

⁸ Cengiz Müfettişoğlu, **Karışık Dilli Bir Kur'an Çeviri Yazmanın 037a-072a Yaprakları Üzerinde Dil İncelemesi**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006; Aslı Uygun, **Karışık Dilli Bir Kur'an Çeviri Yazmanın 114b-183a Yaprakları Üzerinde Dil İncelemesi**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2007; Recep Yılmaz, **Karışık Dilli Kur'an Tercümesi**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2007; Ayşe Uyansoy Hillhouse, **Karışık Dilli Kur'an Çevirisi (1a-37a)**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006.

nerede istinsah edildiği bilinmemektedir. Satır arası bir tercümedir. Türkçe yanında Farsça tercüme de içermektedir.

1.1.3. Süleymaniye Nüshası (Harezm Sahası)

Güliden Sağol tarafından üzerinde doktora çalışması⁹ yapılan bu nüshanın yazıldığı yer ve müstensihi bilinmemektedir. Süleymaniye Kütüphanesi Hekimoğlu Ali Paşa Camii 2 numarada korunmaktadır. Bu tercüme, Harezm Türkçesi ile istinsah edilmiş satır arası bir tercümedir.

1.1.4. TIEM Nüshası (Türk İslam Eserleri Müzesi)

Türk İslam Eserleri Müzesi 73 numarada kayıtlı bu eser, mevcut Kuran tercümeleri arasında en eskisi olarak nitelendirilmektedir. Bu tercüme, satır arası olup Arapça kelimelere doğrudan Türkçe karşılıklar verilerek oluşturulmuştur. 14. yüzyıl başlarında Şirazlı Muhammed bin Hacı Devletşah tarafından istinsah edilmiştir. Eser üzerinde Abdullah Kök ve Suat Ünlü, Sema Barutçu danışmanlığında doktora çalışması yapmışlardır.

1.1.5. Anonim Tefsir (Rusya)

Leningrad Asya Müzesi Kitaplığı 2475 numarada kayıtlı bu eserin kim tarafından, ne zaman ve nerede yazıldığı bilinmemektedir. Orta Asya Tefsiri veya Anonim tefsir olarak bilinmektedir. Eserin dili Müşterek Orta Asya Türkçesidir. Bunun yanında Oğuz, Çağatay, Kıpçak ve Harezm Türkçesi izleri de taşımaktadır.

1.1.6. Özbekistan Nüshası

Özbekistan İlimler Akademisi Ebu Reyhan el-Biruni adlı Şarkşinaslık Enstitüsü'nde 2008 numarada kayıtlı bu tercüme, satır arası Türkçe-Farsça tercüme içermektedir. Kuran tercümesini bilim dünyasına tanıtan, A. A. Semenov'dur.

⁹ Güliden Sağol, *An Inter-Linear Translation of The Qur'an into Khwarazm Turkish, Introduction, Text, Glossary and Facsimile*, Harvard University, 1993-1999.

1.2. Kur'ân-ı Kerîm'in Anadolu Türkçesine Tercümeleri

Kur'ân-ı Kerîm'in Anadolu Türkçesine tercümeleri, Selçuklu devletinin dağılmasından sonra kurulan Beylikler döneminde yapılmıştır. Bu ilk tercümeler satır arası kelime kelime tercüme değil, daha ziyade tefsirli tercümelerdir. Bunlar çoğunlukla kısa sure tefsirleridir. Ahmet Topaloğlu'na göre, istinsah tarihi bakımından bilinen en eski nüsha Burdur kitaplığı 1234 numarada kayıtlı olan nüshadır. Fakat sonradan yapılan araştırmalar daha evvelki dönemlere ait nüshalar da ortaya çıkarmıştır.¹⁰

Anadolu sahasında görülen Türkçe Kuran tercümeleri, tefsirli tercümeler ve satır arası tercümeler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Tefsirli tercümelerde Arapça kelimenin bir Türkçe kelime ile karşılanmasından çok, bütün bir ayetin uzun cümlelerle açıklanması esastır. Satır arası tercümelerde ise her kelimenin Türkçe karşılığı kelimenin altına yazılarak verilmektedir. Bu tercümelerde kelimeler birebir anlamlandırıldığı için Arapça cümle yapısına uygun bir dizilim oluşmaktadır. Bu nedenle Türkçe cümle yapısına uymamaktadır. Fakat bu şekildeki bir çeviri sayesinde Türkçe birçok kelime, ek ve edatların anlam ve görevlerini Arapça karşılıklarından faydalanarak ortaya koymak mümkündür. Ayrıca bu tercümelerde her kelimenin Türkçe karşılığının verilmesi, Türkçenin söz varlığını belirlemede ve Arap-Fars dilleri karşısındaki durumunu ortaya koyma noktasında büyük bir önemi haizdir.

1.2.1. Satır Arası Tercümeler

Eski Anadolu Türkçesi döneminde Kuran'ın tamamına yönelik tercüme çalışmalarına XIV. asrın sonlarına doğru başlanmıştır. Bu dönemde yapılan tercümeler, satır arası kelime kelime tercümeler, tefsirli tercümeler ve tefsirler olmak üzere üç şekildedir. Söz konusu bölümde satır arası tercümelere kısaca yer verilecektir.

¹⁰ Ahmet Topaloğlu, **XV. Yüzyıl Başlarında Yapılmış Kur'an Tercümesi**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1976, s. 3; Ayrıca bkz.: Yusuf Akçay, **Mustafa Bin Muhammed'in İhlas Sûresi Tefsiri (Giriş-İnceleme-Metin-Ekler Dizini-Sözlük-Tıpkı Basım)**, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Kütahya, 2005.

1.2.1.1 Bursa Yazma ve Eski Eserler Kütüphanesi

Anadolu sahasında Türkçe Kuran tercümelerinin istinsah tarihi bakımından en eskisi¹¹ olan bu nüsha, Murat Küçük tarafından doktora¹² çalışması olarak hazırlanmıştır. Nüshanın istinsah tarihi H. 804/ 1401'dir. Müstensih ise Hasan bin Ali el-Bestâmî'dir.

1.2.1.2. Manisa İl Halk Kütüphanesi

Manisa İl Halk Kütüphanesi nadir eserler bölümü 931 numarada kayıtlı olan bu nüsha, Esra Karabacak tarafından doktora çalışması olarak hazırlanmıştır.¹³

1.2.1.3. Sivas Kongre ve Etnografya Müzesi

Sivas Kongre ve Etnografya Müzesi E.Y. 84/176 numarada yer alan ve yazarı belli olmayan bu eser, Kezban Hatun adına 1240/1824'te vakfedilmiştir. Müstensihi bilinmeyen bu eserin istinsah tarihi 903/1497'dir. Eser üzerinde, Bilal Yücel danışmanlığında çeşitli zamanlarda yüksek lisans çalışmaları yapılmıştır. Bu çalışmalar sırasıyla şu şekildedir:

- Hikmet Yılmaz, **Eski Anadolu Türkçesiyle Yazılmış Satır Arası Bir Kur'an Çevirisi (Metin-Gramer-Sözlük)**, Cumhuriyet Ü., SBE., TDE., Yüksek Lisans Tezi, Sivas 1992.

- H. İbrahim Delice, **Eski Anadolu Türkçesiyle Yazılmış Satır Arası Bir Kur'an Çevirisi (Gramer-Metin-Çeviri-Sözlük), (105b-170b)**, Cumhuriyet Ü., SBE., TDE., Yüksek Lisans Tezi, Sivas 1992.

¹¹ Ahmet Topaloğlu, "Kur'an-ı Kerim'in İlk Türkçe Tercüme ve Cevahirü'l-Esdağ", **Türk Dünyası Araştırmaları**, Sayı 27, İstanbul Aralık 1983, s. 61.

¹² Murat Küçük, "Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Satır Arası İlk Kur'an Tercümesi (İnceleme-Metin-Dizin)", Ankara Üniversitesi SBE., Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, (doktora tezi), Ankara 2001, s. XVIII.

¹³ Esra Karabacak, **Manisa İl Halk Kütüphanesindeki Satır Arası Kur'an Tercümesi, (Giriş-Metin- Dizin I-II-III)**, Marmara Ü. Türkiyat Arş. Enst. Doktora Tezi, İstanbul 1992.

- Ali Akar, **Eski Anadolu Türkçesiyle Yazılmış Satır Arası Bir Kur'an Çevirisi (Metin-Gramer-Sözlük)**, Cumhuriyet Ü., SBE., TDE., Yüksek Lisans Tezi, Sivas 1992.

- Mehtap Alper, **Eski Anadolu Türkçesiyle Yazılmış Satır Arası Bir Kur'an Çevirisi (Metin-Gramer-Sözlük) (315a-388a varakları arası)**, Cumhuriyet Ü., SBE., TDE., Yüksek Lisans Tezi, Sivas 1998.

- Mehmet Kütükçü, **Eski Anadolu Türkçesiyle Yazılmış Satır Arası Bir Kur'an Çevirisi (Gramer-Metin-Tertip-Sözlük), (535b-616b varakları arası)**, Cumhuriyet Ü., SBE., TDE., Yüksek Lisans Tezi, Sivas 2005.

- Harun Küpeli, **Eski Anadolu Türkçesiyle Yazılmış Satır Arası Bir Kur'an Çevirisi (Gramer-Metin-Tertip-Sözlük), (464a-535b)**, Cumhuriyet Ü., SBE., TDE., Yüksek Lisans Tezi, Sivas 2006.

1.2.1.4. Türk İslam Eserleri Müzesi

Türk İslam Eserleri Müzesi 40 numarada kayıtlı bu eser, Molla Fenari olarak da bilinen Muhammed bin Hamza'ya ait bir tercümedir. Asıl tercüme kısmı 290 varaktır. Varak ölçüsü 34,5x26, yazı ölçüsü 26x18 cm'dir. Cildi açık vişne renk meşindendir. Her sayfada 11 satır bulunmaktadır. Bu tercüme, ketebe kaydına göre 827/1424 yılında yapılmıştır.

Tercüme yapılırken açıklama mahiyetinde şerh ve tefsirler eklenmiştir. Bu şerh ve tefsirler, genellikle sayfa kenarına, kısmen de yer müsait oldukça satır aralarına kaydedilmiştir. Ahmet Topaloğlu'nun tespitine göre, mütercim çeviriyi yaparken bazı tefsir kaynaklarını esas almış ve birçok açıklamalarını aynen tercüme etmiştir. Bu kaynaklar, Kadı Beydâvî'nin Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl adlı tefsiriyle, Zemahşerî'nin el-Keşşâf an Hakâik ve Neseî'nin Medârikü't-Tenzîl ve Hakâiku't-Te'vîl isimli tefsirleridir.

Eser, Ahmet Topaloğlu tarafından doktora çalışması olarak hazırlanmış¹⁴ daha sonra Kültür Bakanlığı Yayınları arasında basılmıştır.¹⁵ İki cilt olarak yayımlanan bu çalışmanın birinci cildinde “Giriş” ve “Metin”; ikinci cildinde ise “Sözlük” bulunmaktadır. Çalışmanın “Giriş” kısmında Kur’ân-ı Kerîm’in Türkçe tercümeleri, Muhammed bin Hamza’nın Kuran tercümesinin hususiyetleri, Kur’ân-ı Kerîm ve Hz. Muhammed ile ilgili bilgiler yer almaktadır. “Metin” kısmında ise, sure-ayet ve varak-satır numaraları belirtilerek düzenlenen transkripsiyonlu metin bulunmaktadır.

Çalışmanın ikinci cildini oluşturan sözlük, örnekli olarak hazırlanmıştır. Sözlükte kelime anlamları verilmiş, ayrıca bu anlamları karşılayan metin içerisindeki örnek cümleler sıralanmıştır.

Kapsam ve içerik bakımından önemli bir yer teşkil eden bu çalışmada Ahmet Topaloğlu, Muhammed bin Hamza’nın Kuran tercümesinin bir başka nüshasından bahsetmemektedir. Fakat yapılan çalışma neticesinde, bu teze esas teşkil eden UC53 numaralı nüshanın, bu eserin bir nüshası olduğu ortaya çıkmıştır.

2. Üzerinde Çalışılan Yazma Nüshanın Tavsifi

Bursa Yazma Eserler Kütüphanesi Ulu Camii 53 (UC53) numarada bulunan bu yazma nüsha, satır arası Kuran tercümeleri sınıfına girmektedir. Yazmanın 469a sayfasında yer alan ferağ kaydına göre müstensih, Muhammed bin Bâlî’dir. Söz konusu yazma nüsha H. X. / M. XVI. yüzyılda istinsah edilmiştir.

469 varaktan (938 sayfa) oluşan nüshada, 1b ve 2a sayfaları dışında her sayfada 9 satır bulunmaktadır. 1b ve 2a sayfalarında ise 5 satır bulunmaktadır. Eser, 244x168-178x120 mm ölçülerindedir. Köşebentli, zencirekli, miklepli meşin ciltlidir. Nesih yazıyla kaleme alınmış olan bu nüshada kelimelerin bir kısmı harekeli, bir kısmı harekesizdir. 6b sayfasına kadar kırmızı mürekkep kullanılmıştır. Aynı sayfanın dördüncü satırı itibarıyla siyah mürekkep kullanılmaya başlanmıştır.

¹⁴ Ahmet Topaloğlu, **Muhammed Bin Hamza'nın Kur'an Tercümesi: Giriş ve Metin, Sözlük Üzerinde İnceleme**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yeni Türk Filolojisi Kürsüsü Doktora Tezi, İstanbul 1973.

¹⁵ Ahmet Topaloğlu, Muhammed Bin Hamza, **XV. Yüzyıl Başlarında Yapılmış Kur'an Tercümesi I (Giriş-Metin), II (Sözlük)**, Kültür Bakanlığı Yayınları: 227, İstanbul 1976-1978.

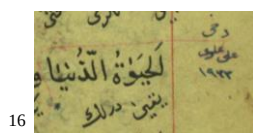
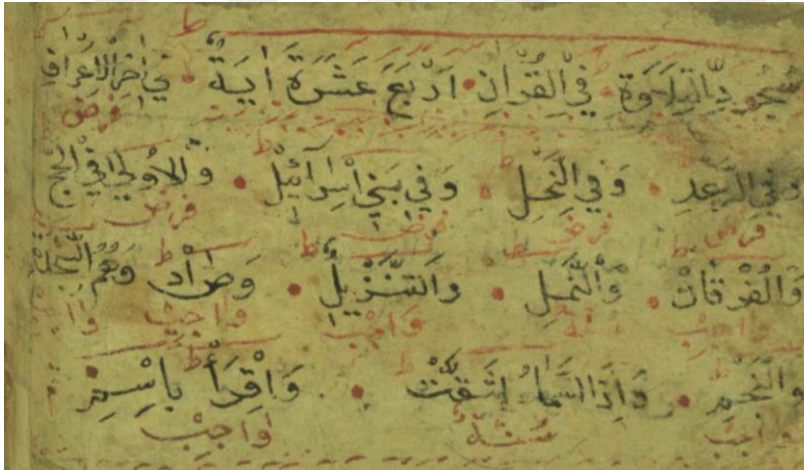
Açıklama mahiyetindeki şerh ve tefsirler, TİEM40 numaralı nüshada genellikle sayfa kenarında, yer müsait oldukça da satır aralarında iken, UC53 numaralı nüshada tamamen satır aralarında bulunmaktadır.

Üzerinde çalışılan bu nüsha, Fâtiha suresi ile başlayıp Nâs sûresiyle sona ermektedir. İncelemesi yapılan kısım ise Fâtiha, Bakara ve Âl-i İmrân sûrelerini kapsayan 1b-63b aralığıdır. Söz konusu sayfa aralığı incelenirken müstensih dışında bir kimsenin eser üzerinde yer yer düzeltmelerde bulunduğu tespit edilmiştir.¹⁶

Nüsha, Fâtiha Sûresi'nin başında bulunan besmele ile başlamaktadır:

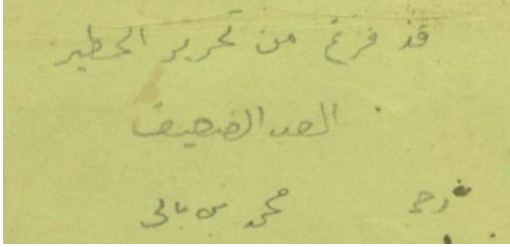

Nüsha, Kuran'da tilavet secdesi ayetlerinin bulunduğu sûre isimlerinin yazdığı bir varak ile sona ermektedir:

¹⁶ (28b/07). Sayfa kenarına kaydedilen bilgidir bu kişinin Ali Ulvi Elöve olduğu anlaşılmaktadır. Yine bu bilgidir, düzeltmenin 1933 yılında yapıldığı ortaya çıkmaktadır. Ali Ulvi Elöve, 1881-1975 yılları arasında yaşayan Türk şair, öğretmen, çevirmen ve dilcidir. Türk edebiyatındaki ilk çocuk şairlerden olup çocuk edebiyatı, edebiyat tarihi ve Türkçenin tarihi ve grameri üzerine araştırmaları bulunmaktadır. Bursa'da öğretmen olarak görev yaptığı sırada Türk Dil Kurumu'nun gramer-sentaks koluna üye seçilmiştir. Kendisine öncelikle Bursa Ulu Cami'de bulunan iki Kuran tercümesi fişlenmek ve taranmak üzere verilmiştir. Bu iki tercümeden biri, bu teze konu olan UC53 numaralı nüshadır. Elöve'nin nüshada yaptığı düzeltmeler çalışmanın metin kısmında dipnotla gösterilmiştir.

Nüşanın ketebe kaydı:

Ḳad furıǵa min taḥriri'l-ḥaṭīr

el-'abdu'd- ḍa'īf

Muḥammed bin Bālī

3. TİEM40 ve UC53 Nüşalarından Varak Örnekleri

Yapılan çalışma neticesinde, üzerinde çalışılan UC53 numaralı yazma nüşanın TİEM40 numarada kayıtlı Muhammed bin Hamza'ya ait Kuran tercümesinin bir nüshası olduğu tespit edilmiştir. Her iki nüshadan alınan varak örnekleriyle (1b, 2a, 2b, 3a) bunu görmek mümkündür.

(1)

[1b]

SÜRATÜ'L - FÂTİHA

(7 âyettir - Mekke'de nâzil olmuştur)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

¹Tanrı adı-y-ıla *ya'nî başların yâ okurun;*
gey rahmat kılıcı, rahmat kılıcı

1 ²Ömek Tanrı'nundur; âlemler issi -yâ bisleyicisi.

2 Gey rahmat kılıcı, rahmat kılıcı.

3 Yanut ³günü issi *ya'nî kıyamat gününde hükm eylemege mâlik olan.*

4 Sana taparuz; dakı senden arka,virmek isterüz.

5 ⁴Yol göster bize, toǵru yol.

6-7 Yolu anların kim eylük eyledün ⁵anların üzerine; kaçınılmış-
lar degüller *ya'nî cühûd degüller;* dakı azmışlar degüller *ya'nî nasrânî*
degüller.

TİEM40-1b

UC53-1b

UC53-1b

- (1) Başladum adı-y-ıla Tañrı'nuñ raḥmet vèricidür, esirgeyicidür.
- (2) Ögmek Tañrı'nuñdur 'älemeler issi yâ bèsleyici. Gey raḥmet kılıcı, şefā' at kılıcı. Yanut
- (3) günü issi. Saña tparuz, daḡı senden arka vèrmek isterüz. (4) Yol göster bize, tğrı yolu. Yol anlaruñ kim eylük eyledüñ anlaruñ üzerine; (5) kaçınılmış degül, ya' nī cühüd degüller, daḡı azmış degüller, ya' nī naşrānī degüller.

(2)

[2a]

SÛRATÜ'L - BAKARA

(286 âyettir - Medîne'de nâzil olmuştur)

Bismillâhi'r-rahmâni'r-rahim

1 Elif, Lâm, Mîm: انا الله اعلم * ya'nî benven Tanrı bilürin. Yâ "elif" Allâh'dur, "lâm" Latîf'dur, "mîm" Mecîd'dür; yâ "elif" Allâh'dur, "lâm" Cebreyil'dür, "mîm" Muhammed'dür.

2 Şol Kitab ya'nî Kur'an kim, ilerü va'da olındı-y-ıdı, yokdur gümen anun içinde; yol göstermekdür sakıncılara.

3 Anlar kim inanurlar görünmez nesneye ya'nî Tanrı'ya, yâ uçmağ'a, yâ kıyamata, yâ Kur'an'a; dakı durudurlar namâzı ya'nî dâyımlı kırlurlar. Dakı andan kim rûzî virdük anlara, nafaka virürler.

4 Dakı anlar kim, inanurlar ana kim indürinildi 'senün dapa; dakı ana kim indürinildi senden ilerü ya'nî Tevrit, İncil. Dakı kıyamat günini, anlar gümenstüz bilürler.

TIEM40-2a

UC53-2a

UC53-2a

Bismillāhirrahmānirrahīm¹⁷

(1) Elif, Lām, Mīm¹⁸: انا الله اعلم; ya‘nī benüm Tañrı bilür. Yā elif Allah‘dur, mīm Muḥammed‘dür; yā elif Allah‘dur, lām Cebrāyil‘dür, mīm Muḥammed‘dür.¹⁹ Şol kitāb ya‘nī Qur‘ān kim va‘de olundı-y-ıdı, [yoğdur gümān] anuñ içinde. Yol göstermekdür (2) saşınıcılara. Anlar kim inanurlar görünmez nesneye, ya‘nī uçmak yā Qur‘ān yā kıyāmete, dağı turgururlar namāzı, dağı²⁰ kılurlar. (3) Dağı anlar²¹ kim rüzı vèrmek²² anlara, nafağa vèrürler. Dağı anlar kim (4) inanurlar aña kim indürinildi saña, dağı aña kim indürinildi senden ilerü, ya‘nī Tevrīt içinde²³.

5 [2b] Şunlar toğru yol üzeredür, Çalabı‘larından; dakı şunlar kurtılmışlardır.

6 Bayık anlar kim kâfir oldılar; barabardur 2anların üzere, korkıtun mı kim anları, yā korkıtmadun mı anları; inanmazlar.

7 Mühr urdı Tanrı, gönülleri üzere anların, dakı kulağı üzere anların; 3dakı gözleri üzere anların örtüdür. Dakı anlarındur azab ulu.

8 Dakı âdamlardan oldur kim eydür: “İnanduk Tanrı’ya, 4dakı son-rağı güne.” Dakı degüldür bular inanmışlar.

TİEM40-2b

¹⁷ Rahman ve Rahim olan Allah’ın adıyla.

¹⁸ Kimi sûrelerin başındaki bu gibi harfler hurûf-ı mukatta olarak isimlendirilir. Bunları anlamlandırmak mümkün değildir. Mütercim, bu harflerin anlamını en iyi bilen Allah olduğunu belirtmiş ve bazı tefsirlerdeki yorumları eklemiştir.

¹⁹ Hurûf-ı mukattanın tefsir yorumu olan bu cümlede, müstensih hatası olduğu tespit edilmiştir. TİEM40 numaralı nüshaya göre ilgili bölümün doğrusu şu şekildedir: Ya‘nī benüm Tañrı bilürin. Yā elif Allah‘dur, lām Latîf‘dür, mīm Mecîd‘dür; yā elif Allah‘dur, lām Cebrāyil‘dür, mīm Muḥammed‘dür.

²⁰ TİEM40: dâim, UC53: dağı

²¹ TİEM40: andan, UC53: anlar

²² TİEM40: virdük, UC53: vèrmek

²³ TİEM40: İncil, UC53: içinde

9 Aldarlar Tanrı'yı, 'dakı anları kim inandılar *ya'nî iman getürür-ler, küfri gönüllerinde gizlerler*. Dakı aldamazlar "İlâ gendüzilerini *ya'nî aldamağın zıyânı anlaradı*; dakı bilmezler.

10 Gönülleri içinde sayrılıkdur *ya'nî munâfıklık*; pes arturdu -yâ artursun- anlara Tanrı, sayrılığ. Dakı anlarundur azab ^ağrıdıcı; andan ötürü kim, öldılar yalan söylerler.

11 Dakı kaçan eyidildi anlara: "Fesâd eylemen yirde"; eyittiler: "Degülüz illâ biz 'eyü işleyiciler."

12 Bayık anlar fesâd eyleyicilerdür; velâkin bilmezler.

13 Dakı kaçan eyidildi anlara: "İman getürün, nite kim ^aiman ge-türdi âdamılar"; eyittiler: "Ay, iman mı getürelüm, nite kim iman ge-türdi beynisüzler!" Bayık anlar *ya'nî cuhudların serverleri, bular biş gışi-y-idi*, beynisüzlerdür; velâkin bilmezler.

14 'Dakı kaçan irseler anlara kim iman getürdiler; eyittiler: "İman getürdük." Dakı kaçan geçtiler -yâ yalnız kaldılar- şeytanları dapa, eyittiler: "Bayık biz sizün-ilevüz; degülüz ^obiz illâ yansuya dutıcılar."

15 Tanrı yansuya dutar anları, dakı arturur anlara, haddan geçmek-likleri içinde, hayrân olurlar.

16 Şunlar ^aanlardur kim, satun aldılar azgunlığı toğru yol-ıla; pes assı eylemedi bezirgenlikleri. Dakı olmadılar toğru yol tutıcılar.

TIEM40-2b

UC53-2b

UC53-2b

(1) Dağı kıyâmet gününe anlar gümânsuz inanurlar, bilürler. Şunlar toğrı yol üzeredür, Çalaplarından; (2) dağı şunlar kırtılmışlardur. Bayık anlar kim kâfir oldılar, berâberdür anlaruñ üzerine; kırtıtduñ mı anları (3) yâ kırtıtmaduñ mı anlar; inanmazlar. Mühr urdı Tañrı, gönülleri üzerine anlaruñ, dağı kulaqları üzerine anlaruñ, (4) dağı gözleri üzerine anlaruñ örtüdür. Dağı anlaruñ ulu ‘azâb. Dağı âdemilerden (5) eydür; “İnanduk Tañrı’ya dağı şöñrağı güne.” Dağı degüldür bular inanıcılar. (6) Aldarlar Tañrı’yı, dağı anlar kim inandılar. Dağı aldamazlar; illâ kendülerini; (7) dağı bilmezler. Gönülleri içinde şayrılıkdur; ya‘nî, münâfıklık. Pes, arturdı Tañrı (8) artursın şayrılık. Dağı anlaruñ ‘azâb ağırdıcı; andan ötüri kim yalan söylerler. (9) Dağı kaçan eydildi anlara; “Fesâd eylemeñ yerde!” Eyitdiler; “Degülüz

17 [3a] benzeri anlarun *ya’nî munâfıklar meseli*, benzeri gibidür anun kim, yandurdı odı. Pes ol vakt kim aydın eyledi yörendürisini, giderdi Tanrı aydının anlarun; ²dakı kodı anları karanlıklar içinde, görmezler.

18 Sağırlardur, dilsüzlerdür, gössüzlerdür; pes anlar dönmezler.

19 Yâ dağı üstine yağmur yağın gibidür ³gökden; anun içindedür karanlıklar, dakı gök gürlemek, dakı ıldırım ıldıramak. Kılur lar bar maklarını kulakları içine, odlardan ötüri kim ⁴bulıtdan düşer; ölüm sakınmağından. Dakı Tanrı kaplamışdur kâfırları.

20 Yakın olur ıldırım kim kapa gözlerini anlarun. ⁵Her nice kim aydın eyledi anlarun içün, yürüdiler aydınlık içinde; dakı kaçan karanurdı anlarun üzere, turdılar. Dakı eger dilese-di Tanrı, gidere-di kulağını anlarun, ⁶dakı gözlerini anlarun. Bayık Tanrı her nese üzere güci yiterdür.

TİEM40-3a

21 İy âdamlar! Tapun Çalabunuza; ol kim 'yarattı sizi, dakı anları kim ilerüdür sizden; anun içün kim siz sakınasız ibâdet-ile, azabdan.

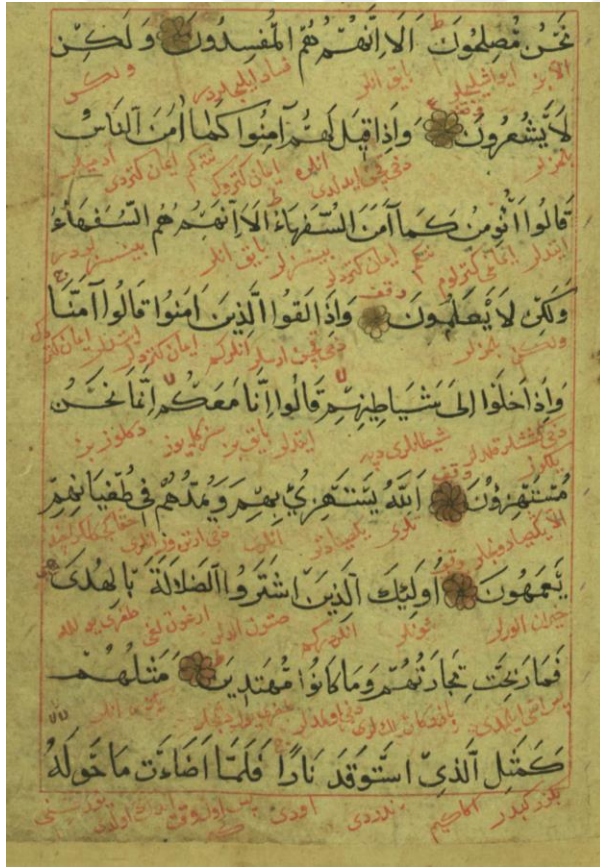
22 Ol kim kıldı sizün içün yiri döşek, 'dakı gögi yapılmış *ya'nî ev örtüsü gibi*. Dakı indürdi gökden su; pes çıkardı anun-ıla yemişlerden, sizün rûzinuz içün. Pes kılman Tanrı'ya 'bendeşler, siz bilür-iken *ya'nî kim yaradıcı Ol'dur*.

23 Dakı eger olursanız gümen içinde, andan kim indürdük kulumuz üzere; getirün bir sûra anun gibiden *ya'nî Kur'an gibiden, yâ Muhammed gibiden*. 'Dakı okın tanuklarunuzu *ya'nî butlar*, Tanrı'dan ayruk; eger olursanız girçekler.

24 Pes eger işlemedünüzse *ya'nî sûra getürmek*, dakı hergiz işlemezsiniz; 'sakinun oddan; ol kim odunu anun âdamlardur, dakı daşlardur. Yaraklanmışdur kâfırlar içün.

25 Dakı muştıla anlara kim îman getürdiler, [3b] dakı işlediler

TIEM40-3a

UC53-3a

UC53-3a

(1) illā biz eyü işleyiciler.” Bayık anlar fesād eyleyicilerdür; velīkin (2) bilmezler. Dağı kaçan eydildi anlara; “İmān getürün nite kim imān getürdi ādemiler.” (3) Eyitdiler; “İmān mı getürelüm nite kim imān getürdiler beynisüzler?” Bayık anlar beynisüzlerdür; (4) velīkin bilmezler. Dağı kaçan erseler anlar kim imān getürdiler, eyitdiler; “İmān getürdük.” (5) Dağı keşişler kıldılar yalnız şeytānları dapa, eyitdiler; “Bayık biz sizünleyüz; degülüz biz (6) illā yañşuya dönuciler²⁴.” Tañrı yañşuya dutar anları, dağı arturur anları haqqā geçüklikler²⁵ içinde, (7) hayrān olurlar. Şunlar anlardur kim şatun aldılar azğunlığı, toğrı yol-ıla. (8) Pes, aşşı eylemedi bāzırgānlikleri. Dağı olmadılar toğrı yol dutıcılar. Beñzer anlar (9) beñzer gibidür aña kim yandurdu odı pes ol vaqt kim aydın oldu yöresini

²⁴ TİEM40: dutıcılar, UC53: dönuciler

²⁵ TİEM40: haddan geçmeklikleri, UC53: haqqā geçüklikler

BİRİNCİ BÖLÜM

İNCELEME

1. SES BİLGİSİ

“Sesler boğumlanma tarzlarına göre ünlü ve ünsüz olmak üzere ikiye ayrılırlar. Her dilin ses dağılımında mutlaka ünlü ve ünsüzler bulunur. Ancak dillerin hece yapılarına göre bazı diller daha az ünlü, bazı diller ise daha çok ünlü bulundurulur. Türkçe ünlüleri bol, ünsüzleri çeşitli olan bir dildir.”²⁶ Bu bölümde ses olayları ünlüler ve ünsüzler olarak iki başlık altında ele alınmıştır.

1.1. ÜNLÜLER

Eski Anadolu Türkçesinde /a/, /e/, /ı/, /i/, /o/, /ö/, /u/, /ü/ ünlüleri bulunmaktadır.

Konuya temel ünlüler açısından bakıldığında, Eski Türkçede ve Eski Anadolu Türkçesinde, ön seste ve ilk hecede /i/ ünlüsü yanında kapalı bir /è/ ünlüsünün varlığı da bilinmektedir. Bu durum Türkiye Türkçesi ağızları için de geçerlidir. Var olan ayrılıklar yazı diline kıyaslandığında, /i/’li biçimlerin yaygın olduğu görülür.²⁷

1.1.1. Ünlü Değişmeleri

1.1.1.1. i/e Değişmesi

Türkçede kelime başında ve ilk hecedeki bazı /e/’lerin /i/, bazı /i/’lerin /e/ olma temayülü vardır. Bu temayülü Eski Türkçenin başından beri görmekteyiz. Bu iki değişmeden /i/’lerin /e/ olması daha çoktur. Bu çokluk bilhassa Batı Türkçesinde görülmektedir.²⁸

²⁶ Mustafa Özkan, Hatice Tören, Osman Esin, **Yüksek Öğretimde Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım**, Filiz Kitabevi, İstanbul 2006, s.272.

²⁷ Zeynep Korkmaz, **Türkiye Türkçesinin Temeli: Oğuz Türkçesinin Gelişimi**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2013, s.138.

²⁸ Muharrem Ergin, **Türk Dil Bilgisi**, İstanbul, Bayrak Yayınları, 2007, s.79.

Eskiden beri Türkçede aynı kelimenin hem /i/'li hem de /e/'li yazılışlarının olmasından kaynaklı olarak i/e sesi değişimi konusu üzerinde, mevcut ünlüler dışında bir de kapalı /è/'nin var olup olmadığı konusunda uzmanlar kesin bir görüş birliğine varamamışlardır. Bugün /e/ ile yazılan pek çok kelime Eski Anadolu Türkçesi döneminde /i/ ile yazılmıştır. Bu sebepten ötürü Sir G. Clauson, N. A. Baskakov, E. R. Tenisev gibi bazı Türkologlar Türkçede kapalı /è/ ünlüsü ile birlikte 9 aslı ünlü olduğunu kabul etmektedirler.²⁹

Kapalı /è/ sesinin EAT ve Osmanlı Türkçesindeki durumu oldukça karışıktır. Bunda kullanılan Arap alfabesinin Türkçe için yetersiz ünlü düzeneği ve yerleşmemiş imla sistemi büyük bir etkidir. Yazıda bu sesi gösteren herhangi bir işaretin olmaması, bu ünlünün varlığını tespit etmeyi güçleştiren en önemli sebeplerden birisidir.³⁰

Tarihi seyri içerisinde Türkçede karışık olarak tezahür eden i/e değişmesi hadisesinin incelenen metindeki örnekleri şu şekildedir:

Kimi kelimelerde Eski Türkçedeki /e/ sesi aynen sürmektedir: *getürür* 37a/02 (getür- < keltür-), *geydürürüz* 37a/09 (gey- < ked-).

Eski Türkçede /e/ olan ses, Eski Anadolu Türkçesi döneminde /i/ şeklinde gelişme göstermektedir. İncelenen metinde /i/ sesi ile tespit edilen örnekler şöyledir:

işidesiz 61b/09 (işit- < eşit-), *nite* 42a/01 (nite < neteg), *nice* 12a/07 (nice < neçe), *imdi* 25b/02 (imdi < emti).

Kelimelerin kök hecelerindeki ünlü, Eski Türkiye Türkçesi devresinde /i/ sesini karşılayacak biçimde esre ile kimi zaman da esre ile beraber /y/ harfiyle birlikte

²⁹Timur Kocaoğlu, “Tarihi Türk Lehçeleri Metinlerinin Transkripsiyonlanmasında Kapalı è/i Meselesi”, **Türk Kültürü**, Sayı: 483-484, Ankara, (Temmuz-Ağustos 2003), s. 268.

³⁰Mehmet Dursun Erdem, Münteha Gül, “Kapalı e (è) Sesi Bağlamında Eski Anadolu Türkçesi-Anadolu Ağızları İlişkisi”, **Karadeniz Araştırmaları**, Sayı: 11, (Güz 2006), s. 114.

harekelenmiştir.³¹ İncelenen metinde /i/ vokali taşıyan birçok kelime bugün /e/ olarak telaffuz edilmektedir. Bu sebeple farklılığı ortaya koyabilmek için metni oluştururken /i/ ile yazılıp bugün /e/ olarak telaffuz edilen sesleri barındıran kelimelerdeki /e/ sesinin, kapalı /e/, üstü işaretli /è/ biçiminde gösterilmesi tercih edilmiştir.

Kapalı è'li isimler:

gece كچه (7a/08), gerü كيرو (54a/01), yer ڤر (22a/07), ericisiz ارجيسز (30b/09), yelleri ڤلري (22a/06), erkek اركك (62b/08), ey ای (17b/05).

Kapalı è'li fiiller:

ètdügi-y-içün ائدكجون (39b/01), erdi ارد (38a/04), erteledün ارتلدك (55a/05), vère ويره (55b/07), yemen ڤمك (55b/09), yetmeye ڤنميه (40b/05), erişdiler ايرشدلر (54b/09).

1.1.1.2. u/i ve ü/i Değişmesi

Eski Türkçede /u/ ve /ü/ ile yazılan kimi kelimeler Batı Türkçesine geçişte /i/'ye dönüşür. Eski Anadolu Türkçesi döneminden sonra bu değişiklik tamamlanmıştır. Henüz tamamlanmayan değişmeler bağlamında kelimelerin bir kısmında eski ve yeni biçimler bir arada kullanılmaktadır.³² Söz konusu değişmelerin incelenen metindeki örnekleri şu şekildedir:

işbu 5b/08 (işbu < uşbu), *içün* 28a/08 (içün < üçün < uçun), *bitürdi* 37b/06 (bit- < büt-).

³¹Musa Duman, **Makaleler Eski Türkiye Türkçesinden Osmanlı Türkçesine**, İstanbul, Kesit Yayınları, 2008, s.43.

³² Muharrem Ergin, **Dede Korkut Kitabı II**, 4. Baskı, TDK Yayınları, Ankara, 2009, s.405-406.

1.1.2. Ünlü Uyumları

1.1.2.1. Kalınlık-İncelik Uyumu

“Kalınlık-incelik uyumu bir kelimedeki vokallerin kalınlık-incelik bakımından birbirine uygun olmasıdır. Türkçede bir kelimedeki vokallerin hepsi ya kalın ya ince olabilir. Bir kelimedede hem kalın hem ince vokal bulunamaz.”³³ Damak uyumu diye de adlandırılan kalınlık-incelik uyumu metinde genel olarak sağlamdır.

Pes eger ölürse yâ depelenürse; döne misiz ökçelerünüz üzere? (57a/04)

Dağı eger diledi Tañrı, tar tuta-y-ıdı sizi. (30a/08)

Bayık şımanasız mallarunız içinde, dağı nefislerünüzde. (61b/09)

ile ve *için* edatları, *i-* yardımcı fiilinin geçmiş zaman sıfat fiili *i-dük* kalın sıradan kelimelerde uyuma girmiş bulunmaktadır: *tanışmağ-ıla* (32b/06), *tutmağ-ıçun* (38a/07), *ol-duğ-ı* (26b/09).

Türkiye Türkçesinde uyuma girmeyen *-ki* aitlik ekinin uyuma girdiği görülmektedir.³⁴ Metinde de ünlü uyumuna bağlı olan *-kı* aitlik eki ünsüzünün ayrıca iki vokal arasında tonlulaşarak *-ğ* olduğu görülmektedir: *şoñrağı* (54a/05).

-(i)ken: *i-* fiili ile *-ken* zarf fiil ekinin birleşmesiyle meydana gelmiştir. *iken*’in Eski Türkçedeki biçimi *erken*’dir. Günümüzde ise daha ziyade ekleşmiş biçimi ile kullanılmaktadır.³⁵ Türkiye Türkçesinde olduğu gibi uyum dışındadır: *bağarlar-iken* (7b/06), *kalıcılar-iken* (56b/01).

³³ Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, s.70.

³⁴ Gürer Gülsevin, Erdoğan Boz, *Eski Anadolu Türkçesi*, Gazi Kitabevi, Ankara 2004, s. 93.

³⁵ Kamil Tiken, *Eski Türkiye Türkçesinde Edatlar, Bağlaçlar, Ünlemler ve Zarflar*, Ankara, TDK Yay., 2004, s. 146.

1.1.2.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu

Dudak uyumu olarak da isimlendirilen düzlük-yuvarlaklık uyumu düz ünlülerden sonra düz ünlülerin, yuvarlak ünlülerden sonra düz-geniş veya dar-yuvarlak ünlülerin gelmesi durumudur. Eski Türkçede günümüz Türkçesindeki kadar yaygın bir dudak uyumunun varlığından bahsedilemez. Eski Türkçede bazı kelime teşkil unsurlarının dudak uyumu etkisi altında ı, i, u, ü şeklinde kelimeye eklendiği³⁶ bilinir. Fakat bu uyum bütün eklerde kalınlık-incelik uyumu kadar güçlü bir ses özelliği kazanmamıştır. Dudak uyumunun Türkçenin bir fonetik özelliği olarak dile yerleşmesi Batı Türkçesinde tarihi bir süreç içerisinde gerçekleşmiştir.³⁷ İncelenen metinde belirlenen yuvarlaklaşmalar, köklerde ve eklerde olmak üzere iki ayrı kısımda ele alınmıştır. Metinde bulunan düzlük-yuvarlaklık uyumuna aykırı düz ünlülü ekler de ayrıca sıralanmıştır.

1.1.2.2.1. Köklerde Uyumsuzluk

“Kelime tabanlarındaki ünlülerin, birbirlerini çıkış yerleri bakımından benzeştirdikleri malumdur. Eski Anadolu Türkçesinde kelime tabanlarında bir dudak uyumu görülmemektedir.”³⁸ Bu durum birden fazla sebeple meydana gelmektedir:

-ğ/-g Seslerinin Düşmesi Nedeniyle Uyum Dışı Olan Kelimeler: Bazı kelimelerdeki yuvarlaklaşma, Eski Türkçede birden çok heceli kelimelerin ğ/g ünsüzlerinin Batı Türkçesine geçerken düşmesi sebebiyle meydana gelmiştir:

kapu 8a/02 (kapu < kapığ), *şaru* 9b/06 (şaru < şarığ), *şatu* 41a/05 (şatu < şatığ).

³⁶ Annemarie Von Gabain, **Eski Türkçenin Grameri**, Ankara, Çeviri: Mehmet Akalın, TDK Yayınları, 1995, s. 36.

³⁷ Hayati Develi, **Evliya Çelebi Seyahatnamesine Göre 17. Yüzyıl Osmanlı Türkçesinde Ses Benzeşmeleri ve Uyumlar**, Ankara, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu TDK Yayınları: 662, 1995, s. 49.

³⁸ Develi, **a.g.e.**, s.49.

/ğ/ ve /g/ sesleri düştüğü halde yuvarlaklaşmanın olmadığı örnekler de mevcuttur:

aşşı 17a/04 (aşşı < aşşığ), *diri* 21a/05 (diri < tirig), *katı* 10a/05 (katı < katığ).

Dudak Ünsüzlerinden Kaynaklanan Yuvarlaklaşma İle Uyum Dışı Olan Kelimeler:

țamu 59a/09, *yavuz* 14b/03.

Yuvarlak Ünlü Taşıyan Ekler Sebebiyle Uyum Dışı Olan Kelimeler:

-uğ/-ük

artuğ (38b/08), *ayruğ* (51a/03), *eksük* (41a/05).

-aru/-erü

yuğaru (31b/02), *ilerü* (24b/07)

Eski Türkçedeki Yuvarlak Ünlülü Biçimlerini Koruyup Uyum Dışı Olan Kelimeler: Eski Türkçe döneminde düzlük-yuvarlaklık uyumuna aykırı olup da bu aykırılığı devam ettiren kelime örnekleri incelenen metinde şu şekildedir:

kendü (31a/07), *yılduz* (8b/09), *şayru* (24b/08), *ğaygu* (58a/04).

1.1.2.2.2. Eklerde Uyumsuzluk

“EAT devresine gelindiğinde birtakım fonetik tesirlere ve andırmalara bağlı olarak kimi eklerin uyum dışına çıktıkları görülür. Aynı devrede mesela Çağatay sahasında Eski Türkçenin fonolojik sistemi korunurken Anadolu sahasında bu sistemin alt üst olmasının sebebi birtakım fonetik benzeşmelerde ve andırmalarda aranabilir.”³⁹ Bunlar, dudak ünsüzlerinin yanlarındaki ek ünlülerini yuvarlaklaştırmaları veya bazı

³⁹ Develi, a.g.e., s.61.

eklerin ilk ses yapılarını sürdürmeleri gibi etkenlerdir. Bu bakımdan ekleri, yuvarlak ünlü taşıyan ekler ve düz ünlü taşıyan ekler olarak ikiye ayırmak mümkündür.

1.1.2.2.2.1. Yuvarlak Ünlü Taşıyan Ekler

İsimden isim yapma eki +lu, +lü: savaş+lu (28a/04), iş+lü (5b/01), ten+lü (47b/02), yazuk+lu (41b/01).

İsimden isim yapma eki +suz, +süz: dil+süz (23a/03), beyni+süz (3a/03), arı+suz (61a/02).

Metinde bu ekin ünlüsü düz şekilde de görülmektedir: beñdeş+sız (16a/08), hisâb+sız (46a/06).

Fiilden isim yapma eki -u, -ü: yar-u (33b/03).

Fiilden isim yapma eki -ğün: az-ğün (30a/07).

Fiilden isim yapma eki -mur: yağ-mur (38a/05).

Teklik ve çokluk 1. şahıs iyelik ekleri +(u)m, +(ü)m, +(u)muz, +(ü)müz: Çalab+(u)m (37a/01), ‘avrat+(u)m (46b/02), ‘ahd+(ü)m (17a/07), ayaklar+(u)muz (35b/05), ‘ameller+(ü)müz (19a/03), gönüller+(ü)müz (12a/09).

Metinde, teklik ve çokluk 1. şahıs iyelik ekleri yardımcı ünlülerinin düz şekilleri de bulunmaktadır: ev+(i)m (17a/09), Çalab+(ı)muz (17b/06).

Teklik ve çokluk 2. şahıs iyelik ekleri +(u)ñ, +(ü)ñ, +(u)ñuz, +(ü)ñüz: kat+(u)ñ (42b/09), gümân+(u)ñuz (26b/06), îmân+(u)ñuz (53a/09).

Metinde teklik ve çokluk 2. şahıs iyelik ekleri ve yardımcı ünlülerinin düz şekilleri de bulunmaktadır: nişân+(i)ñ (46b/03), eller+(i)ñiz (26b/05), nefisler+(i)ñiz (26b/05).

İlgi hâli eki +uñ, +üñ, +nuñ, +nüñ: yèr+uñ (61a/07), Tañrı+nuñ (1b/02), gèce+nüñ (62a/09).

Metinde ilgi hâli ekinin ünlüsünün düz şekli de bulunmaktadır: kığıran+ıñ (25a/08), peygamberleri+niñ (41b/07), yèr+iñ (62b/02).

Fiilden fiil yapma eki -ur, -ür: geç-ür- (38a/01), art-ur- (40a/01), deg-ür- (53b/08).

Fiilden fiil yapma eki -dur, -dür: çiftlen-dür- (30b/01), tañlat-dur- (30b/01), gey-dür- (37a/09), az-dur- (49b/02).

Teklik 3. şahıs emir eki -sun, -sün: şağın-sun (40b/04), bellü eyle-sün (9b/03), öde-sün (41a/09).

Çokluk 2. şahıs emir eki -(u)ñ, -(ü)ñ: bağ-(u)ñ (56b/03), çalış-(u)ñ (34a/08).

Metinde bu ekin yardımcı ünlüsünün düz şekli de bulunmaktadır: şağın-(ı)ñ (26b/04), al-(ı)ñ (9a/03), añ-(ı)ñ (17a/02), bil-(i)ñ (26b/04).

Çokluk 3. şahıs emir eki -sunlar, -sünler: şanma-sunlar (62a/06), tevekkül eyle-sünler (59a/06).

Çokluk 1. şahıs eki -uz, -üz: ayırmaz-uz (51a/07).

Bu ekin ünlüsü metinde düz şekliyle de bulunmaktadır: ayırmaz-ız (41b/06), tapıcılar+ız (19a/02).

Çokluk 2. şahıs eki -ñuz, -ñüz: dilerse-ñüz (32b/07).

Bu ekin ünlüsü metinde düz şekliyle de bulunmaktadır: endäzeledi-ñiz (33b/03).

Teklik 3. şahıs bildirme eki +dur, +dür: berâber+dür (2b/02), çıkarıcı+dur (10a/03), hak+dur (4b/04).

Sıfat fiil eki -duğ, -dük: kışır-duğ-ıma (25a/08), berkit-düg-inden (4b/07).

Zarf fiil eki -u, -ü: kapla-y-u (36b/02), gizle-y-ü (33a/03).

1.1.2.2.2.2. Düz Ünlü Taşıyan Ekler

Teklik 3. şahıs iyelik eki +ı, +i; +sı, +si: şöñ+ı (56b/03), odun+ı (4a/06), müzd+i (60a/07), güc+i (42a/09).

Belirtme hâli eki +ı, +i: söz+i (13a/07).

İsimden isim yapma eki +lık, +lik: dürüst+lik (47a/08), azğün+lık (59b/03), dost+lık (22b/02).

Fiilden isim yapma eki -ıcı, -ici: döndür-ici (11b/03), gör-ici (13b/04), degür-ici (14b/01).

Soru eki -mı, -mi: inanmaduñ mı (37b/02), kışkırtduñ mı (2b/02).

-ı, -n, -ş fiilden fiil türetme eklerindeki yardımcı ünlüler: bul-ı-n-dı-lar (53b/09), yol-ı-ş-dur-ur-sız (11b/08).

Teklik 1. şahıs eki -ın, -in: bilür-in (5b/03), dirildür-in (37a/01), öldürür-in (37a/01).

Teklik 2. şahıs eki -sın, -sin: bağlaya-sın (59a/04), bula-sın (13b/01), bile-sin (39b/01), söylemeye-sin (46b/03).

Çokluk 2. şahıs eki -sız, -siz: tapmaya-sız (11a/09), aña-sız (33a/05), eyide-siz (33a/03), nafağa vère-siz (39b/02).

Teklik 2. şahıs bildirme eki +sın, +sin: degül+sin (20a/04).

Sıfat fiil eki -ası, -esi: uyul-ası (17a/06).

Sıfat fiil eki -mış, -miş: ögöl-miş (38b/07), süril-miş (46a/02).

1.1.3. Ünlü Düşmesi

Eski Anadolu Türkçesinde vurgusuz orta hece ünlüsünün düşmesi yaygındır. Ünlü düşmesi Türkçenin hece yapısıyla ilgili olarak hece sayısının azalmasını da doğurur.⁴⁰ Bu ses hadisesinin incelenen metindeki örnekleri şöyledir:

karın: karınumda 45b/07

boyun: boynına 59a/07

buyur-: buyrukların 30b/04

oğul: oğlı 36a/02

eyit-: eydildi 3a/02

oyun: oynamak 30a/03

içün: anuñ-çun 30b/04

1.1.4. Ünlü Türemesi

Türkçede ses ve şekil değişikliklerine uğramış bazı kelimelerde yahut alıntı kelimelerde, ses dizileri aynı hecede veya hece geçişlerinde hecelemeğe aykırı bir sırada olursa araya ünlü ya da ünsüz bir ses eklenerek bu sorun ortadan kaldırılır.⁴¹ Ünlü türemesi hadisesi ön seste, iç seste, son seste olmak üzere çeşitli şekillerde görülmektedir.

Dilimize yabancı dillerden geçmiş sözcüklerde sıkça karşılaşılan bir ses hadisesidir. Türkçede yan yana bulunmaları mümkün olmayan iki ünsüzün arasına bir ünlü girerek sözcük Türkçenin ses yapısına uygun hale getirilir. Bu ünlü umumiyetle kendinden önceki ünlü ile benzeşir.⁴² Bu ses hadisesi metinde yabancı kökenli kelimelerde görülmektedir.

⁴⁰ Hatice Şahin, **Eski Anadolu Türkçesi**, Akçağ Yayınları, Ankara 2003, s. 41.

⁴¹ Ömer Demircan, **Türkçenin Sessizimi**, İstanbul, Der Yayınları, 2001, s.88.

⁴² Jean Deny, **Türk Dili Gramerinin Temel Kuralları (Türkiye Türkçesi)**, çev.: Oytum Şahin, Ankara, TDK Yayınları, 1995, s.97.

‘aķıl < ‘aķl 24a/09

nefis < *nefs* 61b/06

şabır < *şabr* 23b/04

pādişāh < *pādşāh* (34b/03)

1.1.5. Birleşme

Sürekli birlikte kullanılan iki kelimenin geçirdiği değişiklikten sonra yeni bir şekil alarak tek bir kelime haline gelmesidir.⁴³ Türkçede iki ünlü yan yana bulunamayacağı için gerçekleşen bu ses hadisesi kalıplaşmış, yazı diline geçmiş sözcükler meydana getirdiği gibi kalıplaşmamış örnekleri de bulunmaktadır.⁴⁴ Metinde ünlü birleşmesi ile ilgili örnekler şu şekildedir:

nesne < ne + ise + ne 55a/04

şol < şu + ol 6b/03

kendüz < kendü + öz 14b/03

1.2. ÜNSÜZLER

1.2.1. Ünsüz Değişmeleri

“Ünsüzlerin başkalaşması, teşekkül noktaları bakımından birbirine yakın ünsüzler arasında meydana gelen gelişmedir.”⁴⁵ Bu hadise, patlayıcının sızıcıya, tonsuzun tonluya, katının akıcıya dönüşmesiyle oluşur.

⁴³ Osman Nedim Tuna, **Türk Dil Bilgisi (Fonetik ve Morfoloji)**, İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümü Ders Notları:3, Malatya, 1986, s.44.

⁴⁴ Muhammet Yelten, **Eski Anadolu Türkçesi ve Örnek Metinler**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, 2009, s.82-83.

⁴⁵ Musa Duman, **Evlîya Çelebi Seyahatnamesine Göre 17. Yüzyıl Osmanlı Türkçesinde Ses Değişmeleri**, TDK Yayınları, Ankara 1995, s.85.

1.2.1.1. b > p değişmesi

Kelime başında görülen bir ses olayıdır. Metindeki örnekte kelime başındaki *b* sesi, Eski Türkçede olduğu gibi *b* şekliyle kendini sürdürmektedir: *barmağ* (3b/03).

1.2.1.2. b > v değişmesi

Eski Türkçede bazı kelimelerde bulunan /b/’lerin, /v/’ye doğru bir gelişim gösterdiği görülmektedir. Bu ses hadisesi, Eski Türkçede kelime başında /b/ sesine sahip (-bar, -ber, bar...) kelimeleri ile fiil çekiminde birinci şahıslarda kullanılan ve zamirlerden gelen -ben ve -biz’in -van, -ven ve -vuz -vz şekline dönmüş biçimlerinde görülür.⁴⁶ Kelimelerin n, i ve son seslerinde meydana gelen bu değişim hadisenin metindeki örnekleri şu şekildedir:

var 30a/09 (var < bar)

vr- 23a/05 (vr- < bir-)

đaravař 30a/09 (đaravař < đarabař)

yavuz 13a/06 (yavuz < yabız)

ev 17a/07 (ev < eb)

sev- 22a/08 (sev- < seb-)

vr-e-vz 57a/07 (-vz < biz)

1.2.1.3. t > d değişmesi

Eski Türkçede sözcük başındaki sabit /t/ nsz, Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde /t/’nin korunması ya da /d/’ye dönüşmesi açısından karışık bir durum sergilemektedir. t->d- değişimi yüzyıldan yüzyıla ve eserden esere birtakım farklılıklar göstermekle birlikte, daha çok, ince sıradan sözcüklerde gerçekleşmiştir. Kalın sıradan sözcüklerde /t/ sesinin korunma oranı daha fazladır.⁴⁷ Eski Türkçenin sonları itibarıyla

⁴⁶ Ali Cin, *Süheyl  Nevbahr (Kenzü’l-Bedyi’)*, Konya, Eğitim Kitabevi, 2012, s.11.

⁴⁷ Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesinin Temeli: Oğuz Türkçesinin Gelişimi*, s.93.

görülmeye başlayan bu değişim hadisesinin durumu, Eski Anadolu Türkçesi döneminde oldukça karışıktır. “Bu karışıklıkta, bir yandan gelişmeli şekillerin yazıda gösterilmesi, diğer yandan kalıplaşmış imlanın devam ettirilmesinin de büyük rolü vardır.”⁴⁸

Kalın sıradan sözcüklerde /t/ sesinin korunduğu örnekler:

ton (25b/01), *tağ* (37b/03), *tar* (30a/08), *taş* (38a/04), *tolu* (51b/08), *turgur-* (57b/01), *turağ* (55a/05), *toğrı* (42a/07), *tur-* (46b/07), *toğur-* (45b/08).

Kalın sıradan bazı sözcüklerde /t/ sesi /d/ olmuştur: *dağı* < *tağı* (48a/02), *dur-* < *tur-* (17a/08), *doğur-* < *toğur-* (45b/09).

İnce sıradan /t/’ler /d/’ye dönmüştür:

dile- < *tile-* (9b/07), *dilek* < *tilek* (20a/05), *diri* < *tirig* (4b/09), *dükeli* < *tükeli* (6a/03), *delü* < *telü* (39b/06).

1.2.1.4. k > g değişmesi

“Batı Türkçesinin belli başlı özelliklerinden biri olan k > g değişmesini, eski alfabemizde k ve g sesleri aynı harfle karşılandıklarından tespit etmek mümkün değildir. Bazı yazmalarda g için ek işaretlemeler (kef’in üstüne üç nokta gibi) yapılmışsa da bu genel imlaya yansımadağı için yetersiz kalmıştır.”⁴⁹ Eski Türkçeden Batı Türkçesine geçişte meydana gelen bu değişme hadisesi kelime başında görülmektedir.

geç- < *keç-* (3a/06), *gel-* < *kel-* (6a/04), *getür-* < *keltür-* (10a/01), *gey-* < *ked-* (37a/09), *gönül* < *köngül* (62a/02), *gör-* < *kör-* (7b/05), *geñez* < *keñez* (25a/05).

⁴⁸ Musa Duman, *Evliya Çelebi Seyahatnamesine Göre 17. Yüzyılda Ses Değişmeleri*, s.102.

⁴⁹ Duman, *a.g.e.*, s.96.

Kimi sözcüklerde /k/ sesinin aynen devam ettiği görülür:

kendü (2b/06), *kimse* (49b/08), *kişi* (41a/09), *kiçi* (4b/03).

1.2.1.5. **ķ > ħ değişmesi**

Türkçede kelime başında /ħ/ olmadığı malumdur. Bugün /h/ ile başlayan birkaç kelime Eski Türkçe devresinde /ķ/ sesiyle karşılanmaktaydı. Sesin /ħ/ şeklinde inkişafı daha sonraki yüzyıllarda olmuştur. İstanbul ağzında ve yazı dilinde ince /h/ sesi ile olan birkaç kelime Anadolu ağızlarında /ħ/ şeklindedir.⁵⁰ İncelenen metinde ķ > ħ değişmesinin kelime içindeki örnekleri bulunmaktadır: *yohsul* (39a/04), *ķorħu* (6a/04).

Kimi örneklerde ise ön ses durumundaki /ķ/ sesinin kendini muhafaza ettiği görülür: *ķanda* (20b/01), *ķandan* (46a/05), *ķanķı* (46b/09).

1.2.1.6. **m > b değişmesi**

Ön seste m > b gelişmesi, daha çok geniz ünsüzü ñ ile kapanan kelimelerde olmaktadır; bu sebeple bu olay bir çeşit uzaktan benzeşmedir.⁵¹ İncelenen metindeki örnekleri şu şekildedir:

baña < manga (37b/01), biñ < miñ (50a/01), ben < men (47a/09).

1.2.1.7. **d > y değişmesi**

Eski Türkçenin sonlarında meydana gelen bu değişiklik, Türkçenin tarihi gelişmesinde ve şivelerin ayrılmasında önemli bir yere sahiptir. Bu hadisenin metindeki örnekleri şu şekildedir:

ķayur- < ķadğur- (60a/06), ayak < adaķ (57b/01), gey- < ked- (37a/09), eylük < edgölük (6a/07).

⁵⁰ Faruk Kadri Timurtaş, **Eski Türkiye Türkçesi**, İstanbul, Enderun Kitabevi, 1994, s.48.

⁵¹ Duman, **a.g.e.**, s.143.

1.2.1.8. ğ > v değişmesi

şovuk < şoğuk (54b/02).

1.2.2. Ünsüz Düşmesi

Türkçenin tarihi devrelerinden bugüne birçok yerli ve yabancı sözcükte çeşitli ünsüzler düşmüştür. Bunun da en mühim sebebi kolayla kaçma çabasıdır.⁵²

1.2.2.1. /b/ ve /l/ ünsüzlerinin düşmesi

oldı 37a/09 (ol- < bol-), *getürdiler* 4b/03 (getür- < keltür-), *oturdılar* 60a/01 (otur- < oltur-).

1.2.2.2. /g/ ve /ğ/ ünsüzünün düşmesi

Eski Türkçede birden fazla heceli kelimelerin son seslerindeki ğ/g ile yapım ve çekim ekleri başındaki ğ/g'ler Batı Türkçesine geçerken düşmektedir. Bu düşme sonucu bazı kelimeler ğ/g etkisiyle yuvarlaklaşırken bir kısmı aynı şekilde kalır.⁵³

şaru < şarığ (9b/06), şapu < şapığ (8a/02), şatu < şatığ (41a/05), kişi < kişiğ (4b/03), ulu < uluğ (16a/05), diri < tirig (21a/05), şatı < şatığ (10a/05), ilerü < ilgerü (24b/07), yuşaru < yoķřaru (31b/02), yalan < yalğan (30a/03), şayur- < şayğur- (56b/04), şulak < şulğak (14b/06).

1.2.3. Ünsüz Türemesi

Türkçede çeşitli fizyolojik veya başka sebeplerle oluşan türeme ünsüzler oldukça fazladır. Bu ünsüzler (b, p, m, d, l, n, t, r, k, h, y, v) duruma göre kelimenin

⁵²Süleyman Efendioğlu, Adem İçcan, "Türkçe Ses Bilgisi Öğretiminde Ses Olaylarının Sınıflandırılması", *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S: 43, Erzurum 2010, s.135.

⁵³ Mustafa Özkan, *Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi*, s.108.

başında, ortasında ve sonunda türerler. Türkçenin hemen bütün şive ve lehçelerinde görülen bu gelişme Türkçeye sonradan girmiş yabancı kelimelerde de görülmektedir.⁵⁴

1.2.3.1. /y/ ve /n/ ünsüzlerinin türemesi

Türkçenin ses yapısı gereği iki ünlü yan yana bulunmaz. Ünlü ile biten bir sözcüğe ünlüyle başlayan bir ek getirilmesi ile meydana gelen aykırı durum, en az çaba kuralına göre en uygun ünsüz olan /y/ sesiyle ortadan kaldırılır.⁵⁵

Ünlü ile biten kelimeler ünlü ile başlayan bir ek veya edat aldıkları zaman araya yardımcı bir /y/ sesi gelmektedir: *ö-lü-y-i* (45a/02), *iki-y-i* (36b/03), *adı-y-ıla* (1b/01).

Türkçede bulunmayan hemze ünsüzünün söylenmemesi dolayısıyla, içinde hemze taşıyan Arapça kelimelerde de yan yana gelen iki ünlü arasında /y/ sesi türer:⁵⁶

fâyidesüz < *fâ'idesüz* (62b/02).

Üçüncü şahıs iyelik eklerinin ardından isim çekim eklerinden biri geldiği zaman ise arada bir /n/ sesi türer:

gün-i-n-e (2b/01), *üst-i-n-e* (3b/02), *yèr-i-n-e* (6a/08), *ķavm-i-n-den* (7a/04).

1.2.4. Ünsüz İkizleşmesi

İç seste iki ünlü arasında bulunan bazı ünsüzlerin boğumlanmalarındaki tekrarlanmadır.⁵⁷ Metinde bu hadisenin örneği vardır ve şedde ile yazılmıştır: *issi* < *idisi* (1b/02).

⁵⁴ Musa Duman, *Evliya Çelebi Seyahatnamesine Göre 17. Yüzyılda Ses Değişmeleri*, s.61.

⁵⁵ Ahmet Bican Erçilasun, “Türkiye Türkçesinde Yardımcı Ses”, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, S. 585, Eylül 2000, s.219-220.

⁵⁶ Mustafa Özkan, Hatice Tören, Osman Esin, *Yüksek Öğretimde Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım*, Filiz Kitabevi, 2006 İstanbul, s.321.

⁵⁷ Zeynep Korkmaz, *Grammer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yay., Ankara 2007, s. 127.

1.2.5. Ünsüz Benzeşmesi

Kelime köklerine getirilen eklerin ilk ünsüzleri ile kelimenin son ünsüzü birbirlerinin ses değerlerini tonluluk - tonsuzluk bakımından etkileyerek benzeşir. Kök ünsüzü nasıl olursa olsun bazı ekler genellikle sedalı olarak kullanılmaktadır. Bunlar bulunma hali eki -da, -de; ayrılma hali eki -dan, -den; isim fiil eki -duk, -dük; fiilden fiil yapma eki -dur, dür; görülen geçmiş zaman eki -dı, -di; bildirme eki -dur, -dür ekleridir.

eyitdi (17a/06), *kesdiler* (22b/02), *berkitdüğinden* (4b/07), *añmağdan* (27b/05), *āhıretde* (27b/07), *şerī⁵⁸atde* (34a/03), *dölenmekdür* (35a/04), *karışdurursız* (49b/04).

Türkçede son sesinde ötümsüz bir ünsüz bulunan sözcüğe ünlü ile başlayan bir ek getirildiğinde, ötümsüz olan o sesin ötümlüye dönüşmesi olayına⁵⁸ sıkça rastlanır. Metinde bu şekilde ortaya çıkan ünsüz değişimleri şu şekildedir:

- **-c- < -ç-**
ağaca < ağaç (5b/08)
- **-d- < -t-**
eyidesiz < eyit- (33a/06)
işidesiz < işit- (61b/09)
- **-ğ- < -k-**
uçmağa < uçmak (61b/08)
yaratmağında < yaratmak (62b/01)
- **-g- < -k-**
dönmegi < dönmek (63a/03)

⁵⁸ Ahmet Naim Çiçekler, *Sirâc bin Abdullah Mecma’i’l-Letâyif*, Kesit Yayınları, İstanbul, 2016, s.25.

1.2.6. Hece Düşmesi

Bir sözdeki hecelerden birinin terk edilme olayıdır. Ses bakımından birbirine benzer ve eşit seslerden meydana gelmiş iki heceden birinin zamanla eriyip düşmesi şeklinde gerçekleşir.⁵⁹ Hece düşmesinin örneği incelenen metinde bildirme ekinde ($dUr < dUrUr$) görülmektedir.

kaplanmışdur (12a/09), *gelüpdür* (6a/09), *bilinmişdür* (27a/05).

2. ŞEKİL BİLGİSİ

2.1. İSİM

İsimler canlı, cansız tüm varlıkları ve mefhumları tek tek veya cins cins karşılayan varlıkların ve mefhumların adları olan kelimelerdir. İsimler, yapım ve çekim ekleri olarak cümlede farklı görevler kazanırlar.

2.1.1. İSİM ÇEKİM EKLERİ

2.1.1.1. Çokluk Eki

+lar, +ler

“Türkçede ad, kök ve gövdeleri teklik ifade eder.”⁶⁰ Çokluk eki ise bu adlara gelip miktar bakımından birden fazla olma halini belirtir. “Hâl ekleri ve son çekim edatları bunlardan sonra gelir.”⁶¹ Eski Türkçeden günümüze gelinceye dek bu ekin kullanımında bir değişiklik olmamıştır.

peygamber+ler 36a/01, *salğum+lar* 37b/06, *mal+lar* (38a/06), *zâlim+ler* (39a/03), *barmağ+lar* (55a/01), *gök+ler* (15a/03).

⁵⁹ Günay Karaağaç, **Türkçenin Ses Bilgisi**, 2. bs., İstanbul, Kesit Yayınları, 2012, s.74.

⁶⁰ Muharrem Ergin, **Türk Dil Bilgisi**, s.128.

⁶¹ A. Von Gabain (Çev. Mehmet Akalın), **Eski Türkçenin Grameri**, TDK Yay., Ankara 2007, s. 62.

2.1.1.2. İyelik Ekleri

“Adlardaki işletme eklerinden biri de iyelik ekleridir. Bu ekler, adın karşıladığı nesnenin kime veya neye ait olduğunu bildiren, sahiplik gösteren ve adlar ile adlar arasında bağlantı kuran eklerdir. Dolayısıyla getirildikleri adların dışında fakat o adlara ait olan, o adların malı sayılan nesneleri, şahıs olarak gösteren eklerdir.”⁶²

- **Teklik 1. şahıs iyelik eki:** +m, +(u)m, +(ü)m
ni‘met+(ü)m (20b/08), *Çalab+(u)m* (37a/01), *‘amel+(ü)m* (44a/05).
- **Teklik 2. şahıs iyelik eki:** +ñ, +(u)ñ, +(ü)ñ
Kitāb+(u)ñ (17b/09), *āyetler+(ü)ñ* (17b/09), *ķible+ñ* (20a/04), *yöre+ñ* (59a/03).
- **Teklik 3. şahıs iyelik eki:** +ı, +i, +sı, +si
ortag+ı (30b/02), *eyreg+i* (14a/01), *ķible+si* (16a/06), *cezā+sı* (26a/08).
- **Çokluk 1. şahıs iyelik eki:** +muz, +müz, +(u)muz, +(ü)müz
ķul+(u)muz (4a/04), *yazuķlar+(u)muz* (43b/07), *dilekler+(ü)müz* (8a/03).
- **Çokluk 2. Şahıs:** +ñuz, +ñüz, +(u)ñuz, +(ü)ñüz
‘ahd+(ü)ñüz (9a/02), *añmaķlıķ+(u)ñuz* (27b/04), *Tañrı+ñuz* (14b/09)
- **Çokluk 3. şahıs iyelik eki:** +ları, +leri
güç+leri (29b/07), *Çalab+ları* (37b/09).

2.1.1.3. Hâl Ekleri

“Hâl ekleri; isimleri isimlere, fiillere ve edatlara bağlayarak farklı görevler almalarını sağlayan esas çekim ekleridir. Bu ekler özellikle ismi fiile bağlar ve böylece fiil grupları oluşturarak cümlelerin yapısını kurarlar. Hâl eklerinin kelimedeki yeri soru

⁶² Zeynep Korkmaz, **Türkiye Türkçesi Grameri: Şekil Bilgisi**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2009, s.259.

eki dışında genellikle sondadır.”⁶³ Bu ekler, cümle içerisinde yer alan adları diğer kelimelere çeşitli anlam ilişkileriyle bağlar.

2.1.1.3.1. Yönelme Hâli Eki

+a, +e

Ünlü ile biten kelimeye eklendiğinde araya yardımcı /y/ sesi gelmektedir. Eski Türkçedeki -ga/-ge, -ka/-ke ekinden gelişmiştir. Batı Türkçesinde şahıs zamirlerinin yönelme hâlinin (baña, aña, saña) sesini taşıması, ekin başındaki /ğ/ ve /g/ seslerinin sonradan düştüğünü göstermektedir. Büyük bir ihtimalle Eski Türkçe devresinde /n/ ile /ğ/, ñ şeklinde birleşmiş, lehçelerin oluşmasında yeniden parçalanmayarak Batı Türkçesine bu şekilde geçmiştir.⁶⁴

Mārūt+a (14a/07), *ağac+a* (5b/08), *kapu+y+a* (8a/02), *müddet+e* (41a/01), *gün+e* (54a/05), *nesne+y+e* (23a/03), *bañ+a* (37b/01), *sañ+a* (16b/08), *añ+a* (3a/09).

2.1.1.3.2. Belirtme Hâli Eki

+ı, +i

Yakın zamana dek bu ekin +(I)ğ şeklindeki /ğ/ sesinin düşmesiyle ortaya çıktığı görüşü yaygın olarak kabul görmekteydi.⁶⁵ Fakat Canpolat’ın, ek bu şekilde gelişim gösterseydi ekin yuvarlak olarak kullanılması gerekirdi, yönündeki iddiası bugün için kabul gören bir iddiadır. Yine kendisi bu ekin Karahanlı Türkçesinde ğ’siz olarak -ı, -i şeklinde görüldüğünü kaydeder.⁶⁶ Ek, bu haliyle bugün de kullanılmaya devam etmektedir.

⁶³ Muhammet Yelten, *Türk Dili ve Anlatım Bilgileri*, 4. bs., Doğu Kütüphanesi, İstanbul 2011, s.180.

⁶⁴ Mustafa Özkan, *Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi*, s.114.

⁶⁵ Faruk Kadri Timurtaş, *Eski Türkiye Türkçesi*, s.87.

⁶⁶ Mustafa Canpolat, “Eski Anadolu Türkçesindeki Belirtme Durumu (Accusativus) Ekinin Kökeni Üzerine”, *Türkoloji Dergisi*, Cilt 10, Sayı 1, DTCF Yay., 1992, Ankara, s. 9-11.

çalış+ı (59b/08), *yüzler+i* (53a/09), *gündüz+i* (45a/01), *ķurbān+ı* (61b/03), *gece+y+i* (45a/01), *ölü+y+i* (45a/02), *od+ı* (23b/01).

2.1.1.3.3. Bulunma Hâli Eki

+da, +de

Eski Türkçede +da, +de / +ta, +te şekillerinde olup ünsüz uyumuna bağlı olmayan ek, Eski Anadolu Türkçesinde +da, +de şeklindedir ve ünsüz uyumuna bağlı değildir.⁶⁷

āhîret+de (44b/01), *îçî+n+de* (42b/07), *namāz+da* (33b/07), *şerî̇c+at+de* (31b/03), *ķatı+n+da* (26a/07), *gök+de* (42b/01), *dünyā+da* (44b/01), *yolı+n+da* (57a/08).

2.1.1.3.4. Uzaklaşma Hâli Eki

+dan, +den

Ek, Eski Anadolu Türkçesinde sürekli olarak {+dAn} biçimindedir ve ünsüz uyumuna bağlı değildir.⁶⁸

arı+dan (61a/02), *ķayır+dan* (45a/08), *siz+den* (62a/01), *nice+den* (45b/06), *od+dan* (22b/05), *azğunlık+dan* (36b/04), *ķat+ı+n+dan* (50b/02), *ķuş+dan* (37b/03), *ķikmet+den* (50b/08), *ehl+i+n+den* (54a/04).

2.1.1.3.5. İlgi Hâli Eki

+uñ , +üñ, +nuñ, +nüñ

⁶⁷ Osman Yıldız, “Orta Türkçe Lehçeleri’nde Karşılaştırmalı İsim Çekim Ekleri ve Eski Anadolu Türkçesinin Yeri”, *Dil Dergisi*, S. 88, Şubat 2000, s.22.

⁶⁸ Yıldız, *a.g.m.*, s. 22-23.

İlgi hâli eki, Eski Anadolu Türkçesinde, ünlü ile biten tabanlardan sonra +nuñ, +nüñ, ünsüzle biten tabanlardan sonra +uñ , +üñ şeklinde⁶⁹ kullanılır.

iki+nüñ (30a/04), *müddetleri+nüñ* (33a/01), *dünyā+nuñ* (57a/06), *od+uñ* (43a/03), *zālimler+üñ* (62b/03), *yēr+üñ* (62a/07), *Kitāb+uñ* (42b/04).

2.1.1.3.6. Eşitlik Hâli Eki

+ca, +ce; +cılayın, +cileyin

Eşitlik, benzerlik, göre, kadar anlamları taşıyan bu ekin metinde geçen örnekleri incelendiğinde ekin daha ziyade bir yapım eki görevinde⁷⁰ kullanıldığı görülmektedir.

ķadarı+n+ca (33b/01), *dili+n+ce* (14b/06), *ardı+n+ca* (12a/06), *an+ca* (59b/04).

+ca/+ce ekinden kalıplaşmış olan +cılayın, +cileyin eki de benzetme ve eşitlik bildirir:

an+cılayın (26a/08).

2.1.1.3.7. Yön Hâli Eki

Fildeki oluş ve kılışın yönünü göstermek için yönle ilgili yer ve zaman adlarını yön gösterme durumuna sokan bu ek⁷¹, incelenen metinde +aru /+erü, +ra /+re ve +ru /+rü'dür.

+aru, +erü

⁶⁹ Yıldız, **a.g.m.**, s.19.

⁷⁰ Gabain, **a.g.e.**, s.43.

⁷¹ Zeynep Korkmaz, **Türkiye Türkçesi Grameri: Şekil Bilgisi**, s. 245.

Türkçenin tarihi devirlerinde +ğaru/ +gerü şeklinde olan bu ek, ğ/g sesinin düşmesiyle +aru /+erü halini almıştır.

yuk+aru (36a/02), *il+erü* (15b/02).

+ra, +re; +ru, +rü

Türkçenin tarihî devirlerinde ve özellikle Orhun Türkçesi ile Eski Osmanlı metinlerinde büyük bir yer işgal eden +ra/+re, +ru/+rü ekleri eldeki belgelere göre günümüz Türk şivelerinde, ancak kalıplaşmış şekilleri görülen yön ekleridir.⁷²

şoñ+ra (13a/03), *gè+rü* (31a/09).

2.1.1.3.8. Vasıta Hâli Eki

İsmi fiile bir vasıta olduğunu belirtir ve “ile” edatından ekleşmiştir.⁷³ Vasıta ekleri +ıla/+ile, +la/+le ve +n’dır. Bu ekin bugünkünden farklı bir durumu yoktur. Eski Türkçeden bu yana devam edegelen vasıta eki +n d Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde işlek olarak kullanılır.⁷⁴

ṭāʿat+ıla (21a/03), *ırmağ+ıla* (35a/07), *becidlig+ile* (9a/03), *gerçeklig+ile* (29a/01), *anlaruñ+la* (59a/03), *sizüñ+le* (10b/05), *deg-i+n* (40b/01), *iç-ü+n* (28a/08).

2.1.1.4. Aitlik Eki

+kı, +ki

İsimden zamir ve sıfat olarak kullanılan isim yapan, içinde bulunma, bağlılık ve aitlik görevleri taşıyan ektir. Aitlik eki -ki, bugün Türkçe ses uyumlarına aykırıdır,

⁷² Suzan Duran, “Türkçede Cihet ve Mekan Gösteren Ek ve Sözcükler”, **TDAY (Belleten)**, 1956, s. 17.

⁷³ Muhammet Yelten, **Türk Dili ve Anlatım Bilgileri**, s.184.

⁷⁴ Mustafa Özkan, **Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi**, s.117.

daima incedir. Bu ek metinde ünlü uyumuna bağlıdır. Ayrıca -kı aitlik ekinin iki vokal arasında tonlularak -ğ olduğu görülmektedir.

şoñra+ğı (2b/05), *ileri+ki* (42a/07), *göñlinde+ki* (28a/04).

2.1.2.YAPIM EKLERİ

2.1.2.1. İsimden İsim Yapan Ekler

+an /+en

oğlan < oğul+an (20a/07).

eren < er+en (31b/02).

+lık /+lik

gölge+lik (7b/07), *delü+lik* (39b/06), *dilsüz+lik* (40b/05), *ağır+lık* (42a/01).

+sul

yoh+sul (39a/08).

+lu /+lü

Bu ek, Türkçenin her isme gelebilen ve isimden isim yapan en işlek eklerinden birisidir.⁷⁵ Eski Türkçede +lıg, +lig şeklinde olup düzlük yuvarlaklık uyumunun tesiri altındadır. Eski Anadolu Türkçesine gelindiğinde ek ünlüsünün yuvarlaklaştığı görülmektedir. Bu yuvarlaklaşma ğ/g ünsüzlerinin etkisiyle olmuştur. Böylece EAT devresinde bu ek düzlük yuvarlaklık uyumu dışına çıkmıştır.

iş+lü (28b/02), *rahmet+lü* (35a/03), *kaçı+lu* (55a/02), *bahā+lu* (63a/08).

⁷⁵ Hatice Tören, “Adlandırma Grubu”, *İstanbul Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, c. 32, İstanbul, 2004, s. 217.

+rak/+rek

İncelenen metinde kullanımına oldukça sık rastlanan bu ek, sıfat ve zarflardan üstünlük ve en üstünlük derecelerini belirten kelimeler yapar.

katı+rak (10a/06), *ulu+rak* (29b/06), *kem+rek* (8b/03), *yig+rek* (25a/01), *görlü+rek* (19a/01).

+suz /+süz

İsimden sıfat yapmak için kullanılan bu ek, Eski Türkçe devresinde düzlük yuvarlaklık bakımından uyuma girer. Eski Türkçede uyuma giren bu ekin EAT devresinde +suz, +süz olarak gelişme göstermesi, yani uyum dışına çıkması +lu, +lü ekine andırma sebebiyledir.⁷⁶

i'tibār+suz (31a/03), *beyni+süz* (3a/03), *hak+suz* (8b/07), *arı+suz* (38b/05), *geñ+süz* (23a/07).

2.1.2.2. Fiilden İsim Yapan Ekler

-ku

uyku < uyu-ku (36a/09).

-ıcı/-ici

kal-ıcı (36b/08), *yaz-ıcı* (40b/03), *bağışla-y-ıcı* (42b/09), *esirge-y-ici* (42a/05), *bēsle-y-ici* (1b/02).

-k/ -k

⁷⁶ Hayati Develi, *Evliya Çelebi Seyahatnamesine Göre 17. Yüzyıl Osmanlı Türkçesinde Ses Benzeşmeleri ve Uyumlar*, s.103.

Pasif anlamlı soyut ve somut isim ve sıfatlar, alet ve eşya adları türeten bu ek, ünlü ile biten tabanlara doğrudan eklenirken ünsüzle biten tabanlara araya bir yardımcı ünlü alarak eklenir. Bu yardımcı ünlü, daima yuvarlaktır.

art-u-ķ (7a/01), *böl-ü-k* (34b/02), *tanu-ķ* (19b/03), *ķon-u-ķ* (63a/06), *döşe-k* (63a/04), *dile-k* (20a/05).

-maķ/-mek

ög-mek (1b/02), *dē-mek* (14b/06), *ķalış-maķ* (29b/02).

-maķlık/-meklik

geç-meklik (3a/06), *bıraķ-maķlık* (8a/03).

-caķ/-cek

şıyrın-caķ (38a/04).

-u/-ü

Çeşitli manalarda adlar türeten bu ek, Eski Türkçedeki -iğ, -ig ekinden gelmektedir. Ekin sonundaki -ğ, -g sesi Batı Türkçesi döneminde düşmüş, -ı, -i yardımcı ünlüsü de fiilden isim yapma eki haline gelmiştir. Öte yandan bu ekin -ğu, -gü fiilden isim yapma ekinin başında bulunan -ğ/g sesinin düşmesi ve zarf fiil eki -u, -ü'nün kalıplaşmasıyla oluştuğu da ifade edilmektedir.⁷⁷

ķorķ-u (9a/01), *öl-ü* (12a/07), *yar-u* (33b/03), *ört-ü* (2b/04), *şal-u* (7a/07), *tut-u* (41a/08).

-t

bin-i-t (33b/08), *yan-u-t* (20b/01), *ög-ü-t* (56b/04).

⁷⁷ Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, s.192.

-ak/-ek

tur-ak (55a/05).

-mur

yag-mur (3b/02).

-m

Bu ek, umumiyetle bir defada veya hamlede olan işi ve mahsulünü ifade eden adlar türetir.⁷⁸

öl-ü-m (18a/07).

-n

ek-i-n (9b/09)

-ğun/-gün

az-ğun (30a/07)

2.2. ZAMİR

Zamirler, nesneleri işaret ve temsil yoluyla karşılayan sözcüklerdir. Zamirleri diğer sözcük türlerinden ayıran en belirgin özellikler zamirlerden hemen hemen hiç türetme yapılamaması ve zamir işletiminde kökün değişmesi olarak karşımıza çıkmaktadır.⁷⁹

⁷⁸ Mustafa Özkan, *Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi*, s.120.

⁷⁹ Mecdut Mansuroğlu, “Türkçede Zamir Çekimi”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, III, 1949, s. 508.

2.2.1 Şahıs Zamirleri

“Bunlar varlıkları şahıslar halinde ve temsil suretiyle karşılayan kelimelerdir.”⁸⁰ Şahıs zamirleri *ben, sen, ol, biz, siz, anlar, olar*’dır.

Teklik 1. Şahıs Zamiri: *ben* (5b/03).

Teklik 2. Şahıs Zamiri: *sen* (5b/06).

Teklik 3. Şahıs Zamiri: *ol* (50b/02).

Çokluk 1. Şahıs Zamiri: *biz* (14a/08).

Çokluk 2. Şahıs Zamiri: *siz* (18a/06).

Çokluk 3. Şahıs Zamiri: *anlar* (22b/05).

2.2.2. İşaret Zamirleri

Nesneleri işaret etmek, göstermek yoluyla karşılayan kelimelerdir. İşaret zamirleri; *bu, işbu, şu, ol, şol, bunlar, bular, şunlar, olar*’dır.

şol (7b/04), *şunlar* (11a/06), *bular* (2b/05), *işbu* (46a/05).

2.2.3. Dönüşlülük Zamiri

“Bu zamirler asıl şahıs zamirlerinden daha kuvvetli bir ifadeye sahip bulunan, onların mana bakımından daha kuvvetlileri, katmerlileri olan şahıs zamirleridir.”⁸¹ Metinde geçen dönüşlülük zamirleri *kendü* ve *kendüz*’dür.

kendü (33a/01), *kendüzlerin* 49b/02 (*kendüz* < *kendü* + *öz*).

⁸⁰ Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, s.265.

⁸¹ Ergin, *a.g.e.*, s.272.

2.2.4. Belirsiz Zamirler

“Ardında belirsiz bir kimse veya nesne kavramı olan zamirlere denir.”⁸². Metinde bulunan belirsiz zamirler şunlardır: *kimse, nesne, her kim, hiçbirisi, ayruk, bir nicesi, dükeli, birisi, biribiri*.

ayruk (36b/04), *dükeli* (41b/05), *biribiri* (4b/01), *her kim* (15b/05), *kimse* (12a/01), *bir nicesi* (27b/05), *birisi* (13b/02), *hiçbirisi* (51a/07), *nesne* (15a/02).

2.2.5. Soru Zamiri

Nesnelerin soru şeklindeki karşılıkları olan sözcüklerdir. Metindeki soru zamirleri *kim, ne, kaçkı, kaçan, kanda, kandan*’dır.

kaçan (25a/07), *kaçkı* (46b/09), *kanda* (20b/01), *kandan* (46a/05), *kim-dür* (19a/01), *ne-dür* (9b/05).

2.2.6. Bağlama Zamirleri

Bağlama zamiri *kim*’dir. “Tek başına soru zamiri olan bu kelime birbiri ile ilgili iki dil birliği arasında bağlama zamiri olarak köprü vazifesi görür. Kim bağlama zamiri olarak eskiden beri kullanılmış, ancak son zamanlarda yerini ki bağlama edatına bırakmıştır.”⁸³ Bağlama zamirleri bir kelimeyi, kelime grubunu, cümleyi bir kelimeye, cümleye temsil ifadesi içinde bağlayan sözcüklerdir.

nite kim (3a/03), *oldur kim* (10a/08), *ne kim* (18b/01), *kaçan kim* (27a/01), *anı kim* (5a/02), *kim* (51b/01), *ki* (54b/06).

⁸² Tahsin Banguoğlu, **Türkçenin Grameri**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2011, s.368.

⁸³ Ergin, **a.g.e.**, s.280.

2.3. SIFAT

Varlıkları niteleyen ya da belirten sözcüklere sıfat denir.⁸⁴ Tek başlarına cümle ögesi olamayan sıfatlar, çekim eki almazlar. İncelenen metindeki sıfatlar belli başlı gruplar halinde şu şekildedir:

2.3.1. Niteleme Sıfatları

İsimleri durum, biçim, renk gibi yönlerden niteleyen sıfatlardır.

toğrı yol (3a/08), *eyü iş* (9a/01), *yavuz işden* (54a/06), *katı ‘azāblu* (22b/01), *dürüst işlü* (28b/02), *kara iplikden* (25b/04), *şıyrıncağ taş* (38a/04).

2.3.2. Belirtme Sıfatları

2.3.2.1. İşaret Sıfatları

Metinde geçen işaret sıfatları, *bu*, *ol*, *şol*, *o*, *işbu*’dur. Yalnızca bir yerde “o” işaret sıfatı kullanılmaktadır. Bu işaret sıfatı Orta Türkçenin sonlarına doğru ortaya çıkmıştır.⁸⁵

bu sözi (13a/07), *ol vaqt* (17a/07), *şol peygamberler* (36a/01), *işbu ağaca* (5b/08), *o şığıruñ* (10a/04).

2.3.2.2. Belirsizlik Sıfatları

her nesne (20b/02), *nice peygamber* (57a/07), *cümle ‘ayblardan* (5a/06), *bir bölük* (18b/01).

2.3.2.3. Soru Sıfatları

ne nesne (19b/01).

⁸⁴ Tahir Nejat Gencan, **Dilbilgisi**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1979, s. 171.

⁸⁵ Ergin, **a.g.e.**, s.236.

2.3.2.4. Sayı Sıfatları

iki ökçesi (57a/04), *üç günler* (46b/04), *on iki sıbı* (8a/07), *yüz dānedür* (37b/06).

2.4. ZARF

Zarflar, fonksiyon bakımından sıfatları, diğer zarfları, fiilleri, fiilimsileri ve cümleleri açıklayan, belirten, onların anlamlarını genişleten yahut daraltan sözcük veya sözcük gruplarıdır.⁸⁶

2.4.1. Zaman Zarfları

Zaman fonksiyonunda kullanılan bu isimlerin kimisi Türkçe, kimisi yabancı kökenlidir.

bugün (35b/01), *imdi* (25b/02), *andan* (27b/02), *andan soñra* (24b/03), *hemîşe* (13a/09).

2.4.2. Yer-Yön Zarfları

aşğa (6a/01), *gerü* (54a/01), *ilerü* (13a/09).

2.4.3. Miktar Zarfları

Azlık-çokluk ifade eden miktar zarflarının incelenen metindeki örnekleri şu şekildedir:

çok (46b/04), *az* (12b/01), *gey* (6a/03), *katı* (10a/05), *artuğ* (7a/01).

⁸⁶ Fikret Turan, Türkçede Zarflar Üzerine, Prof. Dr. Dursun Yıldırım Armağanı, 1998, 301-306, s.302.

2.4.4. Hâl Zarfları

Hâl zarfları arz, durum, sebep, netice, beraberlik, ayrılık gibi manalar ifade edip, basit yapıda oldukları gibi birleşik yapıda da bulunabilirler.⁸⁷ Metinde yer alan hâl zarfları şunlardır:

ancılayın (10a/04), *yalñuz* (54b/09).

2.5. EDAT

“Edatlar, yalnız başlarına anlamları olmayan, ad ve ad soylu kelime ve kelime gruplarından sonra gelerek anlam bakımından bunlarla sıkı sıkıya bağlı bulunan, gramer bakımından onlara hâkim olan ve eklendikleri kelimeler ile cümlelerin öteki kelimeleri arasında çeşitli anlam ilişkileri kuran görevli sözlerdir.”⁸⁸ Bu bakımdan edatların cümle içerisinde birleştirici unsurlar olduğunu söylemek mümkündür.

2.5.1. Çekim Edatları

“İsimlerden sonra gelerek, bağlı olduğu isimle cümlelerin diğer unsurları arasında zaman, mekân, cihet, tarz, sebep, benzerlik, başkalık vb. bakımdan çeşitli ilgiler kuran kelimelere çekim edatı diyoruz. Bunlar, mutlaka bir isimden sonra gelmeleri ve ancak o isim sayesinde anlam kazanmaları sebebi ile, isim hâl eklerine çok benzerler.”⁸⁹ Eklerin iki kavram arasında ilgi kurmaları gibi çekim edatları da ismi öteki unsurlarla münasebete hazırlar. Metindeki çekim edatları, fonksiyonlarıyla birlikte şu şekildedir:

- **Benzerlik ifadesi taşıyanlar:** *gibi* (38a/04).
- **Sebebi bildirenler:** *içün* (28a/08), *ötürü* (54a/02).
- **Vasıta ve beraberlik bildirenler:** *ile* (37b/04).

⁸⁷ Faruk Kadri Timurtaş, *Eski Türkiye Türkçesi*, s.97.

⁸⁸ Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi Grameri: Şekil Bilgisi*, s.1052.

⁸⁹ Necmettin Hacıeminoğlu, *Karahanlı Türkçesi Grameri*, Ankara, TDK Yay., 2008, s.78.

- Yer ve yön ifadesi taşıyanlar: *üzere* (39b/04).
- Sınırlandırma ve bitim ifadesi taşıyanlar: *degin* (40b/01).
- Amaç ifade edenler: *tā* (19b/03).
- İstisna bildirenler: *illā* (49a/01).

2.5.2. Bağlama Edatları

Bilindiği üzere Eski Türkçede bağlama edatı yoktur. Gerçi daha çok tekit vazifesi gören ok/ök, ma/me, taqı, erki vb. ile cümle açıcısı olan ıaltı, ıalı, ulatı, ulayı, anıula, anıulayı gibi sözleri bağlama edatı olarak kabul etmek mümkündür. Ancak Türkçe cümlelerin bünyesine sonradan girmiş çok çeşitli bağlama edatları ile karşılaştırıldığında, bu yukarıdakilerin bağlama görevlerinin zayıf olduğu anlaşılır. Onun içindir ki, Türkçede bağlama edatlarının oluşumu, Karahanlı devresi itibarıyla kendini gösterir. Eski Türkçede olmadığı halde, sonradan çok sayıda bağlama edatının başka dillerden alınması veya dilin kendi imkânları tesiri ile özellikle Arapça ve Farsçanın tesiri ile izah edilmektedir.⁹⁰ İncelenen metinde Türkçe ve yabancı kökenli çok sayıda bağlama edatı vardır.

- Şart ifadesi taşıyanlar: *eger* (39a/04).
- Zıtlık anlamıyla sınırlama ifadesi taşıyanlar: *ammā* (4b/04), *līkin* (63a/04), *velīkin* (36a/04).
- Sıralama ve atıf bildirenler: *dağı* (8b/02), *ve* (27a/01), *yā* (36b/04).
- Cümle Bağlayıcılar: *pes* (44b/06), *kim* (44b/01), *dağı* (44b/08).

2.5.3. Ünlem Edatları

His ve heyecanları, sevinç, keder, ızdırap, nefret, hayıflanma, coşkunluk gibi ruh hallerini; tabiat seslerini, seslenmeleri, tasdik, ret, sorma, gösterme gibi beyan şekillerini ifade eden edatlardır.⁹¹ Metindeki örnekleri şu şekildedir:

⁹⁰ Necmettin Hacıeminoğlu, *Türk Dilinde Edatlar*, MEB Yayınları, İstanbul, 1992, s. 113.

⁹¹ Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, s.352.

- Doğrudan doğruya hitap ifadesi taşıyanlar: *ey* (6b/09).
- Soru ifadesi taşıyanlar: *nice* (37a/06), *nite* (47a/05), *nişe* (49b/03).

2.6. FİİL

Bir kılış, bir durum veya oluşu, toplu bir deyimle olup biteni anlatan kelimeye fiil denir.⁹² Fiiller, karşıladıkları hareketlerle zaman ve mekân kapsamı içinde, somut ve soyut nesne ve kavramlarla ilgili her türlü oluş, kılış, kılınış ve durumları bildiren sözcüklerdir.

2.6.1. YAPIM EKLERİ

2.6.1.1. İsimden Fiil Yapan Ekler

+a- / +e-

dil+e- (59a/03),

oyna- < *oyun+a-* (30a/03).

+la- / +le-

boğaz+la- (10a/01), *ışmar+la-* (15b/05), *yük+le-* (42a/01), *baş+la-* (1b/01), *giz+le-* (10a/03), *bağ+la-* (35b/04), *muştı+la-* (4a/07), *arzu+la-* (13a/09), *iş+le-* (13b/04).

+da- / +de-

al+da- (2b/06).

+ar- / +er-

ağ+ar- (53a/08), *kara+r-* (53a/08).

⁹² Tahsin Banguoğlu, **Türkçenin Grameri**, s.408.

+lan- / +len-

depe+len- (57a/04), *azık+lan-* (27a/07), *çift+len-* (30a/09), *yarağ+lan-* (56a/02).

2.6.1.2. Fiilden Fiil Yapan Ekler

-ur- /-ür- (Faktitif Eki)

art-ur- (8a/03), *doğ-ur-* (45b/09), *deg-ür-* (53b/08).

-dur- / -dür- (Faktitif Eki)

in-dür- (7b/08), *dön-dür-* (18b/09), *karış-dur-* (6b/02), *göyün-dür-* (7b/06), *tayın-dur-* (5b/09), *öl-dür-* (37a/01), *az-dur-* (4b/05).

-ğur-, -gür- (Faktitif Eki)

tur-ğur- (57b/01).

-t- (Faktitif Eki)

yükle-t- (42a/02), *diril-t-* (34a/06), *ayır-t-la-* (61a/02), *korğ-ı-t-* (2b/03).

-l- (Edilgenlik Eki)

kes-i-l- (36b/05), *indürin-i-l-* (12b/09), *vèrin-i-l-* (4a/09), *döndürin-i-l-* (5a/01), *kağın-ı-l-* (1b/05), *yaz-ı-l-* (58b/01).

-n- (Edilgenlik Eki)

gizle-n- (42b/01), *kapla-n-* (12a/09), *bul-ı-n-* (53b/09).

-ş- (İşteşlik Eki)

iv-i-ş- (20b/01), *yol-ı-ş-* (11b/08), *la^cnet eyle-ş-* (48b/06).

-ma/-me- (Olumsuzluk Eki)

degür-me- (60b/05), *indür-me-* (57b/06), *tut-ma-* (49a/02).

-r-

gör- < **kö-r-* (3b/01).

2.6.2. FİİL ÇEKİM EKLERİ

2.6.2.1. Şahıs Ekleri

Şahıs ekleri, fiil çekiminde eylemi gerçekleştiren şahsı ifade eden eklerdir. Fiil çekiminde kullanılan şahıs ekleri, zamir kökenli ve iyelik kökenli olmak üzere ikiye ayrılır.

2.6.2.1.1. Zamir Kökenli Şahıs Ekleri

“Bunlar, şahıs zamirlerinin zamanla ekleşmesinden oluşmuş şahıs ekleridir. Öğrenilen geçmiş zaman, şimdiki zaman, gelecek zaman ve geniş zaman, istek, gereklilik çekimlerinde kullanılır.”⁹³ İncelenen metinde istek kipi ve geniş zaman çekimlerinde kullanılan zamir kökenli şahıs eklerine rastlanmaktadır. Bu ekleri aşağıdaki tabloda⁹⁴ şu şekilde göstermek mümkündür:

Kişi	Tekil	Çoğul
1.kişi	-In -Am	-Uz -vUz

⁹³ Mustafa Özkan, Hatice Tören, Osman Esin, **Yüksek Öğretimde Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2006, s.512.

⁹⁴ Ahmet Naim Çiçekler, **Eski Anadolu Türkçesinden Türkiye Türkçesine Birleşik Cümlelerde İç Cümledeki Özne Konumunun Durum Özelliklerine Tarihsel Bir Bakış**, Yayımlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 2015, s.45.

2. kişi	-sIn	-sİz
3. kişi	Ø	-lAr

Teklik 1. şahıs eki: -am, -em; -ın, -in

bilür-em (5b/03), *ol-am* (9b/02), *añ-am* (21a/02), *şığındurur-ın* (46a/01), *eylemez-in* (62b/08), *verir-in* (21b/07).

Teklik 2. şahıs eki: -sın, -sin

dirildür-sin (37b/01), *bile-sin* (39b/01), *diler-sin* (44b/09), *çıkarur-sın* (45a/02), *bağlaya-sın* (59a/04), *eylemez-sin* (62b/07).

Teklik 3. şahıs eki: Ek bulunmamaktadır.

Çokluk 1. şahıs eki: -uz, -üz; -vuz, -vüz

ayırmaz-uz (51a/07), *verür-üz* (60b/09), *göre-vüz* (7b/05), *yarlıgaya-vuz* (8a/03).

Çokluk 2. şahıs eki: -sız, -siz

işler-siz (12a/03), *depeler-siz* (13a/01), *ola-sız* (5b/08), *şakına-sız* (3b/09).

Çokluk 3. şahıs eki: -lar, -ler

inanur-lar (2b/01), *şartışur-lar* (16a/02), *buyurur-lar* (54a/06), *azdurmaz-lar* (49b/02), *dönmez-ler* (3b/02).

2.6.2.1.2. İyelik Kökenli şahıs Ekleri

“İyelik kökenli şahıs ekleridir. İyelik ekleri zamanla bazı fiil kiplerine gelerek şahıs eki işlevi taşımışlardır. 2. tip şahıs ekleri diye adlandırılan bu ekler, görülen

geçmiş zaman ve şart kiplerinde kullanılırlar.”⁹⁵ Metinde yer alan iyelik kökenli şahıs ekleri örneklerini aşağıdaki tabloda⁹⁶ şu şekilde göstermek mümkündür:

Kişi	Tekil	Çoğul
1. kişi	-m	-k
2. kişi	-n	-ŋUz
3. kişi	Ø	-lAr

Teklik 1. şahıs eki: -m

getür-dü-m (47a/08), *indür-dü-m* (6a/09), *başla-du-m* (42a/05), *ısmarla-du-m* (18a/04).

Teklik 2. şahıs eki: -n

getür-se-n (20a/03), *çık-du-n* (20b/02).

Teklik 3. şahıs eki: Ek bulunmamaktadır.

Çokluk 1. şahıs eki: -k, -k

ayır-du-k (7a/06), *işit-dü-k* (13a/05), *kıl-du-k* (19b/03).

Çokluk 2. şahıs eki: -ñuz, -ñüz

diler-se-ñüz (32b/07), *tut-du-ñuz* (7a/08).

Çokluk 3. şahıs eki: -lar, -ler

⁹⁵ Özkan, Tören, Esin, **a.g.e.**, s.512.

⁹⁶ Çiçekler, **a.g.e.**, s.46.

olma-dı-lar (3a/08), *al-dı-lar* (3a/07), *şı-dı-lar* (4b/06), *şat-dı-lar* (14b/03), *yürime-di-ler* (57a/08).

2.6.2.2. Zaman Ekleri

2.6.2.2.1. -dı/ -di/, -du/ -dü/

Ekin ünsüzü “d”dir.⁹⁷ Sedasız şekliyle henüz uyuma girmemiştir. Osmanlı Türkçesinin sonlarına doğru bu uyumu görmek mümkündür.⁹⁸ Teklik ve çokluk birinci ve ikinci şahıslarda bu ek yuvarlak şekildedir. Üçüncü şahıslarda ise düz şekildedir.

Teklik 1. şahıs: *inan-du-m* (37b/02), *dölen-dü-m* (37a/06), *vêr-dü-m* (46a/01).

Teklik 2. şahıs: *öğret-dü-ñ* (5a/09), *getür-dü-ñ* (10a/01).

Teklik 3. şahıs: *ol-dı* (10a/05), *yaz-dı* (11a/01), *bırak-dı* (14a/01), *bil-di* (8a/07).

Çokluk 1. şahıs: *kıl-du-ķ* (17a/07), *inan-du-ķ* (2b/05), *vêrinil-dü-k* (4a/09), *çıkar-du-ķ* (38b/05).

Çokluk 2. şahıs: *ıkrâr eyle-dü-ñüz* (11b/05), *düş-dü-ñüz* (54b/05).

Çokluk 3. şahıs: *olma-dı-lar* (57a/08), *uy-dı-lar* (49a/09), *işle-di-ler* (48a/08), *kes-di-ler* (22b/02).

2.6.2.2.2. -r/, -ar/ -er/, -ur/, -ür/

“Eski Türkçede umumiyetle -ur, -ür nadiren -ar, -er, çok az olarak da -ır, -ir idi. Vokalle biten bir kelimeye getirildiği zaman -(y)ur, -(y)ür, nadiren de -r şeklinde bulunuyordu. Eski Türkiye Türkçesinde ise, -ur, -ür; -ar, -er; -r ekleri kullanılmıştır; -ur, -ür Eski Türkiye Türkçesinde vokali daima yuvarlak olan eklerdendir.”⁹⁹

⁹⁷ Gürer Gülsevin, Erdoğan Boz, **Eski Anadolu Türkçesi**, Gazi Kitabevi, Ankara 2004, s.69.

⁹⁸ Muharrem Ergin, **Türk Dil Bilgisi**, s.299.

⁹⁹ Faruk Kadri Timurtaş, **Eski Türkiye Türkçesi**, s.122.

Teklik 1. şahıs: *şıgın-ur-ın* (9b/01), *zāyi^c eyle-mez-in* (62b/08), *bil-ür-em* (5a/06).

Teklik 2. şahıs: *dirild-ür-sin* (37b/01), *givir-ür-sin* (45a/01), *çıkar-ur-sin* (45a/02), *hılāf eylemez-sin* (62b/07).

Teklik 3. şahıs: *getür-ür* (63a/07), *dirir-ür* (58b/08), *azdur-maz* (4b/06), *buyur-maz* (50b/06).

Çokluk 1. şahıs: *oku-r-uz* (53b/02), *tap-ar-uz* (1b/03), *arı dut-ar-uz* (5a/06), *vaḥy eyle-r-üz* (46b/08).

Çokluk 3. Şahıs: *inan-ur-lar* (2b/01), *alda-r-lar* (2b/06), *şat-ar-lar* (12b/05), *çıkar-ur-lar* (26a/06).

2.6.2.3. Tasarlama Kipleri

Tasarlama kipleri, henüz gerçekleşmemiş olan, ancak gerçekleşmesi istek, emir, şart ve gereklilik şekillerinde tasarlanan kiplerdir.¹⁰⁰ Bu kipler üzerinde çeşitli tartışmalar vardır. Özellikle istek ve emir kiplerinin tanımı ve ayrımı noktasında farklı görüşler bulunmaktadır. Bu durum, arkaik bir dil devresi olan Eski Anadolu Türkçesinde daha da karışıktır.

Bugün dilek-istek kipleri başlığı altında verilen “Emir”, “İstek”, “Dilek-Şart” ve “Gereklilik” kiplerini, Eski Anadolu Türkçesinde fonksiyonları itibarıyla ayrı ayrı şekillerde gösterebilmek oldukça güçtür. Bu kiplerin hepsinde “bir şeyin yapılmasının, ben tarafından istenmesi” vardır.¹⁰¹

¹⁰⁰ Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi Grameri: Şekil Bilgisi*, s.647.

¹⁰¹ Güler Gülsevin, *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2007, s.106.

2.6.2.3.1. Emir Kipi

Emir ve istek kiplerinin tanımı ve ayrımı noktasında çeşitli görüşler bulunmaktadır. Bu iki kip arasındaki ince sınırın bir nedeni anlambilimsel ve edimbilimsel boyutlardır. Örneğin, emir, güce dayalı bir tahakküm içerse de sonuç olarak bir isteme eyleminin parçasıdır.¹⁰² Emir kipi, yapılması istenen, tasarlanan işi emir veya dilek biçiminde ifade eder. Bu kip için belirli bir ek bulunmamaktadır. Her şahıs farklı eklerle çekime girmektedir.

Teklik 1. şahıs eki: -eyin

haber vèr-eyin mi (43b/04).

Teklik 2. şahıs eki: -ğıl, -gil; bazen de eksiz

Türkçenin tarihî devirleri içerisinde ve EAT döneminde görülen -ğıl, -gil emir eki, bugün daha çok doğu Anadolu ağızlarında ve Azerî lehçelerinde görülmektedir.¹⁰³

olma-ğıl (20a/08), *kıl-ğıl* (37b/03), *al-ğıl* (62b/06), *vèr-gil* (62b/06), *yol göster* (1b/04), *haber vèr* (5b/01), *şan-ma* (60a/03).

Teklik 3. şahıs eki: -sun, -sün

öde-sün (41a/09), *tevekkül eyle-sün* (55a/07), *oruç tut-sun* (25a/04), *yığlınma-sun* (40b/03), *yazma-sun* (41a/05).

Çokluk 1. şahıs eki: -alum, -elüm

la'net eyleş-elüm (48b/06), *getür-elüm* (3a/03), *oğu-y-alum* (48b/04).

Çokluk 2. şahıs eki: -ñ, -(u)ñ, -(ü)ñ

in-(ü)ñ (6a/01), *yè-ñ* (8a/08), *turur-(u)ñ* (11b/02).

Çokluk 3. şahıs eki: -sunlar, -sünler

tevekkül eyle-sünler (59a/06), *şanma-sunlar* (62a/06).

¹⁰² Turgay Sebzecioğlu, *Dilbilim Kavramlarıyla Türkçe Dilbilgisi*, Kesit Yayınları, İstanbul 2016, s.239.

¹⁰³ Ahmet Caferoğlu, "Türkçemizdeki -ğıl ve -gil Emir Eki", *TDAY Belleten* 1971, Ankara 1989, s.1.

2.6.2.3.2. İstek Kipi

Eski Anadolu Türkçesinde ve bugün istek eki -A'dır. Bu ek şeklen Eski Türkçedeki -ğay/-gey ve daha sonraki ğa/-ge ekinin gelişmiş şekli olmakla birlikte, anlam bakımından gelecek ve şimdiki zamanla alakası yoktur. İstek anlamı ifade etmektedir. Yalnız kullanılış tarzına göre, bazen geniş zaman ve gelecek zaman anlamı da taşıyabilmektedir.”¹⁰⁴ Bu kipte zaman ifadesinden daha çok bir tasarlama ya da bir durum bildirme söz konusudur.

Teklik 1. şahıs eki: -am, -em

tamām cyle-y-e-m (20b/08), *endāzele-y-e-m* (47a/09), *oñuld-a-m* (47b/01), *añ-a-m* (21a/02), *ol-a-m* (9b/02).

Teklik 2. şahıs eki: -asın, -esin

bil-e-sin (39b/01), *söyleme-y-e-sin* (46b/03), *givir-e-sin* (62b/03), *bul-a-sın* (13b/01), *hoşnūd ol-a-sın* (19b/09).

Teklik 3. şahıs eki: -a, -e

ol-a (26b/01), *şakın-a* (28a/02), *bul-a* (45a/08), *öldür-e* (5a/01), *beyerlenme-y-e* (51b/06), *yoğama-y-a* (11a/02), *söyleme-y-e* (23b/02).

Çokluk 1. şahıs eki: -avuz, -evüz

yañıl-a-vuz (42a/01), *tapma-y-a-vuz* (49a/01), *gider-e-vüz* (15a/01), *dir-e-vüz* (44b/06).

Çokluk 2. şahıs eki: -asız, -esiz

¹⁰⁴ Faruk Kadri Timurtaş, *Eski Türkiye Türkçesi*, s.145.

añ-a-sız (33a/05), *tut-a-sız* (7b/02), *şakın-a-sız* (9a/04), *gel-e-siz* (26a/02), *şorılma-y-a-sız* (16b/04), *işleme-y-e-siz* (40a/05).

Çokluk 3. Şahıs: -alar, -eler

işle-y-e-ler (10a/02), *döndürün-e-ler* (12a/02), *gör-e-ler* (22a/09), *vèrinilme-y-e-ler* (12a/05), *depelenme-y-e-ler* (58b/07), *uyma-y-a-lar* (20a/04).

2.6.2.3.3. Dilek-Şart Kipi

“Dilek kipi; dil kullanıcısı tarafından hayal edilen, gerçekleşmesi beklenen veya gerçekleşmesi mümkün olmayan, yani gerçek dışı (unreal) olaylara ilişkin ortaya konan psikolojik (ruhsal) bir aktarımın yerine gelmesini sağlayan dilsel bir yapılanmadır.”¹⁰⁵ Anlam olarak şart ile beraber dilek anlamını da içermektedir. -sa/, -se/ ekiyle oluşturulmaktadır.

Bu kipi çekiminde kullanılan şahıs ekleri, teklik 1. ve 2. şahıs ile çokluk 2. şahısta iyelik kökenli, çokluk 1. şahısta ise zamir kökenlidir.¹⁰⁶ Buna göre incelenen metindeki şart kipi örnekleri şu şekildedir:

Teklik 2. Şahıs: *emîn tut-sa-ñ* (50a/01), *getür-se-ñ* (20a/03).

Teklik 3. Şahıs: *oķu-sa* (25a/08), *ol-sa* (26b/09).

Çokluk 1. Şahıs: *unut-sa-vuz* (42a/01).

Çokluk 2. Şahıs: *dön-se-ñüz* (27a/03), *talāk vèr-se-ñüz* (33b/02).

Çokluk 3. Şahıs: *söyle-se-ler* (191b/8).

2.6.3. EK-FİİL

Eski Türkçede er- yardımcı fiilinin er- > ir- > i- şeklinde ekleşmesinden meydana gelen isim soylu sözcüklerin yüklem olarak kullanılmasını sağlayan ve

¹⁰⁵ Turgay Sebzecioğlu, *Dilbilim Kavramlarıyla Türkçe Dilbilgisi*, s.242.

¹⁰⁶ Mustafa Özkan, *Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi*, s.143.

birleşik fiil çekimlerinde de görev alan fiil¹⁰⁷ ek fiil olarak isimlendirilir. Bu bakımdan ek-fiilin metindeki örneklerini iki grupta incelemek mümkündür.

1. Ek-fiil, isim soylu sözcüklere gelerek onları fiil gibi çekime sokar:

işidici-dür (24b/04), *baylar-uz* (61a/08), *degül-sin* (20a/04), *ileri-di* (42a/02).

2. Ek-fiil, fiillerin hikâye, rivayet ve şart birleşik çekimlerini kurar:

boğazla-r-lar-dı (7a/04), *oku-r-lar-dı* (14a/04), *dile-se-di* (3b/06), *çalışma-y-a-lar-dı* (36a/05), *dile-r-se* (49b/09), *gel-ür-se* (6a/04), *yığlın-ur-sa-ñuz* (26b/07), *yoğan-ur-sa* (55a/02).

2.6.4. BİRLEŞİK FİLLER

“Birleşik fiiller, bir ad ile bir yardımcı fiilin, iki ayrı fiil şeklinin yahut da ad soylu bir veya birden çok kelime ile bir esas fiilin birleşmesinden oluşan ve tek bir kavrama karşılık olan fiil türleridir.”¹⁰⁸

2.6.4.1. İsim + Yardımcı Fiil Şeklinde Oluşan Birleşik Fiiller

Metinde eyle-, ét-, kıl- ve ol- yardımcı fiilleri, Türkçe ve yabancı kökenli kelimelere getirilmek suretiyle birleşik fiiller yapılmıştır. Bunun yanında, yardımcı fiil olmadığı halde yardımcı fiil fonksiyonunu taşıyan fiiller de bulunmaktadır.

tevekkül eyle- (55a/07), *secde kıl-* (54a/05), *gâlib ol-* (63b/01), *ün ét-* (23a/03), *kulağ tut-* (14b/06), *âşikâre eyle-* (5b/03), *boyun vèr-* (56a/03), *arğa vèr-* (55b/01), *artuğ eyle-* (36a/01), *müühr ur-* (2b/04), *yüz döndür-* (18b/09).

¹⁰⁷ Murat Küçük, "Tarihi Türk Lehçelerinden Türkiye Türkçesine -Dır/-Dur (<Turur) Eki ve İşlevleri", **Türkbilig**, Ankara 2010, s. 61.

¹⁰⁸ Zeynep Korkmaz, **Türkiye Türkçesi Grameri: Şekil Bilgisi**, s.791.

2.6.5. FİİLİMSİLER

“Fiil kök ve gövdelerinden belirli eklerle türetilen; ancak, şahıs ekleri alarak çekime girmedikleri için, yargı bildirmeyen, dolayısıyla da bitmemiş fiil niteliğinde olan fiillerdir.”¹⁰⁹ Sıfat, isim ve zarf görevinde kullanılırlar.

2.6.5.1. Sıfat Fiiller

“Sıfat fiiller, zaman ve hareket kavramı taşıyan fakat isim gibi kullanılan fiil şekilleridir. Sıfat fiil ekleri esas olarak geçici isimler yaparlar, ancak kalıcı isimler yaptıkları da olur. Sıfat fiil ekleriyle türetilen kelimeler, fiillerin zamana bağlı sıfat ve isim şekilleridir.”¹¹⁰ Yüklendikleri zaman ifadesine göre geniş zaman, geçmiş zaman ve gelecek zaman olarak üç şekildedirler.¹¹¹

-duğ/, -dük/

Göktürkçe döneminde sıkça kullanılan ve yuvarlak ünlülü olan bu ek, Eski Anadolu Türkçesinde de yuvarlak ünlülüdür. Ekten sonra iyelik eki gelmektedir.

dur-duğ-ı (17a/08), *kığır-duğ-ıma* (25a/08), *halâl ol-duğ-ı* (26b/09), *öldür-düğ-inden* (37a/05), *berkit-düg-inden* (4b/07).

-mış/, -miş/

şağışlan-mış (44b/05), *süril-miş* (46a/02), *adanıl-mış* (40b/02), *berk olun-mış-lar* (42b/03), *indürinil-miş* (55b/01).

-an/, -en/

¹⁰⁹ Korkmaz, a.g.e., s.863.

¹¹⁰ Mustafa Özkan, *Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi*, s.148.

¹¹¹ Timurtaş, a.g.e., s.134.

Yaygın olarak kullanılan bir sıfat fiil ekidir. Eski Türkçedeki -ğan/-gen şeklinin başındaki -ğ ve -g'lerin düşmesi sonucu meydana gelmiştir.¹¹² Metindeki örnekleri şu şekildedir:

dî-y-en (60b/03), *yağ-an* (3b/02), *vefâ eyle-y-en* (24a/02).

-r/; -ar/, -er/; -ur/, -ür/

bulın-ur nesne (31b/03).

-maz/, -mez/

yazı bil-mez (44a/05).

-acak/, -ecek/

dön-ecek yer (57b/06), *iç-ecek yer* (8a/08), *dölen-ecek yer* (6a/02), *kıl-acak yer* (17a/08), *kurtıl-acak yer* (62a/06).

-ası/, -esi/

uyul-ası kişi (17a/06), *yi-y-esi nesne* (38a/08), *incin-esi nesne* (38a/01).

2.6.5.2. Zarf Fiiller (Gerundium)

Zarf fiiller, hareket belirten fiil yapılarıdır. Türk dilinin diğer ek türleri gibi, zarf fiil eklerini de işleklik dereceleri bakımından bir değerlendirmeden geçirdiğimizde, görürüz ki, bunlardan bir kısmı metinlerde eskiden beri devam edegelen canlı ve işlek eklerdir. İçlerinde yalnız belirli devirleri, belirli yazı dillerini veya lehçeleri temsil edenler bulunduğu gibi, çok daha eski devirlerden intikal etmiş arkaik bir şekil olarak, varlıklarını daha az sayıdaki örneklerde devam ettirenler de

¹¹² Özkan, **a.g.e.**, s.150.

vardır.¹¹³ Fiillerin zarf şekilleri olan zarf fiillerin incelenen metindeki örnekleri şunlardır:

-e/

kes-e (57b/07).

-ı/, -i/, -u/, -ü/

kapla-y-u (36b/02), *gizle-y-ü* (33a/03).

Bu ek, kalıplaşmış edat olarak da kullanılır.¹¹⁴

dağı < tağ-ı (62a/06)

-iken/, -ken/

oğurlar-iken (15b/09), *tesbîh eyler-iken* (5a/06), *bağlar-ken* (17a/08), *bilür-ken* (25b/09).

-up/, -üp/

ten ur-up (57a/08), *becid tut-up* (39b/02), *götür-üp* (59a/07).

¹¹³ Zeynep Korkmaz, “Türkçede -N Zarf-Fiil Eki İle -pan / -pen Eki ve Türemeleri”, **TDAY Belleten** **1984**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 533, 1987, s.155.

¹¹⁴ Özkan, **a.g.e.**, s.153.

İKİNCİ BÖLÜM

METİN

[1b]

(1) Başladum adı-y-ıla Tañrı’nuñ raḥmet vèricidür, esirgeyicidür.

(2) Ögmek Tañrı’nuñdur ‘âlemler issi yâ bèsleyici. Gey raḥmet kılıcı, şefā‘at kılıcı. Yanut (3) günü issi. Saña taparuz, daḥı senden arka vèrmek isterüz. (4) Yol göster bize, toğrı yolu. Yol anlaruñ kim eylük eyledüñ anlaruñ üzerine; (5) kaçınılmış degül, ya‘nî cühüd degüller, daḥı azmış degüller, ya‘nî naşrānî degüller.

[2a]

Bismillāhirraḥmānirraḥīm¹¹⁵

(1) Elif, Lām, Mīm¹¹⁶: انا الله اعلم; ya‘nî benüm Tañrı bilür. Yâ elif Allah’dur, mīm Muḥammed’dür; yâ elif Allah’dur, lām Cebrāyil’dür, mīm Muḥammed’dür.¹¹⁷ Şol kitāb ya‘nî Qur’ān kim va‘de olundı-y-ıdı, [yoğdur gümān] anuñ içinde. Yol göstermekdür (2) saşınıcılara. Anlar kim inanurlar görünmez nesneye, ya‘nî uçmak yâ Qur’ān yâ kıyāmete, daḥı turgururlar namāzı, daḥı¹¹⁸ kılurlar. (3) Daḥı anlar¹¹⁹ kim rûzı vèrmek¹²⁰ anlara, nafağa vèrürler. Daḥı anlar kim (4) inanurlar aña kim indürinildi saña, daḥı aña kim indürinildi senden ilerü, ya‘nî Tevrît içinde¹²¹.

¹¹⁵ Rahman ve Rahim olan Allah’ın adıyla.

¹¹⁶ Kimi sûrelerin başındaki bu gibi harfler hurûf-ı mukatta olarak isimlendirilir. Bunları anlamlandırmak mümkün değildir. Mütercim, bu harflerin anlamını en iyi bilen Allah olduğunu belirtmiş ve bazı tefsirlerdeki yorumları eklemiştir.

¹¹⁷ Hurûf-ı mukattanın tefsir yorumu olan bu cümlede, müstensih hatası olduğu tespit edilmiştir. TİEM40 numaralı nüshaya göre ilgili bölümün doğrusu şu şekildedir: Ya‘nî benüm Tañrı bilürin. Yâ elif Allah’dur, lām Latîf’dür, mîm Mecîd’dür; yâ elif Allah’dur, lām Cebrāyil’dür, mîm Muḥammed’dür.

¹¹⁸ TİEM40: dâim, UC53: daḥı

¹¹⁹ TİEM40: andan, UC53: anlar

¹²⁰ TİEM40: virdük, UC53: vèrmek

¹²¹ TİEM40: İncîl, UC53: içinde

[2b]

(1) Dağı kıyāmet günine anlar gümānsuz inanurlar, bilürler. Şunlar toğrı yol üzeredür, Çalaplarından; (2) dağı şunlar kırtılmışlardır. Bayık anlar kim kâfir oldılar, berāberdür anların üzerine; kırkıtduñ mı anları (3) yā kırkıtmaduñ mı anlar; inanmazlar. Mühr urdı Tañrı, gönülleri üzerine anların, dağı kulaqları üzerine anların, (4) dağı gözleri üzerine anların örtüdür. Dağı anların ulu ‘ azāb. Dağı ādemīlerden (5) eydür; “İnandık Tañrı’ya dağı şöñrağı güne.” Dağı degüldür bular inanıcılar. (6) Aldarlar Tañrı’yı, dağı anlar kim inandılar. Dağı aldamazlar; illā kendülerini; (7) dağı bilmezler. Gönülleri içinde şayrulukdur; ya‘ nī, münāfıklık. Pes, arturdı Tañrı (8) artursın şayruluk. Dağı anların ‘ azāb ağırdıcı; andan ötüri kim yalan söylerler. (9) Dağı kaçan eydildi anlara; “Fesād eylemeñ yerde!” Eyitdiler; “Degülüz

[3a]

(1) illā biz eyü işleyiciler.” Bayık anlar fesād eyleyicilerdür; velīkin (2) bilmezler. Dağı kaçan eydildi anlara; “İmān getürüñ nite kim imān getürdi ādemīler.” (3) Eyitdiler; “İmān mı getürelüm nite kim imān getürdiler beynisüzler?” Bayık anlar beynisüzlerdür; (4) velīkin bilmezler. Dağı kaçan erseler anlar kim imān getürdiler, eyitdiler; “İmān getürdük.” (5) Dağı keşişler kıldılar yalnız şeytānları dapa, eyitdiler; “Bayık biz sizüñleyüz; degülüz biz (6) illā yañşuya döníciler¹²².” Tañrı yañşuya dutar anları, dağı arturur anları haķķa geçüklikler¹²³ içinde, (7) hayrān olurlar. Şunlar anlardır kim şatun aldılar azğunlığı, toğrı yol-ıla. (8) Pes, aşşı eylemedi bāzırgānlikleri. Dağı olmadılar toğrı yol dutıcılar. Beñzer anlar (9) beñzer gibidür aña kim yandurdı odı pes ol vaķt kim aydıñ oldu yöresini,

[3b]

¹²² TİEM40: dutıcılar, UC53: döníciler

¹²³ TİEM40: ĥaddan geçmeklikleri, UC53: haķķa geçüklikler

(1) giderdi Tañrı aydıñın anlaruñ; dañı qodı anları qarañulıqlar içinde; görmezler. (2) Şağırlardur, dilsüzlerdür, gözsüzlerdür. Pes, anlar dönmezler. Dañı üstine yağmur yağan gibidür (3) gökden; anuñ içindedür qarañulıqlar, dañı gök gürlemek, dañı ıldırım ıldırmaq. Qıldılar barmaqların (4) kulaqları içine, otlardan ötüri kim bulıtlardan düşer ölüm şaқınmağından. Dañı Tañrı qaplamışdur (5) kâfirleri. Yaқın olur yıldırım kim, qapa gözlerin anlaruñ. Her nice kim (6) aydın idine¹²⁴ anlaruñ-çun, yüridiler aydınlıq içinde, dañı qaçan qarañurdı anlaruñ üzerine, dirildiler¹²⁵. Eger dilesedi (7) Tañrı, gideredi qulağın anlaruñ, dañı gözlerin anlaruñ. Bayıq Tañrı her nesne üzerine (8) güci yéter. Ey âdemîler, tapuñ Tañrı'ñuza; ol kim yaratdı sizi (9) dañı anları kim ilerüdür sizden; anuñ-çun kim siz ' ibâdet-ile ' azâbdan şaқınasız. Ol kim

[4a]

(1) kıldı sizüñ-çün yeri döşek, dañı gögi yapılmışdur. Dañı indürdi gökden (2) şu, pes çıkardı anuñ-ıla yemişlerden sizüñ rûzıñuz-çun. Pes kıluñ¹²⁶ Tañrı'ya (3) beñdeşler, dañı siz bilürsüz ya' nî kim yaradıcı Ol'dur. Dañı eger olursañuz gümân içinde, andan kim (4) indürdük qulumuz üzere, getürdük¹²⁷ bir sūra anuñ gibiden. Dañı oquñ şanuqlarunuñuzı, ya' nî putları (5) Tañrı'dan ayruq, ya' nî sūra getirüñ; eger olursañuz gerçekler. Pes eger işlemedüñüzse ya' nî sūra (6) hergiz işlemeyesiz şaқınuñ otdan, ol kim odunu anuñ âdemîlerdür, dañı taşlardur (7) yaraqlanmışdur kâfirler-içün. Dañı muştıla anlara kim imân getürdiler, dañı işlediler eyü işler (8) kim bayıq anlaruñdur uçmaqlar, aқar altından ırmaqlar. Her nice kim rızık verinildiler (9) andan yemiş, rızık vermek, eyitdiler; "İşbu oldur kim rızık verinildük ileriden, ya' nî uçmaқda yâ dünyâda."

[4b]

¹²⁴ TİEM40: eyledi, UC53: idine

¹²⁵ TİEM40: durdılar, UC53: dirildiler

¹²⁶ TİEM40: kılmāñ, UC53: kıluñ

¹²⁷ TİEM40: getirüñ, UC53: getürdük

(1) Dağı getirinildi anlara, birbirine beñzer. Dağı anlarındur uçmak içinde, ‘avratlar ki¹²⁸ arınmışlar, dağı anlar içinde (2) ebed kalıcılardur. Bayık Tañrı utanmaz kim ura - ya‘ nî beñze¹²⁹ - meşel (3) kiçi sivrisiñek, dağı andan yukarı. Ammā anlar kim ĩman getürdiler, bilürler kim (4) bayık ol haqdur Tañrı’larından. Dağı ammā anlar kim kâfir oldılar, pes eydürler; “Ne nesne diler (5) Tañrı işbundan meşel eylemedük?” Azdurur anuñ-ıla çokı, dağı toğrı yol gösterür anuñ-ıla çok. Dağı (6) azdurmaz anuñ-ıla, illā tã‘ atdan çıkıcılar, ya‘ nî kâfirler. Anlar kim şıdılar Tañrı kavlin (7) berkitdüğinden soñra. Dağı keserler anı kim buyurur Tañrı anı kim ulaşdurınıla. (8) Dağı fesād eylerler yerde. Şunlar anlardur, ziyānlular. (9) Nite kâfir olursız Tañrı’ya şol halde kim; ölürdüñüz¹³⁰, pes diri eyledi sizi.

[5a]

(1) Andan, öldüre sizi, andan, dirilde sizi, andan yaña döndürinilesiz. Ol oldur kim (2) yaratdı sizüñ-çün anı kim, yêrdedür hep. Andan kaşd eyledi göge, pes toğrı eyledi (3) yêdi gökleri. Dağı ol her nesne’i bilicidür. Dağı ol vaqt kim eyitdi (4) Çalabuñ feriştelere; “Bayık ben eyleyiciyem yerde halife.” Eyitdiler; (5) “Eyler misen anuñ içinde anı kim, fesād eyleye anuñ içinde dağı döke kanlar? Dağı biz (6) tesbîh eyler-iken senüñ ģamdüñ-ile; dağı taqdis eyler-iken, ya‘ nî arulıĝ-ıla añaruz seni, ya‘ nî arı dutaruz cümle ‘ayblardan!” Eyitdi Tañrı; “Bayık ben bilürem anı kim (7) siz bilmezsiniz.” Dağı öğretti Ādem’e adları dükelin. Andan ‘arz eyledi adlar (8) feriştelere, pes eyitdi; “Ĥaber vêrüñ şunlarıñ adların issini eger olasız (9) gerçekler.” Eyitdiler; “Arulıĝuñ senüñ yoqdur bilmegümüz bizüm, illā ol kim öğretdüñ bize.”

[5b]

(1) Bayık sensin bilici, dürüst işlü. Eyitdi: “Ėy Ādem, ģaber vêr anlara (2) adların anlarıñ.” Ol vaqt kim ģaber vêrdi anlara adların anlarıñ; eyitdi Tañrı: “Eyitmedüm mi

¹²⁸ TİEM40: gey, UC53: ki

¹²⁹ TİEM40: beñzede, UC53: beñze

¹³⁰ TİEM40: ölüldüñüz, UC53: ölürdüñüz

size, (3) bayık ben bilürem görünmezini göklerin dağı yerün dağı bilürin anı kim (4) âşikâre eylersiz dağı ol kim olduñuz gizlersiz.” Dağı ol vaqt kim eyitdük feriştehlere: (5) “Secde kıluñ Ādem’e.” Pes secde eylediler illā İblis onamadı; dağı tekebbürlik eyledi; dağı oldu (6) kâfirlerden. Dağı eyitdük: “Ėy Ādem, dölen sen, (7) dağı avratuñ uçmağda. Dağı yeñ andan dirlik giñligi-y-ile ne yerden kim dilersiz. (8) Dağı yakın gelmeñ işbu ağaca ya‘ nī buğdaya pes olası zālimlerden.” (9) Pes tayındurdu ol iki¹³¹, şeytān uçmağdan; pes çıkardı ol ikiyi andan kim oldılardı anuñ içinde.

[6a]

(1) Dağı eyitdük: “Aşağı inuñ ya‘ nī Ādem bir niceñüz bir niceñüze düşmāndur. Dağı sizüñdür yerde (2) dölenecek yerde aşağı inuñ ya‘ nī Ādem Hāvvā dağı İblīs dağı gönenmek bir zamāna degin.” Pes aldı Ādem Tañrı’sından kelimeler ya‘ nī Rabbenā zalemnā enfüsenā¹³² dedüğü kim (3) pes tevbe vèrdi aña. Bayık ol gey tevbe vèricidür, rahmet kılıcıdur. Eyitdük: “Aşağı inuñ andan, dükeli. (4) Pes eger gelürse size benden toğrı yol göstermek; pes her kim uyarsa size toğrı yola, yoğdur qorğu (5) anlaruñ üzere; ne dağı anlar qayğulu olalar.” Dağı anlar kim kâfir oldılar, dağı yalan tutdılar (6) āyetlerümüzi; şunlar od isleridür. Anlar anuñ içinde ebed kalıcılardur. (7) Ėy Ya‘kūb oğlanları, añuñ ni‘ metümi, ol kim eylük eyledüm size. (8) Dağı yerine getürdük¹³³ kavlümü, yerine getürdüm¹³⁴ ‘ahdüñüzi ya‘ nī şevāb vèrem. Dağı benden qorquñ. (9) Dağı imān getürüñ aña kim indürdüm ya‘ nī Qur‘ān gèrçek tutıciken anı kim size gelüpdür ya‘ nī Tevrīt. Dağı olmañ

[6b]

(1) ilkingi kâfir aña ya‘ nī Qur‘ān’a yā Tevrīt’e. Dağı şatun almañ āyetlerüm-ile dünyālık az bahāya. Dağı benden (2) qorquñ. Dağı qarışdurmañ haqqı bātıl-ıla. Dağı

¹³¹ TİEM40: ikiyi, UC53: iki

¹³² “Rabbimiz! Biz nefsimize zulmettik.” anlamında Arapça duadır.

¹³³ TİEM40: getürüñ, UC53: getürdük

¹³⁴ TİEM40: getürem, UC53: getürdüm

gizlemeñ haqqı, (3) şol halde kim bilürsüz. Dağı tururuñ namāzı; dağı vèrũñ zekātı. (4) Dağı rükū‘ eyleñ rükū‘ eyleyiciler-ile. Buyurur mısız âdemîlere (5) eylük dağı unıdurursız¹³⁵ nefislerũñũzi dağı siz oğursız kitābı ya‘ nĩ Tivrĩt’i? (6) Añlamaz mısız? Dağı arqa vèrmek isteñ şabr-ıla dağı namāz-ıla. (7) Dağı bayık ol namāz uludur ya‘ nĩ ağırdur illā qorqıcılar üzere. Anlar kim bellũ bilürler kim (8) bayık anlar görıcilerdür Tañrı’larını; dağı anlar andan yaña dönıcilerdür. (9) Êy Ya‘kũb oğlanları, añũñ nĩ metũmĩ, ol kim eylük eyledũm sizũñ üzerũñũze.

[7a]

(1) Dağı bayık ben artuq eyledũm sizi ‘âlemler üzere. Dağı şaķınuñ bir günden kim hâcetsüz eylemeye (2) bir nefis bir nefisden nesne; dağı qabũl olınmaya ol nefisden şefā‘ at; dağı alınmaya (3) andan yolu; ne dağı anlar arqa vèrinilmeyeler. Dağı ol vaqt kim qurtarduq sizi (4) Fir‘avn qavminden; ħorlıq eylerler size ‘azābuñ qatısın. Boğazlardı (5) oğlanlarũñũzı, dağı diri qorlardı ‘avratlarũñũzı. Dağı anuñ içinde (6) şınamaqdı Tañrı’ñuzdan ulu. Dağı ol vaqt kim ayırdıq deñizi. Pes dağı qurtarduq sizi, (7) dağı ġarq eyledũk Fir‘avn qavmin, dağı şol halde kim baqardũñuz. Dağı ol vaqt kim şalu eyledũk (8) Mūsā’ya kırk gece. Andan tũtdũñuz buzağuyı ya‘ nĩ Tañrı tũtdũñuz andan şoñra siz (9) zālİmlersiz. Andan ‘afv eyledũk sizden, şundan şoñra; anuñ-çun kim siz

[7b]

(1) şũkr eyleyesiz. Dağı ol vaqt kim vèrdũk Mūsā’ya Tivrĩt’i dağı ayırıcıyı; (2) anuñ-çun kim siz toğrı yol tũtasız. Dağı ol vaqt kim eyitdi Mūsā qavmine: “Êy qavmũm, (3) bayık siz zulm eyledũñuz nefislerũñũze tũtmaqlũñuz-ıla buzağuyı; pes dönũñ Tañrı’ñuzdan yaña, (4) pes depeleñ nefislerũñũz. Şol yègrekdür size Tañrı’ñuz qatında. Pes tevbe vèrdi size. Bayık Ol tevbe vèricidür, raħmet kılcı.” (5) Dağı ol vaqt kim;

¹³⁵ TİEM40: unıdur mısız, UC53: unıdurursız

“Ëy Mūsā, hergiz inanmayavuz size tā görevüz Tañrı’yı âşikāre.” (6) Pes tıtdı sizi od kim geldi göyündürdi bulutdan, dañı siz baqarlar-iken. Andan, diriltdük sizi (7) öldüğünüzden sonra; ola kim şükr eyleyesiz. Dañı gölgelik eyledük sizün üzerünüze (8) bulud. Dañı indürdük sizün üzerünüze terengübin dañı bildiricın. Yeñ (9) arılarından anı kim rızık vërdük size. Dañı zulm eylemediler bize; velikin oldılar

[8a]

(1) nefislerine zulm eylerler. Dañı ol vaqt kim; “Giriñ işbu köye ya’ nı beytü’l-muqaddes; pes yeñ (2) andan ne yerden kim dilersiz dirlik giñlik. Dañı giriñ kapuya egilmişler-iken; dañı eyidiñ: (3) “Bırağmaqlıkdur dileklerümüzi.” yarlıgıyavuz sizi yazuklarıñuzı; dañı aturavuz¹³⁶ eyü işleyicilere ya’ nı ihsānumuzı.” (4) Pes degşürdi anlar kim zulm eylerler, bir sözi, andan ayruk kim eydildi anlara. Pes indürdük (5) anlarıñ üzere kim zulm eylediler, ‘azāb ya’ nı mefācā ölümü gökden; andan ötüri kim oldılar tā’ atdan çıkıcılar. (6) Ol vaqt kim şu diledi Mūsā, qavm içinde; pes eyitdük: “Ur ‘aşāñ-ıla (7) taşı.” Pes aqđı andan on iki sıbt şağışı ya’ nı on iki çeşme. Bayık bildi (8) her ādem içecek yerini. Yeñ dañı içün Tañrı rızkıñdan. (9) Dañı fesād eylemeñ yerde, fesād eyleyiciler-iken. Dañı ol vaqt kim eyitdiñüz: “Ëy Mūsā,

[8b]

(1) hergiz şabr eylemeyevüz bir tā’ām üzere; pes dile bizüm-çün Tañrı’ñdan; çıkarsın bizüm-çün (2) andan kim bitürür yerde; teresinden dañı şınñıyārından dañı buğdayından yā şarmışağından dañı mercimeginden (3) dañı soğanından.” Eyitdi Mūsā: “Degşürmek mi istersiz anı kim, ol kemrekdür; anuñ-ıla kim (4) ol yëgrekdür. İniñ Mısr’a; bayık sizüñdür anı kim dilediñüz.” (5) Dañı kılındı anlarıñ üzere ħorlık dañı yoğsullık; dañı döndiler qağımağ-ıla ya’ nı Tañrı qağımağ-ıla (6) Tañrı’dan. Şol andan ötürüdür kim, anlar oldılar kāfir olurlar Tañrı āyetlerine; (7) dañı depelerler

¹³⁶ TİEM40: arturavuz, UC53: aturavuz

peygamberleri, haşsuz. Şol horlıklar andan ötürüdür kim azdılar¹³⁷; (8) dañı oldılar haddenden gezerler. Bayık anlar kim ĩmān getürdiler; dañı anlar kim (9) cühüd oldılar dañı naşārā; dañı ferīşteler tapıcılar yā yılduzlara; ol kim ĩmān getürdi Tañrı’ya,

[9a]

(1) dañı soñrağı güne; dañı işledi eyü iş; pes anlaruñdur müzdler Tañrı katında. Dañı kórku yokdur (2) anlaruñ üzere; ne dañı anlar kayururlar. Dañı ol vaqt kim ‘ahdüñüzi; (3) dañı götürdük üzerüñüze tağı. Alñ anı kim vèrdük size becidlig-ile; dañı añuñ (4) anı kim anuñ içindedür; anuñ-çun kim siz şaķınasız. Andan, yüz döndürdüñüz andan soñra. (5) Pes eger degülmissen Tañrı sizüñ üzere, dañı rahmet anuñ; olayduñuz (6) ziyānlulardan. Bayık bildüñüz anları kim haddenden geçdiler sizden, şenbe güninde; (7) pes eyitdük anlara: “Oluñ maymūn, ıraķ olıcılar.” Pes kılduk anı ya‘nı maymūn eylemegi (8) ‘azāb, anlaruñ-çun kim andan ilerüdür; dañı anlaruñ-çun kim andan soñradur. Dañı öğütdür (9) şaķımcılara. Dañı ol vaqt kim eyitdi Mūsā kavmine: “Bayık Tañrı buyurur size

[9b]

(1) kim boğazlayasız bir şıgır.” Eyitdiler: “Tutar mısın bizi yañşuya?” Eyitdi Mūsā: “Şıgıñurın (2) Tañrı’ya kim olam bilmezlerden.” Eyitdiler: “Dile bizüm-çün Tañrı’nı; (3) bellü eylesün bize, nedür ol şıgır?” Eyitdi Mūsā: “Bayık ol Tañrı eydür: «Bayık ol şıgırdur, yaşlu degül, (4) dañı yigit degül; ota¹³⁸ çağludur anuñ arasında» ya‘nı bıkır-ile fāriż arasında; pes işleñ anı kim buyurulursız.” (5) Eyitdiler: “Dile bizüm-çün Tañrı’nı; bellü eylesün bize, nedür rengi anuñ?” Eyitdi Mūsā: “Bayık Ol eydür: (6) «Bayık ol bir şıgırdur şaru, gey şaru rengi anıñ; şād eyler baķıcıları.»” Eyitdiler: (7) “Dile bizüm-çün Tañruña; bellü eylesün bize, nedür ol şıgır; bayık ol şıgır beñdeş oldı

¹³⁷ Kelime mor mürekkeple yazılmış olup Ali Ulvi Elöve tarafından 1933 yılında eklenmiştir.

¹³⁸ TİEM40: orta, UC53: ota

bizüm üzerümüze. (8) Dağı bayık biz, eger dilerse Tañrı, toğrı yol tutıcılaruz.” Eyitdi Mūsā: “Bayık Mūsā¹³⁹ eydür, bayık ol (9) bir şığırdur, yavaş olmış degül, aqtarur yeri; dağı şuvarmaz ekin

[10a]

(1) selāmet olınmışdur ‘ayb yok anuñ içinde.” Eyitdiler: “Şimdi getürdüñ sen haq ya‘nī bellü eylemegi.” Pes boğazladılar anı; (2) dağı bayık olmadılar kim işleyeler. Dağı ol vaqt kim öldürdüñüz bir kişi; pes tartışduñuz (3) anuñ içinde. Dağı Tañrı çıkarıcıdur anı kim olduñuz gizlersiz. Pes eyitdük biz: “Uruñ (4) bir nicesi-y-ile o şığıruñ.” Ancılayın dirildür Tañrı ölülere; dağı gösterür size nişānların, anuñ-çun kim siz (5) añlayasız. Andan, katı oldı gönülleriñiz andan soñra. Pes ol gönüller (6) taş gibidür; yā dağı katıraqdur, katılıkdan yaña. Dağı bayık bir nice taşlar oldur; (7) revān akar andan ırmaqlar. Dağı bayık bir nicesi katılıkdan oldur yarılar; pes çıkar (8) andan şu. Dağı bayık bir nicesi andan oldur kim iner aşığa, Tañrı korkusundan. (9) Dağı degül Tañrı gāfil, andan kim işlersiz. Tama‘ mı eylersiz kim

[10b]

(1) inanalar size ya‘nī Muhammed dağı mü‘minlere. Dağı bayık oldı bir bölük anlardan, işidürler Tañrı sözün; (2) andan, döndürürler anı; andan soñra kim añlarlar anı; anlar bilürler-iken. (3) Dağı kaçan kim erdiler anlara kim imān getürdiler; eyitdiler: “Imān getürdük.” Dağı kaçan geçdiler bir niceleri (4) bir nicelere; eyitdiler: “Keleci eydür misiz anlara anı kim açdı Tañrı sizün üzerüñüze; (5) tā hüccetleşeler sizün-le, anı Tañrı katında, añlamaz mısınız?” Añlamazlar mı kim, (6) bayık Tañrı bilür anı kim gizlerler, dağı anı kim aşikāre eylerler? Dağı bir niceleri (7) yazmazlardur, bilmezler Kitāb; illā yalan bağlanmış. Dağı degül anlar, (8) illā gümān eylerler. Vāydur anlara

¹³⁹ TİEM40: Ol, UC53: Mūsā

kim yazdılar Kitāb ya‘nī Tevrīt, elleri-y-ile, (9) andan, eydürler: “İşbu Tañrı katındandır.”; tā şatun alalar anuñ-ıla az bahā ya‘nī bahālu dünyālik.

[11a]

(1) Pes vāydur anlara, andan ötürü kim yazdı elleri; dañı vāy anlara, (2) andan ötürü kim kesb eylerler. Dañı eyitdiler: “Hergiz yoqamaya bizi od, illā günler (3) şağışlanmış.” Eyit: “Tutduñuz mı Tañrı katında ‘ahd kavı?” Hılāf eylemeye (4) Tañrı, kavline. Belki söylersiz Tañrı üzere anı kim bilmezsiniz. (5) Evet, her kim yavuz iş, dañı kaplarsa ya‘nī tevbesiz, ol yazuğı; (6) şunlar isleridür oduñ. Anlar anuñ içinde ebed kalıcılardur. (7) Dañı anlar kim ĩmān getürdiler, dañı işlediler eyü işler, şunlar isleridür (8) uçmağūñ; anlar anuñ içinde ebed kalıcılardur. Dañı ol vaqt kim tutduk ‘ahdin kavlin (9) Benī ĩsrāil kavminūñ, tapmayasız illā Tañrı’ya; dañı ataya anaya

[11b]

(1) eylük eylemek, dañı hışımlık issine, dañı yetimlere, dañı miskinlere; dañı eydūñ (2) ādemīlere görklü. Dañı tūruruñ namāzı; dañı vērūñ zekātı. Andan, yüz döndürdūñüz, (3) illā az sizden; dañı siz yüz döndüricilersiz. Dañı ol vaqt kim tutduk ‘ahdūñüz ēy hāzır cühūdlar; (4) dökmeñ kanlaruñuz ya‘nī depelemeñ birbiriñüz; dañı çıkarmañ kendüzūñüzi ya‘nī birbiriñüz, (5) illerūñüzden. Andan, ikrār eyledūñüz siz; siz tanuqlık vērürsiz. (6) Andın, siz şunlarsız ya‘nī şunlar gibisiz; depelersiz kendülerūñüzi; dañı çıkarursız (7) bir bölük sizden, illerinden. Arqa vērişürsiz anlaruñ üzere, yazıg-ıla, (8) dañı zulm eylemeg-ile. Dañı eger gelür-ise size esirler, yoluşdurursız anları; (9) dañı ol, harām olınmışdur sizler üzere çıkarmağı anlaruñ ya‘nī ulaşdurmağa. Pes inanur mısız bir nicesine

[12a]

(1) Kitābuñ ya‘nī Tevrītūñ, dañı kāfir olur mısız bir nicesi ya‘nī depelemek, dañı ilinden çıkarmak. Pes gelüpdürür cezāsı ol kimsenūñ kim şunlar sizden (2) illā

rüsvâyılık, yakın dirlik içinde. Dağı kıyâmet güninde, döndürüneler katırağ (3) ‘azâbdan yaña. Dağı degül Tañrı gâfil, andan kim işlersiz. (4) Şunlar anlardur kim şatun aldılar yakın dirlik, âhiret-ile. Pes yèyni olınmaya (5) anlardan ‘azâb; dağı anlar arğa vèrinilmeyeler. Dağı bayık vèrdük Mūsā’ya (6) Tavrît. Dağı ardınca viribidük andan soñra, peygamberler. Dağı vèrdük ‘İsā’ya (7) Meryem oğlına, hüccetler ya‘ nî İncîl, dağı ölü diriltmek, dağı kavî eyledük anı Cebrâyil-ile ‘aleyhisselâm. Pes nice kim gelürse size (8) peygamber, bir nesne-y-ile kim sevmez nefislerüñüz; boyun vèrmedüñüz. Pes bir bölügin (9) yalan dutduñuz ya‘ nî ‘İsā Muḥammed gibi; dağı bir bölügin depellersiz ya‘ nî Zekerıyyā Yaḥyā gibi. Dağı eyitdiler; “Göñüllerümüz kaplıdur ya‘ nî kaplanmışdur.”

[12b]

(1) Belki ırak eyledi Tañrı anları, küfürleri sebebi-y-ile; pes az ĩmān getürürler. Dağı ol vağt kim geldi anlara (2) Kitāb ya‘ nî Qur‘ān, Tañrı katından; gèrçek tutıcı anı kim anlaruñ-ıladur. Dağı oldılar, anlardan öñ, (3) nuşret isterler ya‘ nî eydürler: “İlāhî, âḥir zamān peygamberi ḥağ bize.” anlaruñ üzere kim kâfir oldılar. Pes ol vağt kim geldi anlara, (4) bildilerdi; kâfir oldılar aña. Pes Tañrı la‘neti kâfirler üzere olsun. (5) Ne yavuz nesnedür ol kim şatarlar aña kendüzlerin, kâfir olurlar aña kim indürdi Tañrı; (6) ḥasedden ötürü kim indüre Tañrı faẓlından ya‘ nî peygamberlik dağı kitāb; anuñ üzere kim diler, (7) kullarından. Pes döndiler kaçımağ-ıla kaçımak üzere. Dağı kâfirlerüñdür (8) ‘azâb, ḥor eyleyici. Dağı kaçan kim eydildi anlara: “İmān getürüñ aña kim indürdi Tañrı.” (9) Eyitdiler: “İnanuruz aña kim indürinildi bizüm üzere.” Dağı kâfir oldılar andan ayruğa

[13a]

(1) dağı ol ḥağğ-iken; gèrçek tutıcı-y-iken aña kim anlaruñ-ıladur. Eyit kim: “Pes nice depellersiz Tañrı peygamberlerin, (2) ilerüden; eger olursañuz mü‘minler?” Dağı bayık getürdi size Mūsā hüccetler ya‘ nî mu‘cizeler. (3) Andan, tutduñuz bızağuyı, andan

şoñra; siz zālimler-iken. Dağı ol vağı tutduğı (4) ‘ahdüñüz kavluñüz. Dağı götürdük sizüñ üzere tağı. Tutuñ anı kim vërdük size, (5) becidlig-ile; dağı işitdük¹⁴⁰. Eyitdiler: “İşidüñ¹⁴¹ dağı ‘āşī olduk.” Dağı karışdurınıldılar (6) gönülleri içinde buzağıyı sevmek; küfürleri sebebinden. Eyit: “Ne yavuz nesnedür ol kim, buyurur size anı (7) inandüğüñüzü ya‘nī yañşuya almağdur bu sözi; olursañuz mü’mînler.” Eyit: “Eger olursa sizüñ, (8) şoñrağı sarāy Tañrı katında, hālîş âdemîlerden ayruğ; (9) arzulañ ölümü; eger olursañuz gerçekler.” Dağı hergiz arzulamayalar hemîşe;

[13b]

(1) andan ötürü kim ilerü tutdı elleri. Dağı Tañrı bilicidür zālimleri. Dağı bulasın anları (2) harîşrağı âdemîlerüñ, dirlik üzere; dağı anlardan kim müşrik oldılar. Sever birisi anlardan kim (3) ‘ömür verinile biñ yıl; dağı degül ol, ırak eyleyicisi ‘azâbdan kim (4) ‘ömür verinile. Dağı Tañrı görıcidür anı kim işlerler. Eyit: “Her kim olursa düşmân, (5) Cebrâyil’e; pes bayık ol indürdi anı ya‘nī Qur’ân göñlüne, Tañrı destûrı-y-ıla; gerçek tutıcı-y-iken (6) anı kim ileyindedür; dağı toğrı yol-iken; dağı muştulamağ-iken mü’mînler.” Her kim ola (7) düşmân Tañrı’ya, dağı ferîştelerine, dağı peygamberlerine, dağı Cebrâ’îl’e, dağı Mîkâ’îl’e; (8) bayık Tañrı düşmândur kâfirlere. Dağı bayık indürdük saña (9) âyetleri, bellüler; dağı kâfir olmaya aña illâ tã’atdan çıkıcılar.

[14a]

(1) Dağı nice kim ‘ahd eylediler, kavlı eylemek; bırağıdı anı bir bölük anlardan. Belki eyregi anlardan inanmazlar Tevrît’e. (2) Dağı ol vağı kim geldi anlara resûl, Tañrı katından; gerçek tutıcı anı kim anlaruñ-ıla; bırağıdı (3) bir bölük anlardan kim verinildiler kitâb, Tañrı kitâbı ya‘nī Tevrît yâ Qur’ân, arğaları ardından; (4) temen

¹⁴⁰ TİEM40: işidüñ, UC53: işitdük

¹⁴¹ TİEM40: işitdük, UC53: işidüñ

anlar bilmezler. Dağı uydılar ya‘nî cühüd oldılar anı kim okurlardı dīvler ya‘nî cāzūlık ‘ilm, (5) Süleymān pāzişahlığı katında. Dağı kāfir olmadı Süleymān ya‘nî cāzūlık eylemeg-ile; līkin dīvler(6)kāfir oldılar. Ögredürler ādemīlere cāzūlık; dağı indürinildi iki ferişte üzere, (7) Bābil ilinde; Hārūt’a dağı Mārūt’a. Dağı öğretmez ol iki hiç kimseye,(8)tā eydürler: “Degülüz biz illā şınamak; pes kāfir olma.” Pes öğrenürler(9) ol ikiden anı kim ayırurlar anuñ-ıla er arasında dağı ‘avrat. Dağı degül anlar

[14b]

(1) ziyān degüriciler anuñ-ıla hiç kimseye, illā Tañrı destürı-y-ıla. Dağı öğrenürler anı kim ziyān eyler anlara; (2) dağı aşşı eylemezler anlara. Dağı bayık bildiler ya‘nî cühüdler; ol kim şatun aldılar, yokdur anuñ āhiretde (3) hiç ülü. Dağı ne yavuzdur ol kim, şatdılar aña kendüzlerin; eger oldıarsa (4) bilürler. Dağı eger anlar ĩmān getürmişlermisse, dağı şakınmışlarmıssa; müzd Tañrı katında, (5) yēgrekdi; eger oldıarsa bilürler. Ėy anlar kim (6) ĩmān getürdiler, eyitmeñ: “Kulağ tut.” Ya‘nî cühüdler dilince *rā‘inā* demek aħmak demek olur. Dağı eydüñ: “Göz tut bize.” Dağı işidiñ; dağı (7) kāfirlerüñdür ‘azāb ağırdıcı. Sevmez anlar kim kāfir oldılar, (8) Kitāb ehlinden, ne dağı müşriklerden kim, indürinile sizüñ üzere (9) haber ya‘nî vahiy Tañrı’ñuzdan. Dağı Tañrı ĥaş eyler rahmete ya‘nî peygamberlik, kime dilerse. Dağı Tañrı

[15a]

(1) eylük issidür ulu. Anı kim nesh eylemeyevüz ya‘nî bāıl eylemeyevüz giderevüz bir āyet, yā unitduravuz anı; getürevüz (2) yēgrek andan, yā ancılayın. Bilmedüñ mi, bayık Tañrı her nesne üzere güci yēter. (3) Bilmedüñ mi, bayık Tañrı, anuñdur gökler pāzişahlığı, dağı yērüñ. Dağı yokdur size, (4) Tañrı’dan ayruğ, hiç dost; dağı arka vërici. Yā diler misiz kim (5) dileyesiz Resülünüze, nite kim dilendi Mūsā’ya *erinallāhe cehraten*¹⁴² dëdiler, ilerüden. Dağı her kim (6) degşürürse küfre ĩmānı, bayık

¹⁴² “Bize Allah’ı doğrudan, açıkça göster.” anlamında Arapça ifade.

azdı ortasından yoluñ. (7) Dağı sevdi, çok kitāb ehlinden kim döndüreler sizi, ĩmānlarınızdan andan soñra (8) küfre; ĥased eylemekden kendüler ĥatında; andan soñra bellü oldu (9) anlara ĥaĥ ya‘ nĩ Tevrĩt. Pes ‘afv eyleñ dağı ōuĥdan geĥüñ; tã getüre Tañrı işini. Bayıĥ Tañrı

[15b]

(1) nesne üzerine güci yèter. Dağı tũruñ¹⁴³ namāzı; dağı vèrũñ zekātı. Dağı ol kim (2) ilerũ tũttũñuz kendũzũñũz-ĥũn, ĥayırdan; bulasız anı Tañrı ĥatında. Bayıĥ Tañrı, (3) anı kim işlersiz görıcıdũr. Dağı eyitdiler: “Hergiz girmeye uĥmaĥa, illã ol kim oldu (4) cũhũdlar, yã naşrāniler.” Şol arzuları anlaruñ. Eyit: “Getürũñ ĥüccetlerũñũzi; (5) eger olursañuz gèrĥekler. Evet; her kim işmarlar yüzini Tañrı’ya; ol mü’min-iken (6) yã muĥsin-iken; anuñdur müzd Tañrı ĥatında. Dağı ĥorĥu yoĥdur anlaruñ üzere; ne dağı anlar (7) ĥayuralar. Dağı eyitdi cũhũdlar: “Degũl naşrāniler (8) nesne üzere.” Dağı eyitdi naşrāniler: “Degũl cũhũdlar nesne üzere.” (9) dağı anlar oĥurlar-iken Kitāb ĩncĩl. Eyitdi anlar kim

[16a]

(1) bilmezler, anlaruñ söz gibi. Pes Tañrı ĥükm eyleye aralarında, ĥıyāmet güninde; anuñ içinde kim (2) oldılar anuñ içinde tãrtışurlar. Dağı kim zālīmıraĥdur andan kim, yıĥdı Tañrı mezgitlerini (3) kim añıla anuñ içinde adı anuñ; dağı dũrũşdı ĥarāb eylemeginde? Şunlar olmadı (4) anlaruñ kim girerler aña, illã ĥorĥıcılarken. Anlaruñdur dũnyã içinde rũsvāylıĥ; (5) dağı anuñdur āĥiretde ‘azāb ulu. Dağı Tañrı’nuñdur maşrıĥ dağı maĥrib. (6) Pes ĥanca kim yüz tũtasız, andadur Tañrı yüzı ya‘ nĩ ĥiblesi. Bayıĥ Tañrı giñdũr raĥmeti, bilicidũr. Dağı eyitdiler: (7) “Tũtdı Tañrı oĥlan.” Arulıĥı anuñ; belki anuñdur ne kim göklerde dũr (8) dağı yèrde; dũkeli anuñdur,

¹⁴³ TİEM40: tũruruñ, UC53: tũruñ.

mutî¹⁴⁴ olucudur. Beñdeşsiz yaradıcı gökleri dağı yeri. (9) Dağı kaçan hüküm eyleye bir işe; bayık eydür aña: “Ol!”; olur.

[16b]

(1) Dağı eyitdi anlar kim bilmezler: “Nişe söylemez bize Tañrı; yâ gelmez bize bir nişân?” (2) Ancılayın eyitdi anlar kim anlardan ilerü gelür, anuñ söz gibi. Birbirine beñdeş oldu (3) göñülleri. Bayık bellü eyledük nişānları, bir kavme kim yaķın bilürler. (4) Bayık biz viribidük seni haķķ-ıla ya‘nî Ķur‘ān-ıla; muştılayıcı, dağı korkudıcı. Dağı sorılmayasız¹⁴⁴ tamu islerinden. (5) Dağı hergiz hoşnüd olmaya senden cühūdlar, dağı naşrāniler; (6) tā uyasın anlaruñ dīnine. Eyit: “Bayık toğrı yolu Tañrı’nuñ, oldur toğrı yol.” (7) Dağı eger uyasın anlaruñ nefisleri dileğine, andan soñra kim geldi saña bilmekden; (8) yokdur saña Tañrı’dan hiç dost, ne dağı arķa vèrici. Anlar kim vèrdük anlara (9) Kitāb, okurlar anı, okumağnuñ haķķı-çun; şunlar inanurlar

[17a]

(1) aña. Dağı her kim kāfir olursa; şunlar anlardur ziyānlular. Êy Ya‘ķūb oğlanları, (2) añañ ni‘ metümi, ol kim eylük eyledüm sizüñ üzere; dağı bayık ben artuķ eyledüm sizi, (3) ‘ālemler üzere. Dağı korkuñ bir günden kim, hācetsüz eylemeye bir nefes bir nefesden, (4) nesne; dağı kabūl olınmaya andan yolu. Dağı aşşı eylemeye aña şefā‘ at; ne dağı anlar (5) arķa vèrineler. Dağı ol vaķt kim şınadı İbrāhīm Tañrı’sı, on nesne: bıyık kesmek, ağzına şı vèrmek, burnına şı vèrmek, dağı misvāk eylemek, dağı koltuķ yūlimek, dağı kasuķ yūlimek, dağı sūnnet eylemek, dağı şı-y-ıla istincā eylemek; pes tamām eyledi anı. (6) Eyitdi: “Bayık ben kılıcıyın seni, ādemiler-çün uyulası kişi.” Eyitdi: “Dağı benüm aşlumdan.” (7) Eyitdi: “Tegüribilmeye ‘ahdüm zālimler.” Dağı ol vaķt kim kılduk evi ya‘nî Ka‘be’yi dönecek yer, (8) ādemiler-çün; dağı emīnlik. Dağı tutuñ İbrāhīm durduğı yerden, ya‘nî ol bir taşdur kim, İbrāhīm ayağın başdı, başın

¹⁴⁴ TİEM40: sorılmayasın, UC53: sorılmayasız

bağlarken, namāz kılacak yer. Dağı vaşıyyet eyledük (9) İbrāhīm'e dağı İsmā'īl'e, gey arıdñ evimi ya' nī putlardan; tavāf eyleyiciler-çün;

[17b]

(1) dağı anda tıricılar-çün; dağı rükū' eyleyiciler-çün; secde eyleyiciler. Dağı ol vakt kim eyitdi İbrāhīm: “Ëy Çalabuñ, eyle (2) işbunı şehr-i emīn; dağı rızık vēr kavmine yemişlerden; aña kim imān getürdi anlardan, (3) Tañrı'ya dağı şöñrağı güne.” Eyitdi: “Dağı ol kim kâfir oldu, gönendürem anı az; andan, (4) geñsüz eyleyem anı od ‘azābından yaña. Dağı ne yavuz dönecek yerdür ol!” Dağı ol vakt kim götürdi İbrāhīm (5) damların¹⁴⁵, evden, dağı İsmā'īl. “Ëy Çalabumuz, kabûl eyle bizden; bayık sensin (6) işidici, bilici.” “Ëy Çalabımız, dağı eyle bizi iki, boyun vemiş saña; dağı neslimizden bir bölük kavim, (7) boyun vërici saña. Dağı göster bize, bizüm ‘ibâdetlerimiz nişānlarını, dağı hac nişānlarını. Dağı tevbe vër bize bize. Bayık (8) sensin tevbe vërici, rahmet kılcı.” “Ëy Çalabumuz, viribi anlaruñ arasına resûl, anlardan. (9) Okuya anlaruñ üzere âyetlerüñi; dağı öğrede anlara Kitābuñı dağı hikmet ya' nī Qur'ân aḥkāmın;

[18a]

(1) dağı arıda anları. Bayık sensin beñdeşsiz, dürüst işlü, dürüst sözlü.” Dağı her kim rağbet gidere (2) İbrāhīm dīninden, illā ol kim bilmedi yā helāk eyledi kendüzünü. Dağı bayık üründüledük anı (3) dünyā içinde; dağı bayık ol, āḥiretde şālihlerden. Ol vakt kim eyitdi aña Tañrı'sı: (4) “Kendüzüñi ısmarla.” Eyitdi: “İsmarladum Tañrı'sına ‘âlemlerüñ.” Dağı ısmarladı ol millet İbrāhīm, (5) oğlanlarına; dağı Ya' kūb: “Ëy oğlanlarum, bayık Tañrı üründüledi sizüñ-çün (6) dīni; pes ölmeñ, illā siz müslümānlar-iken.” Olduñuz mı (7) hāzır, ol vakt kim hāzır geldi Ya' kūb'a ölüm; ol vakt kim eyitdi oğlanlarına: “Neye (8) taparsız benden şöñra?” Eyitdiler: “Taparuz

¹⁴⁵ TIEM40: temellerin, UC53: damların

Taňrı'ña; dađı atalaruň Taňrı'sına, (9) İbrāhīm, dađı İsmā'īl, dađı İshāq, bir Taňrı'ya.
Dağı biz aña

[18b]

(1) boyun vëricilerüz.” Şol bir bölük kavimdür, bayık geçdi. Anlaruñdur ne kim işlediler; dağı sizüñdür (2) ne kim işlersiz. Dağı şorulmayasız andan kim, işlerler. Dağı eyitdi cühūdlar dağı naşrāniler: “Oluñ (3) cühūdlar yā naşrāniler; toğrı yol tutasız.” Eyit: “Belki, İbrāhīm millet, müslümān-iken; (4) dağı olmadı müşriklerden.” Eydüñ: “İmān getürdük Taňrı'ya; dağı aña kim (5) indürinildi bize; dağı aña kim indürinildi İbrāhīm'e, dağı İsmā'īl'e dağı İshāq'a (6) dağı Ya'küb'a dağı oğlanlarına; dağı aña kim vërinildi Mūsā'ya dağı 'İsā'ya; (7) dağı aña kim vërinildi peygamberlere Taňrı'larından. Farq eylemeyüz biri arasında anlardan; (8) dağı biz aña boyun vëricilerüz.” Pes eger İmān getürürler-ise, ancılayın kim İmān getürdüñüz aña; pes bayık toğrı yol tuttular. (9) Eger yüz döndürürler-ise, degül anlar illā düşmānlık içinde. Tap ola saña anlaruñ-çun, Taňrı;

[19a]

(1) dağı ol işidicidür, bilicidür. Taňrı dīn ya' nī mülāzım oluñ Taňrı dīnine; dağı kimdür görklürek Taňrı'dan, (2) dīnden yaña? Dağı biz aña tapıcılarız. Eyit: “Ay, hücçetleşür misiz Taňrı dīn içinde; dağı Ol (3) Çalabumuzdur, dağı sizüñ Çalabuñuzdur. Dağı bize ‘amellerümüzi; dağı size ‘amellerüñüzü. Dağı biz aña (4) ihlāş eyleyicilerüz.” Eydür misiz, bayık İbrāhīm dağı İsmā'īl dağı İshāq (5) dağı Ya'küb dağı oğlanları; oldılar cühūdlar yā naşrāniler. Eyit: “Siz mi (6) bilürireksiz, yā Taňrı?” Dağı kim zālīmırağdur andan kim, gizledi tanuqlığı katındaydı, Taňrı'dan? (7) Dağı degül Taňrı ğāfil, andan kim işlersiz. Şol bölük kavimdür, bayık geçdi. (8) Anlaruñdur ne kim kazandılar; dağı sizüñdür ne kim kazanduñuz. Dağı şorılmayasız (9) andan oldılar işlerler. Eydürler beynisüzler, ādemīlerden:

[19b]

(1) “Ne nesne döndürdi anları kıblelerinden ya‘nî beytü’l-muqaddes, ol kim oldılardı anuñ üzere?” Eyit: “Tañrı’nuñdur maşrıķ (2) dağı mağrib. Toğrı yol gösterür kime dilerse, yola toğrı.” Dağı ancılayın kim eyü eyledük ya‘nî İbrāhīm, (3) kılduķ sizi bir bölük qavim üründü; tā olasız tanuqlar ādemīler üzere; (4) dağı ola resūl ya‘nî Muḥammed, üzerüñüze tanuq. Dağı kılmaduķ kıbleyi, (5) ol kim olduñ anuñ üzere ya‘nî Ka‘be, illā kim bilevüz kim uyar peygambere, andan kim döner (6) iki ökçesi üzere. Dağı bayıķ oldı ol ağır, illā anlara kim toğrı yol gösterdi (7) Tañrı. Dağı olmadı Tañrı kim zāyi‘ eyleye ĩmānuñuzu ya‘nî kıbleye namāzuñuzu. Ādemīlere (8) mihrībāndur, raḥmet kılıcıdur. Bayıķ görürüz dönmeğini yüzüñüñ, gökde; pes vērürüz saña (9) bir kıble, hoşnūd olasın. Pes döndür yüzüñi Mescid-i Ḥarām’dan yaña. Dağı qanda kim

[20a]

(1) olasız, düz¹⁴⁶ tutuñ yüzüñüzi andan yaña. Dağı bayıķ anlar kim (2) vērindiler Kitāb, bilürler bayıķ ol ḥaḳdur Tañrı’larından. Dağı degül Tañrı (3) ğāfil, andan kim işlerler. Dağı eger getürseñ anlara kim vērindiler Kitāb, (4) dükeli nişān, uymayalar kıbleñe. Dağı degülsin sen uyucu kıblelerine. Dağı degül bir niceleri, uyucu bir nice kıblesine. (5) Dağı eger uyarsañ nefis dileklerine, andan şoñra kim geldi saña bilmekden; (6) bayıķ sen, andan, zālimlerdensin. Anlar kim vërdük anlara Kitāb, (7) bilürler ya‘nî Muḥammed ḥaḳ ıduğını; nite kim bilürler oğlanların. Dağı bayıķ bir bölük anlardan, (8) gizlerler ḥaḳķı ya‘nî Muḥammed şıfatını, anlar bilürler kim¹⁴⁷. Ḥaḳ ya‘nî işbu ḥaḳ, Tañrı’ñdan; pes olmağıl (9) gümān eyleyicilerden. Dağı dükelinüñ bir yüzi var ya‘nî kıblesi; ol döndürücidür aña.

[20b]

¹⁴⁶ TİEM40: yüz, UC53: düz

¹⁴⁷ TİEM40: bilürler-iken, UC53: bilürler kim

(1) Pes ivişiñ hayırlara; qanda kim olasız, getüre ya' nî yanut vèrmek sizi Tañrı'ya hep.
(2) Bayıq Tañrı, her nesne üzere güci yèter, qādirdür. Dağı yèrden kim çıqduñ sefere,
(3) düz¹⁴⁸ tut yüzüñi Mescid-i Hārām'dan yaña. Dağı bayıq ol, haqdur (4) Tañrı'ndan.
Dağı degül Tañrı gāfil, andan kim işlersiz. Dağı ol yèrden kim çıqduñ, (5) döndür
yüzüñi Mescid-i Hārām'dan yaña. Dağı ol yèrde kim olasız, (6) döndürüñ yüzüñüzi
andan yaña; tā olmaya ādemīler, sizüñ üzere (7) hūccet; illā anlar kim zulm eylediler,
anlardan. Pes qorquñ¹⁴⁹ anlardan; dağı qorquñ benden. (8) Dağı tamām eyleyem
nî metümi üzerüñüze; dağı anuñ-çun kim siz toğrı yol tutasız. Nite kim (9) viribidük
sizüñ içüñüze Resül, sizden. Oqur üzerüñüze;

[21a]

(1) āyetlerümüzi. Dağı arıdur sizi; dağı öğredür size Kitāb ya' nî Qur'an, dağı hikmet
ya' nî Qur'an; (2) dağı öğredür size anı kim olmaduñuz bilürsiz. Pes añuñ beni ya' nî
tā' at-ıla, añam sizi ya' nî yarlıgamalıg-ıla. (3) Dağı şükr eyleñ baña tā' at-ıla; dağı kāfir
olmañ ma' şiyet-ile. Ėy anlar kim ĩmān getürdiler, arqa vèrmek isteñ (4) şabr-ıla, dağı
namāz-ıla; bayıq Tañrı şabr eyleyicilerledür. Dağı eyitmeñ (5) aña kim depelenür Tañrı
yolında, ölülerdür; belki dirilerdür, velīkin bilmezsisiz. (6) Dağı şınaruz sizi nesne-y-ile,
qorqudan dağı açlıqdan dağı eksilmekden mallarından (7) dağı nefislerinden dağı
yemişlerinden; dağı muştula şabr eyleyicilere. Anlar kim, qaçan (8) ère anlara muşĭbet,
eyitdiler: “Bayıq biz Tañrı'ñuz¹⁵⁰; dağı bayıq biz andan yaña dönücilerüz.” (9) Şunlar,
anlaruñ üzeredür yarlığanmaqlıqlar, Tañrı'larından; dağı raħmet. Dağı şunlar

[21b]

(1) toğrı yol tütıcılardur. Bayıq Şafā dağı Merve, Tañrı nişānlarındandır. Her kim (2)
kaşd eyleye Ev'e, yā ziyāret eyleye; yazuq yoqdur anuñ üzere kim tavāf eyleye ol

¹⁴⁸ TİEM40: yüz, UC53: düz

¹⁴⁹ TİEM40: qorqmañ, UC53: qorquñ

¹⁵⁰ TİEM40: Tañrı'ñuñuz, UC53: Tañrı'ñuz

ikiye. (3) Dağı her kim, farīza degülin¹⁵¹ işlerse hayır, bayık Tañrı sipās tutucıdır, bilicidir. Bayık anlar kim, (4) gizlerler anı kim indürdük hüccetlerden, dağı toğrı yol; andan soñra kim (5) bellü eyledük anı âdemiler-çün, Kitābda ya‘ nī Tevrīt’de; şunlar la‘ net eyler anları Tañrı; (6) dağı la‘ net eyler anlara, la‘ net eyleyiciler. İllā anlar kim tevbe eylediler, dağı eyü işlediler; dağı (7) bellü eylediler ya‘ nī cühūdlar güzledügin¹⁵². Şunlar, tevbe vèririn anlara ya‘ nī qabūl eylerin; dağı ben tevbe vèriciysin, raḥmet kılıcı. (8) Bayık anlar kim kâfir oldılar, dağı öldiler, anlar küffārlar-iken; şunlar (9) anlarıñ üzere Tañrı la‘ neti, dağı feriştelereñ, dağı âdemilerün, dükelileri.

[22a]

(1) Ebed qalıcılar-iken anuñ içinde. Yeyniltmeye anlardan ‘azāb; ne dağı anlar mühlet vèrineler. (2) Dağı Tañrı’nuz bir Tañrı’dur. Yokdur Tañrı illā Ol; gey raḥmet kılıcı, gey esirgeyici. (3) Bayık gökler yaratmağında dağı yèrün; dağı gitmeginde gelmeginde gecenün dağı gündüzün; (4) dağı gemide, ol kim aqar ya‘ nī revān olur deñizde, añ-la¹⁵³ kim aşşı eyler âdemilere; dağı ol nesneden indürdi (5) Tañrı gökden şu, pes dirilti anuñ-ıla yeri, öldüğinden soñra; dağı tağıtdı (6) anuñ içinde her cānvardan; dağı döndürmekden yèlleri; dağı bulıt-ıla ḥor olınmış (7) gög-ile yer arasında; nişānlardur bir qavme kim añlarlar. Dağı bir nice âdemiler oldur kim, tutar (8) Tañrı’dan ayruqı beñdeşler ya‘ nī putlar. Severler anları, Tañrı sevmegi gibi. Dağı anlar kim imān getürdiler; qatıraqdur, (9) sevmekden yaña Tañrı. Dağı eger görürse, anlar kim zulm eylediler, ol vaqt kim göreler ‘azāb: bayık kuvvet

[22b]

(1) Tañrı’nuñdur, dükeli; dağı bayık Tañrı qatı ‘azābludur. Ol vaqt kim bizār oldı, anlar kim uyundılar (2) anlardan kim uydular; dağı gördiler ‘azābı. Dağı kesdiler

¹⁵¹ TİEM40: degül-iken, UC53: degülin

¹⁵² TİEM40: gizledügin, UC53: güzledügin

¹⁵³ TİEM40: anuñ-ıla, UC53: añ-la

anlardan sebepleri ya‘nî dostlık. (3) Dağı eyitdi anlar kim uydılar: “Eger bayık bizimmisse bir kez dönmek ya‘nî dünyāya, bîzār olayduķ anlardan; nite kim (4) bîzār oldılar bizden.” Ancılayın göstere anlara Tañrı ‘amellerini; peşmānlig-ıla (5) anların üzere. Dağı degül anlar çıkıcılar oddan. Ey ādemiler, yēñ (6) andan kim yērdedür; hālāl, arı. Dağı uymañ şeytān izlerine; (7) bayık ol sizün düşmāndur, bellü. Bayık buyurur size (8) yavızlığı, dağı zişt işi; dağı kim eydesiz Tañrı üzere, anı kim bilmezsiniz. (9) Dağı kaçan eydildi anlara: “Uyuñ aña kim indürdi Tañrı!” Eyitdiler: “Belki uyaruz aña kim

[23a]

(1) bulduķ anuñ üzere atalarumuzu.” Eger oldısa dağı ataları, añlamazlar (2) nesne; dağı toğrı yol tutmazlar? Dağı meşeli anların kim kāfir oldılar, temen anıñ meşeli gibidür, (3) çağırur ol nesneye kim işitmez, illā kığırmaķ dağı ün etmek. Sağırlardur, dilsüzlerdür, gözsüzlerdür; pes anlar (4) añlamazlar. Ey anlar kim imān getürdiler, yēñ arılarından (5) anı kim rızık vērdük size. Dağı şükr eyleñ Tañrı’ya; eger olursañuz aña taparsız. (6) Bayık hārām eylemedi size, illā murdarı dağı kan dağı hıznır etin; dağı aña kim ün getürdiler aña, (7) Tañrı’dan [ayruğı]. Pes her kim geñsüz olına, fesād eyleyici degül-iken, dağı zulm eyleyici degül-iken; yokdur yazuķ anuñ üzere. (8) Bayık Tañrı yarlıgāyıcıdur, rahmet kılıcıdur. Bayık anlar kim gizlerler anı kim indürdi (9) Tañrı Kitāb; dağı şatun alurlar anuñ-ıla az bahā ya‘nî az dünyālık; şunlar

[23b]

(1) yēmezler qarınları içinde illā odı. Dağı söylemeye anlara Tañrı (2) kıyāmet günü; dağı arıtlamaya anları. Dağı anlarıñdur ‘azāb ağrıdıcı. Şunlar (3) anlardur kim şatun aldılar azğunlığı toğrı yol-ıla; dağı ‘azābı yarlıgāmađ-ıla. (4) Ne şabırludur anlar od üzere. Şol andan ötürüdür kim bayık Tañrı indürdi Kitāb’ı (5) haķķ-ıla. Dağı bayık anlar kim tartışdılar Kitāb içinde, tartışmaķdur ıraķ (6) ya‘nî toğrı yoldan. Degül eylük kim yōneldüresiz yüzünüzi maşrıķdan yaña, ya‘nî yalnız namāz kılmaķ degül, (7) dağı

mağribden yaña. Velîkin eylük oldur kim ĩmân getürdi Tañrı'ya, dañı soñrağı güne, (8) dañı ferîştelere, dañı Kitâb'a, dañı peygamberlere; dañı vërdi māl, māl sever-iken (9) hışımlık islerine, dañı yetimlere, dañı miskinlere, dañı yol erine,

[24a]

(1) dañı dileycilere, dañı mükâtebler bahasına. Dañı tırurdi namâzı, dañı vërdi (2) zekâtı. Dañı vefâ eyleyenler qavillerine, ol vaqt kim 'ahd eylediler. Dañı şabr eyleyiciler (3) yoqsullıqda, dañı sayrılıqda, dañı çalış vaqtinde. Şunlar anlardur kim toğrı oldılar; (4) dañı şunlar şaķınıcılardur. Êy anlar kim ĩmân getürdiler, farîza olındı üzerüñüze, (5) beñdeş şaķlamak, zaħmetlerde depelenmişlerde: âzâd âzâda, dañı kul kula, dañı dişi (6) dişiye. Pes her kim qonıla aña ya' nî depeleyene, qardaşından nesne; pes uymağdur 'afv eylemeyene öldüren, uya eyliğ-ile, dañı ödemekdür (7) aña diyet eylüg-ile. Şol, yeynitmekdür Tañrı'nuzdan; dañı raħmet. Pes her kim ĥadden geqerise, (8) andan soñra ya' nî diyet alduğundan soñra, anuñdur 'azâb ağrıdıcı. Dañı sizüñdür, beñdeş şaķlamak içinde, zaħmetlerde (9) dirlik êy 'aķıl isleri, anuñ-çun kim siz şaķınasız ya' nî qan dökmekden. Farîza olındı

[24b]

(1) üzerüñüze, qaçan ĥâzır oldı sizden birüñüze ölüm, eger qor-ısa māl, (2) vaşıyyet eylemek: ataya, anaya, dañı hışımlara; 'adl şaķlamaķlığ-ıla; ĥaķq-iken (3) şaķınıcılar üzere. Pes her kim degşürse anı, andan soñra işitdi anı; degül yazuğı anuñ, illâ anlaruñ üzere kim (4) degşürdi anı. Bayıķ Tañrı işidicidür, bilicidür. Pes her kim bile, vaşıyyet eyleyenden, ĥatâ eylemek; (5) yâ yazuķ; pes eylük eyleye aralarında: yazuķ yoğdur anuñ üzere. Bayıķ (6) Tañrı yarlığayıcıdur, raħmet kılcıdur. Êy anlar kim ĩmân getürdiler, farîza olındı üzerüñüze (7) oruç; nite kim farîza olındı anlaruñ üzere kim sizden ilerü-di; anuñ-çun kim siz (8) şaķınasız. Günler, sağışlanmışlar. Pes her kim ola sizden şayru, yâ sefer üzere; (9) sayılmışlar günlerden ayruķ. Dañı anlaruñ üzeredür kim güçleri yeter aña; yolu vërmekdür

[25a]

(1) pes miskīn ta‘āmı. Pes her kim, işler-ise hayır farīza degül-iken, ol yègrekdür aña. Dağı kim oruç tutasız, yègrekdür size; (2) eger olursañuz bilürsiz. Ramazān ayı oldur kim indürinildi anuñ içinde Qur‘ān. (3) Yol göstermekdür ādemīler-çün; dağı bellüler toğrı yoldan, dağı fark eyleyiciden. Pes her kim hāzır ola (4) sizden ay içinde, oruç tutsun. Dağı her kim ola şayru, yā sefer üzere; (5) sağışlanmışdur ayruğ günlerden. Diler Tañrı sizün-çün geñezlik; dağı diletmez size şarplık. (6) Dağı tamām eyleyesiz bu fezāyıl sağışın; dağı ağırlayasız Tañrı, toğrı yol gösterdügi üzere; dağı anuñ-çun kim siz (7) şükr eyleyesiz. Dağı kaçan şora saña kullarum, benden: Bayık ben yakınam; uyi¹⁵⁴ veririn (8) kığıranıñ kığırmağına, kaçan okusa beni. Pes uyi¹⁵⁵ vèrsünler kığırdığıma; dağı ĩmān getürsünler bana, anuñ-çun kim anlar (9) toğrı yol bulalar. Halāl olındı size oruç gècesi, ol nesne kim adın eyitmek çirkindür; ‘avratlaruñuzdan yaña.

[25b]

(1) Anlar tondur siziñ-çün; dağı siz tonsız anlaruñ. Bildi Tañrı kim bayık siz, olduñuz (2) hıyānet eylersiz kendüleriñüze; pes şevāb vèrdi size; dağı ‘afv eyledi sizden. Pes imdi yakınlık eyleñ anlara; (3) dağı isteñ oğul kız anı kim yazdı Tañrı sizün-çün. Dağı yeñ dağı içün; tā bellü ola (4) size aq iplik kara iplikden, erte vaktinden. Andan, tamām eyleñ (5) orucı, gèceye degin. Dağı yakınlık eylemeñ anlara, siz oturucılar-ken (6) mezgidlerde. Şol, Tañrı hadleridür; pes yakın olmañ anlara. Ancılayın (7) beyān eyler Tañrı āyetlerin, ādemīler-çün; anuñ-çun kim anlar korkalar. Dağı yemeñ (8) mallaruñuzı ortañuzda, bātıl-ıla. Dağı biraqmañ mallaruñuzı hākimlere ya‘nı rişvet vèrmeñ; (9) tā yiyersiz bir bölük ādemīler mallarından, yazuğ-ıla ya‘nı bātıl-ıla; dağı siz bilür-ken.

¹⁵⁴ TİEM40: uy, UC53: uyi

¹⁵⁵ TİEM40: uy, UC53: uyi

[26a]

(1) Şorarlara-ısa saña yēni aylardan; eyit: “Ol vaq̄tler nişānlardur, ādemīler-çün, daḥı ḥacc-ıçun.” Daḥı (2) degül eylük kim gelesiz evlere artlarından. Velīkin eylük oldur kim şaqladı. (3) Daḥı gelüñ evlere kapularından. Daḥı şaḫınuñ Tañrı’dan; anuñ-çun siz kurtulasız. (4) Daḥı çalışıñ Tañrı yolında, anlar kim çalışur sizüñ-ile. Daḥı artuqlık eylemeñ; bayıḫ (5) Tañrı sevmez artuqlık eyleyicileri. Daḥı depeleñ anları, ḫanda kim tutduñuz anları. (6) Daḥı çıkaruñ anları, ol yērden kim çıkarurlar sizi. Daḥı fitne ya’ nī Tañrı’ya iki dēmek, ḫatıraḫdur depelemekden. (7) Daḥı çalışmañ anlaruñ-ıla Mescid-i Ḥarām ḫatında; tā çalışur sizüñ-ile (8) anda. Pes eger çalışurlar-ısa sizüñ-ile, depeleñ anları. Ancılayındur cezāsı kāfirlerüñ. (9) Pes eger yıḫlınalar; pes bayıḫ Tañrı yarlıḫayıcıdur, raḫmet ḫılıcıdur. Daḥı depeleñ anları, tā olmaya

[26b]

(1) fitne ya’ nī şirk; daḥı ola dīn Tañrı’nuñ. Pes eger yıḫlınalar, yoḫdur artuqlık (2) illā zālimler üzere. Ay ḫarām olmuş, ḫarām olmuş aydur. Daḥı ḫarāmlar (3) beñdeş eylemekdür. Pes her kim artuqlık eyleye sizüñ üzere, artuqlık eyleñ anuñ üzere, ancılayın kim (4) artuqlık eyledi sizüñ üzere. Daḥı şaḫınıñ Tañrı’dan; daḥı biliñ bayıḫ Tañrı (5) şaḫınıcılar-ıladur. Daḥı nafaḫa eyleñ Tañrı yolında. Daḥı bıraḫmañ elleriñizi ya’ nī nefisleriñizi, (6) helāklige. Daḥı eylük eyleñ -yā eyü eyleñ- gümānuñuzu Tañrı’ya; bayıḫ Tañrı, sever eylük eyleyicileri. (7) Daḥı tamām eyleñ ḫaccı daḥı ‘umreyi, Tañrı-çun. Pes eger yıḫlınursañuz anı kim, geñez oldı (8) ḫurbāndan kim Ka’be’ye viribirler. Daḥı yülimeñ başlaruñuzu; tā ēre ḫurbān, (9) ḫalāl olduḫı yēre boḫazlanmaḫa. Pes her kim ola sizden şayru, yā olsa incinmek başından; fidā vėrmekdür

[27a]

(1) oruçdan, yâ şadaqadan, yâ kırbāndan. Pes kaçan kim emīn olasız; her kim gönene ‘umre-y-ile ya‘ nī ve hac ikisin bile eyleye, (2) ne kim geñez oldu kırbāndan. Pes her kim bulmaya kırbān, oruçdur on¹⁵⁶ günler hac vaktinde; (3) dağı yēdi, kaçan kim dönseñüz. Şol ondur tamām. Şol ya‘ nī temettü‘ eylemek, anuñdur kim olmadı (4) kavmi Mescid-i Hārām’a hāzır ya‘ nī Mekke kavminden. Dağı şaķınıñ Tañrı’dan; dağı bilūñ bayık Tañrı (5) katı ‘azābludur. Hac vakti, aylardur bilinmişdür. Pes her kim [vācib oldu] (6) anlaruñ içinde hac, yoķdur ‘avratlara yakınlık; dağı ma‘şiyet dağı tartışmak, hac içinde. Dağı ne kim (7) işleyesiz hayırdan; bilür Tañrı. Dağı azıqlanıñ; bayık azık yigregi (8) şaķınmaķdur. Dağı şaķınıñ, ēy uşlar isleri. Yoķdur üzerüñüz yazuk (9) kim işleyesiz¹⁵⁷ fażl ya‘ nī rızık, Çalabuñuzdan. Pes kaçan kim çoklığı-ıla dönesiz ‘Arafat Tağı’ndan, añıñ

[27b]

(1) Tañrı, katında Meş‘ar-i Hārāmuñ. Dağı añuñ anı nite kim yol getürdi¹⁵⁸ size; dağı bayık olduñuzdı (2) andan ilerü, azğunlardan. Andan, çoklığı-ıla [dönüñ] ol yerden kim çoklığı-ıla döner ādemīler. (3) Dağı yarlıgamaķ dileñ Tañrı’dan; bayık Tañrı yarlıgayıcıdur, rahmet kılıcıdur. Pes kaçan kim ödeyesiz (4) ‘ibādetlerüñüzü, añuñ Tañrı’yı, añmaķlıgıñuz gibi (5) atalaruñuz; yā katıraķ, añmaķdan yaña. Pes ādemīlerüñ bir nicesi oldur kim eydür: “Ėy Çalabumuz, (6) vēr bize dünyāda.” Dağı yoķdur anıñ āhiretde hiç ülü. Dağı bir nice anlardan (7) oldur kim eydür: “Ėy Çalabumuz, vēr bize dünyāda eylük, dağı āhiretde eylük; (8) dağı şaķla bizi od ‘azābından.” Şunlar, anlaruñdur ülü; andan kim kazandılar. (9) Dağı Tañrı tiz hisābludur. Dağı añuñ Tañrı’yı, günler içinde, sağışlanmış.

[28a]

¹⁵⁶ TİEM40: üç, UC53: on

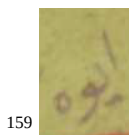
¹⁵⁷ TİEM40: isteyesiz, UC53: işleyesiz

¹⁵⁸ TİEM40: gösterdi, UC53: getürdi

(1) Pes her kim ive¹⁵⁹ ya‘ nī Minā’dan gitmege, iki gün içinde; yokdur yazuk anlar üzere. Dağı her kim geri kalursa, yokdur yazuk anuñ üzere. (2) Anuñdur kim şaķına ya‘ nī yazuk olmaduğı. Dağı şaķınuñ Tañrı’dan; dağı bilüñ bayık siz, andan yaña kıparınılasız. Dağı bir nicesi (3) âdemîlerüñ oldur kim [tañladurur seni], ya‘ nī münâfık, sözi anuñ, yaķın dirlikde. Dağı tanuķ tutar Tañrı üzere (4) gönlindeki üzere, ol vaķt¹⁶⁰ şavaşlu-y-iken. Dağı kaçan yüz döndüre, dürişe yerde; (5) tā fesād eyleye anuñ içinde; dağı helāk eyleye ekini dağı döli. Dağı Tañrı sevmez fesādı. (6) Dağı kaçan eydile aña: “Şaķınıñ Tañrı’dan!”; tuta anı tekebbürlik, yazuğ-ıla. Pes tabdur aña (7) tamu; dağı ne yavuz döşekdür ol. Dağı bir nicesi âdemîlerüñ oldur kim şatar nefsinı, (8) Tañrı dilegin istemek içün. Dağı Tañrı mihribāndur kıllara. Ey anlar kim (9) imān getürdiler, giriñ İslām içine, bir uğurdan. Dağı uymañ şeytān izlerine;

[28b]

(1) bayık ol, size düşmāndur bellü. Pes eger tayınursañuz, andan sonra kim geldi size hüccetler, (2) bilüñ bayık Tañrı beñdeşsüzdür, dürüst işlü. Göz tutarlar mı ya‘ nī göz tutmazlar, illā kim (3) gele anlara ya‘ nī Tañrı hükmi, gökler¹⁶¹ içinde bulıtdan; dağı feriştelere. Dağı tamām oldı işi ya‘ nī hisāb. Dağı Tañrı’dan yaña (4) döndürinilür işler. Şor Ya‘ kıb oğlanlarına; nice vërdük anlara nişān ya‘ nī Mūsā peygamberlığın, dağı Muħammed peygamberlığın, (5) Allah kelāmına şahidlerdür. Dağı her kim degşürür-ise Tañrı ni‘metin, andan sonra kim geldi aña; (6) bayık Tañrı kıatı ‘azābludur.

¹⁵⁹ ”İve” kelimesinin doğru yazımı Ali Ulvi Elöve tarafından mor mürekkep ile sayfa kenarına eklenmiştir.

¹⁶⁰ TİEM40: kıatı, UC53: vaķt

¹⁶¹ TİEM40: gölgelikler, UC53: gökler

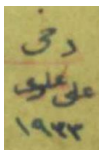
Bezenildi anlara kim kâfir oldılar, (7) yakın dirlik¹⁶². Yañşularlar anlar kim ĩmān getürdiler. Dağı anlar kim şaķındılar, (8) anların üzeredür kıyāmet günü. Dağı Tañrı rızık vèrür aña kim diler, (9) hisābsız. Oldı ādemīler bir ümmet. Pes viribidi Tañrı, peygamberler;

[29a]

(1) muştılayıcılar-iken dağı korkıdıcılar-iken. Dağı indürdi anların-la Kitāb, gèrçeklig-ile; tā hükm eyleye (2) ādemīler arasında, anın içinde kim tartışdılar anın içinde. Dağı tartışmadılar anın içinde, illā anlar kim vèrinildiler ya‘ nī Kitāb, (3) andan sonra kim geldi anlara hüccetler; hasedden ötüri aralarında. Pes toğrı yol gösterdi Tañrı (4) anlara kim ĩmān getürdiler; aña kim tartışdılar anın içinde, haķdan; Tañrı dilegi-y-ile. Dağı Tañrı toğrı yol [gösterür] (5) aña kim diler, toğrı yola. Belki, şandunuz mı siz kim giresiz uçmağa; (6) dağı gelmedi size beñzeri anlar kim geçdiler, sizden ilerü? Yokandı yoĥsullıķ katılığı, (7) dağı şayrullıķ. Dağı deprenildiler; tā eydürüdi Resūl, dağı anlar kim ĩmān getürdiler anın-ıla: (8) “Kaçandur Tañrı arķa vèrmegi?” Bayıķ Tañrı arķa vèrmek yaķındur. Şoralar saña kim, ne nesne (9) nafaķa eylerler. Eyit: “Her [ne kim] nafaķa eylesiz ĥayırdan, ataya anaya; dağı yakın ĥışımlara vèriñ;

[29b]

(1) dağı yetimlere, dağı miskinlere, dağı yol erine. Dağı her ne kim işleyesiz ĥayırdan, bayıķ (2) Tañrı anı bilicidür.” Farīza olındı üzerüñüze çalışmak, ol düşvār-iken size. Dağı ola kim düşvār-iken siz bir nesne’i, ol yigreg-iken size; dağı ola kim (3) sevesiz nesne’i, ol yavuz-iken size. Dağı Tañrı bilür; dağı siz bilmezsiz. (4) Şoralar saña

¹⁶² Metinde eksik olan kelime Ali Ulvi Elöve tarafından tespit edilip sayfa kenarına eklenmiştir. Eksik kelime, kelimeyi ekleyen kişinin adı ve ekleme tarihinin (1933) kaydedildiği anlaşılmaktadır.

ḥarām eylerler¹⁶³, çalışdan anuñ içinde. Eyit: “Çalışmak anuñ içinde uludur. (5) Daḥı yıgmaq Tañrı yolından; daḥı kāfir olmak; daḥı ḥarām evden yıgmaq; daḥı çıkarmak ol Mescid ehlini (6) andan: uluraḥdur Tañrı qatında. Daḥı fitne ya‘nī şirk, uluraḥdur depelemekden. Daḥı hemīşe olurlar (7) çalışurlar sizūñ-ile; tā döndüreler sizi dīnūñüzden; eger güçleri yéterse. Daḥı her kim (8) dönerse sizden, dīninden; pes ölürse, ol kāfir-iken: şunlar bâtil oldu (9) ‘amelleri anlarıñ, dünyāda daḥı āḥiretde. Daḥı şunlar od isleridür; [anlar]

[30a]

(1) anuñ içinde ebed qalıcılardur.” Bayıq anlar kim ĩmān getürdiler, daḥı anlar kim yerlerinden gitdiler, daḥı çalışdılar (2) Tañrı yolında; şunlar ümīz tutarlar Tañrı rahmetine. Daḥı Tañrı yarlıgayıcıdur, rahmet kılcıdır. (3) Şoralar saña sücünden, daḥı kumar oynamaqdan. Eyit: “Ol ikide yazuḥdur ulu ya‘nī şavaş kopmak, yalan söylemek; daḥı aşşılardur ādemīlere. (4) Daḥı ol ikinūñ yazuḥı, uluraḥdur aşşısından ol ikinūñ.” Daḥı şoralar saña, ne nesne nafaqa eylerler? (5) Eyit: “Artuḥı ya‘nī ‘ayālinden.” Ancılayın bellü eyler Tañrı size āyetler, anuñ-çun siz fikr eyleyesiz; (6) dünyāda daḥı āḥiretde. Daḥı şoralar saña yetimlerden. Eyit: “Eyü eylemek anlara, (7) yēgrekdür. Daḥı eger qarışırsañuz anlara, qardaşlarıñuzdur.” Daḥı Tañrı bilür azḡun işlüyi (8) eyü işluden. Daḥı eger dilesedi Tañrı, tar tuta-y-ıdı sizi. Bayıq Tañrı, beñdeşsizdür, dürüst işlü. (9) Daḥı çiftlenmeñ, Tañrı’nuñ ortaḥı var diyen ‘avratı, ĩmān getüreler. Daḥı bir qaravaş, ĩmān getürici,

[30b]

(1) yēgrekdür Tañrı’nuñ ortaḥı var diyen ‘avratdan; eger tañlatdurursa sizi. Daḥı çiftlendürmeñ mü’mine ‘avratları, Tañrı’nuñ ortaḥı var diyen erenlere, ĩmān getüreler. (2) Daḥı bir kul, ĩmān getürici, yēgrekdür Tañrı’nuñ ortaḥı var diyen erden; daḥı tañlatdurursa sizi. Şunlar okırlar (3) oda; daḥı Tañrı okır uçmaḥa, daḥı

¹⁶³ TİEM40: aydan, UC53: eylerler

yarlıganmağdan, dileg-ile. Dağı bellü eyler (4) âyetlerin âdemîlere; anuñ-çun kim anlar añlar Tañrı buyruqların. Dağı şorarlar saña, hayız görmekten. (5) Eyit: “Ol incinesi nesnedür. Tartuñ elinzi ‘avratlardan, hayız görmekte. Dağı yakınlık eylemeñ anlara (6) tã arınalar. Pes kaçan arınalar, pes gelüñ anlara, ol yêrden kim buyurdı size (7) Tañrı. Bayık Tañrı, sever tevbe kılıcıları; dağı sever arınıcıları. (8) ‘Avratlaruñuz ekindür sizüñ; pes geliñ ekiniñize, nite kim dilersiz. Dağı ileri tutuñ (9) nefsuñuz-çün. Dağı kôrquñ Tañrı’dan; dağı bilüñ bayık siz êricisiz. Dağı muştıla

[31a]

(1) mü’minlere. Dağı kılmañ Tañrı, neye kim olursa, andlaruñuz-çun ya‘nî *en lâ teberry*; dağı şaķınmayasız¹⁶⁴; (2) dağı eylemeyesiz¹⁶⁵ iş âdemîler arasında. Dağı Tañrı işidicidür, bilicidür. Tutmaya sizi Tañrı (3) i‘tibârsuz andlaruñuz içinde; velîkin tuta sizi anuñ-ıla kim kazandı gönüllerüñüz. (4) Dağı Tañrı yarlıgayıcıdur, ivici degül. Anlar kim and içerler ‘avratlarından, göz tutmağdur (5) dört ay. Eger dönerler-ise ya‘nî aydan¹⁶⁶, pes Tañrı yarlıgayıcıdur, rahmet kılıcı. (6) Dağı eger kaşd eylerler-ise talâka, bayık Tañrı işidicidür, bilicidür. (7) Talâk verinmiş ‘avratlar, göz tütalar kendü nefislerine, üç hayızlar. Dağı halâl olmaya (8) anlara kim, gizleyeler anı kim yaratdı Tañrı, rahimlerinde ya‘nî hayız kan, dağı inmeden kanı; eger olalar inanurlar (9) Tañrı’ya, dağı şoñrağı güne. Dağı erenleri anlaruñ, haķlıraqdur gerü döndürmegine anlaruñ, anıñ içinde ya‘nî ‘iddet içinde;

[31b]

(1) eger dilerlerse er ‘avrat, eyü eylemek. Dağı anlaruñdur ya‘nî erenler üzere haķlar; anuñ gibi kim anlaruñ üzeredür, şeri‘atde bulunur nesne-y-ile. (2) Dağı erenlerüñdür anlaruñ üzere, yukaru ayak. Dağı Tañrı beñdeşsüzdür, dürüst işlü. Talâk vermek (3)

¹⁶⁴ TİEM40: şaķınasız, UC53: şaķınmayasız

¹⁶⁵ TİEM40: eyleyesiz, UC53: eylemeyesiz

¹⁶⁶ TİEM40: anddan, UC53: aydan

iki kezdür. Pes tutmağdur, şerī' atde bulunur nesne-y-ile; yā şalı vèrmekdür, eylük eylemeg-ile. Dağı halāl degül (4) size kim, alasız andan kim vèrdüñüz anlara, nesne; illā kim, bileler kim turtmayalar (5) Tañrı hadlerini. Pes eger bilesiz kim turtmayalar Tañrı hadlerini; yazuğ yoğdur (6) ol iki üzere, anıñ içinde kendüzin şatun aldı anuñ-ıla. Şol ya' nī emr-nehy, Tañrı hadleridür; orandan geçmeñ ol hadlerden. (7) Dağı her kim orandan geçe, Tañrı hadlerinden, şunlar anlar zālimlerdür. (8) Pes eger talāk vère aña; halāl olmaya aña, andan soñra; tā çiflene bir ere, (9) andan ayruğ. Pes eger talāk vèürse aña ya' nī soñrağı ere, yazuğ yoğdur ol iki üzere kim döñişeler; eger bileler kim

[32a]

(1) turalar [Tañrı hadlerini]. Dağı şol, Tañrı hadlerini¹⁶⁷; bellü eyler anı, bir kavim kim bilürler. Dağı kaçan talāk vèresiz (2) 'avratlara, pes èreler yaqın olalar 'iddeti müddetine anlarıñ; tutuñ anları ya' nī rec' at eyleñ, eylüg-ile; yā şalı vèriñ anları, eylüg-ile. (3) Dağı tutmañ anları ya' nī rec' at eylemeñ, ziyān degirmeg-içün; tā zūlm eyleyesiz. Dağı her kim işler-ise şunı, bayıq zūlm eyledi (4) kendüzine. Dağı tutmañ Tañrı āyetlerin yañşuya. Dağı añañ Tañrı ni' metini, (5) üzerüñüze; dağı anı kim indürdi üzerüñüze Kitāb ya' nī Qur'ān, dağı hikmet ya' nī peygamber sūnneti; öğütler sizi (6) anıñ-ıla. Dağı korkuñ Tañrı'dan, dağı bilüñ Tañrı her nesne'i bilicidür. Dağı kaçan (7) talāk vèresiz¹⁶⁸ 'avratlara; bes èreler müddetler soñına; er almağdan yığmañ anları kim çiftleneler (8) erlerini; kaçan rāzı olışalar aralarında, şerī' atde bulunur nesne-y-ile ya' nī kābin. Şol, öğütlenir anuñ-ıla (9) ol kim oldı, sizden, inanur Tañrı'ya, dağı soñrağı güne. Şol yègrekdür

[32b]

¹⁶⁷ TİEM40: hadlarıdur, UC53: hadlerini

¹⁶⁸ TİEM40: vèresiz, UC53: vèrisiz

(1) size, daḥı aruḳdur.¹⁶⁹ Daḥı Tañrı bilür; daḥı siz bilmezsiz. Daḥı analar, (2) emzüre ya‘ nî emzürsün oğlanların iki yıl, tamamlar; ol kişi-y-içün kim diler tamām eyleye (3) emzürmegi. Daḥı anuñ üzeredür doğurdunılmışdur anuñ-çun, ta‘ām ol ‘avratlaruñ, daḥı ʔonları anlaruñ; (4) eylüg-ile ya‘ nî ‘iddet-ile. Lāzım olınmaya bir nefis; illā güci yètdüğüni, ata ziyānlu olınmaya ana, (5) oğlanı-y-ıla; daḥı ʔoğurdunulmuş anuñ-çun oğlan-ıla. Daḥı mīrās alıcı üzere, ancılayındur. Pes eger (6) dilerler-ise südden ayırmaḳ, gönül dileg-ile ol ikiden, daḥı ʔanıṣmağ-ıla; yoḳdur yazuḳ ol iki üzere. (7) Daḥı eger dilerseñüz kim emzürici isteyesiz oğlanlaruñuzı, yoḳdur yazuḳ üzerüñüze; (8) kaçan degüresiz anı kim vèrdüñüz yā ʔavl eyledüñüz, eylüg-ile. Daḥı ʔaḳınuñ Tañrı’dan; daḥı bilüñ bayıḳ Tañrı, (9) anı kim işlersiz görıcıdür. Daḥı anlar kim tamām olına ecelleri, sizden; daḥı ʔoyalar

[33a]

(1) ‘avratların: göz ʔutalar, kendü nefislerine, dört ay daḥı on gün. Pes kaçan kim èreler müddetlerinüñ ʔoñına, (2) yoḳdur yazuḳ üzerüñüze, anuñ içinde kim işlerler, kendü nefisler içinde; eylüg-ile. Daḥı Tañrı, (3) anı kim işlersiz bilicıdür. Daḥı yoḳdur yazuḳ üzerüñüze, anuñ içinde kim gizleyü idesiz¹⁷⁰ (4) anı, ‘avrat dilemege; yā gizledüñüz nefislerüñüz içinde. Bildi Tañrı (5) bayıḳ siz añasız anları. Velīkin va‘deleşmeñ gizleyü, illā (6) kim eyidesiz söz eyü. Daḥı ʔaṣd eylemeñ nikāḥ düğününe; tā (7) ère ʔur’ān ʔoñ müddetine. Daḥı bilüñ bayıḳ Tañrı, bilür anı kim nefislerüñüz içindedür. (8) Pes ʔaḳınıñ andan; daḥı biliñ bayıḳ Tañrı yarlıḡayıcıdur, ivici degül ‘azāba. Yoḳdur yazuḳ üzerüñüze, (9) eger ʔalāḳ vèresiz ‘avratlara; mādam kim yaḳınlıḳ eylemeyesiz anlara; yā vācib eyleyesiz anlaruñ-çun vācib olınmış.

[33b]

¹⁶⁹ TİEM40: aruraḳdur, UC53: aruḳdur

¹⁷⁰ TİEM40: eyidesiz, UC53: idesiz

(1) Dağı mut‘a vèriñ anlara; güci yèter üzere, kadarınca: dağı tar hâl üzere, kadarınca; gönendürmek (2) eylög-ile, vâcib-iken eyü işlölere. Dağı eger talāk vèrseñüz anlara, andan ileri (3) yakınlık eyleyesiz anlara; dağı bayık endāzelediñiz anuñ-çun, endāze olınmış ya‘nî kâbin: endāze eyledüğünüzün yarusıdur; (4) illā kim terk eyleyeler ‘avratlar; yā terk eyleye ol kim elindedür nikāh, er dükelin vère. (5) Dağı eger terk eyleyesiz yakınıraqdur, şaķınmağ-ıçun. Dağı unıtmañ ya‘nî terk eylemeñ eylök eylemegi arañuzda; (6) bayık Tañrı, anı kim işlersiz görıcıdır. Şaķlañ namāzları; (7) dağı orta namāzı ya‘nî ikindi namāzı. Dağı tūruñ ya‘nî namāzda Tañrı-y-ıçun, mutī‘ olıcılar-ken. Pes eger qorķasız, (8) yayalar-iken yā binıtlı-y-iken. Pes kaçan qorķusuz olasız, pes añıñ Tañrı ya‘nî namāz kılıñ; nite kim (9) öğretti size anı kim, olmadıñız bilürsiz. Dağı anlar kim tamām olına ecelleri,

[34a]

(1) sizden; dağı qoyalar ‘avratlar; işmarlamaqdur ‘avratlarına erleriñ¹⁷¹: gönendürmek (2) bir yıla degin; çıkarmak degül. Pes eger çıkarlar-ısa, yokdur yazuq sizüñ üzere, anuñ içinde kim (3) işlediler, kendüzlerinde, şerī‘atde eyüden. Dağı Tañrı beñdeşsüzdür, dürüst işlödür. Dağı (4) talāk vèrinilmişlerüñdür, gönendürmek şerī‘atde bulunur iş-ile, vâcib olmaq şaķınıcılar üzere.¹⁷² (5) Baķmaduñ mı anlara kim çıqdılar illerinden, anlar biñler-iken; şaķını ölümdeñ? (6) Pes eyitdi anlara Tañrı: “Ölün!” Andan, dirilti anları. Bayık Tañrı, eylök issidür (7) âdemīler üzere; velīkin eyrek âdemīler şükr eylemezler. (8) Dağı çalışıñ Tañrı yolında. Dağı bilün bayık Tañrı işidicidir, bilicidir. (9) Kimdür ol kim ödünç vère Tañrı ödünç vèrmek görklü; pes artura anı anuñ-çun,

[34b]

¹⁷¹ TİEM40: anlarıñ, UC53: erleriñ

¹⁷² Sıradaki ayet sayfa kenarına yazılmış, tercümesi yapılmamıştır. “Düşünesiniz diye Allah size âyetlerini böyle açıklamaktadır.” (Bakara Suresi-242.âyet)

(1) artuqlar çok. Dağı Tañrı tar eyler, dağı döşer. Dağı andan yaña döndürinilesiz. (2) Bilmedün mi, bir bölük ulular Ya‘ kûb oğlanlarından, Mūsā’dan şöña; ol vaqt kim eyitdiler peygamberine (3) anlaruñ: “Viribi bizüm-ile pādişāh, çalışur Tañrı yolında.” Eyitdi: “Ola kim (4) siz, eger farīza olınsa üzerüñüze çalışmak, kim çalışmayasız.” Eyitdiler: (5) “Dağı nedür bize kim çalışmayavuz Tañrı yolında; dağı bayık ol halde kim çıkarınıldık illerümüzden, (6) dağı oğlanlarımızdan?” Pes ol vaqt kim farīza olındı anlar üzere çalışmak, yüz döndürdiler illā az (7) anlardan. Dağı Tañrı bilicidür zālimleri. Dağı eyitdi anlara peygamberler: “Bayık Tañrı (8) viribidi sizün-çün Tālūt’ı, pādişāh.” Eyitdiler: “Nite ola anuñ (9) pāzişāh üzerümüze; dağı biz yigregüz pāzişāhlığa andan? Dağı vërinilmedi

[35a]

(1) çoklık maldan.” Eyitdi: “Bayık Tañrı üründüledi anı üzerüñüze; dağı arturdı anı (2) giñlik ‘ilim içinde.” Dağı Tañrı vërür pāzişāhlığın aña kim diler. Dağı Tañrı (3) giñ rahmetlüdür, bilicidür. Dağı eyitdi anlara peygamberleri: “Bayık pāzişāhlığı nişāndur kim (4) gele size şanduk. Anuñ içinde dölenmekdür, Çalabuñuzdan; dağı gërü kalmışdur andan kim, (5) kodı Mūsā kavmi dağı Harūn kavmi; götürdi anı ferishteler. Bayık şunuñ içinde (6) nişāndur size, eger olursañuz inanıcılar.” Pes ol vaqt kim çıkar Tālūt çeri-y-ile; (7) eyitdi: “Bayık Tañrı şınayıcıdur sizi bir ırmağ-ıla. Pes her kim içe andan, degül (8) benden; dağı her kim tatmaya andan, bayık ol bendendür; illā ol kim avıçladı bir avıç (9) eli-y-ile.” Pes icdiler andan, illā az anlardan. Pes ol vaqt kim geçer andan ol, dağı anlar kim

[35b]

(1) imān getürdiler anuñ-ıla, eyitdiler: “Yokdur gücümüz bizüm bugün, Cālūt’a dağı çerilerine.” Eyitdi (2) anlar kim, gümānsuz oldılar kim bayık anlar, erişicilerdür Tañrı’ya: “Nice bölük az, (3) yeñdi bölügi çokı. Tañrı destürı-y-ıla; dağı Tañrı şabr eyleycilerledür.” (4) Dağı ol vaqt kim çıkdılar şaf bağladılar, Cālūt içün dağı çerisi-

çün; eyitdiler: “Ëy Çalabumuz, dök üzerümüze (5) şabır; daḥı yèrinden tut ayaklarumuzu; daḥı arḳa vèr bize, ḳavim üzere kim kâfirlerdür.” (6) Pes şıdılar anları, Tañrı destûrı-y-ıla. Daḥı depeledi Dāvūd Cālût’ı ya‘ nî üç daş-ıla. Daḥı vèrdi baña¹⁷³ Tañrı (7) pāzişāhlıḳ daḥı peygamberlıḳ; daḥı öğretdi aña, andan kim diler. Daḥı eger def eylemek degülmissè Tañrı’nuñ, (8) âdemîler, bir nicelerini bir niceleri-y-ile; azadı yèr; velîkin Tañrı eylük issidür, (9) ‘âlemler üzere. Şol, âyetlerdür Tañrı’nuñ; oḳur¹⁷⁴ anı üzerüñüze ḥaḳḳ-ıla. Daḥı bayıḳ sen, peygamberlığa viribinilmişlerdensin.

[36a]

(1) Şol peygamberler, artuḳ eyledük bir nicelerin bir nice üzere. Anlardan bir nice, oldur kim söyler Tañrı. Daḥı (2) götürdi bir niceler yuḳaru ayaklar. Daḥı vèrdük ‘İsâ’ya Meryem oḒlına ḥüccetler; daḥı ḳuvvetlendürdük anı (3) Cebrâ’îl-ile. Daḥı eger dilesedi Tañrı, çalışmayadı anlar kim anlardan şoñra; andan şoñra kim (4) geldi anlara ḥüccetler; velîkin tartışdılar. Bir nicesi anlaruñ, oldur kim îmân getürdi; daḥı bir nicesi anlardan, (5) kâfir oldı. Daḥı eger dilesedi Tañrı, çalışmayalardı; velîkin Tañrı işler (6) anı kim diler. Ëy anlar kim îmân getürdiler, nafaḳa vèriñ andan rızıḳ vèrdük size; andan ilerü kim, (7) gele bir gün kim şatu yoḳdur anda; daḥı yoḳdur dostlıḳ; daḥı yoḳdur şefâ‘at. Daḥı kâfirlerdür, (8) anlar zâlimler. Tañrı, yoḳdur Tañrı illâ Ol; diri, hemîşe olucı. Tutmaz anı (9) ımızḒanmaḳ ne daḥı uyḳu. Anuñdur ol kim göklerdeür, daḥı ol kim yèrdeür. Kimdür ol kim

[36b]

(1) şefâ‘at eyleye anuñ ḳatında, illâ dileg-ile? Bilür anı kim önlerindedür ya‘ nî âḥiret işi, daḥı ne kim ardlarındadır ya‘ nî dünyâ işi. Daḥı ḳaplamazlar (2) nesne-y-ile ‘ilminden, illâ anı kim diler. Ḳaplayu kürsiyi¹⁷⁵ ya‘ nî pāzişāhlıḳı, gökleri daḥı yèri; (3) daḥı incidmez anı şaḳlamaḳlıḳ ol ikiyi. Daḥı Ol yücedür, uludur. Güc-ile tutmaḳ

¹⁷³ TİEM40: aña, UC53: baña

¹⁷⁴ TİEM40: oḳuruz, UC53: oḳur

¹⁷⁵ TİEM40: kürsisi, UC53: kürsiyi

yoğdur dīn içinde, bu āyet mensūhdur seyf ayet-ile. (4) Bayık bellü oldu toğrı yol, azğunlığdan. Pes her kim kâfir oldu Tañrı'dan arık¹⁷⁶ tapılura¹⁷⁷ ya' nī şeytāna yā putlara; dağı inana (5) Tañrı'ya: bayık yapışdı kulpā berk, yoğdur kesilmegi anıñ. Dağı Tañrı işidicidür, (6) bilicidür. Tañrı arқа vèricidür anlar kim ĩmān getürdiler; çıkarur anları қараñulığdan aydıñlığa. (7) Dağı anlar kim kâfir oldılar, arқа vèricileri anlaruñ Tāğūtdur, çıkarur anları aydıñlığdan (8) қараñulığa. Şunlar od isleridür; anlar anuñ içinde ebed қалıcılardur. (9) Bilmedüñ mi ya' nī Nemrūd kim hūccetleri¹⁷⁸ ĩbrāhīm'e, Çalabı'sında kim andan öturi vèrdi aña Tañrı pāzişāhlıq;

[37a]

(1) ol vaqt kim eyitdi ĩbrāhīm: “Çalabum oldur kim dirildi¹⁷⁹ dağı öldürür.” Eyitdi: “Ben dirildürin dağı öldürürin.” (2) Eyitdi ĩbrāhīm: “Pes bayık Tañrı getürür güneşi maşrıqdan; pes getürür¹⁸⁰ anı mağribden.” (3) Pes hayrān oldu ol kim kâfir oldu. Dağı Tañrı toğrı yol göstermez қавим kim zālimlerdür. Yā anuñ gibi kim, (4) geçdi bir köy üzere, ol düşmiş-iken evi ortaları üzerine. Eyitdi ‘aziz peygamber: “Қақан dirüre (5) işbunı Tañrı, öldürdüginden şoñra?” Pes öldürdi anı Tañrı yüz yıl; andan, diriltdi anı; eyitdi: (6) “Nice dölendüñ?” Eyitdi: “Dölendüm bir gün, yā bir günüñ bir nicesi.” Eyitdi: “Belki, dölendüñ (7) yüz yıl. Pes bayık¹⁸¹ ta' āmuña, dağı içilir nesneñe; azmadı ol. Dağı baқ (8) gölügüñe; anuñ-çun қılavuz seni nişān ādemīlere. Dağı baқ sūñükleriñe, nite getürürüz anları; (9) andan, geydürürüz anlara eti.” Pes ol vaqt kim bellü oldu aña, eyitdi: “Bilürin, bayık Tañrı her nesne üzere

[37b]

¹⁷⁶ TIEM40: ayruқ, UC53: arık

¹⁷⁷ TIEM40: tapılana, UC53: tapılura

¹⁷⁸ TIEM40: hūccetleşdi, UC53: hūccetleri

¹⁷⁹ TIEM40: dirildür, UC53: dirildi

¹⁸⁰ TIEM40: getür, UC53: getürür

¹⁸¹ TIEM40: baқ, UC53: bayık. Ali Ulvi Elöve, bu kelimeyi “baқ” olarak düzeltmiştir.

(1) geçdi¹⁸² yêter.” Dağı ol vaqt kim eyitdi İbrāhīm: “Ëy Çalabum, göster baña nite dirildürsin ölüleri?” Eyitdi: (2) “İnanmaduñ mı?” Eyitdi: “Evet, inandum; velīkin dölene gönlüm.” Eyitdi Tañrı: “Pes al dört (3) kuşdan; pes pāre pāre eyle anları senden yaña. Andan, kılğıl her tağ üzere anlardan (4) bir pāre; andan, okı anları, geleler saña ivmeg-ile. Dağı bil, bayık Tañrı beñdeşsüzdür, dürüst işlü.” (5) Meşeli anlaruñ nafaqa [vêrürler] mallarını Tañrı yolında, bir dāne meşeli gibidür; (6) bitürdi yêdi salqumlar; her bir salqum-ıla¹⁸³ yüz dānedür. Dağı Tañrı (7) arturur aña kim diler. Dağı Tañrı giñ rahmetlüdür, bilicidür. Anlar kim nafaqa vêrürler (8) mallarını Tañrı yolında; andan, ardınca eylemezler anı kim nafaqa eylediler, minnet eylemek, (9) ne dağı incinesi nesne: anlaruñdur, müzd anlaruñ Çalabları katında. Dağı yokdur korku anlaruñ üzere, ne dağı anlar

[38a]

(1) kayuralar. Söz eyü, dağı suç geçürmek, yêgrekdür şadaqadan kim gele ardınca incinesi nesne. (2) Dağı Tañrı baydur, ivici degül ‘azāba. Ëy anlar kim ĩmān getürdiler, bātıl eylemeñ şadaqalaruñuzı, (3) minnet eylemeg-ile, dağı incinesi nesne-y-ile; anuñ gibi kim nafaqa eyler malını, getürmeg-içün¹⁸⁴; dağı inanmaz Tañrı’ya (4) dağı soñrağı güne. Pes meşeli anuñ, temen şıyrıncağ taş gibidür; anuñ üzere toprağdur; pes êrdi aña (5) katı yağmur, pes qodı anı ıldırar. Qādir olmayalar nesne üzere, andan kim kazandılar. Dağı Tañrı toğrı yol göstermez (6) kavim kim kâfirlerdür. Dağı meşeli anlaruñ kim nafaqa vêrürler mallarını, Tañrı dileğine; (7) dağı yêrin tutmağ-içün nefislerin: temen bir bostān meşeli gibidür, yüce yêrde; pes vurdi¹⁸⁵ [aña] (8) katı yağmur, pes vêrdi yiyesi nesnesin iki anca. Pes eger êrmese aña katı yağmur, pes çise

¹⁸² TİEM40: güci, UC53: geçdi. Ali Ulvi Elöve, bu kelimeyi “güci” olarak düzeltmiştir.

¹⁸³ TİEM40: salqumda, UC53: salqum-ıla

¹⁸⁴ TİEM40: göstermeg-içün, UC53: getürmeg-içün

¹⁸⁵ TİEM40: irdi, UC53: vurdi

ya‘ nī çise érdi. (9) Dağı Tañrı, anı kim işlersiz görícüdür. Sever mi biriñiz kim ola anıñ bir bostān, hurma ağacından

[38b]

(1) dağı üzümlerden; aqar altından ırmaqlar; anuñdur anuñ içinde dükeli yemişlerden. Dağı érdi aña (2) kocalıq; dağı anuñdur döl ya‘ nī oğul, za‘ ĩfler; pes érdi aña qasurgā, anuñ içinde od; (3) pes yaqıldı. Ancılayın bellü eyler Tañrı size āyetlerin, ol kim siz (4) endīşe eyleyesiz. Ėy anlar kim ĩmān getürdiler, nafaqa eyleñ arılarından (5) anı kim kazanduñuz; dağı andan kim çıkardıq sizüñ-çün yerden. Dağı qaşd eylemeñ arısuza (6) andan; nafaqa vērürsiz, alıcılar degül-iken siz anı, illā kim müsāmaħa eyleyesiz anuñ içinde. Dağı bilüñ (7) bayıq Tañrı baydur, ögülmüş. Şeytān va‘ de eyler yoħsullıǵı; dağı buyurur sizi (8) zışt işe. Dağı Tañrı va‘ de eyler size yarlıgamaq andan, dağı fażl ya‘ nī artuq. Dağı Tañrı (9) giñ raħmetlödür, bilicidür. Vērür ‘ ilim yā ‘ amel yā Qur‘ān aña kim diler. Dağı her kime vērüldi ĥikmet,

[39a]

(1) bayıq vērüldi ĥayır çok. Dağı ögütlenmeye, illā ‘ aqıl isleri. (2) Dağı her ne kim nafaqa eyleyesiz nafaqadan, yā nezr eyleyesiz nezirden, bayıq Tañrı bilür anı. (3) Dağı yoqdur zālimleriñ arqa vericileri. Eger gönderesiz şadaqaları, yā eyü nesnedür ol! (4) Dağı eger gizleyesiz anı, dağı veresiz yoħsullara, ol yēgrekdür size. Dağı yarlıgaya sizden (5) yazuqlarıñuzı. Dağı Tañrı anı kim işlersiz bilicidür. Yoqdur üzerüñe (6) toǵrı yolları anlaruñ; velīkin Tañrı toǵrı yol gösterür aña kim diler. Her ne kim nafaqa eyleyesiz ĥayırdan, (7) kendüziñiz-çündür. Dağı nafaqa eyleyesiz¹⁸⁶, illā dilemeginden [ötürü] Tañrı. Dağı her ne kim nafaqa eyleyesiz (8) ĥayırdan, tamām degirinile size; dağı siz zulm olınmayasız. Yoħsullaruñdur, anlar kim (9) yıǵlındılar Tañrı yolında; güçleri yétmez yürimege yērde.

¹⁸⁶ TİEM40: eylemeyesiz, UC53: eyleyesiz

[39b]

(1) Şanur anları, bilmez, baylar; dilemegi terk êtdügi-y-içün. Bilesin anları nişānı-y-ıla. Dilemezler (2) âdemîlere becid tutup. Dağı ne kim nafağa vèresiz hayırdan, bayık Tañrı anı bilicidür. Anlar kim (3) harc eylerler mallarını, gece dağı gündüz; gizlü dağı aşikâre: anlarındur (4) müzd Çalabları katında. Dağı yokdur qorğu anlarıñ üzere, dağı ne anlar qayurular. Anlar kim (5) yerler ribâyı, turmayalar ya‘ nî senden andan ötüri kim, illā nite kim turur ol kim urur anı (6) şeytān, delülikden ötüri. Şol bayık anlar eyitdiler: “Degül şatu eylemek illā ribā gibi.” (7) Dağı hālāl eyledi Tañrı bey‘i, dağı harām eyledi ribâyı. Pes her kim gele aña ögüt, (8) Çalabından, pes yıgıldı: anındur ol kim geçdi ya‘ nî ‘afvolındı. Dağı işi anıñ Tañrı’dan. Dağı her kim döne ya‘ nî ribāya, (9) pes şunlar od isleridür. Anlar anıñ içinde ebed qalıcıdur. Ekser Tañrı ribâyı;

[40a]

(1) dağı arturur şadaqaları. Dağı Tañrı sevmez her kâfir olucı ya‘ nî ribâyı hālâlden diye, yazuklu. Bayık anlar kim (2) îmān getürdiler, dağı işlediler eyü işler; dağı tururdılar namāzı, dağı vërürler zekâtı: (3) anlarındur müzd Çalabları katında. Dağı yokdur qorğu anlarıñ üzere, ne dağı qayururlar. (4) Ey anlar kim îmān getürdiler, qorquñ Tañrı’dan; dağı qoñ anı kim bâķī qaldı ribādan; eger olursañuz (5) mü’minler. Pes eger işlemeyesiz, biliñ çalış Tañrı’dan dağı resûlinden. (6) Dağı eger tevbe eyleyesiz, sizüñdür sermāyesi mallarıñızuñ. Zûlm eylemeyesiz, dağı zûlm eylenmeyesiz. (7) Dağı eger biline düşvârlıķ issi, mühlet vèrmekdür geñezlige degin. Dağı şadaqa eylemegüñüz (8) yègrekdür, eger olasız bilürsiz. Dağı şaķınuñ bir günden kim döndürinilesiz (9) anıñ içinde, Tañrı’dan yaña. Andan, tamām vèrinile her nefse, anı kim qazandı. Dağı anlar

[40b]

(1) zulm olunmayalar. Ėy anlar kim ĩmān getürdiler, kaçan şatulaşasız borc-ıla, bir müddete degin, (2) adalınmış¹⁸⁷; yazuñ anı. Dañı yazsun arañuzda yazıcı, haqq-ıla. (3) Dañı yığlnmasun yazıcı kim yaza, nite kim öğretti aña Tañrı; pes yazsun. Dañı yazmağı eyitsün (4) ol kim anuñ üzeredür haq; dañı şağinsun Tañrı'dan, Çalabı'sı; dañı eksemesün ya' nĩ eksüz¹⁸⁸ yazmasun andan nesne. (5) Pes eger ola, ol kim anuñ üzeredür haq; bilmez beynisiz, yā za' ĩf ya' nĩ bunamış; yā güci yētmeye ya' nĩ dilsüzlikden (6) kim eyide yazmağa ol: eyitsün yazmağa velĩsi ya' nĩ anuñ yerine tūranı, haqq-ıla. Dañı tanuq tutuñ iki tanuq, (7) erenlerüñüzden. Pes eger olmayalar iki er, bir er iki 'avrat, (8) anlardan begenürsiz tanuqlardan kim unıda ol ikinüñ birisi, pes añdura (9) ol ikinüñ birisi. Dañı yığlmasun tanuqlardan, kaçan oñunıldılar. Dañı üşenmeñ

[41a]

(1) yazasız anı, kiçi-y-iken yā ulu-y-iken; şoñ müddete degin. Şol (2) 'adılluraqdur Tañrı katında; dañı arqa vėricirekdür tūurmağa; dañı yakınıraqdur kim gümān eylemeyesiz, (3) illā kim ola bāzırgānlik hāzır; deñzindürürsiz anı arañuzda. (4) Pes yokdur üzerüñüze yazuq kim yazmayasız anı. Dañı tanuq tutuñ kaçan kim (5) şatu eyleşdüñüz. Dañı ziyān getürmesün yazıcı ya' nĩ artuq eksük yazmasun, dañı tanuq. Dañı eger eyleyesiz, (6) pes ol ma' şıyetdür size. Dañı qorquñ Tañrı'dan. Dañı öğredür size Tañrı; dañı Tañrı (7) her nesne'i bilicidür. Dañı eger olası sefer üzere, dañı bulmayasız (8) yazıcı; tūtulu ola, alınmış. Pes eger emīn ola bir niceñüzde bir niceye, (9) ödesün ol kişi kim emīn tūtunıldı emānetin; dañı şağinsun Tañrı'ndan, Çalabı'sı. Dañı gizlemeñ tanuqlığı;

[41b]

¹⁸⁷ TĖEM40: adanılmış, UC53: adalınmış

¹⁸⁸ TĖEM40: eksük, UC53: eksüz

(1) daḥı her kim gizlerse anı, bayık ol, yazuqludur gönli anıñ. Daḥı Tañrı, anı kim işlersiz bilicidir. Tañrı’nuñdur (2) ol kim göklerdeñdur daḥı ol kim yêrdedür. Daḥı eger görindürse anı kim nefislerüñüzdedür, (3) yâ gizleyesiz anı; ḥisâb eyleye [sizi] anuñ-ıla Tañrı. Pes yarlıgaya anı kim diler; ‘azâb eyleye (4) anı kim diler. Daḥı Tañrı, her nesne üzere güci yêter. İnandı resûl (5) aña kim indürinildi aña, Çalabı’sından; daḥı mü’mînler. Dükeli inandı Tañrı’ya, (6) daḥı ferîştelerine, daḥı kitâblarına, daḥı peygamberlerine. “Ayırmazız hiçbirisi arasında (7) peygamberleriniñ.” Daḥı eyitdiler: “İşitdük daḥı boyun vêrdük; yarlıgamanuñ, êy Çalabımız ya‘nî yarlıga. (8) Daḥı senden yaña dönücek. Yükletmeye Tañrı hiçbir nefse, illâ güci yêtdigine. Anuñdur, (9) anı kim kazandı ḥayır; daḥı anuñ üzere kimdür anı kim kazandı şer. Êy Çalabımız, tutma bizi, eger

[42a]

(1) unutsavuz yâ yañılavuz. Êy Çalabımız, daḥı yükletme üzerümûze ağırlık, nite kim yükletdün anı, (2) anlaruñ üzere bizden ileridi. Êy Çalabımız, daḥı yükletme anı kim yokdur gücümüz bizüm aña. (3) Daḥı ‘afv eyle bizden; daḥı yarlıga bizi; daḥı rahmet eyle bize. Sen pes arka vêricimizsin; pes arka vêr bize kavim üzere (4) kâfirler. [SÛRATÛN ÂL-İ ‘İMRÂN Bİ-MEDİNETİN ŞERREFEHALLÂH] (5) Başladum adı-y-ıla Tañrı’nuñ rahmet vêricidir, esirgeyicidir. (6) انا الله ya‘nî Tañrı.¹⁸⁹ Tañrı yokdur Tañrı illâ Ol; [diri,] hemîşe olıcı. İndürdi üzerüne Kitâb, (7) toğrılığ-ıla; gêrçek tutıcı-y-iken anı kim ileyindedür ya‘nî ileriki kitâblar. Daḥı indürdi Tevrît, daḥı İncîl; (8) ilerüden; toğrı yol göstermeg-içün âdemîlere. Daḥı indürdi fark eyleyiciyi ḥaḳdan bâtıl ya‘nî Kır’ân. Bayık anlar kim kâfir oldılar (9) Tañrı âyetlerine, anlaruñdur ‘azâb katı. Daḥı Tañrı bendeşsüz güci yêter, katı ‘azâb eylemege.

[42b]

¹⁸⁹ TİEM40: انا الله اعلم Ya‘ni benüm Tañrı bilürin, UC53: انا الله Ya‘ni Tañrı.

(1) Bayık Tañrı, gizlenmez anuñ üzere nesne yerde, ne daħı gökde. Ol oldur kim (2) şūret eyler sizi oğulcanlar içinde, nite kim diler. Yoқdur Tañrı illā Ol; beñdeşsüz, dürüst işlü. (3) Ol oldur kim indürdi üzerüñe Kitāb ya‘nī Қur’ān. Bir nicesi andan āyetlerdür, berk olınmışlar, (4) anlar Kitāb’uñ aşıldur. Daħı ayruқlar, beñdeşlerdür. Ammā anlar kim (5) gönülleri içinde egilmek vardur, uyarlar aña kim beñdeş oldı andan; fitne istemekden ötüri; (6) daħı tefsirin istemeg-içün. Daħı bilmez tefsirin illā Tañrı. Daħı şābit olmışlar (7) ‘ilim içinde, eydürler: “İnandux aña; dükeli Çalabumuz қатındadır.” (8) Daħı añlamaz illā ‘aқıllar isleri. Ёy Çalabumuz, egme gönüllerümüzi, andan soñra kim (9) toғrı yol gösterdüñ bize. Daħı bağışla bize қатуñdan раһmet; bayıқ sen bağışlayıcısın.

[43a]

(1) [Ёy Çalabumuz,] bayıқ sen diricisin ādemileri, bir gün kim yoқdur gümān anuñ içinde. Bayıқ Tañrı ħilāf eylemez (2) va‘de eylemege. Bayıқ anlar kim kāfir oldılar, hergiz def eylemeye anlardan malları anlaruñ, ne daħı oğlanları anlaruñ, (3) Tañrı’dan ya‘nī Tañrı ‘azābından nesne; daħı şunlar odunlardur oduñ. Fir‘avn қavim gibi. (4) Daħı anlar kim anlardan ileridi, yalan tutdılar āyetlerümüzi; pes tutdı anları Tañrı, yazuқları-y-ıla. (5) Daħı Tañrı қатı ‘azābludur. Eyit anlara kim kāfir oldılar: “Yiñilenesiz, (6) daħı қoparınılasız şamudan yaña.” Ne yavuz döşekdür. Bayıқ ola sizüñ, bir nişān, (7) iki bölük içinde kim erişdiler. Bir bölükdür; çalışır Tañrı yolında, daħı biri (8) kāfirdür. Görürler anlar, iki anlarca, göz görmegi. Daħı Tañrı қувvet vёрür, arқа vёрmeg-ile, (9) aña kim diler. Bayıқ şunuñ içinde ‘ibretdür gözler islerine. Bezenildi

[43b]

(1) [ādemiler-çün] sevmek arzuları: ‘avratlardan, daħı er oğlanlardan, daħı қındarlardan, çok dirilmiş, (2) altun yā biñ iki yüz vaқıyye altun, altundan daħı gümüşden; daħı yuntlardan, nişān olınmış, daħı yılmılardan, (3) daħı ekinden. Şol

ķumaşıdur yakın dirliğiñ; daķı Tañrı anuñ ķatındadır ĥüsni dönecek yeriñ. (4) Eyit: “Ĥaber vēreyin mi size yegrek şundan: anlara şaķındılar, Āalablar ķatında (5) uçmaķlar, aķar altından ırmaķlar; ebedi ķalıcılarken anuñ içinde. Daķı ‘avratlar gey arınmışlardan; (6) daķı ĥoşnūdlık Tañrı’dan.” Daķı Tañrı görıcidūr ķulların. Anlar kim eydürler: (7) “Ėy Āalabumuz, bayık biz inanduk, pes yarlığa bizi yazuķlarumuzu; daķı ķurtar bizi od ‘azābından.” (8) Ķatlanıcılar, daķı gērçekler, daķı boyun vēriciler, daķı nafaķa vēriciler, (9) daķı yarlığamaķ dileyiciler seķer vaķtinde. Tanuķlık vērūr Tañrı: Bayık yoķdur Tañrı illā Ol; daķı ferişter,

[44a]

(1) daķı ‘ilim isleri; tırıcı-y-iken Tañrı’ya ya‘nī ‘adl-ile. Yoķdur Tañrı illā Ol; beñdeşsüz, dūrüst işlü. (2) Bayık dīn, Tañrı ķatında, müslümānlıķdur. Daķı tırtışmadılar ya‘nī Muĥammed peygamberliğına anlar kim vērinildiler Kitāb, (3) illā andan soñra kim geldi anlara ‘ilim, zūlm ėtmeg-iķün, aralarında. Daķı her kim kāfir oldu Tañrı āyetlerine, (4) bayık Tañrı tīz ĥisābludur. Pes eger ĥüccetleşürler-ise senūñ-ile; pes eyit: “İşmarladum (5) yüzümi Tañrı’ya; daķı her kim uydu baña ya‘nī ĥāliş eyledüm ‘amelüm Tañrum-iķun.” Daķı eyit anlara kim vērinildiler Kitāb, daķı yazı bilmezler ya‘nī ‘Arab müşrikleri: (6) “Müslümān olduñuz mı?” ya‘nī müslümān oluñ. Pes eger müslümān olalar, bayık toĥrı yol tıtdılar. Daķı eger yüz dōndürürler ise, yoķdur üzerüñe (7) illā degürmek. Daķı Tañrı görücidūr ķullarını. Bayık anlar kim kāfir oldılar Tañrı āyetlerine; (8) daķı depeler peygamberleri, ĥaķsuz; daķı öldürürler anları kim (9) buyururlar ‘adli, ādemīlerden: muştula anlara ‘azāb aĥrıdıcı.

[44b]

(1) Şunlar anlardur kim bātıl oldu ‘amelleri, dünyāda daķı āĥiretde; daķı yoķdur anlaruñ (2) ĥiķ arķa vēricileri. Bilmediñ mi anlar kim ya‘nī cūhūd dānişmendleri vērinildi bir ūlū Kitāb’dan; (3) okunurlar Tañrı kitābından yaña, tā ĥükm eyleye aralarından. Andan, yüz dōndürür (4) bir bölük anlardan; daķı anlar yüz

döndüricilerdür. Şol andan ötürüdür kim bayık anlar eyitdiler: “Hergiz degmeye bize (5) od, illā günler şağışlanmış.” Dağı aldadı anları dīn içinde anlarıñ, ol kim oldılar yalan bağlarlar. (6) Pes nite ola kaçan kim direvüz anları, bir gün-içün, yokdur gümān anuñ içinde? Tamām degürinile (7) her nefis, kazandı; dağı anlar zulm olınmayalar. Eyit: “Ėy Tañrı, pādişāhlıguñ issi, (8) vērürsin pādişāhlığı kime kim dilersin; dağı tartasın pādişāhlığı andan kim dilersin. (9) Dağı ‘aziz eylesin anı kim dilersin; dağı ĥor eylesin anı kim dilersin. Elüñdedür eylük. Bayık sen, her nesne üzere

[45a]

(1) güci yetersin. Givirürsin geceyi gündüz içine, dağı givirürsin gündüzi gece içine. (2) Dağı çıkarursın diriye ölüden; dağı çıkarursın ölüyi diriden. Dağı rızık vērürsin aña kim dilersin, (3) ĥisābsuz. Tutmasun mü’mīnler kāfirleri dostlar, (4) mü’mīnlerden ayruķ. Dağı her kim işlerse şunu, degül Tañrı’dan nesne içinde; (5) illā kim korkasız anlardan, korkmaķ. Dağı korkıdur sizi Tañrı, kendüzinden. Dağı (6) Tañrı’dan yañadur dönecek yer. Eyit: “Eger gizleyesiz anı kim gönüllerinüz içindedür, yā görindüresiz anı; (7) bilir anı Tañrı. Dağı bilür anı kim göklerdeür, dağı anı kim yèrdedür.” Dağı Tañrı her nesne üzere (8) güci yeter, kādirdür. Ol gün kim bula her nefis, anı kim işledi ĥayırdan, ĥāzır. Dağı anı kim (9) işledi yavuzlıķdan; seve, eger bayık ola-dı anuñ arasında dağı ol yavuzlıķ arasında, ıraklıķ ırak ya’ nī maşrıķla mağrib arasın gibi.

[45b]

(1) Dağı korkıdur sizi Tañrı kendüzinden; dağı Tañrı mihribāndur ĥullara. Eyit: “Eger (2) olasız seversiz Tañrı’yı; uyuñ baña, seve sizi Tañrı; dağı yarlıgaya sizüñ-çün (3) yazuķlaruñuzı. Dağı Tañrı yarlıgayıcıdur, rahmet kılıcı.” Eyit: “Boyun vērüñ Tañrı, dağı resūline.” (4) Pes eger yüz döndüreler, bayık Tañrı sevmez kāfirleri. Bayık Tañrı (5) üründüledi Ādem’i, dağı Nūĥ’ı, dağı İbrāĥīm ĥavmin, dağı ‘İmrān ĥavmin ‘ālemler üzere; (6) döl-iken bir nicesi bir niceden. Dağı Tañrı işidicidür, bilicidür. Ol vaķt kim eyitdi (7) ‘İmrān ‘avrat: “Ėy Çalabum, bayık ben nezr eyledüm saña, anı kim

ķarnumdadur, āzād olınmıř; (8) pes ķabūl eyle benden; bayıķ sen iřidicisin, bilicidūr.”
Pes ol vaķt kim ıoğurdı anı; eyitdi: (9) “Ėy Ćalabum, bayıķ ben doğurdum diři.” Daķı
Tańrı bilirekdūr anı kim ıoęurdı. “Degūl

[46a]

(1) erkek diři gibi. Daķı ben ad vėrdūm ańa, Meryem. Daķı bayıķ ben řıęındururın anı
sańa, daķı (2) dōlin anuń, řeytāndan, sūrilmıř. Pes ķabūl eyledi anı Ćalabı’sı, ķabūl
eylemek (3) gōrklū; daķı bitūrdı anı, bitūrmek kōrklū. Daķı pāyenden eyledi anı
Zekerıyyā. Her nice kim (4) girdi anuń ūzere Zekerıyyā, kōřķ yā yėriń yigregi, bulurđı
anuń ķatında rızıķ. Eyitdi: (5) “Ėy Meryem, ķandandur sańa iřbu?” Eyitdi: “Ol Tańrı
ķatındandur; bayıķ Tańrı rızıķ vėrūr (6) ańa kim diler, řisābsız.” Anda ķıęırdı
Zekerıyyā Ćalabı’sına; (7) eyitdi: “Ėy Ćalabum, baęıřla bańa ķatuńdan dōl, arı; bayıķ
sen iřidicisin (8) du‘āyı.” Pes ķıęırdı ańa ferıřteler; ol tūrur-iken, namāz ķılur
miħrābda: (9) “Bayıķ Tańrı muřtular sańa Yahyā’yı; gėrķek tūtucu-y-iken bir sōz-ile
ya‘nı Ėsā, Tańrı’dan; daķı server-iken;

[46b]

(1) daķı kendūzin ‘avratdan yığıcı-y-iken; daķı peyęamber-iken řālilhlerden.” Eyitdi:
“Ėy Ćalabuń, nite ola bańa oęlan; daķı bayıķ (2) ėrdi bańa ķocalıķ; daķı ‘avratum
ıoęurıcı degūl?” Eyitdi: “Ancılayın, Tańrı iřler (3) anı kim diler.” Eyitdi: “Ėy
Ćalabum, ķıl benūm-ķūn bir niřān.” Eyitdi: “Niřānıń oldur kim sōylemeyesin (4)
ādemīlere ūķ gūnler, illā iřāret eylemek. Daķı ań Ćalabuńı ķoķ; daķı tesbīh eyle, (5)
geceye yaķın daķı ėrtelemege.” Daķı ol vaķt kim eyitdi ferışteler: “Ėy Meryem, (6)
bayıķ Tańrı ūrūdūledi seni, daķı arıtdı seni; daķı ūrūdūledi seni ‘ālemler ‘avratları
ūzere.” (7) “Ėy Meryem, namāza ķoķ tūr Ćalabuń-ıķun. Daķı secde eyle; daķı rūkū‘
eyle, (8) rūkū‘ eyleyicilerle.” řol, ĥaberlerindendūr ĥaybuń; daķı¹⁹⁰ eylerūz (9) anı

¹⁹⁰ TİEM40: vahy, UC53: daķı

saña  y Mu ammed, da ı oldu nudu¹⁹¹ anlaru   atında, ol va t kim bıra urlardı
 alemlerin;  an ısın anlaru 

[47a]

(1) boyun  utar Meryem’e. Da ı olmadu  anlaru   atında, ol va t kim do uşurlardı.
Ol va t kim eyitdi feriştelere: (2) “  y Meryem, bayı  Ta rı mu tular sa a bir s z andan;
adı anu  Mes  h’d r, ‘ s  Meryemo lı; (3) y zl    rmet -y-iken d ny da da ı
  hretde; da ı yakın olınmı lardan.” Da ı s yleye (4)  dem lere, be ikde-y-iken da ı
 ır ıl-iken; da ı   lihlerden. Eyitdi Meryem o lı:¹⁹² “ alabum, (5) nite ola ben m
o lan; da ı yo amadı ba a  demi ?” Eyitdi Ta rı: “Ancılayın, (6) Ta rı yaradur anı
kim diler.  a an kim   km eyleye bir i e, bayı  eyd r a a ol, (7) pes olur.” Da ı
 grede kit b, da ı  ikmet, da ı Tevr t, (8) da ı  nc l. Da ı res l, Ya    b o lanlarına.
“Bayı  d r stlig-ile get rd m bir ni  n, (9)  alabu uzdan. Bayı  ben end zeleyem
siz    n, bal ı dan   ret gibi [ u ];

[47b]

(1) pes  rem anu  i ine, pes ola  u , Ta rı dilegi-y-ile. Da ı o uld m g zs zi, (2) da ı
ala tenl yi. Da ı dirirem  l yi, Ta rı dilegi-y-ile; da ı  aber v rem size anı kim y rsiz,
(3) da ı anı kim z  re eylersiz evler  z i inde. Bayı   unu  i inde ni  ndur size, (4)
eger olasız m ’minler.” “Da ı g r ek  utucu-y-iken anı kim iley mded r, Tevr t’d n.
(5) Da ı  al l eyleyem size, bir nicesini anu  kim  ar m olındı  zer   ze. Da ı
get rem¹⁹³ size (6) bir ni  n,  alabu uzdan; pes  a ınu  Ta rı’d n, da ı boyun v r  
ba a.” “Bayı  Ta rı  alabumdur (7) da ı  alabu uzdur; pes  apu  a a.   bu, yoldur
 o rı.” Pes ol va t kim bildi (8) ‘ s  anlardan k fırlı ı, eyitdi: “Kimd r ar a v riciler,

¹⁹¹ T EM40: olmadu nudu, UC53: oldu nudu

¹⁹² T EM40: iy, UC53: o lı

¹⁹³ T EM40: get rd m, UC53: get rem

Taňrı'dan yaňa?" Eyitdi Һavāriler: (9) "Biz Taňrı'nuň arķa vėricileriyüz. İnanduk Taňrı'ya; dađı tanıķ ol, bayık biz müslümānlaruz."

[48a]

(1) "Ėy Ҷalabumuz, inanduk aňa kim indürdüň, dağı uyduķ peygāmbere; pes yaz bizi tanıķlar-ıla." (2) Dağı yavuz şandılar; dağı yavuz şandı Taňrı. Dağı Taňrı yavuz şanicıların yigregidür. Ol vaķt kim eyitdi Taňrı: (3) "Ėy 'İsā, bayık ben öldürücüyin, dağı götürücüyin, benden yaňa; dağı arıdıcıyin anlardan kim (4) kāfir oldılar; dağı kılıcıyin anları kim uydılar saňa, üstine anların kim kāfir oldılar, (5) kıyāmet günine degin. Andan, benden yaňadur dönecek yėrünüz; pes hüküm eyle¹⁹⁴ arañuzdan, anuñ içinde kim olduñuz (6) anuñ içinde tartışursız." Ammā anlar kim kāfir oldılar, 'azāb eyleyem anlara, 'azāb (7) katu; dünyāda dağı āhiretde. Dağı yokdur anların dağı arķa vėricileri. (8) Dağı ammā anlar kim imān getürdiler, dağı işlediler eyü işler; tamām degüre anlara müzdlerin. (9) Dağı Taňrı sevmez zālimleri. Şol, okuruz anı üzerüne, āyetlerden;

[48b]

(1) dağı Ҷur'ān, dürüst berk olınmış. Bayık meşel 'İsā'nuñ, Taňrı kätında, Ādem meşel gibidür; (2) yaratdı anı topraķdan. Andan, eyitdi aňa: "Ol!" Pes oldı. Һaķdur (3) Ҷalabuñdan; pes olma gümānlanurlardan. Pes her kim Һüccetleşür senüñle, (4) anuñ içinde; andan soñra kim geldi saňa 'ilimden; pes eyit: "Gelüñ okuyalum oğlanlarımızı, (5) dağı oğlanlarıñuzu; dağı 'avratlarımızı, dağı 'avratlarıñuzu; dağı kendüzlerümüzi, dağı kendüzleriñüzi. (6) Andan, la'net eyleşelüm; kılalum Taňrı la'netini yalancılar üzere." (7) Bayık işbu, Һaber vėrmekdür Һaķ. Yokdur Taňrı, illā Taňrı. Dağı bayık Taňrı (8) oldur beñdeşsüz, dürüst işlü. Pes eger yüz döndüreler, bayık Taňrı (9) bilicidür müfsidler. Eyit: "Ėy Kitāb ehli, gelüñ bir söze;

¹⁹⁴ TİEM40: hüküm eyleyem, UC53: hüküm eyle

[49a]

(1) berāber aramızda daḥı arañuzda, kim tapmayavuz illā Tañrı'ya; daḥı ortak eylemeyevüz aña kim (2) nesne. Daḥı tutmaya bir nicemüz bir niceye çalablar, Tañrı'dan artuḵ¹⁹⁵.” Pes eger (3) yüz döndüreler; eydün: “Tanuḵ oluñ, biz müslümanlaruz.” Ey Kitāb ehli, (4) nişe tartışursız İbrāhīm ḥaḵḵında? Daḥı indürinilmedi Tevrīt daḥı İncıl, illā (5) andan soñra; ay añlamaz mısız? Siz şunlarsız kim, tartışduñuz anuñ içinde kim sizüñdür (6) anuñ bilmegi; pes nişe tartışursız anuñ içinde kim yoḵdur sizüñ bilmek? Daḥı Tañrı bilür, (7) daḥı siz bilmezsiz. Olmadı İbrāhīm cühūd, ne daḥı naşrānī; (8) velīkin oldı ayruḵ dīnlerden, müslümān; daḥı olmadı müşriklerden. Bayıḵ (9) ādemīlerüñ yaḵınırağı İbrāhīm'e, anlardur kim uydılar aña. Daḥı işbu peygamber; daḥı anlar kim

[49b]

(1) ĩmān getürdiler. Daḥı Tañrı mü'minlerüñ arḵa vēricisidür. Sevdi bir bölük Kitāb ehlinden kim (2) daḥı azduralar sizi. Daḥı azdurmazlar illā kendüzlerin; daḥı bilmezler. Ey Kitāb ehli, (3) nişe kāfir olursız Tañrı āyetlerine; daḥı siz tanuḵlık vēürsüz? (4) Ey Kitāb ehli, nişe ḵarışdurursız ḥaḵḵı bāḫıla, daḥı gizlersiz (5) ḥaḵḵı ya'nī peygamber ḥaḵḵını, daḥı siz bilürsüz. Daḥı eyitdi bir bölük Kitāb ehlinden: (6) “ĩmān getürüñ aña indürinildi anlara kim ĩmān getürdiler, gündüzüñ evveline; daḥı kāfir oluñ soñında; (7) ola kim anlar döneler. Daḥı getürmeñ illā aña kim uydı dīñüñüze.” Eyit: “Bayıḵ toḒrı yol, (8) toḒrı yolidur Tañrı'nuñ; kim, vērinile kimseye ya'nī inanmaḵ, ancılayın vērinildüñüz; yā tartışurlar sizüñle (9) Çalabuñuz ḵatında?” Eyit: “Bayıḵ eylük, Tañrı elindedür; vērür anı kime dilerse. Daḥı Tañrı¹⁹⁶

[50a]

¹⁹⁵ TİEM40: ayruḵ, UC53: artuḵ

¹⁹⁶ Vāsi'un 'alīmun. Yaḥteşşu bi-raḥmetihi men yeşā'u kısmının tercümesi yapılmamıştır.

(1) eylük issidür ulu. Dağı bir nicesi Kitāb ehlinden oldur kim, eger emīn tutsa (2) biñ iki yüz vaqıyye altun-ıla, degüre anı saña. Dağı bir nicesi anlardan oldur kim, eger emīn tutsa bir kıızıla, ödemeye anı (3) saña, illā kim hemīşe olduğınca anuñ üzere tıricı. Şol andan ötürüdür kim bayık anlar eyitdiler: “Yoğdur (4) üzerümüze, yazı bilmezler içinde ‘Arab, yol ya‘nı yazuğ.” Dağı eydürler Tağrı üzere yalan, (5) dağı ol halde anlar bilürler. Evet, her kim vefā eyleye qavline, dağı şağına; bayık Tağrı sever (6) şağınıcılar. Bayık anlar kim şatun alurlar Tağrı ‘ahdi-y-ile ya‘nı emāneti ödemek, dağı andları-y-ıla (7) dünyālik bahā ya‘nı az bahālu; şunlar, yoğdur ülü anlaruñ āhiretde. Dağı söylemeye (8) Tağrı; dağı bağımaya anlara kıyāmet günü; dağı arıtmaya anları. Dağı anlaruñdur ‘azāb (9) ağırdıcı. Dağı bayık anlardan bir bölük, egerler dillerin Kitāb-ıla ya‘nı Tevrīt’i döndürdükleri, tā şanasız anı

[50b]

(1) Kitāb’dan; dağı degül ol Kitāb’dan. Dağı eydürler: “Ol Tağrı qatındandır.” (2) Dağı degül ol Tağrı qatından. Dağı eydürler Tağrı üzere yalan, anlar (3) bilürlerken. Olmadı hiç ādemīye kim vère aña Tağrı Kitāb, dağı hüküm ya‘nı şerī‘at-ile ‘amel eylemek, (4) dağı peygamberlik; andan, eyde ādemilere: “Oluñ qullar benüm, Tağrı’dan ayruğ.” (5) Velikin, oluñ Tağrı biliciler, anuñ-ıla kim olduñuz bilürsüz Kitāb’ı; dağı anuñ-ıla kim (6) olduñuz oğursız. Dağı buyurmaz size kim tutasız feriştelere dağı peygamberleri, (7) çalablar. Buyurur mı size küfri, andan şoñra siz müslümānlarsız? Dağı ol vağt kim tıtdı (8) Tağrı, qavlini peygamberleruñ: “Her nice kim viribümüñ¹⁹⁷ size Kitāb’dan dağı hikmetden; (9) andan, gele size resül ya‘nı Muğammed *şallallāhu ‘aleyhi ve sellem* gerçek tıticı anı kim sizüñledür: kim inanasız aña, dağı arqa vèresiz aña.

[51a]

¹⁹⁷ TİEM40: viribiyem, UC53: viribümüñ

(1) Eyitdi: “İkrār eyledüñüz mi, daḥı tıtduñuz mı anuñ üzere ‘ahdümi qavlümi?” Eyitdiler: “İkrār eyledük.” Eyitdi: “Tanuḥ oluñ, (2) daḥı ben sizüñle tanuḥlardanın.” Pes her kim yüz döndüre şundan şoñra, şunlar (3) anlardur fāsıqlar. Tañrı dīninden ayruḥ mı istersiz¹⁹⁸? Daḥı aña boyun vèrdi anlar kim (4) göklerdeḍür daḥı yèrde, yā geñin yā geñsüz. Daḥı andan yaña döndürinilesiz. (5) Eyit: “İmān getürüñ¹⁹⁹ Tañrı’ya; daḥı aña kim indürinildi üzerümüze; daḥı aña kim indürinildi İbrāhīm üzere, daḥı İsmā‘īl’e, (6) daḥı İşhāk’a, daḥı Ya‘qūb, daḥı Ya‘qūb oḡlanlarına; daḥı aña kim vèrinildi Mūsā’ya, daḥı ‘İsā’ya, daḥı (7) peygamberlere, Çalablarından. Ayırmazuz hiçbirisi arasında anlardan. Daḥı biz aña boyun vèricilerüz.” (8) Daḥı her kim isteye İslām’dan ayruḥ dīn, hergiz qabūl olınmaya andan; daḥı ol āḥiretde (9) ziyānlulardandur. Nite toḡrı yol göstere Tañrı bir qavme kim, kāfir oldılar imānlarından şoñra?

[51b]

(1) Daḥı tanuḥlıḳ vèrdiler kim bayıḳ peygamber ḥaḳdur; daḥı geldi anlara ḥüccetler. Daḥı Tañrı (2) toḡrı yol göstermez qavme zālimler. Şunlar, cezāsı anlaruñ, bayıḳ anlaruñ üzeredür la‘neti Tañrı’nuñ; (3) daḥı feriştelèrūñ; daḥı ādemilerūñ, dükelinūñ. Ebed qalıcılarken anuñ içinde. Yèynidilmeye anlardan (4) ‘azāb, ne daḥı anlar baḳınalar. İllā anlar kim tevbe eylediler andan şoñra, (5) daḥı eyü işlediler. Bayıḳ Tañrı yarlıḡayıcıdır, raḥmet kılcı. Bayıḳ anlar kim kāfir oldılar, imānından şoñra; (6) andan, arturdılar kāfırlıḡı: hergiz beyerlenmeye tevbesi anlaruñ. Daḥı şunlar anlar (7) azḡunlardur. Bayıḳ anlar kāfir oldılar daḥı öldiler, daḥı anlar kāfirler-iken; hergiz qabūl olınmaya (8) kimsesinden anlaruñ, yèr tolusı altun; eger kendüsin şatun alursa daḥı anuñ-ıla. Şunlar, anlaruñdur (9) ‘azāb aḡrıdcı; daḥı yoḑdur anlaruñ hiç arḳa vèricileri. Hergiz bulmayasız eylük ya‘nī uçmaḳ,

¹⁹⁸ TİEM40: isterler, UC53: istersiz

¹⁹⁹ TİEM40: getürdük, UC53: getürüñ

[52a]

(1) nafağa vèresiz andan kim seversiz. Dağı her ne kim nafağa vèürsüz nesne, bayık Tañrı anı bilicidür. **Küllü²⁰⁰** (2) ta‘ām oldı-y-ıdı hālāl Ya‘kūb oğlanlarına; illā ol kim hārām eyledi **İsrā’ilü ‘alā nefsihī**, (3) andan ilerü kim indürinile Tevrīt. Eyit: “Pes getürün **bi’t-Tevrāti; fe’t-lühā, in** (4) olasız gèrçekler.” Pes her kim yalan **‘alallāhi el-kezi̇be, min ba‘di zālīke**; (5) şunlar anlardur zālimler. **Qul şadaqallāhu fe’t-tebi‘ū millete İbrāhīme**, (6) müslümān-iken; dağı olmadı **mine’l-müşrikīn**. İnne evvele beytin vuzi‘a (7) ādemīler-çün, **lillezī bi-bekkete mübāraken ve hüden li’l-‘ālemīn**. (8) **Fīhi āyātün beyyinātün maqāmu İbrāhīm. Ve men deḡalehū kāne āminen**. (9) **Ve lillāhi ‘ale’n-nāsi ḡıccu’l-beyti men isteṡā‘a ileyhi sebīlen**.

[52b]

(1) **Ve men** kāfir oldılar bayık Tañrı ḡacetsüzdür ‘ālemlerden. Eyit: “Ėy Kitāb ehli, (2) **lime tekfurüne bi-āyātillāhi** dağı Tañrı ṡanukdur anuñ üzere kim işlersiz?” (3) **Qul yā ehle’l-kitābi lime** yığarsız Tañrı yolından anı kim ĩmān getürdi (4) **tebgūnehā ‘ıvecen ve entüm şühedā’**. Dağı degül Tañrı ḡāfil, andan kim işlersiz. (5) **Yā eyyühellezīne āmenū in tuṡi‘ū ferīḡan minellezīne** verinildiler Kitāb; (6) **yeruddüküm ba‘de ĩmānüküm kāfirīne**. Ve keyfe tekfurüne, ol ḡalde kim siz, (7) **tütlā ‘aleyküm āyātullāhi ve fīküm rasūluhū**. Ve men ya‘teşim Tañrı’ya, (8) **fe-ḡad hüdiye ilā şırāṡin müstaḡīm**. **Yā eyyühellezīne āmenū itteḡullāhe** (9) **ḡaḡḡa tuḡātiḡi ve lā temütünne illā ve entüm müslimūn**. **Va‘-teşimū bi-ḡablillāhi**

[53a]

(1) hep, dağı bölük bölük olmañ. Dağı añuñ Tañrı ni‘metin, üzerüñüze, ol vaḡt kim olduñuz (2) düşmānlar; dirdi ḡöñüllerüñüz arasın; pes olduñuz, ya‘nī İslām-ile, ḡardaşlar. Dağı olduñuzdı (3) ḡuḡur kırañı üzere, otdan; pes ḡurtardı sizi andan.

²⁰⁰ Kırmızı ile yazılan kısımların tercümesi yapılmamıştır.

Ancılayın bellü eyler (4) Tañrı size âyetlerin, anuñ-çun kim siz toğrı yol tutasız. Dağı olsun sizden (5) bir cemā‘at, oqurlar hayırdan yaña; dağı buyururlar eyü işe; dağı yıgarlar (6) yavız işden; dağı şunlar anlardur kırtılıcılar. Dağı olmañ anlarcılaysın kim (7) bölük oldılar, dağı tartışdılar; andan sonra kim geldi anlara hüccetler. Dağı şunlar, anlaruñdur (8) ‘azāb ulu. Ol gün kim ağara yüzler, dağı qarara yüzler. Ammā anlar kim (9) qarardı yüzleri anlaruñ: “Kāfir olduñuz mı ĩmānuñuzdan sonra? Pes taṭuñ ‘azābı,

[53b]

(1) andan ötürü kim olduñuz kāfir olursız.” Ammā anlar kim ağardı yüzleri anlaruñ, Tañrı rahmeti içinde; (2) anlar anuñ içinde ebed kalıcıdur. Şol Tañrı âyetleridür; okuruz anı üzerüñe (3) haqq-ıla. Dağı degül Tañrı, diler zulmı ‘âlemlere. Dağı Tañrı’nuñdur ol kim göklerdeür, (4) dağı ol kim yêrdedür. Dağı Tañrı’dan yañadur döner işler. Olduñuz yêgrek (5) bölügüñ çıkarınıldı âdemiler-çün. Buyurursız eyü işe; dağı yıgarsız (6) yavız işden; dağı ĩmān getürürsüz Tañrı’ya. Dağı eger ĩmān getürsedı Kitāb ehli, (7) oldı yêgrek anlara. Bir nicesi mü’mınlerden; dağı eyregı anlaruñ fāsıqlardan. (8) Hergiz ziyān degürmeyeler size, illā incinesi nesne. Dağı eger çalışalar sizüñ-le, döndüreler size arķaların; (9) andan, yardım verinilmeyeler. Uruldı anlaruñ üzere ĥorlık, ķanda kim bulındılar; illā ‘ahd-ile

[54a]

(1) Tañrı’dan, dağı ‘ahd-ile âdemilerden. Dağı gêrü döndiler, ķaķımağ-ıla Tañrı’dan. Dağı uruldı anlaruñ üzere (2) miskinlik. Şunlar; andan ötürü kim oldılar kāfir olurlar Tañrı âyetlerine; (3) dağı depelerler peygamberleri haķsuz. Şol andan ötürü kim [‘āṣı] oldılar; dağı oldılar ĥadden geķerler. (4) Degüller berāber. Kitāb ehlinden bir bölük cemā‘at toğrı. Oqurlar Tañrı âyetlerin (5) geķe sā‘atlerinde; dağı anlar secde kılırlar. ĩmān getürdiler Tañrı’ya, dağı sonrağı güne. (6) Dağı buyururlar eyü işe; dağı yıgarlar yavuz işden; dağı iverler (7) dağı hayırlar içinde. Dağı şunlar şālĥlerdendür. Dağı

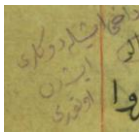
hergiz işlemeyeler²⁰¹ (8) müzdden, hergiz maḥrūm olunmayalar. Daḥı Tañrı bilicidür şaḫıncıları. Bayıḳ anlar kim kāfir oldılar, (9) hergiz aşşı eylemeye anlara malları ne daḥı oḡlanları, Tañrı'dan nesne. Daḥı şunlar

[54b]

(1) od isleridür; anlar anuñ içinde ebed ḫalıcılardur. Meşeli anuñ kim ḫarc eylerler, işbu yaḫın dirlik içinde; (2) temen yin²⁰² gibidür: anuñ içinde ḫatı şovuk; érdi ekinine bir ḫavmūñ (3) ḫulm eylediler kendüzlerine; pes helāk eyledi anı. Daḥı ḫulm eylemedi anlara Tañrı, velīkin (4) kendüzlerine ḫulm eylerler. Ėy anlar kim Ėmān getürdiler, tutmañ ḫaşeki, (5) sizden ayruḫ. Taḫşirlik eylemeye size, azḡunlıḫdan yaña; ol ḫalde kim, severler zaḫmete düşdüñüz. Bayıḳ belürdi (6) düşmānlıḫ aḡızlarından; daḥı ol ki gizler göñülleri, uluraḫdur. Bayıḳ (7) bellü eyledük size āyetleri, eger olasız añlarsız. Siz (8) şunlarsız, seversiz anları; daḥı sevmezler sizi. Daḥı inanursız Kitāb'a, (9) dükeline. Daḥı ḫaçan erişdiler size, eyitdiler: “Ėmān getürdük.” Daḥı ḫaçan yañıuz ḫaldılar, ışırdılar üzerüñüze

[55a]

(1) barmaḫları ucın, ḫaḫımaḫdan. Eyit: “Ölüñ ḫaḫımaḫıñızla!” Bayıḳ Tañrı bilicidür göñüllerdeki. (2) Eger yoḫanursa size eylük, ḫayḡulu eyler anları. Daḥı eger érer-ise size (3) yavuzlıḫ ya' nī şıḫınmaḫ, sevinürler aña. Daḥı eger şabr eylesiz²⁰³, daḥı şaḫınasız; ziyān degürmeye size (4) yavuz şanmaḫı anlaruñ, nesne. Bayıḳ Tañrı, anı kim işlersiz ḫaplayıcıdur. Daḥı ol vaḫt kim (5) érteledüñ; indürürsin mü'minler turaḫ yerlere, ḫalış-ıçun. Daḥı Tañrı işidicidür, (6) bilicidür. Ol vaḫt kim ḫaşd eyledi iki bölük sizden kim yüreksüz olalar; daḥı Tañrı arḫa véricidür (7) ol ikinüñ. Daḥı

²⁰¹ Ali Ulvi Elöve tarafından düzeltilme yapılmıştır: “daḥı işledükleri işden ötüri”

²⁰² TİEM40: yıl, UC53: yin

²⁰³ TİEM40: şabr eylesiz, UC53: şabr eylesiz

Taňrı'ya tevekkül eylesün mü'minler. Daňı bayık arka vèrdi size Taňrı (8) Bedir'de, daňı siz ħorlar-iken. Pes şaķınıñ Taňrı'dan, anuñ-çun kim siz şükr eyleyesiz. (9) Ol vaķt kim eydürdüñ mü'minlere: "Hergiz yètmez mi size kim, arka vère size Çalabuñuz üç biñler-ile,

[55b]

(1) feriştelerden, indürinilmiş?" Evet, eger kıatlanasız daňı şaķınasız; daňı gele size (2) kıaķımaķlarından işbu: arka vère size Çalabuñuzdan bèş biñler-ile, feriştelerden, (3) nişānlanmışlar. Daňı kılmadı anı Taňrı, illā muştılamak size; daňı dölene (4) gōñüllerüñüz anuñ-ıla. Daňı yokdur illā Taňrı kıatında, beñdeşsüz, dürüst işlü. (5) Tā kese bir bölük, anlardan kim kāfir oldılar; yā ħor eyleye anlara, dōneler (6) nevmīdler-iken. Yokdur saña işden nesne: yā tevbe vère anlara, (7) yā 'azāb vère anlara; pes bayık anlar zālimlerdür. Daňı Taňrı'nuñdur ol kim göklerdeñdür, (8) daňı ol kim yèrdedür. Yarlıgaya anı kim diler; daňı 'azāb eyleye anı kim diler. (9) Daňı Taňrı yarlıgayıcıdur, rahmet kıılıcıdur. Ey anlar kim imān getürdiler, yemeñ ribāyı,

[56a]

(1) iki ancalar iki anca olınmış. Daňı şaķınıñ Taňrı'dan, anuñ-çun kim siz kırtılasız. Daňı şaķınıñ (2) otdan, ol kim yaraķlandı kıāfirler-içün. Daňı boyun vèrüñ Taňrı'ya daňı Resül'e, (3) anuñ-çun kim siz rahmet kıılınasız. Daňı ivüñ yarlıgamaķdan yaña Çalabuñuzdan, daňı uçmaķdan yaña: (4) geñligi anuñ göklerdeñdür daňı yèr; yaraķlandı şaķınıcılar-içün. Anlar kim (5) nafaķa vèrürler geñezlikde daňı düşvārlıkda, daňı yudıcılar kıaķımaģı; daňı 'afv eyleyiciler (6) ādemīlerden. Daňı Taňrı sever eyü işlūleri. Daňı anlar kim kıaķan işlediler zışt iş (7) ya' nī zinā; yā zūlm eylediler kendülerine: añdılar Taňrı; yarlıgamaķ dilediler (8) yazuķların. Daňı kim yarlıgaya yazuķları illā Taňrı? Daňı uzanmadılar (9) anuñ üzere kim işlerler, daňı anlar bilürler. Şunlar, cezāsı anlaruñ yarlıgamaķdur,

[56b]

(1) Çalablarından, daḥı uçmaqlardur; aḳar altından ırmaqlar; ebed ḳalıcılar-iken anuñ içinde. Daḥı eyüdü (2) müzd işleyiciler-iken. Bayıḳ geçdi sizden ilerü yollar ya‘ nî ‘ âdetler. Pes uyuñ²⁰⁴ (3) yêrde; baḳuñ, nite oldı şoñı yalancılaruñ. İşbu ya‘ nî Ḳur‘ân, (4) bellü eylemekdür âdemîler-çün; daḥı toḡrı yoldur; ögütdür şaḳınıcılaruñ. Daḥı za‘ îf olmañ; daḥı ḳayurmañ. (5) Daḥı siz yüksegireksiz, eger olasız mü‘minler. Eger yoḳanursa size (6) zaḥm urmaḳ, bayıḳ yoḳandı ḳavme ya‘ nî kâfirlere zaḥm urmaḳ, ancılayın. Daḥı şol günler ya‘ nî dünyâ günleri, dönderürüz anları (7) âdemîler arasında; daḥı tâ bile Tañrı anlar kim îmân getürdiler; daḥı tuta sizden (8) şanuḳlar. Daḥı Tañrı sevmez zâlimleri. Daḥı tâ arı eyleye Tañrı anlar kim (9) îmân getürdiler; daḥı yoḳ eyleye kâfirleri. Yâ şanduñuz mı kim giresiz uçmağa

[57a]

(1) daḥı bilmedi Tañrı anlar kim çalışdılar sizden; daḥı bilmedi ḳatlanıcılar? Daḥı bayıḳ (2) oldunuz mı²⁰⁵ arzıarsız ölümi, andan ileri kim göresiz anı. Bes bayıḳ gördüñüz anı, ol ḥalde kim siz (3) baḳarsız. Daḥı degül Muḥammed illâ resûl; bayıḳ geçdi andan ilerü peygamberler. (4) Pes eger ölürse yâ depelenürse; dutasız²⁰⁶ ökçelerimiz²⁰⁷ üzere? Daḥı her kim dönerse iki ökçesi üzere, (5) hergiz ziyân eylemeye Tañrı nesne. Daḥı cezâ vère Tañrı şükr eyleyicilere. Daḥı olmadı (6) hic nefis kim öle, illâ Tañrı dilegi-y-ile; yazmaḳ ya‘ nî yazmaḳ [mühlet verinilmiş]. Daḥı her kim dileye şevâbını dünyānuñ, (7) vèrevüz aña andan. Daḥı her kim dileye âḥiret şevâbın, vèrevüz aña. Daḥı cezâ vèrevüz aña şükr eyleyicilere. Daḥı nice peygamber, çalışdı anuñ-ıla bile, bölükler (8) çok. Süst olmadılar, andan ötürü kim êrdi anlara, Tañrı yolında. Daḥı

²⁰⁴ TİEM40: yürin, UC53: uyuñ

²⁰⁵ TİEM40: olduñuzdı, UC53: oldunuz mı

²⁰⁶ TİEM40: döne misiz, UC53: dutasız

²⁰⁷ TİEM40: ökçelerüñüz, UC53: ökçelerimiz

za‘îf olmadılar; daḥı ten urup yürimediler. (9) Daḥı Tañrı sever qatlanıcıları. Daḥı olmadı sözleri, illâ kim eyitdiler: “Ëy Çalabumuz,

[57b]

(1) yarlığa bizi yazuqlarumuzu; daḥı ḥaḳdan²⁰⁸ geçmegümüz işümüz içinde. Daḥı yerinde turgur ayaklarumuzu. Daḥı arqa vèr bize, qavim üzere (2) kâfirler.” Pes vèrdi anlara Tañrı dünyâ şevâbın; daḥı görkünü âḫiret müzdinüñ. (3) Daḥı Tañrı sever eyü işlerler. Ëy anlar kim îmân getürdiler, eger boyun vèresiz anlar kim (4) kâfir oldılar, döndüreler sizi ökçelerünüñ üzere; pes dönesiz ziyânlular. Belki Tañrı (5) arqa vèriciñüzdür; daḥı Ol, yègrekdür arqa vèricilerünüñ. Bıraḡavuz göñüllerine anlaruñ kim kâfir oldılar, (6) qorqu; andan ötürü kim ortak eylediler Tañrı’ya, anı kim indürmedi anı ya‘nî bütleri, ḥüccet. Daḥı dönecek yeri anlaruñ, (7) oddur. Daḥı ne yavuz, turaḡı zâlimlerünüñ. Daḥı bayıq toḡrı eyledi size Tañrı va‘desini, ol vaḳt kim depeledünüñ kökin kese, anları, (8) anuñ dileḡi-y-ile; tâ yüreksüz olduñuz, daḥı tartışduñuz buyuruḡ içinde; daḥı ‘âşî olduñuz, andan sonra kim gösterdi size (9) anı kim seversiz. Bir niceñüz oldur diler dünyâ; daḥı bir niceñüz oldur diler âḫiret. Andan döndürdi sizi

[58a]

(1) anlardan, tâ şınaya sizi. Daḥı ‘afv eyleye sizden; daḥı Tañrı eylük issidür mü’minler üzere. (2) Ol vaḳt kim ırâḡ giderdüñüz, daḥı tırmazduñuz hiç kimseye; daḥı Resûl okırdı sizi şonuñuzda. (3) Pes şevâb vèrdi size qayḡuyı, qayḡu-y-ıla; andan ötürü kim qayurmayasız, anuñ üzere fevt oldı size; ne daḥı aña kim êrdi size. (4) Daḥı Tañrı ḥaberlödür anı kim işlersiz. Andan, indürdi üzerünüze qayḡudan sonra, (5) emînlik, ımızḡanmaḡ. Geldi bir bölük sizden; daḥı bir bölük, bayıq qayḡulu eylediler anları (6) kendüzleri. Gümân eylerler Tañrı’ya, ḥaḳdan ayruḡ, câhillik gümânın eylemegi. Eydürler: (7) “Var mıdur bizüm ya‘nî yoḡdur, işden nesne?” Eyit: “Bayıq

²⁰⁸ TİEM40: ḥaddan, UC53: ḥaḳdan

iş dükeli, Tañrı’nuñdur.” Gizlerler (8) nefisleri içinde, anı kim âşikâre eylemezler saña. Eydürler: “Eger olmışmissa bizüm işden (9) nesne, depelemeyedük²⁰⁹ işbunda.” Eyit: “Eger oladuñuz evlerüñüz içinde, çıkağı anlar kim

[58b]

(1) yazıldı anlaruñ üzere depelemek: döşek yerlerine. Dağı tā şınaya Tañrı anı kim (2) göñlüñüz içinde; dağı arı eyleye anı kim göñülleri²¹⁰ içindedür. Dağı Tañrı bilicidir gögüzler issini.” (3) Bayık anlar kim yüz döndürdiler, sizden, ol gün kim erişdi iki bölük; bayık tayındurdu anları (4) şeytân, bir nicesi-y-ile anı kim işlediler. Dağı bayık ‘afv eyledi Tañrı anlardan; bayık Tañrı (5) yarlıgayıcıdur, ivici degül ‘azâb. Eý anlar kim îmân getürdiler, olmañ anlaruñ gibi kim kâfir oldılar; (6) dağı eyitdiler kardaşlarına, ol vaqt kim yürüdiler yerde, yâ oldılar gâziler: (7) “Eger olalar-ıdı bizüm kıatumuzda, ölmeyelerdi, dağı depelenmeyeler.” Tâ kıla Tañrı şol (8) hasreti, göñüller içinde. Dağı Tañrı dirirür dağı öldürür. Dağı Tañrı, anı kim işlersiz (9) görıcidir. Dağı eger depelenesiz Tañrı yolında, yâ ölesiz; yarlıgamağ Tañrı’dan

[59a]

(1) dağı rahmet, yegrekdür andan kim direrler. Dağı eger ölesiz, yâ depelenesiz; Tañrı’dan yaña kıoparınılasız. (2) Pes rahmet sebebinden ötüri Tañrı’dan, yumşanmağ anlara. Dağı eger oladuñ iri ħorlu²¹¹, kalıñ göñüllü; tağılalardı (3) yöreñden. Pes ‘afv eyleye²¹² anlardan; dağı yarlıgamağ dile anlaruñ-çun; dağı tanış anlaruñ-la iş içinde. (4) Kaçan kim göñlüñi bir işe bağlayasın, tevekkül eyle Tañrı’ya; bayık Tañrı sever tevekkül eyleyicileri. Eger arka vère size (5) Tañrı, yokdur yeñici sizüñ. Dağı eger kıor-ısa sizi; kimdür şol, ol kim arka vère size, (6) andan şoñra? Dağı Tañrı’ya tevekkül eylesünler mü’minler. Dağı olmadı hiç peygamber kim (7) ħıyânet eyleye yolında.

²⁰⁹ TİEM40: depelenmeyedük, UC53: depelemeyedük

²¹⁰ TİEM40: göñüllerüñüz UC53: göñülleri

²¹¹ TİEM40: ħūlu UC53: ħorlu

²¹² TİEM40: ‘afv eyle UC53: ‘afv eyleye

Dağı her kim hıyānet eyleye, götüre boynına götürüp, anı kim hıyānet etti, kıyāmet günü. Andan, tamām verinile her nefse, (8) anı kim kazandı; dağı anlar zulm olunmayalar. Pes her kim uydı Tañrı hoşnuthığına; anuñ gibi midür kim, döndi (9) kaçımag-ıla Tañrı’dan. Dağı turağı yeri anuñ, tamudur; ne yavuz dönecek yerdür. Anlar kim yukarı ayaklardur,

[59b]

(1) Tañrı katında. Dağı Tañrı görıcidür anı kim işlersiz²¹³. Bayık minnet eyledi Tañrı mü’minler üzere, ol vaqt kim viribidi (2) anlaruñ içinde resül, kendüzlerinden, okur anlaruñ üzere āyetlerin; dağı arıdur anları; dağı öğredür anlara (3) Kitāb ya‘ nī Qur’ān, dağı hikmet. Dağı bayık oldılar, ilerüden, azgunlık içinde bellü. (4) Dağı ol vaqt kim erdi size muşibet; bayık erdüñüz anuñ iki ancasına. Eyitdüñüz: “Nitedür işbu?” Eyit: “Ol, (5) nefislerüñüz katındandır.” Bayık Tañrı, her nesne üzere güci yeter. Dağı her ne kim erdi size, (6) ol gün kim erdi iki bölük: Tañrı dilegi-y-iledür; dağı tā bile mü’minler; dağı tā bile anlar kim (7) münāfıklık eylediler. Dağı eydildi anlara ya‘ nī münāfıklara: “Gelüñ çalışıñ Tañrı yolında, yā def eyleñ!” Eyitdiler: (8) “Eger bilevüz çalışı uyavuz size.” Anlar kâfırlığı ol gün, yakınıraqdur anlardan, (9) imāna. Eydürler ağızları-y-ıla anı kim yokdur gönülleri içinde. Dağı Tañrı bilicirekdür

[60a]

(1) anı kim gizlerler. Anlar kim eyitdiler kardaşlarına, ol halde kim oturdılar: “Eger boyun verelerdi (2) bize, depelenmeyelerdi.” Eyit: “Def eyleñ kendüzüñüzden ölümü, eger olasız gerçekler.” (3) Dağı şanma anları kim depelendiler Tañrı yolında, ölüler; belki dirilürler²¹⁴, Çalabları²¹⁵ katında, (4) rızık verindiler. Seviniciler-iken aña kim verdi anlara Tañrı, eylüğinden; dağı (5) şād olurlar-iken anlar kim ermediler anlara,

²¹³ TİEM40: işlerler, UC53: işlersiz

²¹⁴ TİEM40: diridürler, UC53: dirilürler

²¹⁵ TİEM40: Çalabları, UC53: Çalabları

ardından anlarıñ: kim qorqu yokdur (6) anlarıñ üzere, ne dağı anlar qayururlar. Şād olurlar bir ni‘ mete Tañrı’dan, dağı eylük; dağı bayıq (7) Tañrı zāyi‘ eylemez müzdin mü’mınlerüñ. Anlar kim uy vèrdiler Tañrı’ya dağı Resül’e, (8) andan şoñra èrdi anlara zağm urmaq; anlar kim eylük eylediler anlardan, dağı şağındılar, müzddür ulu. (9) Anlar kim eyitdi anlara ādemīler: “Bayıq ādemīler bayıq dirildiler sizüñ-çün; pes qorquñ anlardan.”

[60b]

(1) Pes arturdı anlara ol söz ĩmānı; dağı eyitdiler: “Tabdur bize Tañrı, dağı ne eyü iş süricidür.” Pes döndiler (2) ni‘ met-ile Tañrı’dan, dağı eylüg-ile; yoğanmadı anlara yavuzlıq. Dağı uydılar Tañrı hoşnutlığına. (3) Dağı Tañrı eylük issidür ulu. Bayıq şol ādemīler dirildiler, diyen, şeytāndur; qorqıdur dostları-y-ıla. (4) Pes qorqmañ anlardan; dağı qorquñ benden, eger olası mü’mınler. Dağı qayğulu eylemesün seni, (5) anlar kim iverler kāfırlığa. Bayıq anlar, hergiz ziyān degürmeyeler Tañrı’ya nesne. (6) Diler Tañrı kim kılmaya anlarıñ-çün ülüş, āhiretde; dağı anlarıñdur ‘azāb (7) ulu. Bayıq anlar kim şatun aldılar kāfırlığı ĩmān-ıla; hergiz ziyān degürmeyeler Tañrı’ya (8) nesne. Dağı anlarıñdur ‘azāb ağırdıcı. Dağı şanmasun anlar kim kāfir oldılar: (9) bayıq ol kim mühlet vèrürüz anlara, yègrekdür nefislerüñ-çün²¹⁶. Bayıq mühlet vèrürüz anlara, tā arturalar yazuğı;

[61a]

(1) dağı anlarıñdur ‘azāb ĩor eyleyici. Olmadı Tañrı kim qoya mü’mınleri, anuñ üzere kim (2) siz anuñ üzeresiz ya‘nī kāfırlıq; tā ayırtlaya arısuz arıdan. Dağı olmadı Tañrı kim gözlü eyleye sizi (3) ĩayb üzere. Lĩkin Tañrı üründüler peygamberlerinden anı kim diler. Pes ĩmān getürüñ Tañrı’ya, (4) dağı peygamberlerine. Dağı eger ĩmān getüresiz dağı şağınasız, sizüñdür müzd ulu. Dağı şanmasun (5) anlar kim bağıllıq

²¹⁶ TİEM40: nefisleri-çün, UC53: nefislerüñ-çün

eylediler aña kim vèrdi anlara Tañrı, eylüğinden ya‘ nî māl: ol yègrekdür anlara; belki ol (6) yavuzırağdur anlara. Boğmağ eyleneler anı kim bağıllık eylediler anuñ-ıla, kıyāmet günü. Dağı Tañrı’nuñdur gökler mîrāsı (7) dağı yèrüñ. Dağı Tañrı, anı kim işlersiz bilicidür. Bayık işitdi (8) Tañrı sözini anlaruñ kim eyitdiler: “Bayık Tañrı yoksuldur, dağı biz baylaruz.” Yazaruz (9) anı kim eyitdiler, dağı depeledüklerin peygamberleri, haqsuz. Dağı eyidevüz: “Daduñ od ‘azābın!”

[61b]

(1) Şol andan ötürüdür kim evvel gönderdi ellerüñüz. Dağı bayık Tañrı, degül zulm eyleyici kullara. (2) Anlar kim eyitdiler: “Bayık Tañrı ısmarladı bize kim inanmayavuz hiç peygambere; (3) getüre bize kurbānı kim yèr anı ot.” Eyit: “Bayık geldi size peygamber, benden ilerü (4) hüccetler-ile; dağı anuñ-ıla kim eyitdünüz; pes nite depeledünüz anları, eger olasız gèrçekler?” (5) Pes eger yalan tutarlar-ısa seni; bayık yalan tutunuldi peygamberler, senden ilerü. Getürdiler hüccetleri, (6) dağı kitābları, dağı Kitāb, aydıñ eyleyici. Her nefis taṭıcıdur ölümü. Dağı bayık (7) tamām vèrinilesiz müzdlerüñüz, kıyāmet günü. Pes her kim ırak olına otdan, dağı (8) givirinile uçmağa; bayık zafer buldı. Dağı degül yakın dirlik, illā gönenmegi aldamağ. (9) Bayık şınanasız mallaruñuz içinde, dağı nefislerüñüzde. Dağı işidesiz anlardan kim

[62a]

(1) vèrinildi Kitāb, sizden ilerü; dağı anlardan kim müşrik oldılar: incinesi nesne çok. (2) Dağı eger kıatlanasız dağı şaķınasız; bayık şol, gönül bağlanmışlardandur. Dağı ol vaķt kim tıtdı Tañrı (3) ‘ahdin kim anlaruñ vèrinildiler Kitāb: bellü eylerler ādemîlere, dağı gizlerler²¹⁷ anı. (4) Pes bırağdılar anı arķaları ardında. Dağı şatun aldılar anuñ-ıla az bahā ya‘ nî dñnyālik. Pes yavuzdur (5) anı kim şatun aldılar. Şanmasun anlar kim, sevinürler anuñ-ıla kim işlediler; dağı severler (6) kim ögişliniler²¹⁸ anuñ-ıla kim

²¹⁷ TİEM40: gizlemezler, UC53: gizlerler

²¹⁸ TİEM40: öginileler, UC53: ögişliniler

işlemediler: pes şanmasunlar anlar, kurtılacak yer ‘azābdan. Dağı anlarındur (7) ‘azāb ağrıdıcı. Dağı Tañrı’nuñdur pāzişāhlığı gökleriñ dağı yeriñ. Dağı Tañrı, her nesne üzere (8) güci yeter. Bayık gökleri yaratmak içinde dağı yeri; dağı gitmeginde gelmeginde (9) gecenüñ dağı gündüzüñ: nişānlardur ‘aķıllar islerine. Anlar kim añarlar

[62b]

(1) Tañrı’yı, örü tırur-iken dağı oturur-iken, dağı yanlar üzere-y-iken; dağı endiše eyler-iken gökler yaratmağında (2) dağı yeriñ: “Ėy Çalabumuz, yaratmaduñ işbunu fāyidesüz. Arılığüñ senüñ; pes şaķla bizi od ‘azābından.” (3) “Ėy Çalabumuz, bayık sen, her kimi kim giviresin oda, bayık rüsvāy eyledüñ anı. Dağı yokdur zālimleriñ (4) hiç arķa vēricileri.” “Ėy Çalabumuz, bayık biz işiddük kığırıcı ya‘nī Muḥammed yā Kur‘ān, kığırur ĩmān-ıla kim, ĩmān getürüñ (5) Çalabuñuza; pes ĩmān getürdük.” “Ėy Çalabumuz, yarlıģa bizi yazuķlarumuzu; dağı ‘afv eyle bizden yavuz işleriñümüzi. (6) Dağı cānumuz alğıl eyü işlüler-ile.” “Ėy Çalabumuz, dağı vērgil bize va‘de eyledüñ, peygamberleriñ üzere. Dağı (7) rüsvāy eyleme bizi kıyāmet günü; bayık sen ḥilāf eylemezsin va‘deye.” Pes uy vērdi anlara (8) Çalabısı anlarıñ: “Bayık ben zāyi‘ eylemezin işini işleyicileriñ sizden, érkek dīši. Bir niceñüz (9) bir niceden. Pes anlar kim gitdiler yerlerinden; dağı çıkarınıldılar illerinden; dağı incidinildiler

[63a]

(1) yolumda; dağı çalışdılar dağı depelendiler: ‘afv eyleyem anlardan yavuz işlerin; dağı givirem anları (2) uçmaķlara kim aķar altından ırmaķlar. Şevāb vērmek Tañrı ķatından. Dağı Tañrı ķatındadır (3) şevāb görklüsi.” Aldamasun seni dönmeģi anlarıñ kim kāfir oldılar, illerde. (4) Gönenmekdür az; andan, tıraģı anlarıñ tāmudur. Ne yavuz döşekdür ol. Līkin anlar kim şaķındılar (5) Çalablarından; anlarındur uçmaķlar, aķar altından ırmaķlar; ebed ķalıcılar-iken anuñ içinde; (6) konuģa yaraķlanmış nesne, Tañrı ķatından. Dağı ne kim Tañrı ķatındadır, yēgrekdür eyü işlülere. Dağı bayık Kitāb ehlerinden bir nicesi, (7) oldur kim ĩmān getürür Tañrı’ya; dağı aña kim indürilindi

sizden yaña; dahı aña kim indürinildi anlara; (8) aşâğlık eyleyiciler-iken Tañrı'ya. Şatun almazlar Tañrı âyetleri-y-ile az bahâ ya' nî az bahâlu dünyâlık. Şunlar, (9) anlaruñdur müzd anlaruñ Çalablar katındadır anlaruñ. Bayık Tañrı tîz hisâbludur. Êy anlar kim

[63b]

(1) ĩmân getürdiler, katlanuñ ya' nî dññüñüz üzere; dahı katlanmağda ğâlib oluñ. Dahı şınurda tutuñ. Dahı şaķınuñ Tañrı'dan, anuñ-çun kim siz kırtılasız.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1. SÖZLÜK

A

aç-: Kapalı olan bir şeyi açık hale getirmek.

a. – dı 10b/04

açlık: Aç olma durumu.

a. + dan 21a/06

ad: Bir kimseyi, bir şeyi anlatmaya, tanımlaya, açıklamaya, bildirmeye yarayan söz, isim, nam.

a. 46a/01

a.+ ı 16a/03, 47a/02

a.+ ın 25a/09

a. + ı-y-ıla 1b/01, 42a/05

a. + lar 5a/07

a. + ları 5a/07

a. + ların 5a/08, 5b/02

adanıl-: Takdir ve tayin edilmek.

a. – mış 40b/02

âdem (Ar.): İnsan, insanoğlu.

â. 8a/08

âdemî (Far.): İnsan, insanoğlu.

â. 47a/05

â. + ler 3a/02, 3b/08, 19b/03,

20b/06, 22a/07, 22b/05, 25b/09,

27b/02, 28b/09, 29a/02, 31a/02,

34a/07, 35b/08, 56b/07, 60a/09, 60b/03

â. + ler-çün 17a/06, 17a/08,

21b/05, 25a/03, 25b/07, 26a/01,

52a/07, 53b/05, 56b/04

â. + lerdən 2b/04, 13a/08,

19a/09, 44a/09, 54a/01, 56a/06

â. + lerdür 4a/06

â. + lere 6b/04, 11b/02, 14a/06,

19b/07, 22a/04, 30a/03, 30b/04,

37a/08, 39b/02, 42a/08, 46b/04,

47a/04, 50b/04, 62a/03

â. + leri 43a/01

â. + lerün 13b/02, 21b/09,

27b/05, 28a/03, 28a/07, 49a/09, 51b/03

â. + ye 50b/03

‘âdet (Ar.): Alışkanlık, itiyat haline gelmiş davranış.

‘â. + ler 56b/02

‘adl (Ar.): Doğruluk, adalet, hak tanırılık.

‘a. 24b/02, 44a/01

‘a. + i 44a/09

‘a. + ile 44a/01

‘a. + luraḳdur 41a/02

‘afv (Ar.): Bağışlama.

‘afv eyle-: Bağışlamak, affetmek.

7a/09, 15a/09, 24a/06, 25b/02,
42a/03, 56a/05, 58a/01, 58b/04,
59a/03, 62b/05, 63a/01

‘afv olın-: Affedilmek.

39b/08

aḡaç: Meyve verebilen, gövdesi odun
veya kereste olmaya elverişli bulunan
ve uzun yıllar yaşayabilen bitki.

a. + a 5b/08

a. + ından 38a/09

aḡar-: Ak olmak, temize çıkmak.

a. – a 53a/08

a. – dı 53b/01

aḡır: Ağır.

a. 19b/06

a. + dur 6b/07

aḡır-la-: Büyük tanımak, tazim etmek.

a. – yasız 25a/06

aḡırlık: Yük, aḡırlık.

a. 42a/1

aḡız: Aḡız.

a. + ına 17a/05

a. + larından 54b/06

a. + ları-y-ıla 59b/09

aḡrıdı: Acıklı,eziyet ve elem verici.

a. 2b/08, 14b/07, 23b/02,
24a/08, 44a/09, 50a/09, 51b/09,
60b/08, 62a/07

‘ahd (Ar.): Yemin, verilmiş söz.

‘a. 11a/03

‘a. + ile 53b/09, 54a/01

‘a. + in 11a/08, 62a/03

‘a. + i-y-le 50a/06

‘a. + üm 17a/07

‘a. + ümi 51a/01

‘a. + üñüz 11b/03, 13a/04

‘a. + üñüzi 6a/08, 9a/02

‘ahd eyle-: Sözleşmek.

14a/01, 24a/02

āḡir (Ar.): En son, en sondaki.

ā. 12b/03

āḡiret (Ar.): Dini inanışa göre, insanın
öldükten sonra dirilip sonsuza dek
kalacağı yer ve Allah’a hesap vereceği
yer, öbür dünya, öteki dünya.

ā. 36b/01, 57a/07, 57b/02,
57b/09

ā. + de 14b/02, 16a/05, 18a/03,
27b/06, 27b/07, 29b/09, 30a/06,
44b/01, 47a/03, 48a/07, 50a/07,
51a/08, 60b/06

ā. + ile 12a/04

ahkām (Ar.): Hükümler, emirler.

a. + ın 17b/09

aḥmak (Ar.): Aklını gereği gibi kullanamayan, bön, budala, aptal.

a. 14b/06

ak: Ak, beyaz.

a. 25b/04

ak-: Yere düşmek, damlamak.

a. – ar 4a/08, 10a/07, 22a/04, 38b/01, 43b/05, 56b/01, 63a/02, 63a/05

a. – dı 8a/07

‘akıl (Ar.): İnsandaki anlama gücü, zihin, düşünce, akıl, us.

‘a. 24a/09, 39a/01

‘a. + lar 42b/08, 62a/09

aktar-: Sürmek, aktarmak.

a. – ur 9b/09

al-: Elde etmek, temin etmek, almak.

a. 37b/02

a. – a 47b/02

a. – alar 10b/09

a. – asız 31b/04

a. – dı 6a/02, 31b/06

a. – dılar 3a/07, 12a/04, 14b/02, 23b/03, 60b/07, 62a/04, 62a/05

a. – duğından 24a/08

a. – ğıl 62b/06

a. – iñ 9a/03

a. – mañ 6b/01

a. – mazlar 63a/08

a. – urlar 23a/09, 50a/06

a. – ura 51b/08

ala: Renk renk, benek benek.

ala tenlü: Alaca hastalığına tutulmuş, abraş.

47b/02

alda-: Aldatmak, kandırmak, hile yapmak, tuzak kurmak.

a. – dı 44b/05

a. – masun 63a/03

a. – mazlar 2b/06

a. – rlar 2b/06

aldamak: Aldatma, kandırma.

a. 61b/08

‘ālem (Ar.): Dünya, cihan.

‘ā. + ler 1b/02, 7a/01, 17a/03, 35b/09, 45b/05, 46b/06

‘ā. + lerden 52b/01

‘ā. + lere 53b/03

‘ā. + lerüñ 18a/04

alıcı: Alan, kabul eden.

a. 32b/05

a. + lar 38b/06

alın-: Alınmak, kabul edilmek.

a. – maya 7a/02

a. – mış 41a/08

almak: Alma, elde etme.

a. – dan 32a/07

a. – dur 13a/07

alt: Bir şeyin yere bakan yanı, zir, üst karşısı.

a. + ından 4a/08, 38b/01, 43b/05, 56b/01, 63a/02, 63a/05

altun: Altın.

a. 43b/02, 50a/02, 51b/08

a. + dan 43b/02

a. + ıla 50a/02

‘amel (Ar.): İş.

‘a. 38b/09, 50b/03

‘a. + lerı 29b/09, 44b/01

‘a. + lerini 22b/04

‘a. + lerümüzi 19a/03

‘a. + lerünüzi 19a/03

‘a. + üm 44a/05

ammā (Ar.): Ama, fakat.

a. 4b/03, 4b/04, 42b/04, 48a/06, 48a/08, 53a/08, 53b/01

añ-: Anmak, hatırlamak.

a. 46b/04

a. – am 21a/02

a. – arlar 62a/09

a. – aruz 5a/06

a. – asız 33a/05

a. – dılar 56a/07

a. – dura 40b/08

a. – ıla 16a/03

a. – ılmaz 42b/08

a. – ın 17a/02, 27a/09, 32a/04, 33b/08

a. – uñ 6a/07, 6b/09, 9a/03, 21a/02, 22a/04, 27b/01, 27b/04, 27b/09, 53a/01

ana: Anne.

a. 32b/04

a. + lar 32b/01

a. + ya 11a/09, 24b/02, 29a/09

aña: Ona (“ol” zamirinin yönelme hâli).

a. 2a/04, 3a/09, 6a/03, 6a/09, 6b/01, 12b/04, 12b/05, 12b/08, 12b/09, 13a/01, 13b/09, 14b/03, 16a/04, 16a/09, 17a/01, 17a/04, 17b/02, 18a/03, 18a/09, 18b/04, 18b/05, 18b/06, 18b/07, 18b/08, 19a/02, 19a/03, 20a/09, 21a/05, 22b/09, 23a/05, 23a/06, 24a/06, 24a/07, 24b/09, 25a/01, 28a/06, 28b/05, 28b/08, 29a/04, 29a/05, 31b/08, 31b/09, 35a/02, 35b/06, 35b/07, 36b/09, 37b/07, 38a/04, 38a/07, 38a/08, 38b/01, 38b/02, 38b/09, 39a/06, 39b/07, 40b/03, 41b/05, 42a/02, 42b/05, 42b/07, 43a/09, 45a/02, 46a/01, 46a/06, 46a/08, 47a/06,

47b/07, 48a/01, 48b/02, 49a/01,
49a/09, 49b/06, 49b/07, 50b/03,
50b/09, 51a/03, 51a/05, 51a/06,
51a/07, 55a/03, 57a/07, 58a/03, 60a/04,
61a/05, 63a/07

anca: O kadar.

a. 38a/08, 56a/01

a. + lar 56a/01

a. + sına 59b/04

ancılayın: Öyle, böyle, bu şekilde.

a. 10a/04, 15a/02, 16b/02,
18b/08, 19b/02, 22b/04, 25b/06,
26b/03, 30a/05, 38b/03, 46b/02,
47a/05, 49b/08, 53a/03, 56b/06

a. + dur 26a/08, 32b/05

and: Tanrı'yı veya kutsal bilinen bir
kişiyi, bir şeyi tanık göstererek bir olayı
doğrulama, yemin.

a. 31a/04

a. + dan 31a/05

a. + larıñuz-çun 31a/01

a. + ları-y-ıla 50a/06

a. + laruñuz 31a/03

anda: Orada, oraya

a. 17b/01, 26a/08, 36a/07,
46a/06

a. + dur 16a/06

andan: 1. Ondan ("ol" zamirinin
ayrılma hâli). 2. Oradan, o yerden. 3.
Sonra, ondan sonra.

a. 2a/03, 2b/08, 4a/03, 4a/09,
4b/03, 5a/01, 5a/02, 5a/07, 5b/07,
5b/09, 6a/03, 6b/08, 7a/03, 7a/08,
7a/09, 7b/06, 8a/02, 8a/04, 8a/05,
8a/07, 8b/02, 8b/06, 8b/07, 9a/04,
9a/08, 10a/05, 10a/07, 10a/08, 10a/09,
10b/02, 10b/09, 11a/01, 11a/02,
11b/02, 11b/05, 12a/03, 12a/06,
12b/09, 13a/03, 13b/01, 15a/02,
15a/07, 15a/08, 16a/02, 16b/07,
17a/04, 17b/03, 18b/02, 19a/06,
19a/07, 19a/09, 19b/05, 20a/01,
20a/03, 20a/05, 20a/06, 20b/04,
20b/06, 21a/08, 21b/04, 22b/06,
23b/04, 24a/08, 24b/03, 25b/04,
27b/02, 27b/08, 28a/02, 28b/01,
28b/05, 29a/03, 29b/06, 31b/04,
31b/08, 31b/09, 33a/08, 33b/02,
34a/06, 34b/01, 34b/09, 35a/04,
35a/07, 35a/08, 35a/09, 35b/07,
36a/03, 36a/06, 36b/09, 37a/05,
37a/09, 37b/03, 37b/04, 37b/08,
38a/05, 38b/05, 38b/06, 38b/08,
39b/05, 40a/09, 40b/04, 42b/03,
42b/05, 42b/08, 44a/03, 44b/03,

44b/04, 44b/08, 47a/02, 48a/05,
48b/02, 48b/04, 48b/06, 49a/05,
50a/03, 50b/04, 50b/07, 50b/09,
51a/04, 51a/08, 51b/04, 51b/06,
52a/01, 52a/03, 52b/04, 53a/03,
53a/07, 53b/01, 53b/09, 54a/02,
54a/03, 57a/02, 57a/03, 57a/07, 57a/08,
57b/06, 57b/08, 57b/09, 58a/03,
58a/04, 59a/01, 59a/06, 59a/07, 60a/08,
61b/01, 63a/04

andın: Sonra, ondan sonra.

a. 11b/06

anı: Onu (“ol” zamirinin belirtme hâli).

a. 4b/07, 5a/02, 5a/05, 5a/06,
5b/03, 6a/09, 7b/09, 8b/03, 8b/04,
9a/03, 9a/04, 9a/07, 9b/04, 10a/01,
10a/03, 10b/02, 10b/04, 10b/05,
10b/06, 11a/04, 12a/07, 12b/02,
13a/04, 13a/06, 13b/04, 13b/05,
13b/06, 14a/01, 14a/02, 14a/04,
14a/09, 14b/01, 15a/01, 15b/02,
15b/03, 16b/09, 17b/03, 17b/04,
18a/02, 21a/02, 21b/04, 21b/05,
22b/08, 23a/05, 23a/08, 24b/03,
24b/04, 25b/03, 26b/07, 27b/01,
28a/06, 29b/02, 31a/08, 32a/01,
32a/05, 32b/08, 32b/09, 33a/03,
33a/04, 33a/07, 33b/06, 33b/09,

34a/09, 35a/01, 35a/05, 35b/09,
36a/02, 36a/06, 36a/08, 36b/01,
36b/02, 36b/03, 37a/02, 37a/05,
37b/08, 38a/05, 38a/09, 38b/05,
38b/06, 39a/02, 39a/04, 39a/05,
39b/02, 39b/05, 40a/04, 40a/09,
40b/02, 41a/01, 41a/03, 41a/04,
41b/01, 41b/02, 41b/03, 41b/04,
41b/09, 42a/01, 42a/02, 42a/07,
44b/09, 45a/06, 45a/07, 45a/08,
45b/07, 45b/08, 45b/09, 46a/01,
46a/02, 46a/03, 46b/03, 46b/09,
47a/06, 47b/02, 47b/03, 47b/04,
48a/09, 48b/02, 49b/09, 50a/02,
50a/09, 50b/09, 52a/01, 52b/03,
53b/02, 54b/03, 55a/04, 55b/03,
55b/08, 57a/02, 57b/06, 57b/09,
58a/04, 58a/08, 58b/01, 58b/02,
58b/04, 58b/08, 59a/07, 59a/08,
59b/01, 59b/09, 60a/01, 61a/03,
61a/06, 61a/07, 61a/09, 61b/03,
62a/03, 62a/04, 62a/05, 62b/03

anıñ: Onun (“ol” zamirinin ilgi hâli).

a. 23a/02, 27b/06, 31a/09,
31b/06, 32a/06, 36b/05, 38a/09, 41b/01

a. + ıla 32a/06

añla-: Anlamak.

a. – maz 6b/06, 10b/05, 49a/05

a. – mazlar 10b/05, 23a/01,
23a/04

a. – r 30b/04

a. – rlar 10b/02, 22a/07

a. – rsız 54b/07

a. – yasız 10a/05

anlar: Onlar.

a. 2a/02, 2a/03, 2b/01, 2b/02,
2b/03, 2b/06, 3a/01, 3a/03, 3a/04,
3a/08, 3b/02, 4b/01, 4b/03, 4b/04,
4b/06, 6a/05, 6a/06, 6b/07, 6b/08,
7a/03, 8a/04, 8b/06, 8b/08, 9a/02,
10b/02, 10b/07, 11a/06, 11a/07,
11a/08, 12a/05, 14a/04, 14a/09,
14b/04, 14b/05, 14b/07, 15b/06,
15b/09, 16b/01, 16b/02, 16b/08,
17a/04, 18b/09, 20a/01, 20a/06,
20a/08, 20b/07, 21a/03, 21a/07,
21b/03, 21b/06, 21b/08, 22a/01,
22a/08, 22a/09, 22b/01, 22b/03,
22b/05, 23a/03, 23a/04, 23a/08,
23b/04, 23b/05, 24a/04, 24b/06,
25a/08, 25b/01, 25b/07, 26a/04,
28a/01, 28a/08, 28b/07, 29a/02,
29a/06, 29a/07, 30a/01, 30b/04,
31a/04, 31b/07, 32b/09, 33b/09,
34a/05, 34b/06, 35a/09, 35b/02,
36a/03, 36a/06, 36a/08, 36b/06,

36b/07, 36b/08, 37b/07, 37b/09,
38a/02, 38b/04, 39a/08, 39b/02,
39b/04, 39b/06, 39b/09, 40a/01,
40a/04, 40a/09, 40b/01, 42a/08,
42b/04, 43a/02, 43a/04, 43a/08,
43b/06, 44a/02, 44a/07, 44b/02,
44b/04, 44b/07, 48a/06, 48a/08,
49a/09, 49b/07, 50a/03, 50a/05,
50a/06, 50b/02, 51a/03, 51b/04,
51b/05, 51b/06, 51b/07, 53a/08,
53b/01, 53b/02, 54a/05, 54a/08,
54b/01, 54b/04, 55b/07, 55b/09,
56a/04, 56a/06, 56a/09, 56b/07,
56b/08, 57a/01, 57b/03, 58a/09,
58b/03, 58b/05, 59a/08, 59a/09,
59b/06, 59b/08, 60a/01, 60a/05,
60a/06, 60a/07, 60a/08, 60a/09,
60b/05, 60b/07, 60b/08, 61a/05,
61b/02, 62a/05, 62a/06, 62a/09,
62b/09, 63a/04, 63a/09

a. + a 2a/03, 2b/09, 3a/02,
4a/07, 4b/01, 5b/01, 5b/02, 8a/04,
9a/07, 10b/03, 10b/04, 10b/08, 11a/01,
12b/01, 12b/03, 12b/08, 14a/02,
14b/01, 14b/02, 15a/09, 16b/08,
17b/09, 19b/06, 20a/03, 20a/06,
21a/08, 21b/06, 21b/07, 22b/04,
22b/09, 23b/01, 25b/02, 25b/05,

25b/06, 28b/03, 28b/04, 28b/06,
 29a/03, 29a/04, 30a/06, 30a/07,
 30b/05, 30b/06, 31a/08, 31b/04,
 33a/09, 33b/01, 33b/02, 33b/03,
 34a/05, 34a/06, 34b/07, 35a/03,
 36a/04, 37a/09, 43a/05, 43b/04,
 44a/03, 44a/05, 44a/09, 48a/06, 48a/08,
 49b/06, 50a/08, 51b/01, 53a/07,
 53b/07, 54a/09, 54b/03, 55b/05,
 55b/06, 55b/07, 57a/08, 57b/02,
 59a/02, 59b/02, 59b/07, 60a/04,
 60a/05, 60a/08, 60a/09, 60b/01,
 60b/02, 60b/09, 61a/05, 61a/06,
 62b/07, 63a/07

a. + ca 43a/08

a. + cılayın 53a/06

a. + dan 10b/01, 12a/05, 12b/02,
 13b/02, 14a/01, 14a/03, 16b/02,
 17b/02, 17b/08, 18b/07, 20a/07,
 20b/07, 22a/01, 22b/02, 22b/03,
 27b/06, 34b/07, 35a/09, 36a/01,
 36a/03, 36a/04, 37b/03, 40b/08,
 43a/02, 43a/04, 44b/04, 45a/05,
 47b/08, 48a/03, 50a/02, 50a/09,
 51a/07, 51b/03, 55b/05, 58a/01,
 58b/04, 59a/03, 59b/08, 60a/08,
 60a/09, 60b/04, 61b/09, 62a/01, 63a/01

a. + dur 3a/07, 4b/08, 12a/04,
 17a/01, 23b/03, 24a/03, 44b/01,
 49a/09, 51a/03, 52a/05, 53a/06

a. + ı 2b/02, 3a/06, 3b/01,
 3b/09, 9a/06, 11b/08, 12b/01, 13b/01,
 18a/01, 19b/01, 21b/05, 22a/08,
 23b/02, 26a/05, 26a/06, 26a/08,
 26a/09, 32a/02, 32a/03, 32a/07, 33a/05,
 34a/06, 35b/06, 36b/06, 36b/07,
 37a/08, 37b/03, 37b/04, 39b/01,
 43a/04, 44a/08, 44b/05, 44b/06,
 48a/04, 50a/08, 54b/08, 55a/02,
 56b/06, 57b/07, 58a/05, 58b/03,
 59b/02, 60a/03, 61b/04, 63a/01

a. + ın 29b/09, 32a/02, 44b/05,
 60a/05

a. + ın 1b/04, 2b/02, 2b/03,
 2b/04, 2b/08, 3b/01, 3b/05, 3b/06,
 3b/07, 5b/02, 6a/05, 8a/05, 8b/05,
 9a/02, 9a/08, 11b/07, 11b/09, 12b/02,
 12b/03, 13a/01, 14a/02, 15b/04,
 15b/06, 16a/01, 16a/04, 16b/06,
 16b/07, 17b/08, 17b/09, 18b/09,
 21a/09, 21b/09, 22b/05, 23a/02,
 24b/03, 24b/07, 24b/09, 25b/01,
 26a/07, 27a/06, 28b/08, 29a/01,
 31a/09, 31b/01, 31b/02, 32b/03,
 33a/09, 34a/01, 34b/03, 36a/04,

36b/07, 37b/05, 37b/09, 38a/06,
39a/06, 39b/04, 40a/03, 42a/02,
43a/02, 44b/01, 46b/09, 47a/01,
48a/04, 48a/07, 50a/07, 51b/02,
51b/06, 51b/08, 51b/09, 53a/09,
53b/01, 53b/07, 53b/09, 54a/01,
55a/04, 56a/09, 57b/05, 57b/06,
58b/01, 58b/05, 59a/03, 59b/02,
60a/06, 60b/06, 61a/08, 62a/03,
62b/08, 63a/03, 63a/04, 63a/09

a. + uñ-çun 3b/06, 9a/08,
18b/09, 33a/09, 59a/03, 60b/06

a. + uñdur 4a/08, 4b/01, 9a/01,
16a/04, 18b/01, 19a/08, 23b/02,
27b/08, 31b/01, 37b/09, 39b/03,
40a/03, 42a/09, 50a/08, 51b/08,
53a/07, 60b/06, 60b/08, 61a/01,
62a/06, 63a/05, 63a/09

a. + uñ-ıla 14a/02, 26a/07

a. + uñ-ıladur 12b/02, 13a/01

a. + uñ-la 29a/01, 59a/03

añmak: Anma, hatırlama.

a. + dan 27b/05

a. + lıguñuz 27b/04

anuñ: Onun (“ol” zamirinin ilgi hâli)

a. 2a/01, 3b/03, 4a/04, 4a/06,
5a/05, 5b/09, 6a/06, 7a/05, 9a/04,
9a/05, 9b/04, 9b/05, 10a/01, 10a/03,

11a/06, 11a/08, 12b/06, 14b/02,
16a/01, 16a/02, 16a/03, 16a/07,
16b/02, 19b/01, 19b/05, 21b/02,
22a/01, 22a/06, 23a/01, 23a/07,
24b/03, 24b/05, 25a/02, 26b/03,
28a/01, 28a/03, 28a/05, 29a/02, 29a/04,
29b/04, 30a/01, 31b/01, 32b/03,
33a/02, 33a/03, 34a/02, 34b/08,
35a/04, 36b/01, 36b/08, 37a/03,
38a/03, 38a/04, 38b/01, 38b/02,
38b/06, 39b/08, 39b/09, 40a/09,
40b/04, 40b/05, 40b/06, 41b/09,
42b/01, 43a/01, 43b/03, 43b/05,
44b/06, 45a/09, 46a/02, 46a/04,
47a/02, 47b/01, 47b/05, 48a/05,
48a/06, 48b/04, 49a/05, 49a/06,
50a/03, 51a/01, 51b/03, 52b/02,
53b/02, 54b/01, 54b/02, 56a/04,
56a/09, 56b/01, 57b/08, 58a/03,
59a/08, 59a/09, 59b/04, 61a/01,
61a/02, 63a/05

a. + çun 3b/09, 7a/09, 7b/02,
9a/04, 10a/04, 20b/08, 24a/09, 24b/07,
25a/06, 25a/08, 25b/07, 26a/03,
30a/05, 30b/04, 32b/03, 32b/05,
33b/03, 34a/09, 37a/08, 53a/04,
55a/08, 56a/01, 56a/03, 63b/01

a. + dur 15a/03, 15b/06, 16a/05,
16a/07, 16a/08, 24a/08, 27a/03, 28a/02,
36a/09, 38b/01, 38b/02, 39b/08, 41b/08

a. + ıla 4a/02, 4b/05, 4b/06,
8b/03, 10b/09, 14a/09, 14b/01, 22a/05,
23a/09, 29a/07, 31a/03, 31b/06,
32a/08, 35b/01, 41b/03, 50b/05,
51b/08, 55b/04, 57a/07, 61a/06,
61b/04, 62a/04, 62a/05, 62a/06

ara: Ara, iç, orta.

a. + larında 16a/01, 24b/05,
29a/03, 32a/08, 44a/03

a. + larından 44b/03

a. + muzda 49a/01

a. + ñuzda 33b/05, 40b/02,
41a/03, 49a/01

a. + ñuzdan 48a/05

a. + sın 45a/09, 53a/02

a. + sina 17b/08

a. + sında 9b/04, 14a/09,
18b/07, 22a/07, 29a/02, 31a/02,
41b/06, 45a/09, 51a/07, 56b/07

ard: Arka, geri.

a. +ınca 12a/06, 37b/08, 38a/01

a. +ında 62a/04

a. +ından 14a/03, 60a/05

a. + larındadır 36b/01

arı: Hem temiz, hem temizleyici olan.

a. 22b/06, 46a/07, 56b/08,
58b/02

a. + dan 61a/02

a. + larından 7b/09, 23a/04,
38b/04

arı dut-: Üstün tutmak, yüceltmek.

5a/06

arıdıcı: Kurtaran, uzak tutan.

a. + yın 48a/03

arılık: Temizlik, saflık.

a. + uñ 62b/02

arın-: Temizlenmek.

a. – alar 30b/06

a. – mışlar 4b/01

a. – mışlardan 43b/05

arınıcı: Temizlenen.

a. + ları 30b/07

arısuz: Kirli, pis; haram.

a. 61a/02

a. + a 38b/05

arıt-: Temizlemek, arındırmak

a. – a 18a/01

a. – dı 46b/06

a. – iñ 17a/09

a. – lamaya 23b/02

a. – maya 50a/08

a. – ur 21a/01, 59b/02

arğa: Arka; sırt.

a. + ları 14a/03, 62a/04
a. + ların 53b/08
arğa vir-: Yardım etmek, yardımcı olmak.
35b/05, 50b/09, 55a/07, 55a/09, 55b/02, 57b/01, 59a/04, 59a/05
arğa virici : Yardımcı, arka, dost.
15a/04, 16b/08, 36b/06, 36b/07, 39a/03, 41a/02, 42a/03, 44b/02, 47b/08, 47b/09, 48a/07, 49b/01, 51b/09, 55a/06, 57b/05, 62b/04
arğa virin- : Yardım görmek.
17a/05
arğa virinil- : Yardım görmek.
7a/03, 12a/05
arğa viriş- : Yardımlaşmak.
11b/7
arğa virmek: Yardım etme, yardım.
1b/03, 6b/06, 21a/03, 29a/08, 43a/08
art: Arka, geri.
a. + larından 26a/02
artuğ: Artık, fazla.
a. 38b/08, 41a/05
a. + ı 30a/05
a. + lar 34b/01
artuğ eyle-: Üstün tutmak, mümtaz ve şerefli kılmak.

7a/01, 17a/02, 36a/01
artuğlık: İleri gitme, taşkınlık.
a. 26b/01
artuğlık eyle- : Sınırı aşmak, taşkınlık etmek.
26a/04, 26a/05, 26b/03, 26b/04
artur-: Arttırmak, çoğaltmak.
a. – a 34a/09
a. – alar 60b/09
a. – avuz 8a/03
a. – dı 2b/07, 35a/01, 60b/01
a. – dılar 51b/06
a. – sın 2b/08
a. – ur 3a/06, 37b/07, 40a/01
aruluk: Münezzeh olma.
a. + ı 16a/07
a. + ıla 5a/06
a. + uñ 5a/09
arurak: Daha temiz.
a. + dur 32b/01
‘arz (Ar.): Bir büyüğe sunma, gösterme, bildirme, önüne koyma.
‘arz eyle-: Sunmak.
5a/07
arzu: İstek, temenni.
a. + ları 15b/04, 43b/01
arzula-: İstemek, temenni etmek.
a. – mayalar 13a/09

a. – ñ 13a/09
a. – rsız 57a/02
‘aşā (Ar.): Değnek, sopa.
‘a. + ñ-ıla 8a/06
‘āṣī (Ar.): Karşı gelen.
‘āṣī ol-: Karşı gelmek.
13a/05, 57b/08
aṣl (Ar.): Asıl, temel, esas; soy, nesep.
a. + ıdur 42b/04
a. + umdan 17a/06
aṣṣı: Kazanç, yarar.
a. + lardur 30a/03
a. + sından 30a/04
aṣṣı eyle-: Yarar sağlamak.
3a/08, 14b/02, 17a/04, 22a/04,
54a/09
aṣāḡa: Alt taraf, aşağı.
aṣāḡa in-: Aşağı inmek; yuvarlanmak.
6a/01, 6a/02, 6a/03, 10a/08
aṣāḡlık: Aşağılık, alçaklık.
a. 63a/08
āṣikāre (Far.): Açık, belli, görünen.
ā. 7b/05, 39b/03
āṣikāre eyle- : Açık etmek, göstermek.
5b/04, 10b/06, 58a/08
ata: Baba; kişinin geçmişte yaşamış
olan büyükleri.
a. 32b/04,

a. + ları 23a/01
a. + larumuzu 23a/01
a. + laruñ 18a/08
a. + laruñuz 27b/05
a. + ya 11a/09, 24b/02, 29a/09
avıç: Elin parmak uçlarıyla bilek
arasındaki iç bölümü, avuç.
a. 35a/08
aviçla-: Avuçlamak.
a. - dı 35a/08
‘avrat (Ar.): Kadın; zevce.
‘a. 14a/09, 31b/01, 33a/04,
40b/07, 45b/07
‘a. + dan 30b/01, 46b/01
‘a. + ı 30a/09
‘a. + lar 4b/01, 31a/07, 33b/04,
34a/01, 43b/05
‘a. + lara 27a/06, 32a/02,
32a/07, 33a/09
‘a. + lardan 30b/05, 43b/01
‘a. + ları 30b/01, 46b/06
‘a. + ların 33a/01
‘a. + larına 34a/01
‘a. + larından 31a/04
‘a. + larumuzu 48b/05
‘a. + laruñ 32b/03
‘a. + laruñuz 30b/08
‘a. + laruñuzdan 25a/09

‘a. + laruñuzı 7a/05, 48b/05
‘a. + um 46b/02
‘a. + uñ 5b/07
ay: Yoksa, yahut.
a. 19a/02
ay: Yılın on ikide biri, ay.
a. 25a/04, 26b/02, 31a/05, 33a/01
a. + dan 26a/01, 29b/04
a. + dur 26b/02, 27a/05
a. + ı 25a/02
ayak: Bacakların bilekten aşağıda bulunan ve yere basan bölümü.
a. + ın 17a/08
a. + larumuzı 35b/05, 57b/01
ayak: Derece, basamak.
a. 31b/02
a. + lar 36a/02
a. + lardur 59a/09
‘**ayāl (Ar.):** Ev halkı, aile.
‘a. + inden 30a/05
‘**ayb (Ar.):** Utanılacak şey, kusur, ayıp, leke.
‘a. 10a/01
‘a. + lardan 5a/06
aydın, aydıñ: Parlak, ışıklı.
aydın
a. 3b/06

aydıñ
a. 3a/09, 61b/06
a. + ın 3b/01
aydıñ: bkz.: aydın.
aydınlık, aydıñlık: Işık, nur, parıltı.
aydınlık
a. 3b/06
aydıñlık
a. + a 36b/06
a. + dan 36b/07
aydıñlık: bkz.: aydınlık.
āyet (Ar.): Kur’an sûrelerini oluşturan kısımlardan her biri.
ā. 15a/01, 36b/03
ā. + ler 30a/05
ā. + lerdan 48a/09
ā. + lerdür 35b/09, 42b/03
ā. + leri 13b/09, 54b/07
ā. + leridür 53b/02
ā. + lerin 25b/07, 30b/04, 32a/04, 38b/03, 53a/04, 54a/04, 59b/02
ā. + lerine 8b/06, 42a/09, 44a/03, 44a/07, 49b/03, 54a/02
ā. + leri-y-ile 63a/08
ā. + lerüm-ile 6b/01
ā. + lerümüzü 6a/06, 21a/01, 43a/04
ā. + lerüñi 17b/09

ayır-: Ayırmak, seçmek.

a. – duḡ 7a/06

a. – mazız 41b/06

a. – mazuz 51a/07

a. – urlar 14a/09

ayırıcı: Ayıran.

a. + yı 7b/01

ayırmaḡ: Ayırma, seçme.

a. 32b/06

ayırtla-: Fark gözetmek, ayırım yapmak.

a. – ya 61a/02

ayruḡ: Başka, diğ̈er, öteki.

a. 4a/05, 8a/04, 13a/08, 15a/04,

24b/09, 25a/05, 31b/09, 36b/04,

45a/04, 49a/02, 49a/08, 50b/04,

51a/03, 51a/08, 54b/05, 58a/06

a. + a 12b/09

a. + ı 22a/08

a. + lar 42b/04

az: Nicelik, nitelik, güç, süre, sayı bakımından eksik.

a. 6b/01, 10b/09, 11b/03,

12b/01, 17b/03, 23a/09, 34b/06,

35a/09, 35b/02, 50a/07, 62a/04,

63a/04, 63a/08

az-: Şaşmak, azmak, yoldan çıkmak.

a. – dı 15a/06

a. – dılar 8b/07

a. – madı 37a/07

a. – mış 1b/05

‘azāb (Ar.): İşkence, keder.

‘a. 2b/04, 2b/08, 8a/05, 9a/08,

12a/05, 12b/08, 14b/07, 16a/05,

22a/01, 22a/09, 23b/02, 24a/08,

41b/03, 42a/09, 44a/09, 48a/06,

50a/08, 51b/04, 51b/09, 53a/08,

55b/07, 55b/08, 58b/05, 60b/06,

60b/08, 61a/01, 62a/07

‘a. + a 33a/08, 38a/02

‘a. + dan 3b/09, 12a/03, 13b/03,

62a/06

‘a. + ı 22b/02, 23b/03, 53a/09

‘a. + ın 61a/09

‘a. + ından 17b/04, 27b/08,

43b/07, 62b/02

‘a. + uñ 7a/04

‘azāblu: Azaplı, azabı çetin olan.

‘a. + dur 22b/01, 27a/05,

28b/06, 43a/05

āzād (Far.): Kurtulmuş, serbest olan, kimsenin kölesi olmayıp istediğı gibi hareket eden.

ā. 24a/05

ā. + a 24a/05

āzād olunmuş: Serbest bırakılmış.

45b/07

azdur-: Azdırmak, yoldan çıkarmak.

a. – alar 49b/02

a. – maz 4b/06

a. – mazlar 49b/02

a. – ur 4b/05

azğün: Azgın.

a. + lardan 27b/02

a. + lardur 51b/07

azğün işlü: Günahkar.

30a/07

azğünlik: Azgınlık, sapkınlık.

a. 59b/03

a. + dan 36b/04, 54b/05

a. + ı 3a/07, 23b/03

azık: Yiyecek, yol yiyeceği, erzak.

a. 27a/07

azıklan-: Azıklanmak.

a. - iñ 27a/07

‘aziz (Ar.): Değerli, aziz, şerefli.

‘a. 37a/04

‘aziz eyle- : Değerli kılmak.

44b/09

B

bağışla-: Herhangi bir kötü davranış için ceza vermekten vazgeçmek, affetmek.

b. 42b/09, 46a/07

bağışlayıcı: Bağışlayan, affeden.

b. + sın 42b/09

bağla-: Bağlamak.

b. – dılar 35b/04

b. – r-ken 17a/08

b. – rlar 44b/05

b. – yasın 59a/04

bağlan-: Bağlanmak.

b. – mış 10b/07

b. – mışlardandır 62a/02

bahā (Far.): Paha, değer.

b. 10b/09, 23a/09, 50a/07,

62a/04, 63a/08

b. + sina 24a/01

b. + ya 6b/01

bahālu (Far.): Değerli, kıymetli.

b. 10b/09, 50a/07, 63a/08

bağlılık: Cimrilik, hasislik.

b. 61a/05, 61a/06

bağ-: Bakışı bir şey üzerine çevirmek.

b. 37a/07, 37a/08

b. – arduñuz 7a/07

b. – arlar-iken 7b/06

b. – arsız 57a/03

b. – maduñ 34a/05

b. – maya 50a/08

b. – uñ 56b/03

bağıcı: Bakan, seyreden.

b. + ları 9b/06

bakın-: Bakınmak.

b. – alar 51b/04

bākī (Ar.): Ebedi, sonsuz.

b. 40a/04

balçık: Balçık, çamur.

b. – dan 47a/09

baña: Bana (“ben” zamirinin yönelme hâli).

b. 21a/03, 25a/8, 37b/01,
44a/05, 45b/02, 46a/07, 46b/01,
46b/02, 47a/05, 47b/06

barmak: Parmak.

b. + ları 55a/01

b. + ların 3b/03

baş-: Basmak, çiğnemek; yenmek,
bastırmak.

b. – dı 17a/08

baş: Baş, kafa.

b. + ın 17a/08

b. + ından 26b/09

b. + laruñuzu 26b/08

başla-: Bir işe girişmek, harekete
geçmek.

b. – dum 1b/01, 42a/05

bâtıl (Ar.): Hak olmayan, yanlış.

b. 15a/01, 29b/08, 38a/02,
42a/08, 44b/01

b. + a 49b/04

b. + ıla 6b/02, 25b/08, 25b/09

bay: Zengin, varlıklı.

b. + dur 38a/02, 38b/07

b. + lar 39b/01

b. + laruz 61a/08

bayık: Açık, belli; şüphesiz; çünkü,
zira; şunu bilin ki.

b. 2b/02, 3a/01, 3a/03, 3a/05,
3b/07, 4a/08, 4b/02, 4b/04, 5a/04,
5a/06, 5b/01, 5b/03, 6a/03, 6b/07,
6b/08, 7a/01, 7b/03, 7b/04, 8a/07,
8b/04, 8b/08, 9a/06, 9a/09, 9b/03,
9b/05, 9b/06, 9b/07, 9b/08, 10a/02,
10a/06, 10a/07, 10a/08, 10b/01,
10b/06, 12a/05, 13a/02, 13b/05,
13b/08, 14b/02, 15a/02, 15a/03,
15a/06, 15a/09, 15b/02, 16a/06,
16a/09, 16b/03, 16b/04, 16b/06,
17a/02, 17a/06, 17b/05, 17b/07,
18a/01, 18a/02, 18a/03, 18a/05,
18b/01, 18b/08, 19a/04, 19a/07,
19b/06, 19b/08, 20a/01, 20a/02,
20a/06, 20a/07, 20b/02, 20b/03,
21a/04, 21a/08, 21b/01, 21b/03,
21b/08, 22a/03, 22a/09, 22b/01,
22b/03, 22b/07, 23a/06, 23a/08,
23b/04, 23b/05, 24b/04, 24b/05,
25a/07, 25b/01, 26a/04, 26a/09,

26b/04, 26b/06, 27a/04, 27a/07,
27b/01, 27b/03, 28a/02, 28b/01,
28b/02, 28b/06, 29a/08, 29b/01,
30a/01, 30a/08, 30b/07, 30b/09,
31a/06, 32a/03, 32b/08, 33a/05,
33a/07, 33a/08, 33b/03, 33b/06,
34a/06, 34a/08, 34b/05, 34b/07,
35a/01, 35a/03, 35a/05, 35a/07, 35a/08,
35b/02, 35b/09, 36b/04, 36b/05,
37a/02, 37a/09, 37b/04, 38b/07,
39a/01, 39a/02, 39b/02, 39b/06,
40a/01, 41b/01, 42a/08, 42b/01,
42b/09, 43a/01, 43a/02, 43a/06,
43a/09, 43b/07, 43b/09, 44a/02,
44a/04, 44a/06, 44a/07, 44b/04,
44b/09, 45a/09, 45b/04, 45b/07,
45b/08, 45b/09, 46a/01, 46a/05,
46a/07, 46a/09, 46b/01, 46b/06,
47a/02, 47a/06, 47a/08, 47a/09,
47b/03, 47b/06, 47b/09, 48a/03,
48b/01, 48b/07, 48b/08, 49a/08,
49b/07, 49b/09, 50a/03, 50a/05,
50a/06, 50a/09, 51b/01, 51b/02,
51b/05, 51b/07, 52a/01, 52b/01,
54a/08, 54b/05, 54b/06, 55a/01,
55a/04, 55a/07, 55b/07, 56b/02,
56b/06, 57a/01, 57a/02, 57a/03,
57b/07, 58a/05, 58a/07, 58b/03,

58b/04, 59a/04, 59b/01, 59b/03,
59b/04, 59b/05, 60a/06, 60a/09,
60b/03, 60b/05, 60b/07, 60b/09,
61a/07, 61a/08, 61b/01, 61b/02,
61b/03, 61b/05, 61b/06, 61b/08,
61b/09, 62a/02, 62a/08, 62b/03,
62b/04, 62b/07, 62b/08, 63a/06, 63a/09

bāzīrgānlik: Alışveriş, ticaret.

b. 41a/03

b. + leri 3a/08

becid (Far.): Önemle, kuvvetle, sağlam
bir şekilde.

becid tut-: Ciddiyetle tutma, üzerine
düşme, ısrar.

39b/02

becidlik: Ciddiyet, önem.

b. + ile 9a/03, 13a/05

begen-: Beğenmek.

b. – ürsüz 40b/08

belki (Far.): Hayır hayır, doğrusu.

b. 11a/04, 12b/01, 14a/01,
16a/07, 18b/03, 21a/0522b/09, 29a/05,
37a/06, 60a/03, 61a/05, 57b/04

bellü: Açık, aşikar.

b. 6b/07, 22b/07, 28b/01,
59b/03

b. + ler 13b/09, 25a/03

bellü eyle-: Açıklamak, apaçık göstermek.

9b/03, 9b/05, 9b/07, 16b/03, 21b/05, 21b/07, 30a/05, 30b/03, 32a/01, 38b/03, 53a/03, 54b/07, 62a/03

bellü eylemek: Açıklama, beyan.

10a/01, 56b/04

bellü ol-: Açıklanmak, ayrılmak, belli olmak.

15a/08, 25b/03, 36b/04, 37a/09

belür-: Meydana çıkmak, belli olmak, görünmek.

b. – di 54b/05

ben: Teklik birinci şahıs zamiri.

b. 5a/04, 5a/06, 5b/03, 7a/01, 17a/02, 17a/06, 21b/07, 25a/07, 37a/01, 45b/07, 45b/09, 46a/01, 47a/09, 48a/03, 51a/02, 62b/08

b. + den 6a/04, 6a/08, 6b/01, 18a/08, 20b/07, 25a/07, 35a/08, 45b/08, 48a/03, 48a/05, 60b/04, 61b/03

b. + dendür 35a/08

b. + i 21a/02, 25a/08

b. + üm 2a/01, 17a/06, 47a/05, 50b/04

b. + ümçün 46b/03

beñdeş: Eş, ortak, benzer.

b. + ler 4a/03, 22a/08

b. + lerdür 42b/04

b. + siz 16a/08, 18a/01

b. + sizdür 30a/08

b. + süz 42a/09, 42b/02, 44a/01, 48b/08, 55b/04

b. + süzdür 28b/02, 31b/02, 34a/03, 37b/04

beñdeş ol- : Birbirine benzemek.

9b/07, 16b/02, 42b/05

beñdeş eylemek : Benzetme, misilleme, kısas.

26b/03

beñdeş şaklamak : Benzeterek yapma, misilleme, kısas.

24a/05, 24a/08

benî (Ar.): Oğullar, çocuklar.

benî İsrâil : İsrailoğulları.

11a/09

beñzer: Örnek, benzer, misal.

b. 3a/08, 3a/09, 4b/01

b. + i 29a/06

beñzet-: Misal getirmek.

b. – e 4b/02

berāber (Far.): Eşit.

b. 49a/01, 54a/04

b. + dür 2b/02

berk: Sağlam, sıkı, kuvvetli.

b. 36b/05

berk olunmuş: Sağlam, muhkem; hikmet dolu.

b. 42b/03, 48b/01

berkit-: Sağlamlaştırmak, pekiştirmek.

b. – düğinden 4b/07

bes (Far.): Onun için, akabinde, öyle iken, işte, o halde.

b. 32a/07, 57a/02

bêsleyici: Besleyen, bakan.

b. 1b/02

bêş: beş (5).

b. 55b/02

bey^c (Ar.): Alışveriş, ticaret.

b. + i 39b/07

beyân (Ar.): Anlatma, açık söyleme, bildirme.

beyân eyle-: Açıklamak.

b. 25b/07

beylerlen-: Kabul edilmek.

b. – meye 51b/06

beynisiz, beynisüz: Beyinsiz.

beynisiz

b. 40b/05

beynisüz

b. + ler 3a/03, 19a/09

b. + lerdür 3a/03

bezenil-: Süslenmek.

b. – di 28b/06, 43a/09

bıldırıc: Tavukgillerden, boz renkli, benekli, yurdumuzda en çok sonbaharda eti için avlanan, etinden ve yumurtasından yararlanan göçebe kuş.

b. 7b/08

bırak-: Bırakmak.

b. – avuz 57b/05

b. – dı 14a/01, 14a/02

b. – dılar 62a/04

b. – mañ 25b/08, 26b/05

b. – urlardı 46b/09

bırakmak: Bırakma.

b. + lıkdur 8a/03

bıyık: Üst dudak üzerinde çıkan kıllar.

b. 17a/05

bızağı: Buzağı.

b. + yı 13a/03

bıkr (Ar.): Temiz, bozulmamış.

b. + ile 9b/04

bil-: Bir şeyi anlamış veya öğrenmiş bulunmak.

b. 37b/04

b. – di 8a/07, 25b/01, 33a/04, 47b/07

b. – diler 14b/02

b. – dilerdi 12b/04

b. – düñüz 9a/06

b. – e 24b/04, 56b/07, 57a/07,
59b/06

b. – eler 31b/04, 31b/09

b. – esin 39b/01

b. – esiz 31b/05

b. – evüz 19b/05, 59b/08

b. – iñ 26b/04, 33a/08, 40a/05

b. – ir 45a/07

b. – medi 18a/02, 57a/01

b. – mediñ 44b/02

b. – medüñ 15a/02, 15a/03,
34b/02, 36b/09

b. – mez 39b/01, 40b/05, 42b/06

b. – mezler 2b/07, 3a/02, 3a/04,
10b/07, 14a/04, 16a/01, 16b/01,
44a/05, 49b/02, 50a/04

b. – mezlerden 9b/02

b. – mezsiz 5a/07, 11a/04,
21a/05, 22b/08, 29b/03, 32b/01, 49a/07

b. – ür 2a/01, 10b/06, 27a/07,
29b/03, 30a/07, 32b/01, 33a/07,
36b/01, 39a/02, 45a/07, 49a/06

b. – ürem 5a/06, 5b/03

b. – ürin 5b/03, 37a/09

b. – ür-ken 25b/09

b. – ürlər 2b/01, 4b/03, 6b/07,
14b/04, 14b/05, 16b/03, 20a/02,
20a/07, 32a/01, 50a/05, 56a/09

b. – ürlər-iken 10b/02, 20a/08

b. – ürlər-ken 50b/03

b. – ürsiz 4a/03, 6b/03, 21a/02,
25a/02, 33b/09, 40a/08, 49b/05, 50b/05

bile: Bile, dahi.

b. 27a/01

bilici: Bilen.

b. 5b/01, 17b/06

b. + dür 5a/03, 13b/01, 16a/06,
19a/01, 21b/03, 24b/04, 29b/02,
31a/02, 31a/06, 32a/06, 33a/03, 34a/08,
34b/07, 35a/03, 36b/06, 37b/07,
38b/09, 39a/05, 39b/02, 41a/07,
41b/01, 45b/06, 45b/08, 48b/09,
52a/01, 54a/08, 55a/01, 55a/06,
58b/02, 61a/07

b. + ler 50b/05

b. + rekdür 59b/09

bilin-: Bilinmek.

b. – e 40a/07

b. – mişdür 27a/05

bilirirek, bilürirek: Daha iyi bilen, en
iyi bilen.

bilirirek

b. + dür 45b/09

bilürirek

b. + siz 19a/06

bilmek: Bilme, bilgi; tanıma.

b. 49a/06

b. + den 16b/07, 20a/05

b. + i 49a/06

b. + ümüz 5a/09

bilürirek: bkz.: bilirirek.

biñ: Bin (1000 sayısı).

b. 13b/03, 43b/02, 50a/02

b. + ler-iken 34a/05

b. + ler-ile 55a/09, 55b/02

binit: Binek hayvanı.

b. + li-y-iken 33b/08

bir: Bir; tek; aynı; değişmeyen; eşi

benzeri olmayan.

b. 4a/04, 6a/01, 6a/02, 7a/01,

7a/02, 8a/04, 8b/01, 9b/01, 9b/06,

9b/09, 10a/02, 10a/04, 10a/06, 10a/07,

10a/08, 10b/01, 10b/03, 10b/04,

10b/06, 11b/07, 11b/09, 12a/01,

12a/08, 12a/09, 14a/01, 14a/03, 15a/01,

16a/09, 16b/01, 16b/03, 17a/03,

17a/08, 17b/06, 18a/09, 18b/01,

19b/03, 19b/09, 20a/04, 20a/07,

20a/09, 22a/02, 22a/07, 22b/03,

25b/09, 27b/05, 27b/06, 28a/02,

28a/07, 28a/09, 28b/09, 29b/02,

30a/09, 30b/02, 31b/08, 32a/01,

32b/04, 34a/02, 34b/02, 35a/07,

35a/08, 35b/08, 36a/01, 36a/02,

36a/04, 36a/07, 37a/04, 37a/06,

37b/04, 37b/05, 37b/06, 38a/07,

38a/09, 40a/08, 40b/01, 40b/07,

41a/08, 42b/03, 43a/01, 43a/06,

43a/07, 44b/02, 44b/04, 44b/06,

45b/06, 46a/09, 46b/03, 47a/02,

47a/06, 47a/08, 47b/05, 47b/06,

48b/09, 49a/02, 49b/01, 49b/05,

50a/01, 50a/02, 50a/09, 51a/09, 53a/05,

53b/07, 54a/04, 54b/02, 55b/05,

57b/09, 58a/05, 58b/04, 59a/04,

60a/06, 62b/08, 62b/09, 63a/06

birbiri: Karşılıklı olarak bir diğeri.

b. + ne 4b/01, 16b/02

b. + ñüz 11b/04

biri: Herhangi biri; öteki, diğeri.

b. 18b/07, 43a/07

b. + ñiz 38a/09

b. + ñüze 24b/01

b. + si 13b/02, 40b/08, 40b/09

bitür-: Yetiştirmek, bitirmek.

b. – di 37b/06, 46a/03

b. – ür 8b/02

bitürmek: Yaratma, yaratış.

b. 46a/03

biz: Çokluk birinci şahıs zamiri.

b. 3a/01, 3a/05, 5a/05, 9b/08,

10a/03, 14a/08, 16b/04, 18a/09,

18b/08, 19a/02, 19a/03, 21a/08,
34b/09, 43b/07, 47b/09, 49a/03,
51a/07, 61a/08, 62b/04

b. + den 17b/05, 22b/04,
42a/02, 42a/03, 62b/05

b. + e 1b/04, 5a/09, 7b/09,
9b/03, 9b/05, 9b/07, 12b/03, 14b/06,
16b/01, 17b/07, 18b/05, 19a/03,
27b/06, 27b/07, 34b/05, 35b/05,
42a/03, 42b/09, 44b/04, 57b/01,
60a/02, 60b/01, 61b/02, 61b/03, 62b/06

b. + i 9b/01, 11a/02, 17b/06,
27b/08, 41b/09, 42a/03, 43b/07,
48a/01, 57b/01, 62b/02, 62b/05, 62b/07

b. + immise 22b/03

b. + üm 5a/09, 9b/07, 12b/09,
17b/07, 35b/01, 42a/02, 58a/07,
58a/08, 58b/07

b. + üm-çün 8b/01, 9b/02,
9b/05, 9b/07

b. + üm-ile 34b/03

bîzâr (Far.): Uzak, beri, ilgisini kesmiş.
bîzâr ol- : Uzaklaşmak, ilgisini
kesmek.

22b/01, 22b/03, 22b/04

boğazla-: Boğazlamak, kesmek.

b. – dılar 10a/01

b. – rlardı 7a/04

b. – yasız 9b/01

boğazlanmak: Boğazlanma, kesilme.

b. + a 26b/09

boğmak: Boğma.

boğmak eylem- : Boğdurulmak,
boynuna dolanmak.

61a/06

borç: Geri verilmek üzere alınan veya
ödenmesi gerekli para veya başka bir
şey.

b. + ıla 40b/01

bostân (Far.): Bağ, bahçe.

b. 38a/07, 38a/09

boyun: Gövdenin başla omuz arasında
kalan bölgesi.

b. + ına 59a/07

boyun vir-: İtaat etmek, boyun eğmek,
teslim olmak.

12a/08, 17b/06, 41b/07, 45b/03,
47b/06, 51a/03, 56a/02, 57b/03, 60a/01
boyun virici: İtaatkar, teslim olmuş.

17b/07, 18b/01, 18b/08, 43b/08,
51a/07

boyun tut- : Himayesine almak, kefil
olmak.

47a/01

bölük: Bölük, küme, grup.

b. 10b/01, 11b/07, 14a/01,
14a/03, 17b/06, 18b/01, 19a/07,
19b/03, 20a/07, 25b/09, 34b/02,
35b/02, 43a/07, 44b/04, 49b/01,
49b/05, 50a/09, 53a/01, 53a/07,
54a/04, 55a/06, 55b/05, 58a/05,
58b/03, 59b/06

b. + dör 43a/07

b. + i 35b/03

b. + in 12a/08, 12a/09

b. + ler 57a/07

b. + üñ 53b/05

bu: Bu (İşaret sıfatı).

b. 13a/07, 25a/06, 36b/03

bugün: Bugün.

b. 35b/01

buğday: Buğday.

b. + a 5b/08

b. + ından 8b/02

bul-: Ele geçirmek, temin etmek,
kazanmak, elde etmek, meydana
çıkarmak, bulmak.

b. – a 45a/08

b. – alar 25a/09

b. – asın 13b/01

b. – asız 15b/02

b. – dı 61b/08

b. – duğ 23a/01

b. – maya 27a/02

b. – mayasız 41a/07, 51b/09

b. – urdı 46a/04

bular: Bunlar (İşaret zamiri).

b. 2b/05

bulın-: Bulunmak.

b. – dılar 53b/09

b. – ur 31b/01, 31b/03, 32a/08,

34a/04

bulıt, bulud, bulut: Bulut.

bulıt

b. + dan 28b/03

b. + ıla 22a/06

b. + lardan 3b/04

bulud

b. + 7b/08

bulut

b. + dan 7b/06

bulud: bkz.: bulıt.

bulut: bkz.: bulıt.

buna-: Bunamak, ateh getirmek.

b. – mış 40b/05

burun: Burun.

b. + ına 17a/05

buyruk, buyuruğ: Emir, buyruk.

buyruk

b. + ların 30b/04

buyuruğ

b. 57b/08

buyur-: Emretmek, buyurmak.

b. – dı 30b/06

b. – maz 50b/06

b. – ur 4b/07, 6b/04, 9a/09, 13a/06, 22b/07, 38b/07, 50b/07

b. – urlar 44a/09, 53a/05, 54a/06

b. – ursız 53b/05

buyuruḡ: bkz.: buyruḡ.

buyurul-: Emrolunmak.

b. – ursız 9b/04

buzauḡ: Buzaḡı.

b. + yı 7a/08, 7b/03, 13a/06

büt (Far.): Put.

b. + leri 57b/06

C

cāhillik: Bilgisizlik, cehalet.

c. 58a/06

cān (Far.): Can, ruh.

c. + umuz 62b/06

cānvar (Far.): Canlı, canlı varlık.

c. + dan 22a/06

cāzulıḡ (Far.): Sihirbazlık, büyücülük.

c. 14a/04, 14a/06

cāzulıḡ eylemek: Büyü yapma, büyüleme.

14a/05

cemā' at (Ar.): Topluluk, grup.

c. 53a/05, 54a/04

cezā (Ar.): Ceza, azap.

c. + sı 12a/01, 26a/08, 51b/02, 56a/09

cezā vir- : Cezalandırmak.

57a/05, 57a/07

cūhūd (Far.): Yahudi.

c. 1b/05, 8b/09, 14a/04, 44b/02, 49a/07

c. + lar 11b/03, 14b/02, 14b/06, 15b/04, 15b/07, 15b/08, 16b/05, 18b/02, 18b/03, 19a/05, 21b/07

cümle (Ar.): Bütün, hep.

c. 5a/06

Ç

çaḡlu: Çaḡlı, yaşı.

ç. + dur 9b/04

çaḡır-: Çaḡırmak.

ç. – ur 23a/03

çalap: Allah, Rab, tanrı.

ç. + ı muz 41b/07, 41b/09, 42a/02

ç. + ından 39b/08

ç. + ısı 40b/04, 41a/09, 46a/02, 62b/08

ç. + ısına 46a/06

ç. + ısında 36b/09

ç. + ısından 41b/05
ç. + lar 43b/04, 49a/02, 50b/07,
63a/09
ç. + ları 37b/09, 39b/04, 40a/03,
60a/03
ç. + larından 2b/01, 51a/07,
56b/01, 63a/05
ç. + um 37a/01, 37b/01, 45b/07,
45b/09, 46a/07, 46b/03, 47a/04
ç. + umdur 47b/06
ç. + umuz 17b/05, 17b/06,
17b/08, 27b/05, 27b/07, 35b/04,
42a/01, 42b/07, 42b/08, 43b/07,
48a/01, 57a/09, 62b/02, 62b/03,
62b/04, 62b/05, 62b/06
ç. + umuzdur 19a/03
ç. + uñ 5a/04, 17b/01, 46b/01
ç. + uñdan 48b/03
ç. + uñı 46b/04
ç. + uñ-ıçun 46b/07
ç. + uñuz 49b/09, 55a/09
ç. + uñuza 62b/05
ç. + uñuzdan 27a/09, 35a/04,
47a/09, 47b/06, 55b/02, 56a/03
ç. + uñuzdur 19a/03, 47b/07
çalış: Savaş, sertlik.
ç. 24a/03, 40a/05
ç. + dan 29b/04

ç. + ı 59b/08
ç. + ıçun 55a/05
çalış-: Savaşmak, mücadele etmek.
ç. – alar 53b/08
ç. – dı 57a/07
ç. – dılar 30a/01, 57a/01, 63a/01
ç. – iñ 26a/04
ç. – ır 43a/07
ç. – mañ 26a/07
ç. – mayadı 36a/03
ç. – mayalardı 36a/05
ç. – mayasız 34b/04
ç. – mayavuz 34b/05
ç. – uñ 34a/08, 59b/07
ç. – ur 26a/04, 26a/07, 34b/03
ç. – urlar 29b/07
ç. – urlar-ısa 26a/08
çalışmak: Savaşma, mücadele etme.
ç. 29b/02, 29b/04, 34b/04,
34b/06
çeri: Asker, ordu.
ç. + lerine 35b/01
ç. + si-çün 35b/04
ç. + y-ile 35a/06
çeşme (Far.): Pınar, su kaynağı.
ç. 8a/07
çık-: Çıkmak.
ç. – adı 58a/09

ç. – ar 10a/07, 35a/06

ç. – arlar-ısa 34a/02

ç. – dılar 34a/05, 35b/04

ç. – duñ 20b/02, 20b/04

çıkār-: Çıkarmak, yaratmak.

ç. – dı 4a/02, 5b/09

ç. – duķ 38b/05

ç. – mañ 11b/04

ç. – sın 8b/01

ç. – uñ 26a/06

ç. – ur 36b/06, 36b/07

ç. – urlar 26a/06

ç. – ursın 45a/02

ç. – ursız 11b/06

çıkārıcı: Ortaya çıkaran.

ç. + dur 10a/03

çıkārınıl-: Yaratılmak, meydana çıkarılmak.

ç. – dı 53b/05

ç. – dıķ 34b/05

ç. – dılar 62b/09

çıkārmaķ: Dışarı çıkarma, kovma.

ç. 12a/01, 29b/05, 34a/02

ç. + ı 11b/09

çıkıcı: Ayrılan, çıkan.

ç. + lar 4b/06, 8a/05, 13b/09, 22b/05

çiflen-, çiftlen-: Evlenmek.

çiflen-

ç. – e 31b/08

çiftlen-

ç. – dürmeñ 30b/01

ç. – eler 32a/07

ç. – meñ 30a/09

çiftlen-: bkz.: çiflen-.

çirkin (Far.): Hoş olmayan, yakışık almayan davranış veya söz.

ç. + dūr 25a/09

çise: İnce yağmur, çisenti.

ç. 38a/08

çok: Az olmayan, çok.

ç. 4b/05, 15a/07, 34b/01, 39a/01, 43b/01, 46b/04, 46b/07, 57a/08, 62a/01

ç. + ı 4b/05, 35b/03

çoklık: Çokluk.

ç. 35a/01

ç. + ıla 27a/09, 27b/02

çukur: Çukur, uçurum.

çukur kırañı: Çukur kenarı.

53a/03

D

dat-: Tatmak.

d. – uñ 61a/09

dahı: Da, de; ve; dahi; daha, hâlâ, o kadar; ayrıca, üstelik, artık, bundan başka.

d. 1b/03, 1b/05, 2a/02, 2a/03, 2a/04, 2b/01, 2b/02, 2b/03, 2b/04, 2b/05, 2b/06, 2b/07, 2b/08, 2b/09, 3a/02, 3a/04, 3a/05, 3a/06, 3a/08, 3b/01, 3b/02, 3b/03, 3b/04, 3b/06, 3b/07, 3b/09, 4a/01, 4a/03, 4a/04, 4a/06, 4a/07, 4b/01, 4b/03, 4b/04, 4b/05, 4b/07, 4b/08, 5a/03, 5a/05, 5a/06, 5a/07, 5b/03, 5b/04, 5b/05, 5b/06, 5b/07, 5b/08, 6a/01, 6a/02, 6a/05, 6a/08, 6a/09, 6b/01, 6b/02, 6b/03, 6b/04, 6b/05, 6b/06, 6b/07, 6b/08, 7a/01, 7a/02, 7a/03, 7a/05, 7a/06, 7a/07, 7b/01, 7b/02, 7b/05, 7b/06, 7b/07, 7b/08, 7b/09, 8a/01, 8a/02, 8a/03, 8a/08, 8a/09, 8b/02, 8b/03, 8b/05, 8b/07, 8b/08, 8b/09, 9a/01, 9a/02, 9a/03, 9a/05, 9a/08, 9a/09, 9b/04, 9b/08, 9b/09, 10a/02, 10a/03, 10a/04, 10a/06, 10a/07, 10a/08, 10a/09, 10b/01, 10b/03, 10b/06, 10b/07, 11a/01, 11a/02, 11a/05, 11a/07, 11a/08, 11a/09, 11b/01, 11b/02, 11b/03, 11b/04, 11b/06, 11b/08, 11b/09, 12a/01, 12a/02,

12a/03, 12a/05, 12a/06, 12a/07, 12a/09, 12b/01, 12b/02, 12b/06, 12b/07, 12b/08, 12b/09, 13a/01, 13a/02, 13a/03, 13a/04, 13a/05, 13a/09, 13b/01, 13b/02, 13b/03, 13b/04, 13b/06, 13b/07, 13b/08, 13b/09, 14a/01, 14a/02, 14a/04, 14a/05, 14a/06, 14a/07, 14a/09, 14b/01, 14b/02, 14b/03, 14b/04, 14b/06, 14b/08, 14b/09, 15a/03, 15a/04, 15a/05, 15a/07, 15a/09, 15b/01, 15b/03, 15b/06, 15b/07, 15b/08, 15b/09, 16a/02, 16a/03, 16a/05, 16a/06, 16a/08, 16a/09, 16b/01, 16b/04, 16b/05, 16b/07, 16b/08, 17a/01, 17a/02, 17a/03, 17a/04, 17a/05, 17a/06, 17a/07, 17a/08, 17a/09, 17b/01, 17b/02, 17b/03, 17b/04, 17b/05, 17b/06, 17b/07, 17b/09, 18a/01, 18a/02, 18a/03, 18a/04, 18a/05, 18a/08, 18a/09, 18b/01, 18b/02, 18b/04, 18b/05, 18b/06, 18b/07, 18b/08, 19a/01, 19a/02, 19a/03, 19a/04, 19a/05, 19a/06, 19a/07, 19a/08, 19b/02, 19b/04, 19b/06, 19b/07, 19b/09, 20a/01, 20a/02, 20a/03, 20a/04, 20a/05, 20a/07, 20a/09, 20b/02, 20b/03, 20b/04, 20b/05, 20b/07, 20b/08, 21a/01,

21a/02, 21a/03, 21a/04, 21a/06, 21a/07,	30a/02, 30a/03, 30a/04, 30a/06, 30a/07,
21a/08, 21a/09, 21b/01, 21b/03,	30a/08, 30a/09, 30b/01, 30b/02,
21b/04, 21b/06, 21b/07, 21b/08,	30b/03, 30b/04, 30b/05, 30b/07,
21b/09, 22a/01, 22a/02, 22a/03,	30b/08, 30b/09, 31a/01, 31a/02,
22a/04, 22a/05, 22a/06, 22a/07, 22a/08,	31a/04, 31a/07, 31a/08, 31a/09,
22a/09, 22b/01, 22b/02, 22b/03,	31b/01, 31b/02, 31b/03, 31b/07,
22b/05, 22b/06, 22b/08, 22b/09,	32a/01, 32a/03, 32a/04, 32a/05, 32a/06,
23a/01, 23a/02, 23a/03, 23a/05, 23a/06,	32a/09, 32b/01, 32b/03, 32b/05,
23a/07, 23a/09, 23b/01, 23b/02,	32b/06, 32b/07, 32b/08, 32b/09,
23b/03, 23b/05, 23b/07, 23b/08,	33a/01, 33a/02, 33a/03, 33a/06, 33a/07,
23b/09, 24a/01, 24a/02, 24a/03,	33a/08, 33b/01, 33b/02, 33b/03,
24a/04, 24a/05, 24a/06, 24a/07, 24a/08,	33b/05, 33b/07, 33b/09, 34a/01,
24b/02, 24b/09, 25a/01, 25a/03,	34a/03, 34a/08, 34b/01, 34b/05,
25a/04, 25a/05, 25a/06, 25a/07, 25a/08,	34b/06, 34b/07, 34b/09, 35a/01,
25b/01, 25b/02, 25b/03, 25b/05,	35a/02, 35a/03, 35a/04, 35a/05, 35a/08,
25b/07, 25b/08, 25b/09, 26a/01,	35a/09, 35b/01, 35b/03, 35b/04,
26a/03, 26a/04, 26a/05, 26a/06, 26a/07,	35b/05, 35b/06, 35b/07, 35b/09,
26a/09, 26b/01, 26b/02, 26b/04,	36a/01, 36a/02, 36a/03, 36a/04, 36a/05,
26b/05, 26b/06, 26b/07, 26b/08,	36a/07, 36a/09, 36b/01, 36b/02,
27a/03, 27a/04, 27a/06, 27a/07, 27a/08,	36b/03, 36b/04, 36b/05, 36b/07,
27b/01, 27b/03, 27b/06, 27b/07,	37a/01, 37a/03, 37a/07, 37a/08,
27b/08, 27b/09, 28a/01, 28a/02,	37b/01, 37b/04, 37b/06, 37b/07,
28a/03, 28a/04, 28a/05, 28a/06, 28a/07,	37b/09, 38a/01, 38a/02, 38a/03,
28a/08, 28a/09, 28b/03, 28b/04,	38a/04, 38a/05, 38a/06, 38a/07, 38a/09,
28b/05, 28b/07, 28b/08, 29a/01,	38b/01, 38b/02, 38b/05, 38b/06,
29a/02, 29a/04, 29a/06, 29a/07, 29a/09,	38b/07, 38b/08, 38b/09, 39a/01,
29b/01, 29b/02, 29b/03, 29b/05,	39a/02, 39a/03, 39a/04, 39a/05, 39a/07,
29b/06, 29b/07, 29b/09, 30a/01,	39a/08, 39b/02, 39b/03, 39b/04,

39b/07, 39b/08, 40a/01, 40a/02,	49a/06, 49a/07, 49a/08, 49a/09,
40a/03, 40a/04, 40a/05, 40a/06, 40a/07,	49b/01, 49b/02, 49b/03, 49b/04,
40a/08, 40a/09, 40b/02, 40b/03,	49b/05, 49b/06, 49b/07, 49b/09,
40b/04, 40b/06, 40b/09, 41a/02,	50a/01, 50a/02, 50a/04, 50a/05, 50a/06,
41a/04, 41a/05, 41a/06, 41a/07, 41a/09,	50a/07, 50a/08, 50a/09, 50b/01,
41b/01, 41b/02, 41b/04, 41b/05,	50b/02, 50b/03, 50b/04, 50b/05,
41b/06, 41b/07, 41b/08, 41b/09,	50b/06, 50b/07, 50b/08, 50b/09,
42a/01, 42a/02, 42a/03, 42a/07, 42a/08,	51a/01, 51a/02, 51a/03, 51a/04, 51a/05,
42a/09, 42b/01, 42b/04, 42b/06,	51a/06, 51a/07, 51a/08, 51b/01,
42b/08, 42b/09, 43a/02, 43a/03,	51b/03, 51b/04, 51b/05, 51b/06,
43a/04, 43a/05, 43a/06, 43a/07, 43a/08,	51b/07, 51b/08, 51b/09, 52a/01,
43b/01, 43b/02, 43b/03, 43b/05,	52a/06, 52b/02, 52b/04, 53a/01,
43b/06, 43b/07, 43b/08, 43b/09,	53a/02, 53a/04, 53a/05, 53a/06, 53a/07,
44a/01, 44a/02, 44a/03, 44a/05, 44a/06,	53a/08, 53b/03, 53b/04, 53b/05,
44a/07, 44a/08, 44b/01, 44b/04,	53b/06, 53b/07, 53b/08, 54a/01,
44b/05, 44b/07, 44b/08, 44b/09,	54a/03, 54a/05, 54a/06, 54a/07, 54a/08,
45a/01, 45a/02, 45a/04, 45a/05, 45a/07,	54a/09, 54b/03, 54b/06, 54b/08,
45a/08, 45a/09, 45b/01, 45b/02,	54b/09, 55a/02, 55a/03, 55a/04,
45b/03, 45b/05, 45b/06, 45b/09,	55a/05, 55a/06, 55a/07, 55a/08,
46a/01, 46a/03, 46a/09, 46b/01,	55b/01, 55b/03, 55b/04, 55b/07,
46b/02, 46b/04, 46b/05, 46b/06,	55b/08, 55b/09, 56a/01, 56a/02,
46b/07, 46b/09, 47a/01, 47a/03,	56a/03, 56a/04, 56a/05, 56a/06, 56a/08,
47a/04, 47a/05, 47a/07, 47a/08,	56a/09, 56b/01, 56b/04, 56b/05,
47b/01, 47b/02, 47b/03, 47b/04,	56b/06, 56b/07, 56b/08, 56b/09,
47b/05, 47b/06, 47b/07, 47b/09,	57a/01, 57a/03, 57a/04, 57a/05, 57a/06,
48a/01, 48a/02, 48a/03, 48a/04, 48a/07,	57a/07, 57a/08, 57a/09, 57b/01,
48a/08, 48a/09, 48b/01, 48b/05,	57b/02, 57b/03, 57b/05, 57b/06,
48b/07, 49a/01, 49a/02, 49a/04,	57b/07, 57b/08, 57b/09, 58a/01,

58a/02, 58a/03, 58a/04, 58a/05,
58b/01, 58b/02, 58b/04, 58b/06,
58b/07, 58b/08, 58b/09, 59a/01,
59a/02, 59a/03, 59a/05, 59a/06, 59a/07,
59a/08, 59a/09, 59b/01, 59b/02,
59b/03, 59b/04, 59b/05, 59b/06,
59b/07, 59b/09, 60a/03, 60a/04,
60a/06, 60a/07, 60a/08, 60b/01,
60b/02, 60b/03, 60b/04, 60b/06,
60b/08, 61a/01, 61a/02, 61a/04,
61a/06, 61a/07, 61a/08, 61a/09,
61b/01, 61b/04, 61b/06, 61b/07,
61b/08, 61b/09, 62a/01, 62a/02,
62a/03, 62a/04, 62a/05, 62a/06, 62a/07,
62a/08, 62a/09, 62b/01, 62b/02,
62b/03, 62b/05, 62b/06, 62b/09,
63a/01, 63a/02, 63a/06, 63a/07, 63b/01

dāne (Far.): Tane.

d. 37b/05

d. + dür 37b/06

dānišmend (Far.): Bilgin, alim.

d. + leri 44b/02

dapa: Taraf, yön, -a doğru; yan, nezd.

d. 3a/05

daş: Taş.

d. + ıla 35b/06

dê-: Söylemek, demek.

d. – diler 15a/05

d. – düğü 6a/02

d. – ye 40a/01

d. – yen 30a/09, 30b/01, 30b/02,
60b/03

def (Ar.): Önleme.

def eyle-: Önlemek, uzaklaştırmak.

35b/07, 43a/02, 59b/07, 60a/02

deg-: Değmek, ulaşmak.

d. – meye 44b/04

degin: Kadar, değin.

d. 6a/02, 25b/05, 34a/02,
40a/07, 40b/01, 41a/01, 48a/05

degirinil-, degürinil-: Verilmek.

degirinil-

d. – e 39a/08

degürinil-

d. – e 44b/06

degirmek, degürmek: Ulaştırma,
verme; tebliğ.

degirmek

d. + için 32a/03

degürmek

d. 44a/07

degşür-: Değiştirmek.

d. – di 8a/04, 24b/04

d. – se 24b/03

d. – ür-ise 28b/05

d. – ürse 15a/06

degşürmek: Değıştirme.

d. 8b/03

degül: Değıl.

d. 1b/05, 9b/03, 9b/04, 9b/09,

10a/09, 10b/07, 12a/03, 13b/03,

14a/09, 15b/07, 15b/08, 18b/09,

19a/07, 20a/02, 20a/04, 20b/04,

22b/05, 23b/06, 24b/03, 26a/02,

31a/04, 31b/03, 33a/08, 34a/02,

35a/07, 38a/02, 39b/06, 45a/04,

45b/09, 46b/02, 50b/01, 50b/02,

52b/04, 53b/03, 57a/03, 58b/05,

61b/01, 61b/08

d. + dür 2b/05

d. + iken 21b/03, 23a/07,

25a/01, 38b/06

d. + ler 1b/05, 54a/04

d. + misse 9a/05, 35b/07

d. + sin 20a/04

d. + üz 2b/09, 3a/05, 14a/08

degür-: Ulaştırmak, vermek, ödemek,
teslim etmek.

d. – e 48a/08, 50a/02

d. – esiz 32b/08

d. – meye 55a/03

d. – meyeler 53b/08, 60b/05,

60b/07

degürici: Ulaştıran, veren.

d. + ler 14b/01

degürinil-: bkz.: degirinil-.

degürmek: bkz.: degirmek.

delülik: Delilik.

d. + den 39b/06

demek: Deme, söyleme.

d. 14b/06, 26a/06

deñiz: Deniz.

d. + de 22a/04

d. + i 7a/06

deñzindür-: Devretmek, dolaştırmak.

d. – ürsüz 41a/03

depele-: Öldürmek, katletmek.

d. – di 35b/06

d. – düklerin 61a/09

d. – düñüz 57b/07, 61b/04

d. – meñ 11b/04

d. – ñ 7b/04, 26a/05, 26a/08,

26a/09

d. – r 44a/08

d. – rler 8b/07, 54a/03

d. – rsiz 11b/06, 12a/09, 13a/01

d. – yene 24a/06

depelemek: Öldürme, katil.

d. 12a/01, 58b/01

d. + den 26a/06, 29b/06

depelen-: Öldürölmek.

d. – diler 60a/03, 63a/01

d. – esiz 58b/09, 59a/01

d. – meyedük 58a/09

d. – meyeler 58b/07

d. – meyelerdi 60a/02

d. – mişlerde 24a/05

d. – ür 21a/05

d. – ürse 57a/04

deprenil-: Sarsıntıya uğratılmak, sarsılmak.

d. – diler 29a/07

destür (Far.): İzin, müsaade, ruhsat.

d. + ı-y-ıla 13b/05, 14b/01, 35b/03, 35b/06

dil: Dil, lisan.

d. + ince 14b/06

d. + lerin 50a/09

dile-: Dilemek, istemek.

d. 8b/01, 9b/02, 9b/05, 9b/07, 59a/03

d. – di 8a/06

d. – diler 56a/07

d. – diñüz 8b/04

d. – mezler 39b/01

d. – ñ 27b/03

d. – r 4b/04, 12b/06, 15a/04, 25a/0528b/08, 29a/05, 32b/02, 35a/02, 35b/07, 36a/06, 36b/02, 37b/07, 38b/09, 39a/06, 41b/03, 41b/04,

42b/02, 43a/09, 46a/06, 46b/03, 47a/06, 53b/03, 55b/08, 57b/09, 60b/06, 61a/03

d. – rler-ise 32b/06

d. – rlerse 31b/01

d. – rse 9b/08, 14b/09, 19b/02, 49b/09

d. – rseñüz 32b/07

d. – rsin 44b/08, 44b/09, 45a/02

d. – rsiz 5b/07, 8a/02, 30b/08

d. – sedi 3b/06, 30a/08, 36a/03, 36a/05

d. – ye 57a/06, 57a/07

d. – yesiz 15a/05

dilek: İstek, izin.

d. + ile 30b/03, 32b/06, 36b/01

d. + in 28a/08

d. + ine 16b/07, 38a/06

d. + i-y-ile 29a/04, 47b/01, 47b/02, 57a/06, 57b/08

d. + i-y-iledür 59b/06

d. + lerine 20a/05

d. + lerümüzi 8a/03

dilemek: İsteme, arzu etme.

d. + e 33a/04

d. + i 39b/01

d. + inden 39a/07

dilen-: İstenmek, arzu edilmek.

d. – di 15a/05

dilet-: İstemek, arzu etmek.

d. – mez 25a/05

dileyici: Dileyen, isteyen, arzu eden.

d. + ler 43b/09

d. + lere 24a/01

dilsüz: Dilsiz, konuşamayan.

d. + lerdür 3b/02, 23a/03

d. + likden 40b/05

dīn (Ar.): Allah’a inanma ve bağlanma.

d. 19a/01, 19a/02, 26b/01, 36b/03, 44a/02, 44b/05, 51a/08

d. + den 19a/02

d. + i 18a/06

d. + inden 18a/02, 29b/08, 51a/03

d. + ine 16b/06, 19a/01

d. + lerden 49a/08

d. + üñüz 63b/01

d. + üñüzden 29b/07

d. + üñüze 49b/07

dir-: Dermek, toplamak.

d. – di 53a/02

d. – erler 59a/01

d. – evüz 44b/06

diri: Canlı, diri.

d. 4b/09, 7a/05, 36a/08

d. + den 45a/02

d. + dürler 60a/03

d. + lerdür 21a/05

d. + yi 45a/02

dirici: Toplayan, bir araya getiren.

d. + sin 43a/01

diril-: Toplanmak, bir araya gelmek.

d. – diler 60a/09, 60b/03

d. – miş 43b/01

dirilt-: Diriltmek, can vermek.

d. – di 22a/05, 34a/06, 37a/05

d. – dük 7b/06

d. – e 5a/01

d. – mek 12a/07

d. – ür 10a/04, 37a/01

d. – ürin 37a/01

d. – ürsin 37b/01

dirir-, dirür-: Diriltmek, canlandırmak.

dirir-

d. – em 47b/02

d. – ür 58b/08

dirür-

d. – e 37a/04

dirlik: Hayat, yaşama, dirlik.

d. 5b/07, 8a/02, 13b/02, 24a/09

d. + de 28a/03

d. + iñ 43b/03

yakın dirlik: Dünya hayatı.

12a/02, 12a/04, 28b/07, 54b/01,
61b/08

dirür-: bkz.: dirir-.

dişi: Erkek olmayan.

d. 24a/05, 45b/09, 46a/01,
62b/08

d. + ye 24a/06

dīv (Far.): Şeytan, cin.

d. + ler 14a/04, 14a/05

diyet (Ar.): İslam hukukuna göre,
öldürme ve yaralamalarda suçlunun
ödemek zorunda olduğu para veya mal,
kan pahası, kan parası, kefareet.

d. 24a/07, 24a/08

doğur-: Doğurmak.

d. – dum 45b/09

doğurdunıl-: Doğurulmak.

d. – mışdur 32b/03

dokuş-: Çarpışmak, müsademe etmek.

d. – urlardı 47a/01

dost (Far.): Sevilen kimse.

d. 15a/04, 16b/08

d. + lar 45a/03

d. + ları-y-ıla 60b/03

dostlık: Dostluk.

d. 22b/02, 36a/07

dök-: Dökmek, akıtmak, yağdırmak.

d. 35b/04

d. – e 5a/05

d. – meñ 11b/04

dökmek: Akıtma.

d. + den 24a/09

döl: Nesil, soy; yavru.

d. 38b/02, 46a/07

d. + i 28a/05

d. + iken 45b/06

d. + in 46a/02

dölen-: Durmak, eğlenmek, kalmak.

d. 5b/06

d. – düm 37a/06

d. – düñ 37a/06

d. – e 37b/02, 55b/03

d. – ecek 6a/02

dölenmek: Durma, eğlenme, kalma.

d. + dür 35a/04

dön-: Dönmek, avdet etmek,
vazgeçmek.

d. – di 59a/08

d. – diler 8b/05, 12b/07, 54a/01,

60b/01

d. – e 39b/08, 57a/04

d. – ecek 17a/07, 17b/04,

43b/03, 45a/06, 48a/05, 57b/06, 59a/09

d. – eler 49b/07, 55b/05

d. – er 19b/05, 27b/02, 53b/04

d. – erler-ise 31a/05

d. – erse 29b/08, 57a/04
d. – esiz 27a/09, 57b/04
d. – mezler 3b/02
d. – señüz 27a/03
d. – ücek 41b/08
d. – üñ 7b/03
dönder-, döndür-: Döndürmek,
çevirmek, saptırmak.
dönder-
d. – ürüz 56b/06
döndür-
d. 19b/09, 20b/05
d. – di 19b/01, 57b/09
d. – diler 34b/06, 58b/03
d. – dükleri 50a/09
d. – düñüz 9a/04, 11b/02
d. – e 28a/04, 51a/02
d. – eler 15a/07, 29b/07,
45b/04, 48b/08, 49a/03, 53b/08, 57b/04
d. – üñ 20b/06
d. – ür 44b/03
d. – ürlər 10b/02, 44a/06
d. – ürlər-ise 18b/09
döndür-: bkz.: dönder-.
döndürici, döndürücü: Çeviren,
döndüren.
döndürici
d. + lerdür 44b/04

d. + lersiz 11b/03
döndürücü
d. + dūr 20a/09
döndürinil-: Döndürülmek, geri
çevrilmek.
d. – esiz 5a/01, 34b/01, 40a/08,
51a/04
d. – ür 28b/04
döndürmek: Döndürme; evirip
çevirme, estirme.
d. + den 22a/06
d. + ine 31a/09
döndürücü: bkz.: döndürici.
döndürün-: Döndürülmek.
d. – eler 12a/02
dönici, dönüci: Dönen.
dönici
d. + lerdür 6b/08
dönüci
d. + lerüz 21a/08
döniş-: Dönmek.
d. – eler 31b/09
dönmek: Dönme.
d. 22b/03
d. + i 63a/03
d. + ini 19b/08
dönüci: bkz.: dönici.
dört: Dört.

d. 31a/05, 33a/01, 37b/02
döşe-: Yaymak, döşemek.
d. – r 34b/01
döşek: Yatak.
d. 4a/01, 58b/01
d. + dür 28a/07, 43a/06, 63a/04
du‘ ā (Ar.): Allah’a yalvarma, niyaz.
d. + yı 46a/08
dur-: Durmak.
d. – dılar 3b/06
d. – duğı 17a/08
dut-: Tutmak.
d. – ar 3a/06
d. – aruz 5a/06
d. – duñuz 12a/09
dutıcı: Tutan.
d. + lar 3a/06, 3a/08
düğün: Düğüm, bağ.
d. + üne 33a/06
dükeli: Hepsi, bütünü, herkes, cümle.
d. 6a/03, 16a/08, 20a/04, 22b/01, 38b/01, 41b/05, 42b/07, 58a/07
d. + leri 21b/09
d. + n 5a/07
d. + ne 54b/09
d. + nüñ 20a/09, 51b/03
dünyā (Ar.): Alem, dünya.

d. 16a/04, 18a/03, 36b/01, 56b/06, 57b/02, 57b/09
d. + da 4a/09, 27b/06, 27b/07, 29b/09, 30a/06, 44b/01, 47a/03, 48a/07
d. + nuñ 57a/06
d. + ya 22b/03
dünyālık: Dünyalık, mal, servet.
d. + lik 6b/01, 10b/09, 23a/09, 50a/07, 62a/04, 63a/08
düriş-, dürüş-: Uğraşmak, didişmek, çabalamak.
düriş-
d. – e 28a/04
dürüş-
d. – di 16a/03
dürüst (Far.): Doğru, dürüst.
dürüst işlü: Hikmet sahibi.
5b/01, 18a/01, 28b/02, 30a/08, 31b/02, 34a/03, 37b/04, 42b/02, 44a/01, 48b/01, 48b/08, 55b/04
dürüstlik: Samimiyet, sadakat, dürüstlük.
d. + ile 47a/08
dürüş-: bkz.: düriş-.
düş-: Düşmek.
d. – düñüz 54b/05
d. – er 3b/04
d. – miş-iken 37a/04

düşmān (Far.): Düşman.

d. 13b/04, 13b/07

d. + dur 6a/01, 13b/08, 22b/07,
28b/01

d. + lar 53a/02

düşmānlık: Düşmanlık.

d. 18b/09, 54b/06

düşvār (Far.): Güç, çetin.

d. + iken 29b/02

düşvārlik: Güçlük, sıkıntı.

d. 40a/07

d. + da 56a/05

E

ebed (Ar.): Ebedi, sonsuz.

ebed kalıcı: Sonsuza kadar kalacak
olan.

4b/02, 6a/06, 11a/06, 11a/08,
22a/0130a/01, 36b/08, 39b/09, 51b/03,
53b/02, 54b/01, 56b/01, 63a/05

ebedi (Ar.): Sonsuz.

e. 43b/05

ecel (Ar.): Muayyen olan vade, ömrün
sonu.

e. + leri 32b/09, 33b/09

eg-: Eğip bükme, eğmek.

e. – erler 50a/09

e. – me 42b/08

eger (Far.): Şayet, eğer.

e. 3b/06, 4a/03, 4a/05, 5a/08,

6a/04, 9a/05, 9b/08, 11b/08, 13a/02,

13a/07, 13a/09, 14b/03, 14b/04,

14b/05, 15b/05, 16b/07, 18b/08,

18b/09, 20a/03, 20a/05, 22a/09,

22b/03, 23a/01, 23a/05, 24b/01,

25a/02, 26a/08, 26a/09, 26b/01,

26b/07, 28b/01, 29b/07, 30a/07,

30a/08, 30b/01, 31a/05, 31a/06,

31a/08, 31b/01, 31b/05, 31b/08,

31b/09, 32b/05, 32b/07, 33a/09,

33b/02, 33b/05, 33b/07, 34a/02,

34b/04, 35a/06, 35b/07, 36a/03,

36a/05, 38a/08, 39a/03, 39a/04, 40a/04,

40a/05, 40a/06, 40a/07, 40a/08,

40b/05, 40b/07, 41a/05, 41a/07,

41a/08, 41b/02, 41b/09, 44a/04,

44a/06, 45a/06, 45a/09, 45b/01,

45b/04, 47b/04, 48b/08, 49a/02,

50a/01, 50a/02, 51b/08, 53b/06,

53b/08, 54b/07, 55a/02, 55a/03,

55b/01, 56b/05, 57a/04, 57b/03,

58a/08, 58a/09, 58b/07, 58b/09,

59a/01, 59a/02, 59a/04, 59a/05,

59b/08, 60a/01, 60a/02, 60b/04,

61a/04, 61b/04, 61b/05, 62a/02

egil-: Eğilmek, secde etmek.

e. – mişler-iken 8a/02

egilmek: Eğrilik, fitne.

e. 42b/05

ehl (Ar.): Sahip, ehil; halk.

e. + i 48b/09, 49a/03, 49b/02,
49b/04, 52b/01, 53b/06

e. + inden 14b/08, 15a/07,
49b/01, 49b/05, 50a/01, 54a/04, 63a/06

e. + ini 29b/05

ekin: Ekin, ürün; tarla.

e. 9b/09

e. + den 43b/03

e. + dür 30b/08

e. + i 28a/05

e. + ine 54b/02

e. + iñize 30b/08

ekse-: Eksiltmek, azaltmak.

e. – mesün 40b/04

e. – r 39b/09

eksilmek: Eksilmek, azalmak.

e. + den 21a/06

eksük: Eksik, noksan.

e. 40b/04, 41a/05

el: El; irade, kontrol.

e. + indedür 33b/04, 49b/09

e. + iñizi 30b/05

e. + i-y-ile 35a/09

e. + leri 11a/01, 13b/01

e. + leriñizi 26b/05

e. + leri-y-ile 10b/08

e. + lerüñüz 61b/01

e. + üñdedür 44b/09

elif (Ar.): Arap alfabesinin ilk harfinin adı.

e. 2a/01

emānet (Ar.): Birine geçici olarak bırakılan ve teslim alınan kişiye korunması gereken eşya, kimse vb., inam, vedia.

e. + i 50a/06

e. + in 41a/09

emīn (Ar.): İnanılır, güvenilir; tehlikesiz, kuşkusu olmayan.

e. 17b/02, 27a/01, 41a/08,
41a/09, 50a/01, 50a/02

e. + lik 17a/08, 58a/05

emr (Ar.): Emir.

e. 31b/06

emzür-: Emzirmek, süt vermek.

e. – e 32b/02

e. – sün 32b/02

emzürici: Süt anne.

e. 32b/07

emzürmek: Emzirme.

e. + i 32b/03

endāze (Far.): Ölçü, endaze.

endāze eyle-: Ölçmek, belirlemek.

33b/03

endāzele-: Belirlemek, tayin etmek.

e. – diñiz 33b/03

e. – yem 47a/09

endīše (Far.): Fikir, düşünce.

endīše eyle-: Düşünmek.

38b/04, 62b/01

ēr-: Ermek, ulaşmak.

è. – di 38a/04, 38a/07, 38a/08,
38b/01, 38b/02, 46b/02, 54b/02,
57a/08, 58a/03, 59b/04, 59b/05,
59b/06, 60a/08

è. – diler 10b/03

è. – düñüz 59b/04

è. – e 21a/08, 26b/08, 33a/07

è. – eler 32a/02, 32a/07, 33a/01

è. – er-ise 55a/02

è. – mediler 60a/05

è. – mese 38a/08

è. – seler 3a/04

er: Erkek.

e. 14a/09, 31b/01, 32a/07,
40b/07, 43b/01

e. + den 30b/02

e. + e 31b/08, 31b/09

e. + ine 23b/09, 29b/01

e. + lerini 32a/08

eren: Koca; kavim, topluluk.

e. + ler 31b/01

e. + lere 30b/01

e. + leri 31a/09

e. + lerüñdür 31b/02

e. + lerüñüzden 40b/07

èrici: Varan, ulaşan.

è. + siz 30b/09

èriş-: Erişmek, ulaşmak.

è. – di 58b/03

è. – diler 43a/07, 54b/09

èrişici: Erişen, ulaşan.

è. + lerdür 35b/02

èrkek: Erkek.

è. 46a/01, 62b/08

èrte: Sabah.

èrte vakti: Sabah vakti.

25b/04

èrtele-: Sabahlamak, geceyi arkada bırakmak.

è. – düñ 55a/05

è. – mege 46b/05

esir (Ar.): Tutsak, köle.

e. + ler 11b/08

esirgeyici: Merhamet eden, bağışlayan, koruyan.

e. 22a/02

e. + dür 1b/01, 42a/05

èt-: Etmek.

è. – di 59a/07
è. – dügi-y-içün 39b/01
et: Et.
e. + i 37a/09
e. + in 23a/06
ètmek: Eyleme, etme.
è. 23a/03
è. + içün 44a/03
ev: Ev, çadır; Kabe.
e. + den 17b/05, 29b/05
e. + e 21b/02
e. + i 17a/07, 37a/04
e. + imi 17a/09
e. + lere 26a/02, 26a/03
e. + lerüñüz 47b/03, 58a/09
evet: Evet; bilakis, hayır.
e. 11a/05, 15b/05, 37b/02,
50a/05, 55b/01
evvel (Ar.): Önce; başlangıç.
e. 61b/01
e. + ine 49b/06
èy: Ey (hitap edatı).
è. 3b/08, 5b/01, 5b/06, 6a/07,
6b/09, 7b/02, 7b/05, 8a/09, 11b/03,
14b/05, 17a/01, 17b/01, 17b/05,
17b/06, 17b/08, 18a/05, 21a/03,
22b/05, 23a/04, 24a/04, 24a/09,
24b/06, 27a/08, 27b/05, 27b/07,

28a/08, 35b/04, 36a/06, 37b/01,
38a/02, 38b/04, 40a/04, 40b/01,
41b/07, 41b/09, 42a/01, 42a/02,
42b/08, 43b/07, 44b/07, 45b/07,
45b/09, 46a/05, 46a/07, 46b/01,
46b/03, 46b/05, 46b/07, 46b/09,
47a/02, 47a/04, 48a/01, 48a/03,
48b/09, 49a/03, 49a/05, 49b/02,
49b/04, 52b/01, 54b/04, 55b/09,
57a/09, 57b/03, 58b/05, 62b/02,
62b/03, 62b/04, 62b/05, 62b/06, 63a/09
eydil-: Söylenmek, denilmek.
e. – di 2b/09, 3a/02, 8a/04,
12b/08, 22b/09, 59b/07
e. – e 28a/06
eyit-: Söylemek, demek.
e. 11a/03, 13a/01, 13a/06,
13a/07, 13b/04, 15b/04, 16b/06,
18b/03, 19a/02, 19a/05, 19b/01,
26a/01, 29a/09, 29b/04, 30a/03,
30a/05, 30a/06, 30b/05, 43a/05,
43b/04, 44a/04, 44a/05, 44b/07,
45a/06, 45b/01, 45b/03, 48b/04,
48b/09, 49b/07, 49b/09, 51a/05,
52a/03, 52b/01, 55a/01, 58a/07,
58a/09, 59b/04, 60a/02, 61b/03
e. – di 5a/03, 5a/06, 5a/08,
5b/01, 5b/02, 7b/02, 8b/03, 9a/09,

9b/01, 9b/03, 9b/05, 9b/08, 15b/07,
 15b/08, 15b/09, 16b/01, 16b/02,
 17a/06, 17a/07, 17b/01, 17b/03,
 18a/03, 18a/04, 18a/07, 18b/02,
 22b/03, 34a/06, 34b/03, 34b/07,
 35a/01, 35a/03, 35a/07, 35b/01,
 37a/01, 37a/02, 37a/04, 37a/05, 37a/06,
 37a/09, 37b/01, 37b/02, 45b/06,
 45b/08, 46a/04, 46a/05, 46a/07,
 46b/01, 46b/02, 46b/03, 46b/05,
 47a/01, 47a/04, 47a/05, 47b/08,
 48a/02, 48b/02, 49b/05, 51a/01, 60a/09
 e. – diler 2b/09, 3a/03, 3a/04,
 3a/05, 4a/09, 5a/04, 5a/09, 9b/01,
 9b/02, 9b/05, 9b/06, 10a/01, 10b/03,
 10b/04, 11a/02, 12a/09, 12b/09,
 13a/05, 15b/03, 16a/06, 18a/08,
 21a/08, 22b/09, 34b/02, 34b/04,
 34b/08, 35b/01, 35b/04, 39b/06,
 41b/07, 44b/04, 50a/03, 51a/01,
 54b/09, 57a/09, 58b/06, 59b/07,
 60a/01, 60b/01, 61a/08, 61a/09, 61b/02
 e. – dük 5b/04, 5b/06, 6a/01,
 6a/03, 8a/06, 9a/07, 10a/03
 e. – düñüz 8a/09, 59b/04, 61b/04
 e. – e 40b/06, 50b/04
 e. – esiz 22b/08, 33a/03, 33a/06
 e. – evüz 61a/09

e. – iñ 8a/02
 e. – medüm 5b/02
 e. – meñ 14b/06, 21a/0
 e. – sün 40b/03, 40b/06
 e. – üñ 11b/01, 14b/06, 18b/04,
 49a/03
 e. – ür 2b/05, 9b/03, 9b/05,
 9b/08, 10b/04, 16a/09, 19a/04, 27b/05,
 27b/07, 47a/06
 e. – ürdüñ 55a/09
 e. – ürler 4b/04, 10b/09, 12b/03,
 14a/08, 19a/09, 42b/07, 43b/06, 50a/04,
 50b/01, 50b/02, 58a/06, 58a/08, 59b/09
 e. – ürüdi 29a/07
eyitmek: Söyleme, deme.
 e. 25a/09
eyle-: Kılmak, yapmak, etmek,
 eylemek.
 e. 17b/01, 17b/05, 17b/06,
 37b/03, 42a/03, 45b/08, 46b/04,
 46b/07, 59a/04
 e. – di 4b/09, 5a/02, 5a/07,
 5b/05, 12b/01, 17a/05, 18a/02, 26b/04,
 39b/07, 46a/02, 46a/03, 52a/02,
 54b/03, 57b/07, 59b/01
 e. – diler 5b/05, 14a/01, 21b/06,
 21b/07, 37b/08, 51b/04, 57b/06,
 58a/05, 59b/07, 60a/08, 61a/05, 61a/06

e. – dim 17a/02
e. – düğünüzün 33b/03
e. – dük 7a/07, 7b/07, 12a/07,
16b/03, 17a/08, 19b/02, 21b/05,
36a/01, 51a/01, 54b/07
e. – düm 6a/07, 6b/09, 7a/01,
17a/02, 44a/05
e. – düñ 1b/04, 62b/03
e. – düñüz 11b/05, 32b/08,
51a/01
e. – me 62b/07
e. – medi 3a/08, 23a/06
e. – medük 4b/05
e. – meñ 2b/09, 8a/09, 25b/05,
26a/04, 30b/05, 32a/03, 33b/05, 38a/02
e. – mesün 60b/04
e. – meye 7a/01, 11a/03,
17a/03, 17a/04, 54a/09, 54b/05, 57a/05
e. – meyesiz 31a/02, 33a/09,
39a/07, 41a/02
e. – meyeüz 15a/01, 49a/01
e. – meyüz 18b/07
e. – mez 43a/01, 60a/07
e. – mezin 62b/08
e. – mezler 14b/02, 37b/08,
58a/08
e. – mezsın 62b/07

e. – ñ 6b/04, 25b/02, 25b/04,
26b/03, 26b/05, 26b/06, 26b/07,
32a/02, 38b/04
e. – neler 61a/06
e. – r 5a/05, 9b/06, 14b/01,
14b/09, 21b/05, 21b/06, 22a/04,
25b/07, 30a/05, 30b/03, 32a/01,
34b/01, 38a/03, 38b/03, 42b/02,
53a/03, 55a/02
e. – r-iken 5a/06, 62b/01
e. – rin 21b/07
e. – rler 4b/08, 7a/04, 10b/06,
10b/08, 29a/09, 30a/04, 58a/06, 62a/03
e. – rsin 44b/09
e. – rsiz 5b/04, 10a/09, 25b/02,
47b/03
e. – sün 9b/03, 9b/05, 9b/07,
55a/07
e. – sünler 59a/06
e. – ye 5a/05, 19b/07, 21b/02,
24b/05, 26b/03, 27a/01, 28a/05,
32b/02, 33b/04, 36b/01, 41b/03,
50a/05, 55b/05, 55b/08, 56b/08,
56b/09, 58b/02, 59a/07, 61a/02
e. – yeler 33b/04
e. – yem 17b/04, 20b/08,
47b/05, 48a/06
e. – yenden 24b/04

e. – yenler 24a/02

e. – yesiz 25a/06, 29a/09,
33a/09, 33b/03, 33b/05, 38b/04,
38b/06, 39a/02, 39a/06, 39a/07,
40a/06, 41a/05

eylemek: Yapma, kılma.

e. 11b/01, 14a/01, 17a/05,
24b/02, 24b/04, 27a/03, 30a/06,
31b/01, 37b/08, 39b/06, 46a/02,
46b/04, 50b/03

e. + den 15a/08

e. + dür 26b/03, 56b/04

e. + e 42a/09

e. + i 9a/07, 10a/01, 33b/05,
58a/06

e. + ile 14a/05, 31b/03, 38a/03

e. + inde 16a/03

e. + üñüz 40a/07

eyleş-: Karşılıklı yapmak.

e. – düñüz 41a/05

e. – elüm 48b/06

eyleyici: Kılan, yapan, eyleyen.

e. 12b/08, 23a/07, 61a/01,
61b/06

e. + den 25a/03

e. + ler 17b/01, 21b/06

e. + ler-çün 17a/09, 17b/01

e. + lerdan 20a/09

e. + lerdür 3a/01

e. + leri 26a/05, 26b/06, 59a/04

e. + ler-iken 8a/09, 63a/08

e. + ler-ile 6b/04

e. + ler-le 46b/08

e. + lerüz 19a/04

e. + si 13b/03

e. + yem 5a/04

e. + yi 42a/08

eylük: İyilik.

e. 1b/04, 6a/07, 6b/05, 6b/09,
11b/01, 15a/01, 17a/02, 23b/06,
23b/07, 24b/05, 26a/02, 26b/06,
27b/07, 31b/03, 33b/05, 34a/06,
35b/08, 44b/09, 49b/09, 50a/01,
51b/09, 55a/02, 58a/01, 60a/06,
60a/08, 60b/03

e. + ile 24a/06, 24a/07, 32a/02,
32b/04, 32b/08, 33a/02, 33b/02, 60b/02

e. + inden 60a/04, 61a/05

eyrek: Çok, daha çok.

e. 34a/07

e. + i 14a/01, 53b/07

eyü: İyi.

e. 3a/01, 4a/07, 8a/03, 9a/01,
11a/07, 19b/02, 21b/06, 26b/06,
30a/06, 30a/08, 31b/01, 33a/06,
33b/02, 38a/01, 39a/03, 40a/02,

48a/08, 51b/05, 53a/05, 53b/05,
54a/06, 56a/06, 57b/03, 60b/01,
62b/06, 63a/06

e. + den 34a/03

e. + dür 56b/01

F

fāriẓ: Yaşlı.

f. 9b/04

farīẓa (Ar.): Yapılması dinen gerekli
olan şey, farz.

farīẓa degül-iken işle- : Mecbur
olmadan, gönül isteğiyle yapmak.

21b/03, 25a/01

farīẓa olın- : Farz kılınmak.

24a/04, 24a/09, 24b/06, 24b/07,
29b/02, 34b/04, 34b/06

farḳ (Ar.): Bir kimse veya nesnenin bir
başkasıyla karıştırılmamasını sağlayan
ayrılık, benzer şeyleri birbirinden
ayırır özellik, başkalık, ayırım, nüans.
farḳ eyle-: Ayırmak.

18b/07

farḳ eyleyici: Ayırıcı, ayırır.

25a/03, 42a/08

fāsīḳ (Ar.): Günahkar.

f. + lar 51a/03

f. + lardan 53b/07

fayidesüz: Faydasız.

f. 62b/02

faẓl (Ar.): Lütuf, kerem.

f. 27a/09, 38b/08

f. + ından 12b/06

ferište, ferīšteḥ (Far.): Melek.

ferište

f. 14a/06

f. + ler 8b/09, 28b/03, 35a/05,
43b/09, 46a/08, 46b/05, 47a/01

f. + lerden 55b/01, 55b/02

f. + lere 5a/04, 5a/08, 23b/08

f. + leri 50b/06

f. + lerine 13b/07, 41b/06

f. + lerün 21b/09, 51b/03

ferišteḥ

f. + lere 5b/04

ferišteḥ (Far.): bkz.: ferīšte.

fesād (Ar.): Bozgunculuk, fesat, fitne.

f. + ı 28a/05

fesād eyle-: Bozgunculuk etmek, fesat
çıkarmak.

2b/09, 4b/08, 5a/05, 8a/09,
28a/05

fesād eyleyici: Bozgunculuk eden,
fesat çıkaran.

3a/01, 8a/09, 23a/07

fevt (Ar.): Bir daha ele geçmemek üzere kaybetme, elden çıkarma, kaçıрма.

fevt ol-: Kaybolmak, gitmek.

58a/03

fezāyil (Ar.): Faziletler.

f. 25a/06

fidā (Ar.): Fidyе.

fidā virmek: Fidyе verme, fidyе.

26b/09

fıkr (Ar.): Düşünce.

f. 30a/05

fitne (Ar.): Fitne, tezvır; şirk.

f. 26a/06, 26b/01, 29b/06,

42b/05

G

ġāfil (Ar.): Habersiz, gafıl.

ġ. 10a/09, 12a/03, 19a/07,

20a/03, 20b/04, 52b/04

ġālib (Ar.): Galip, yenen.

ġālib ol-: Galebe çalmak, hükmetmek, hakim olmak.

63b/01

ġarķ (Ar.): Boġulma.

ġarķ eyle-: Boġmak.

7a/07

ġayb (Ar.): Görünmeyen, gizli olan.

ġ. 61a/03

ġ. + uñ 46b/08

ġāzī (Ar.): Allah yolunda savaşan kimse.

ġ + ler 58b/06

ġeçe: Gece.

g. 7a/08, 39b/03, 45a/01, 54a/05

g. + nūñ 22a/03, 62a/09

g. + si 25a/09

g. + ye 25b/05, 46b/05

g. + yi 45a/01

geç-: Geçmek, aşmak.

g. – di 18b/01, 19a/07, 37a/04,

39b/08, 56b/02, 57a/03

g. – diler 9a/06, 10b/03, 29a/06

g. – e 31b/07

g. – er 35a/09

g. – er-ise 24a/07

g. – erler 8b/08, 54a/03

g. – meñ 31b/06

g. – uñ 15a/09

geçmek: Aşma, geçme.

g. + likler 3a/06

g. + ümüz 57b/01

geçürmek: Geçirme.

suç geçürmek : Affetme, bağışlama.

38a/01

gel-: Gelmek, ulaşmak.

g. – di 7b/06, 12b/01, 12b/03,
14a/02, 16b/07, 18a/07, 20a/05,
28b/01, 28b/05, 29a/03, 36a/04,
44a/03, 48b/04, 51b/01, 53a/07,
58a/05, 61b/03

g. – e 28b/03, 35a/04, 36a/07,
38a/01, 39b/07, 50b/09, 55b/01

g. – eler 37b/04

g. – esiz 26a/02

g. – iñ 30b/08

g. – medi 29a/06

g. – meñ 5b/08

g. – mez 16b/01

g. – üñ 26a/03, 30b/06, 48b/04,
48b/09, 59b/07

g. – üpdür 6a/09

g. – üpdürür 12a/01

g. – ür 16b/02

g. – ür-ise 11b/08

g. – ürse 6a/04, 12a/07

gelmek: Gelme.

gitmek gelmek: Gelip gitme, peşpeşe
gelme, birbirini kovalama.

22a/03, 62a/08

gemi: Su üstünde yüzen, insan ve yük
taşımaya yarayan büyük taşıt, sefine.

g. + de 22a/04

geñ: İstek, arzu.

g. + in 51a/04

g. + süz 17b/04, 23a/07, 51a/04

geñez: Kolay.

geñez ol-: Kolay olmak, kolayına
gelmek.

26b/07, 27a/02

geñezlik: Kolaylık.

g. 25a/05

g. + de 56a/05

g. + e 40a/07

gêrçek: Gerçek, hakikat.

gêrçek tütıcı: Doğrulayan.

g. 6a/09, 12b/02, 13a/01,
13b/05, 14a/02, 42a/07, 46a/09,
47b/04, 50b/09

g. + ler 4a/05, 5a/09, 13a/09,
15b/05, 43b/08, 52a/04, 60a/02, 61b/04

g. + lig-ile 29a/01

gêri, gêrü: Geri, tekrar, yine.

gêri

g. 28a/01

gêrü

g. 31a/09, 35a/04, 54a/01

gêrü: bkz.: gêri.

getür-: Getirmek.

g. 37a/02

g. – di 3a/02, 8b/09, 13a/02,
17b/02, 23b/07, 36a/04, 52b/03

g. – diler 3a/03, 3a/04, 4a/07,
4b/03, 8b/08, 10b/03, 11a/07, 14b/06,
21a/03, 22a/08, 23a/04, 23a/06, 24a/04,
24b/06, 28a/09, 28b/07, 29a/04,
29a/07, 30a/01, 35b/01, 36a/06,
36b/06, 38a/02, 38b/04, 40a/02,
40a/04, 40b/01, 48a/08, 49b/01,
49b/06, 54a/05, 54b/04, 55b/09,
56b/07, 56b/09, 57b/03, 58b/05,
61b/05, 63b/01

g. – dük 3a/04, 10b/03, 18b/04,
51a/05, 54b/09, 62b/05

g. – düm 47a/08, 47b/05

g. – düñ 10a/01

g. – düñüz 18b/08

g. – e 15a/09, 20b/01, 61b/03

g. – eler 30a/09, 30b/01

g. – elüm 3a/03

g. – em 6a/08

g. – esiz 61a/04

g. – evüz 15a/01

g. – meñ 49b/07

g. – mesün 41a/05

g. – mişlermis 14b/04

g. – sedi 53b/06

g. – señ 20a/03

g. – sünler 25a/08

g. – üñ 3a/02, 4a/04, 4a/05,
6a/08, 6a/09, 12b/08, 15b/04, 49b/06,
52a/03, 61a/03, 62b/04

g. – ür 37a/02, 63a/07

g. – ürler 12b/01

g. – ürler-ise 18b/08

g. – ürsiz 53b/06

g. – üruz 37a/08

getürici: Getiren.

g. 30a/09, 30b/02

getürinil-: Getirilmek.

g. – di 4b/01

gey: Çok.

g. 1b/02, 6a/03, 9b/06, 17a/09,
22a/02, 43b/05

geydür-: Giydirmek.

g. – üruz 37a/09

gibi: Gibi.

g. 12a/09, 16a/01, 16b/02,
22a/08, 27b/04, 31b/01, 37a/03,
38a/03, 39b/06, 43a/03, 45a/09,
46a/01, 47a/09, 58b/05, 59a/08

g. + den 4a/04

g. + dür 3a/09, 3b/02, 10a/06,
23a/02, 37b/05, 38a/04, 38a/07,
48b/01, 54b/02

g. + siz 11b/06

gider-: Gidermek, yok etmek.

g. – di 3b/01

g. – düñüz 58a/02

g. – e 18a/01

g. – edi 3b/07

g. – evüz 15a/01

giñ: Geniş; çok, bol.

g. 35a/03, 37b/07, 38b/09

g. + dür 16a/06

giñlik: Genişlik.

g. 8a/02, 35a/02

g. + i 56a/04

g. + i-y-ile 5b/07

gir-: Girmek.

g. – di 46a/04

g. – erler 16a/04

g. – esiz 29a/05, 56b/09

g. – iñ 8a/01, 8a/02, 28a/09

g. – meye 15b/03

git-: Gitmek.

g. – diler 30a/01, 62b/09

gitmek: Gitme.

g. + e 28a/01

g. + inde 22a/03, 62a/08

givir-: Koymak, sokmak.

g. – em 63a/01

g. – esin 62b/03

g. – ürsin 45a/01

givirinil-: Koyulmak, sokulmak.

g. – e 61b/08

gizle-: Gizlemek, saklamak.

g. – di 19a/06

g. – dügin 21b/07

g. – düñüz 33a/04

g. – meñ 6b/02, 41a/09

g. – mezler 62a/03

g. – r 54b/06

g. – rler 10b/06, 20a/08, 21b/04,

23a/08, 58a/07, 60a/01

g. – rse 41b/01

g. – rsiz 5b/04, 10a/03, 49b/04

g. – yeler 31a/08

g. – yesiz 39a/04, 41b/03,

45a/06

g. – yü 33a/03, 33a/05

gizlen-: Gizlenmek, saklanmak.

g. – mez 42b/01

gizlü: Gizli.

g. 39b/03

gögüz: Göğüs; gönül.

g. + ler 58b/02

gök: Gökyüzü, sema.

g. 3b/03

g. + de 19b/08, 42b/01

g. + den 3b/03, 4a/01, 8a/05,

22a/05

g. + e 5a/02

g. + i 4a/01
g. + ile 22a/07
g. + ler 15a/03, 22a/03, 61a/06,
62b/01
g. + leredür 16a/07, 36a/09,
41b/02, 45a/07, 51a/04, 53b/03, 55b/07
g. + lerdür 56a/04
g. + leri 5a/03, 16a/08, 36b/02,
62a/08
g. + lerüñ 5b/03, 62a/07
gölgelik: Gölgelik.
g. 7b/07
g. + ler 28b/03
gölük: Eşek, beygir gibi yük hayvanı.
g. + üñe 37a/08
gönder-: Göndermek.
g. – di 61b/01
g. – esiz 39a/03
gönen-: İstifade etmek, faydalanmak.
g. – e 27a/01
gönendür-: Faydalandırmak, nimet
vermek.
g. – em 17b/03
gönendürmek: Faydalandırma, nimet
verme.
g. 33b/01, 34a/01, 34a/04
gönenmek: İstifade etme, faydalanma.
g. 6a/02

g. + dür 63a/04
g. + i 61b/08
göñül: Gönül, kalp.
g. 32b/06, 62a/02
g. + i 41b/01
g. + indeki 28a/04
g. + ler 10a/05, 58b/08
g. + lerdeki 55a/01
g. + leri 2b/03, 2b/07, 13a/06,
16b/03, 42b/05, 54b/06, 59b/09
g. + lerine 57b/05
g. + leriñiz 10a/05
g. + leriñüz 45a/06
g. + lerümüz 12a/09
g. + lerümüzü 42b/08
g. + leriñüz 31a/03, 53a/02,
55b/04, 58b/02
g. + lü 59a/02
g. + üm 37b/02
g. + üñe 13b/05
g. + üñi 59a/04
g. + üñüz 58b/02
gör-: Görmek.
g. – diler 22b/02
g. – dñüz 57a/02
g. – eler 22a/09
g. – esiz 57a/02
g. – evüz 7b/05

g. – mezler 3b/01

g. – ürler 43a/08

g. – ürse 22a/09

g. – ürüz 19b/08

görici, görücü: Gören, anlayan, fark eden.

görici

g. + dür 13b/04, 15b/03, 32b/09, 33b/06, 38a/09, 43b/06, 44a/07, 58b/09, 59b/01

g. + lerdür 6b/08

görücü

g. + dür 44a/07

görindür-: Açığa vurmak, açıklamak.

g. – esiz 45a/06

g. – se 41b/02

görk: Güzellik.

g. + üni 57b/02

görklü: Gösterişli, güzel.

g. 11b/02, 34a/09, 46a/03

g. + si 63a/03

görklürek: Daha güzel, en güzel.

g. 19a/01

görmek: Görme.

g. + de 30b/05

g. + den 30b/04

g. + i 43a/08

görücü: bkz.: görücü.

görün-: Görünmek.

g. – mez 2a/02

g. – mezini 5b/03

göster-: Göstermek.

g. 1b/04, 17b/07, 37b/01

g. – di 19b/06, 27b/01, 29a/03, 57b/08

g. – dügi 25a/06

g. – düñ 42b/09

g. – e 22b/04, 51a/09

g. – mez 37a/03, 38a/05, 51b/02

g. – ür 4b/05, 10a/04, 19b/02, 39a/06

göstermek: Gösterme.

g. 6a/04

g. + dür 2a/01, 25a/03

g. + içün 38a/03, 42a/08

götür-: Götürmek.

g. – di 17b/04, 35a/05, 36a/02

g. – dük 9a/03, 13a/04

g. – e 59a/07

g. – üp 59a/07

götürücü: Yükselten.

g. + yin 48a/03

göyündür-: Yakmak.

g. – di 7b/06

göz: Göz.

g. 14b/06, 28b/02, 31a/04,
31a/07, 33a/01, 43a/08

g. + ler 43a/09

g. + leri 2b/04

g. + lerin 3b/05, 3b/07

g. + lü 61a/02

gözsüz: Kör, görmeyen.

g. + i 47b/01

g. + lerdür 3b/02, 23a/03

güç: Kuvvet, kudret, güç.

güci yiter: Allah'ın "Kâdir" ismi.

g. + i 3b/08, 15a/02, 15b/01,
20b/02, 32b/04, 33b/01, 37b/01,
40b/05, 41b/04, 41b/08, 42a/09,
45a/01, 45a/08, 59b/05, 62a/08

g. + ile 36b/03

g. + leri 24b/09, 29b/07, 39a/09

g. + ümüz 35b/01, 42a/02

gümân (Far.): Şüphe, zan.

g. 4a/03, 43a/01, 44b/06

g. + ın 58a/06

g. + uñuzı 26b/06

gümân eyle-: Şüphe etmek, şüpheye
düşmek.

10b/08, 41a/02, 58a/06

gümân eyleyici: Şüphe içinde olan,
şüpheci.

20a/09

gümânlan-: Şüphelenmek.

g. – urlardan 48b/03

gümânsuz: Şüpheye düşmeden iman
eden.

g. 2b/01, 35b/02

gümiş: Gümüş.

g. + den 43b/02

gün: Gün.

g. 28a/01, 33a/01, 36a/07,
37a/06, 43a/01, 45a/08, 53a/08,
58b/03, 59b/06, 59b/08

g. + den 7a/01, 17a/03, 40a/08

g. + e 2b/05, 9a/01, 17b/03,
23b/07, 31a/09, 32a/09, 38a/04, 54a/05

g. + i 1b/03, 23b/02, 28b/08,
50a/08, 59a/07, 61a/06, 61b/07, 62b/07

g. + içün 44b/06

g. + inde 9a/06, 12a/02, 16a/01

g. + ine 2b/01, 48a/05

g. + ler 11a/02, 24b/08, 27a/02,
27b/09, 44b/05, 46b/04, 56b/06

g. + lerden 24b/09, 25a/05

g. + leri 56b/06

g. + üñ 37a/06

gündüz: Gündüz.

g. 39b/03, 45a/01

g. + i 45a/01

g. + üñ 22a/03, 49b/06, 62a/09

güneş: Güneş.

g. + i 37a/02

gürlemek: Gürleme.

g. 3b/03

H

haber (Ar.): Son ve yeni havadis, bilgi.

h. 14b/09

h. + lerindendir 46b/08

h. + lüdür 58a/04

haber vir-: Bildirmek, anlatmak, söylemek.

5a/08, 5b/01, 5b/02, 43b/04,

47b/02, 48b/07

hac (Ar.): İslam'ın beş şartından biri olan ve muayyen zamanda Mekke'deki "Kâbe-i Şerîfe" yi ziyaret etmek için yola çıkma farızası.

h. 17b/07, 27a/01, 27a/02,

27a/05, 27a/06

h. + ı 26b/07

h. + için 26a/01

hâcetsüz: İhtiyaç duymayan, müstağni.

h. + dür 52b/01

hâcetsüz eyle-: Müstağni kılmak, fayda vermek.

7a/01, 17a/03

had (Ar.): Sınır; buyruk, yasak.

h. + lerden 31b/06

h. + leridür 25b/06, 31b/06,

32a/01

h. + lerinden 31b/07

h. + lerini 31b/05

hadden geç-: Sınırı aşmak, karşı çıkmak.

3a/06, 8b/08, 9a/06, 24a/07,

54a/03, 57b/01

hâkim (Ar.): Hükmeden.

h. + lere 25b/08

hak (Ar.): Hak; gerçek; pay, hisse; Allah.

h. 10a/01, 12b/03, 15a/09,

20a/07, 20a/08, 40b/04, 40b/05, 48b/07

h. + a 52b/09

h. + dan 29a/04, 42a/08, 58a/06

h. + dur 4b/04, 20a/02, 20b/03,

48b/02, 51b/01

h. + ı 6b/02, 20a/08, 49b/04,

49b/05

h. + için 16b/09

h. + ıla 16b/04, 23b/05, 35b/09,

40b/02, 40b/06, 53b/03

h. + ını 49b/05

h. + iken 13a/01, 24b/02

h. + lar 31b/01

hakkında: Dair, hakkında.

h. 49a/04

ḥaklî: Haklı.

ḥ. + raḳdur 31a/09

ḥakṣuz: Haksız, haksız yere.

ḥ. 8b/07, 44a/08, 54a/03, 61a/09

ḥāl (Ar.): Durum, vaziyet, hal.

ḥ. 33b/01

ḥ. + de 4b/09, 6b/03, 7a/07,

34b/05, 50a/05, 52b/06, 54b/05,

57a/02, 60a/01

ḥalāl (Ar.): Meşru, helal.

ḥ. 22b/06, 25a/09, 26b/09,

31a/07, 31b/03, 31b/08, 39b/07,

47b/05, 52a/02

ḥ. + den 40a/01

ḥalīfe (Ar.): Birinin yerine geçen, vekil,
halife.

ḥ. 5a/04

ḥālîş (Ar.): Temiz, saf.

ḥ. 13a/08

ḥālîş eyle-: İhlas ile yerine getirmek.

44a/05

ḥamd (Ar.): Allah'a olan şükran
duygularını bildirme, hamd.

ḥ. + üñ-ile 5a/06

ḥarāb (Ar.): Yıkık, viran.

ḥarāb eylemek: Yıkma, tahrip etme.

16a/03

ḥarām (Ar.): Dinen yasaklanmış olan,
haram.

ḥ. 26a/07, 29b/05

ḥ. + a 27a/04

ḥ. + dan 19b/09, 20b/03, 20b/05

ḥ. + lar 26b/02

ḥ. + uñ 27b/01

ḥarām ay: Kan dökülmesi yasak aylar.

29b/04

ḥarām eyle-: Yasaklamak, haram
kılmak.

23a/06, 39b/07, 52a/02

ḥarām olın-: Yasaklanmak, haram
kılınmak.

47b/05

ḥarām olunmuş: Yasaklanmış.

11b/09

ḥarām olmuş : Yasaklanmış.

26b/02

ḥarc (Ar.): Harcama, masraf.

ḥarc eyle-: Harcamak, vermek, infak
etmek.

39b/03, 54b/01

ḥarīşrak (Ar.): En haris, en düşkün.

ḥ. + ı 13b/02

ḥāş (Ar.): Bir kimseye ait, hususi, özel.

ḥāş eyle-: Tahsis etmek, vermek,
bağışlamak.

14b/09

ḥased (Ar.): Kıskançlık.

ḥ. + den 12b/06, 29a/03

ḥased eylemek: Kıskanma, kıskançlık.

15a/08

ḥaṣekī (Far.): Yakın dost, sırdaş.

ḥ. 54b/04

ḥasret (Ar.): Özleyiş, hasret.

ḥ. + i 58b/08

ḥatā (Ar.): Kusur, kabahat.

ḥatā eylemek: Yanlışlık, hata.

24b/04

ḥavārī (Ar.): Yardımcılar, Hz. İsa'nın on iki yakın dostu.

ḥ. + ler 47b/08

ḥayız (Ar.): Kadının adet görmesi.

ḥ. 31a/08

ḥ. + lar 31a/07

ḥayız görmek: Adet görme, hayız.

30b/04, 30b/05

ḥayr (Ar.): İyilik, hayır.

ḥ. 21b/03, 25a/01, 39a/01, 41b/09

ḥ. + dan 15b/02, 27a/07, 29a/09, 29b/01, 39a/06, 39a/08, 39b/02, 45a/08, 53a/05

ḥ. + lar 54a/07

ḥ. + lara 20b/01

ḥayrān (Ar.): Şaşkın, hayran.

ḥayrān ol-: Şaşırmak, hayran olmak.

3a/07, 37a/03

ḥāzır (Ar.): Bulunan, mevcut olan, hazır.

ḥ. 11b/03, 27a/04, 41a/03, 45a/08

ḥāzır ol-: Hazır bulunmak, görmek.

24b/01, 25a/03

ḥāzır gel-: Zamanının gelmesi, yaklaşmak.

18a/07

helāk (Ar.): Yok olma, mahvolma.

helāk eyle-: Yok etmek; bozmak, mahvetmek.

18a/02, 28a/05, 54b/03

helāklik: Helak olma, yok olma; perişanlık.

h. + e 26b/06

hemīše (Far.): Daima, devamlı, ebedi.

h. 13a/09, 29b/06, 36a/08, 42a/06, 50a/03

hep (Far.): Tamamiyle; hepsi, tamamı.

h. 5a/02, 20b/01, 53a/01

her (Far.): Her bir, her.

h. 3b/05, 3b/07, 4a/08, 5a/03, 6a/04, 8a/08, 11a/05, 13b/04, 13b/06, 15a/02, 15a/05, 15b/05, 17a/01,

18a/01, 20b/02, 21b/01, 21b/03,
22a/06, 23a/07, 24a/06, 24a/07,
24b/03, 24b/04, 24b/08, 25a/01,
25a/03, 25a/04, 26b/03, 26b/09,
27a/01, 27a/02, 27a/05, 28a/01,
28b/05, 29a/09, 29b/01, 29b/07,
31b/07, 32a/03, 32a/06, 35a/07,
35a/08, 36b/04, 37a/09, 37b/03,
37b/06, 38b/09, 39a/02, 39a/06,
39a/07, 39b/07, 39b/08, 40a/01,
40a/09, 41a/07, 41b/01, 41b/04,
44a/03, 44a/05, 44b/07, 44b/09,
45a/04, 45a/07, 45a/08, 46a/03,
48b/03, 50a/05, 50b/08, 51a/02,
51a/08, 52a/01, 52a/04, 57a/04, 57a/06,
57a/07, 59a/07, 59a/08, 59b/05,
61b/06, 61b/07, 62a/07, 62b/03

hergiz (Far.): Asla, katiyen, hiçbir vakit.

h. 4a/06, 7b/05, 8b/01, 11a/02,
13a/09, 15b/03, 16b/05, 43a/02,
44b/04, 51a/08, 51b/06, 51b/07,
51b/09, 53b/08, 54a/07, 54a/08,
54a/09, 55a/09, 57a/05, 60b/05, 60b/07

hıncır (Ar.): Domuz.

h. 23a/06

hışım (Ar.): Akraba, yakın.

h. + lara 24b/02, 29a/09

hışımlık: Akrabalık, yakınlık.

h. 11b/01, 23b/09

hıyānet (Ar.): Hainlik.

hıyānet eyle-: Hainlik etmek, ihanet etmek.

25b/02, 59a/07

hiç (Far.): Hiç, hiçbir.

h. 14a/07, 14b/01, 14b/03,
15a/04, 16b/08, 27b/06, 44b/02,
50b/03, 51b/09, 57a/06, 58a/02,
59a/06, 61b/02, 62b/04

hiçbir: Hiçbir.

h. 41b/08

h. + isi 41b/06, 51a/07

hikmet (Ar.): Doğru ve ibretli söz, bilgelik, hikmet.

h. 17b/09, 21a/01, 32a/05,
38b/09, 47a/07, 59b/03

h. + den 50b/08

hilāf (Ar.): Yalan; cayma.

hilāf eyle-: Sözünden dönmek.

11a/03, 43a/01, 62b/07

hisāb (Ar.): Hesap; hesap verme.

h. 28b/03

h. + ludur 27b/09, 44a/04,
63a/09

h. + sız 28b/09, 46a/06

h. + suz 45a/03

ẖisāb eyle- : Hesaba çekmek, hesap sormak.

41b/03

ẖor (Far.): Alçak, zelil, hor.

ẖ. + lar-iken 55a/08

ẖor eyle-: Alçaltmak, küçük düşürmek.

44b/09, 55b/05

ẖor eyleyici: Küçük düşürücü, hakir kılıcı.

12b/08, 61a/01

ẖor olunmuş: Emir altına girmiş.

22a/06

ẖorlık: Alçaklık, zillet.

ẖ. 8b/05, 53b/09

ẖ. + lar 8b/07

ẖorlık eyle-: Aşağılamak, kötülük yapmak.

7a/04

ẖoşnūd (Far.): Rızı ve memnun.

ẖoşnūd ol-: Rızı ve memnun olmak.

16b/05, 19b/09

ẖoşnūdlık, ẖoşnutlık: Rıza, memnuniyet.

ẖoşnūdlık

ẖ. 43b/06

ẖoşnutlık

ẖ. + ına 59a/08, 60b/02

ẖoşnutlık: bkz.: ẖoşnūdlık.

ẖūlu: Huylu.

ẖ. + lu 59a/02

ẖurma (Ar.): Hurma ağacının meyvesi.

ẖ. 38a/09

ẖüccet (Ar.): Delil, hüccet.

ẖ. 20b/07, 57b/06

ẖ. + ler 12a/07, 13a/02, 28b/01, 29a/03, 36a/02, 36a/04, 51b/01, 53a/07

ẖ. + lardan 21b/04

ẖ. + leri 61b/05

ẖ. + ler-ile 61b/04

ẖ. + lerünüzi 15b/04

ẖüccetleş-: Çekişmek, mücadele etmek.

ẖ. – di 36b/09

ẖ. – eler 10b/05

ẖ. – ür 19a/02, 48b/03

ẖ. – ürlere-ise 44a/04

ẖükm (Ar.): Karar, hüküm.

ẖ. 50b/03

ẖ. + i 28b/03

ẖükm eyle-: Karar vermek.

16a/01, 16a/09, 29a/01, 44b/03, 47a/06, 48a/05

ẖürmetlü: Saygıya değer, şerefli, aziz.

ẖ. + y-iken 47a/03

ẖüsn (Ar.): Güzellik, iyilik.

ẖ. + i 43b/03

I

ıduğı: Olduğı.

1. – nı 20a/07

ıldıra-: Parıldamak.

1. – mağ 3b/03

1. – r 38a/05

ıldırım: Yıldırım, şimşek.

ıldırım ıldıramak: Şimşek çakma;
şimşek aydınlığı.

3b/03

ımızğanmak: Uyuklama, hafif uyku.

1. 36a/09, 58a/05

ırak: Uzak.

1. 23b/05, 45a/09

ırak eyle-: (Rahmetten) uzaklaştırmak,
kovmak; lanet etmek.

12b/01

ırak eyleyici : Uzaklaştıran, kurtaran.

13b/03

ırak git-: Uzaklaşmak.

58a/02

ırak olıcı: (Rahmetten) uzak, hor, hakir.

9a/07

ırak olın- : Uzaklaştırılmak,
kurtarılmak.

61b/07

ıraklık: Uzaklık.

1. 45a/09

ırmak: Nehir, ırmak.

1. + ıla 35a/07

1. + lar 4a/08, 10a/07, 38b/01,
43b/05, 56b/01, 63a/02, 63a/05

ışır-: Isırmak.

1. – dılar 54b/09

ışmarla-, ısmarla-: Emanet etmek, tevdi
ve teslim etmek.

1. 18a/04

1. – dı 18a/04, 61b/02

1. – dum 18a/04, 44a/04

1. – mağdur 34a/01

1. – r 15b/05

İ

‘ibādet (Ar.): Kulun Allah’a karşı olan
vazifesi, ibadet, tapınma.

‘i. + ile 3b/09

‘i. + lerimüz 17b/07

‘i. + lerünüzi 27b/04

iblīs (Ar.): Şeytan.

i. 5b/05, 6a/02

‘ibret (Ar.): Ders, ibret.

‘i. + dür 43a/09

iç: İçeri, iç; ara.

i. + inde 2a/01, 2b/07, 3a/06,
3b/01, 3b/06, 4a/03, 4b/01, 5a/05,
5b/09, 6a/06, 7a/05, 8a/06, 10a/01,
10a/03, 11a/06, 11a/08, 12a/02, 13a/06,

16a/01, 16a/02, 16a/03, 16a/04, 18a/03,
 18b/09, 19a/02, 22a/01, 22a/06,
 23b/01, 23b/05, 24a/08, 25a/02,
 25a/04, 27a/06, 27b/09, 28a/01,
 28a/05, 28b/03, 29a/02, 29a/04,
 29b/04, 30a/01, 31a/03, 31a/09,
 31b/06, 33a/02, 33a/03, 33a/04,
 34a/02, 35a/02, 35a/04, 35a/05,
 36b/03, 36b/08, 38b/01, 38b/02,
 38b/06, 39b/09, 40a/09, 42b/02,
 42b/05, 42b/07, 43a/01, 43a/07,
 43a/09, 43b/05, 44b/05, 44b/06,
 45a/04, 47b/03, 48a/05, 48a/06,
 48b/04, 49a/05, 49a/06, 50a/04,
 51b/03, 53b/01, 53b/02, 54a/07,
 54b/01, 54b/02, 56b/01, 57b/01,
 57b/08, 58a/08, 58a/09, 58b/02,
 58b/08, 59a/03, 59b/02, 59b/03,
 59b/09, 61b/09, 62a/08, 63a/05
 i. + indedür 3b/03, 9a/04,
 33a/07, 45a/06, 58b/02
 i. + ine 3b/04, 28a/09, 45a/01,
 47b/01
 i. + üñüze 20b/09
iç-: İçmek.
 i. – diler 35a/09
 i. – e 35a/07
 i. – ecek 8a/08

i. – erler 31a/04
 i. – ilir 37a/07
 i. – üñ 8a/08, 25b/03
içün: İçin.
 i. 28a/08, 35b/04
‘iddet (Ar.): Boşanmış ya da kocası
 ölmüş bir kadının tekrar evlenebilmesi
 için bekleyeceği belirli bir zaman
 dilimi.
 ‘i. 31a/09
 ‘i. + i 32a/02
 ‘i. + ile 32b/04
ihlâş (Ar.): Samimiyet, doğruluk.
 ihlâş eyleyici: Samimiyet gösteren.
 19a/04
ihsân (Ar.): İyilik, bağış, bağışlama.
 i. + umuzı 8a/03
iki: İki (2).
 i. 5b/09, 8a/07, 14a/06, 14a/07,
 17b/06, 19b/06, 26a/06, 28a/01,
 31b/03, 31b/06, 31b/09, 32b/02,
 32b/06, 40b/06, 40b/07, 43a/07,
 43b/02, 50a/02, 55a/06, 57a/04,
 58b/03, 59b/06
 i. + de 30a/03
 i. + den 14a/09, 32b/06
 i. + nüñ 30a/04, 40b/08, 40b/09,
 55a/07

i. + sin 27a/01
i. + ye 21b/02
i. + yi 5b/09, 36b/03
iki d mek: (Allah’a) ortak koşmak.
26a/06
iki anca: İki misli, iki kat.
38a/08, 43a/08, 56a/01, 59b/04
ikindi: İkinci.
i. 33b/07
ikr r (Ar.): Kabul etme, s z verme.
ikr r eyle-: Kabul etmek, s z vermek.
11b/05, 51a/01
il: Memleket,  lke, yurt.
i. + inde 14a/07
i. + inden 12a/01
i. + lerde 63a/03
i. + lerinden 11b/07, 34a/05,
62b/09
i. + ler m zden 34b/05
i. + ler n zden 11b/05
il h  (Ar.): Allah’ım, ey Allah.
i. 12b/03
ileri, iler :  nce, evvel.
ileri
i. 30b/08, 33b/02, 57a/02
i. + den 4a/09
i. + di 42a/02, 43a/04
iler 

i. 2a/04, 13b/01, 15b/02,
16b/02, 27b/02, 29a/06, 36a/06,
52a/03, 56b/02, 57a/03, 61b/03,
61b/05, 62a/01
i. + den 13a/02, 15a/05, 42a/08,
59b/03
i. + di 24b/07
i. + d r 3b/09, 9a/08
ileriki:  nceki
i. 42a/07
iler : bkz.: ileri.
iley:  n,  n taraf.
i. + inded r 13b/06, 42a/07
i. +  mded r 47b/04
ilkingi: Birinci, ilk.
i. 6b/01
ill  (Ar.): Yalnız, ancak, sadece.
i. 2b/06, 3a/01, 3a/06, 4b/06,
5a/09, 5b/05, 6b/07, 10b/07, 10b/08,
11a/02, 11a/09, 11b/03, 12a/02,
13b/09, 14b/01, 15b/03, 16a/04,
18a/02, 18a/06, 18b/09, 19b/05,
19b/06, 20b/07, 21b/06, 22a/02,
23a/03, 23a/06, 23b/01, 24b/03,
26b/02, 28b/02, 29a/02, 31b/04,
32b/04, 33a/05, 33b/04, 34b/06,
35a/08, 35a/09, 36a/08, 36b/01,
36b/02, 38b/06, 39a/01, 39a/07,

39b/05, 39b/06, 41a/03, 41b/08,
42a/06, 42b/02, 42b/06, 42b/08,
43b/09, 44a/01, 44a/03, 44a/07,
44b/05, 45a/05, 46b/04, 48b/07,
49a/01, 49a/04, 49b/02, 49b/07,
50a/03, 51b/04, 52a/02, 53b/08,
53b/09, 55b/03, 55b/04, 56a/08,
57a/03, 57a/06, 57a/09, 61b/08

‘ilm (Ar.): İlim, bilme.

‘i. 14a/04, 35a/02, 38b/09,
42b/07, 44a/01, 44a/03

‘i. + den 48b/04

‘i. + inden 36b/02

īmān (Ar.): İnanma, inanç.

īmān getir-: İman etmek.

3a/02, 3a/03, 3a/04, 4a/07,
4b/03, 6a/09, 8b/08, 8b/09, 10b/03,
11a/07, 12b/01, 12b/08, 14b/04,
14b/06, 17b/02, 18b/04, 18b/08,
21a/03, 22a/08, 23a/04, 23b/07,
24a/04, 24b/06, 25a/08, 28a/09,
28b/07, 29a/04, 29a/07, 30a/01,
30a/09, 30b/01, 30b/02, 35b/01,
36a/04, 36a/06, 36b/06, 38a/02,
38b/04, 40a/02, 40a/04, 40b/01,
48a/08, 49b/01, 49b/06, 51a/05,
52b/03, 53b/06, 54a/05, 54b/04,
54b/09, 55b/09, 56b/07, 56b/09,

57b/03, 58b/05, 61a/03, 61a/04,
62b/04, 62b/05, 63a/07, 63b/01

ī. + a 59b/09

ī. + ıla 60b/07, 62b/04

ī. + ı 15a/06, 60b/01

ī. + ından 51b/05

ī. + larından 51a/09

ī. + larızdan 15a/07

ī. + uñuzdan 53a/09

ī. + uñuzı 19b/07

imdi: Şimdi.

i. 25b/02

in-: İnnek.

i. – er 10a/08

i. – iñ 8b/04

i. – meden 31a/08

i. – üñ 6a/01, 6a/02, 6a/03

inan-: İnanmak, iman etmek.

i. – a 36b/04

i. – alar 10b/01

i. – asız 50b/09

i. – dı 41b/04, 41b/05

i. – dılar 2b/06

i. – duğñuzı 13a/07

i. – duğ 2b/05, 42b/07, 43b/07,
47b/09, 48a/01

i. – dum 37b/02

i. – maduñ 37b/02

i. – mak 49b/08
i. – mayavuz 7b/05, 61b/02
i. – maz 38a/03
i. – mazlar 2b/03, 14a/01
i. – ur 11b/09, 32a/09
i. – urlar 2a/02, 2a/04, 2b/01,
16b/09, 31a/08
i. – ursız 54b/08
i. – uruz 12b/09
inanıcı: İnanan, iman eden.
i. + lar 2b/05, 35a/06
incidinil-: İncitilmek, eziyet edilmek.
i. – diler 62b/09
incin-: İncinmek, eziyet görmek.
i. – esi 30b/05, 37b/09, 38a/01,
38a/03, 53b/08, 62a/01
i. – mek 26b/09
incit-: İncitmek.
i. – mez 36b/03
indür-: İndirmek.
i. – di 4a/01, 12b/05, 12b/08,
13b/05, 22a/04, 22b/09, 23a/08,
23b/04, 29a/01, 32a/05, 42a/06,
42a/07, 42a/08, 42b/03, 58a/04
i. – dük 4a/04, 7b/08, 8a/04,
13b/08, 21b/04
i. – düm 6a/09
i. – düñ 48a/01

i. – e 12b/06
i. – medi 57b/06
i. – ürsin 55a/05
indürilin-: İndirilmek.
i. – di 63a/07
indürinil-: İndirilmek.
i. – di 2a/04, 12b/09, 14a/06,
18b/05, 25a/02, 41b/05, 49b/06,
51a/05, 63a/07
i. – e 14b/08, 52a/03
i. – medi 49a/04
i. – miş 55b/01
iplik: İplik.
i. 25b/04
i. + den 25b/04
iri: Sert, şiddetli, katı.
iri hūlu: Sert tabiatlı.
59a/02
is: Sahip.
i. + leri 24a/09, 27a/08, 39a/01,
42b/08, 44a/01
i. + leridür 6a/06, 11a/06,
11a/07, 29b/09, 36b/08, 39b/09, 54b/01
i. + lerinden 16b/04
i. + lerine 23b/09, 43a/09,
62a/09
ise: İse.
i. 44a/06

issi: Sahip.

i. 1b/02, 1b/03, 40a/07, 44b/07

i. + dür 15a/01, 34a/06, 35b/08,
50a/01, 58a/01, 60b/03

i. + ne 11b/01

i. + ni 5a/08, 58b/02

iste-: İstemek, arzu etmek.

i. – ñ 6b/06, 21a/03, 25b/03

i. – rler 12b/03, 51a/03

i. – rsiz 8b/03

i. – üz 1b/03

i. – ye 51a/08

i. – yesiz 27a/09, 32b/07

istemek: İsteme, arzu etme.

i. 28a/08

i. + den 42b/05

i. + için 42b/06

istincā (Ar.): Necasetten temizlenme.

istincā eylemek: Necasetten, pislikten
temizlenme.

17a/05

iş: Amel, meşgale, iş.

i. 9a/01, 11a/05, 31a/02, 56a/06,
58a/07, 59a/03, 60b/01

i. + den 53a/06, 53b/06, 54a/06,
55b/06, 58a/07, 58a/08

i. + e 16a/09, 38b/08, 47a/06,
53a/05, 53b/05, 54a/06, 59a/04

i. + i 22b/08, 28b/03, 36b/01,
39b/08

i. + ile 34a/04

i. + ini 15a/09, 62b/08

i. + ler 4a/07, 11a/07, 28b/04,
40a/02, 48a/08, 53b/04

i. + lerin 63a/01

i. + lerümüzi 62b/05

i. + ümüz 57b/01

işāret (Ar.): İşaret.

işāret eylemek: Göstermek.
46b/04

işbu: İşte, işte bu.

i. 4a/09, 5b/08, 8a/01, 10b/09,
20a/08, 46a/05, 47b/07, 48b/07,
49a/09, 54b/01, 55b/02, 56b/03, 59b/04

i. + nda 58a/09

i. + ndan 4b/05

i. + nı 17b/02, 37a/05, 62b/02

işidici: İşiten.

i. 17b/06

i. + dür 19a/01, 24b/04, 31a/02,
31a/06, 34a/08, 36b/05, 45b/06, 55a/05

i. + sin 45b/08, 46a/07

işit-: İşitmek.

i. – di 24b/03, 61a/07

i. – dük 13a/05, 41b/07, 62b/04

i. – esiz 61b/09

i. – iñ 14b/06

i. – üñ 13a/05

i. – ürler 10b/01

i. – mez 23a/03

işle-: Yapmak, etmek, işlemek.

i. – di 9a/01, 45a/08, 45a/09

i. – diler 4a/07, 11a/07, 18b/01,
21b/06, 34a/03, 40a/02, 48a/08,
51b/05, 56a/06, 58b/04, 62a/05

i. – mediler 62a/06

i. – medüñüzse 4a/05

i. – meyeler 54a/07

i. – meyesiz 4a/06, 40a/05

i. – ñ 9b/04

i. – r 36a/05, 46b/02

i. – r-ise 25a/01, 32a/03

i. – rler 13b/04, 18b/02, 19a/09,
20a/03, 33a/02, 56a/09, 57b/03, 59b/01

i. – rse 21b/03, 45a/04

i. – rsiz 10a/09, 12a/03, 15b/03,
18b/02, 19a/07, 20b/04, 32b/09,
33a/03, 33b/06, 38a/09, 39a/05,
41b/01, 52b/02, 52b/04, 55a/04,
58a/04, 58b/08, 61a/07

i. – yeler 10a/02

i. – yesiz 27a/07, 29b/01

işleyici: Yapan, işleyen.

i. + ler 3a/01

i. + lere 8a/03

i. + ler-iken 56b/02

i. + leriñ 62b/08

işlü: İşli, işi olan.

i. 5b/01, 18a/01, 28b/02,
30a/08, 31b/02, 37b/04, 42b/02,
44a/01, 48b/08, 55b/04

i. + den 30a/08

i. + dür 34a/03

i. + lere 33b/02, 63a/06

i. + lerile 62b/06

i. + leri 56a/06

i. + yi 30a/07

i‘tibārsuz: Değersiz.

i. + suz 31a/03

iv-: Acele etmek.

i. – e 28a/01

i. – erler 54a/06, 60b/05

i. – üñ 56a/03

ivici: Acele eden.

i. 31a/04, 33a/08, 38a/02,
58b/05

ivış-: Koşuşmak, yarış etmek.

i. – iñ 20b/01

ivmek: Acele.

i. + ile 37b/04

iz: Adım, iz.

i. + lerine 22b/06, 28a/09

K

kābin (Far.): Mehir.

k. 32a/08, 33b/03

ḳabūl (Ar.): Benimseme, kabul etme.

ḳabūl eyle-: Kabul etmek.

17b/05, 21b/07, 45b/08, 46a/02

ḳabūl olun-: Kabul edilmek.

7a/02, 17a/04, 51a/08, 51b/07

ḳaçan: Ne zaman, ne vakit; -dığı zaman.

ḳ. 2b/09, 3a/02, 3a/04, 3b/06,

10b/03, 12b/08, 16a/09, 21a/07,

22b/09, 24b/01, 25a/07, 25a/08,

27a/01, 27a/03, 27a/09, 27b/03,

28a/04, 28a/06, 30b/06, 32a/01,

32a/06, 32a/08, 32b/08, 33a/01,

33b/08, 37a/04, 40b/01, 40b/09,

41a/04, 44b/06, 47a/06, 54b/09,

56a/06, 59a/04

ḳ. + dur 29a/08

ḳadar: Miktar.

ḳ.+ ınca 33b/01

kāfir (Ar.): Allah'ın varlığına ve birliğine inanmayan.

k. 2b/02, 4b/04, 4b/09, 6a/05,

6b/01, 8b/06, 12a/01, 12b/03, 12b/04,

12b/05, 12b/09, 13b/09, 14a/05,

14a/06, 14a/08, 14b/07, 17a/01,

17b/03, 21a/03, 21b/08, 23a/02,

28b/06, 29b/05, 36a/05, 36b/04,

36b/07, 37a/03, 40a/01, 42a/08,

43a/02, 43a/05, 44a/03, 44a/07, 48a/04,

48a/06, 49b/03, 49b/06, 51a/09,

51b/05, 51b/07, 52b/01, 53a/09,

53b/01, 54a/02, 54a/08, 55b/05,

57b/04, 57b/05, 58b/05, 60b/08, 63a/03

k. + dür 43a/08

k. + iken 29b/08

k. + ler 4b/06, 12b/04, 42a/04,

57b/02

k. + lerdən 5b/06

k. + lerdür 35b/05, 36a/07,

38a/06

k. + lere 13b/08, 56b/06

k. + leri 3b/05, 45a/03, 45b/04,

56b/09

k. + ler-içün 4a/07, 56a/02

k. + ler-iken 51b/07

k. + lerün 26a/08

k. + leründür 12b/07, 14b/07

kāfirlik: Küfür, inkar.

k. 61a/02

k. + a 60b/05

k. + ı 47b/08, 51b/06, 59b/08,

60b/07

ḳakımaḳ: Öfke, gazap, kin.

ķ. 12b/07
ķ. + dan 55a/01
ķ. + ı 56a/05
ķ. + ıla 8b/05, 12b/07, 54a/01,
59a/09
ķ. + mız-la 55a/01
ķ. + larından 55b/02
ķakınıl-: Gazaba uğramak.
ķ. – mış 1b/04
ķal-: Kalmak.
ķ. – dı 40a/04
ķ. – dılar 54b/09
ķ. – m 59a/02
ķ. – mışdur 35a/04
ķ. – ura 28a/01
ķalem (Ar.): Kalem.
ķ. + lerin 46b/09
ķalıcı: Kalan.
ķ. + dur 39b/09, 53b/02
ķ. + lardur 4b/02, 6a/06, 11a/06,
11a/08, 30a/01, 36b/08, 54b/01
ķ. + lar-iken 22a/01, 56b/01,
63a/05
ķ. + lar-ken 43b/05, 51b/03
ķan: Kan.
ķ. 23a/06, 24a/09, 31a/08
ķ. + ı 31a/08
ķ. + lar 5a/05

ķ. + laruñuz 11b/04
ķanca: Nereye.
ķ. 16a/06
ķanda: Nerede.
ķ. 19b/09, 20b/01, 26a/05,
53b/09
ķandan: Nereden.
ķ. + dur 46a/05
ķankı: Hangi.
ķ. + sın 46b/09
ķap-: Kapmak, kapıp götürmek.
ķ. – a 3b/05
ķapla-: Kuşatmak, kaplamak.
ķ. – mazlar 36b/01
ķ. – mışdur 3b/04
ķ. – rsa 11a/05
ķ. – yu 36b/02
ķaplan-: Kaplanmak.
ķ. – mışdur 12a/09
ķaplayıcı: Kuşatan, kaplayan.
ķ. + dur 55a/04
ķaplu: Kaplanmış, perdeli.
ķ. + dur 12a/09
ķapu: Kapı.
ķ. + larından 26a/03
ķ. + ya 8a/02
ķara: Siyah.
ķ. 25b/04

ķarañulık: Karanlık.

ķ. + a 36b/08

ķ. + dan 36b/06

ķ. + lar 3b/01, 3b/03

ķarañur-: Karanlık basmak, karanlık
çökmek.

ķ. – dı 3b/06

ķarar-: Simsiyah kesilmek, kararmak.

ķ. – a 53a/08

ķ. – dı 53a/09

ķaravaş: Cariye.

ķ. 30a/09

ķardaş: Kardeş.

ķ. + ından 24a/06

ķ. + lar 53a/02

ķ. + larına 58b/06, 60a/01

ķ. + laruñuzdur 30a/07

ķarın: İnsan ve hayvanlarda gövdenin
kaburga kenarlarından kasıklara kadar
olan ön bölgesi, karın.

ķ. + ları 23b/01

ķ. + umdadur 45b/07

ķariş-: Bir arada yaşamak.

ķ. – ırsañuz 30a/07

ķarişdur-: Karıştırmak.

ķ. – mañ 6b/02

ķ. – ursız 49b/04

ķarişdurınıl-: Karıştırılmak.

ķ. – dılar 13a/05

ķaşd (Ar.): Niyet, amaç, istek.

ķaşd eyle-: Yönelmek; niyetlenmek.

5a/02, 21b/02, 31a/06, 33a/06,

38b/05, 55a/06

ķasuk: Kasık.

ķ. 17a/05

ķasurğa: Şiddetli rüzgar, kasırga.

ķ. 38b/02

ķat: Yan, nezd, huzur.

ķ. + ında 7b/04, 9a/01, 10b/05,

11a/03, 13a/08, 14a/05, 14b/04,

15a/08, 15b/02, 15b/06, 26a/07,

27b/01, 29b/06, 36b/01, 37b/09,

39b/04, 40a/03, 41a/02, 43b/04,

44a/02, 46a/04, 46b/09, 47a/01,

48b/01, 49b/09, 55b/04, 59b/01, 60a/03

ķ. + ındadur 42b/07, 43b/03,

63a/02, 63a/06, 63a/09

ķ. + ından 12b/02, 14a/02,

50b/02, 63a/02, 63a/06

ķ. + ındandur 10b/09, 46a/05,

50b/01, 59b/05

ķ. + ındaydı 19a/06

ķ. + umuzda 58b/07

ķ. + uñdan 42b/09, 46a/07

ķatı: Şiddetli, sert, çok, fazla.

ķ. + sın 7a/04

ķatı ‘azāb: Şiddetli azap.

42a/09, 48a/07

ķatı ‘azāblu: Şiddetli azap sahibi,
őiddetle cezalandıran.

22b/01, 27a/05, 28b/06, 43a/05

ķatı ol-: Katılaőmak, sertleőmek.

10a/05

ķatı şavaşlu: Çok mőcadelecı, inatçı.

28a/04

ķatı őovuķ: Şiddetli őoēuk.

54b/02

ķatı yaēmur: Şiddetli yaēmur, őaēanak.

38a/05, 38a/08

ķatılıķ: Sertlik, zorluk, katılık.

ķ. + dan 10a/06, 10a/07

ķ. + ı 29a/06

ķatırak: Daha şiddetli.

ķ. 12a/02, 27b/05

ķ. + dur 10a/06, 22a/08, 26a/06

ķatlan-: Katlanmak, sabretmek.

ķ. – asız 55b/01, 62a/02

ķ. – uñ 63b/01

ķatlanıcı: Katlanan, sabreden.

ķ. + lar 43b/08, 57a/01

ķ. + ları 57a/09

ķatlanmak: Dayanma, sabretme.

ķ. – da 63b/01

ķavī (Ar.): Kuvvetli.

ķavī eyle-: Kuvvetlendirmek.

12a/07

ķavl (Ar.): Söz, yemin.

ķ. 11a/03

ķ. + in 4b/06, 11a/08

ķ. + ine 11a/04, 50a/05

ķ. + ini 50b/08

ķ. + lerine 24a/02

ķ. + ümi 6a/08, 51a/01

ķ. + üñüz 13a/04

ķavl eyle-: Sözleşmek.

32b/08

ķavl eylemek: Sőzleőme, ahit.

14a/01

ķavm (Ar.): İnsan topluluēu.

ķ. 8a/06, 17b/06, 19b/03,

32a/01, 35b/05, 37a/03, 38a/06,

42a/03, 43a/03, 57b/01

ķ. + dör 18b/01, 19a/07

ķ. + e 16b/03, 22a/07, 51a/09,

51b/02, 56b/06

ķ. + i 27a/04, 35a/05

ķ. + in 7a/07, 45b/05

ķ. + inden 7a/04, 27a/04

ķ. + ine 7b/02, 9a/09, 17b/02

ķ. + inüñ 11a/09

ķ. + üm 7b/02

ķ. + üñ 54b/02

ķayķu: Kayķı, endiķe, tasa.

ķ. + dan 58a/04

ķ. + y1 58a/03

ķ. + y-1la 58a/03

ķayķulu: Kayķılı, endiķeli.

ķ. 6a/05, 55a/02, 58a/05,
60b/04

ķayur-: Ŭzŭlmek, kayķılanmak.

ķ. – alar 15b/07, 38a/01, 39b/04

ķ. – mañ 56b/04

ķ. – mayasız 58a/03

ķ. – urlar 9a/02, 40a/03, 60a/06

ķazan-: Kazanmak, iķlemek, yapmak.

ķ. – dı 31a/03, 40a/09, 41b/09,
44b/07, 59a/08

ķ. – dılar 19a/08, 27b/08,
38a/05

ķ. – duñuz 19a/08, 38b/05

ķelām (Ar.): Sŭz.

k.+ 1na 28b/05

ķeleci: Sŭz, lakırtı.

k. 10b/04

ķelime (Ar.): Sŭz, kelime.

k. + ler 6a/02

ķemrek: Deķeri daha az olan.

k. + dŭr 8b/03

ķendŭ: Kendi, kendisi.

k. 31a/07, 33a/01, 33a/02

k. + ler 15a/08

k. + lerine 56a/07

k. + lerini 2b/06

k. + leriñŭze 25b/02

k. + lerŭñŭzi 11b/06

k. + sin 51b/08

ķendŭz: Kendi, kendisi.

k. + in 31b/06, 46b/01

k. + inden 45a/05, 45b/01

k. + ine 32a/04

k. + iñiz-ķŭndŭr 39a/07

k. + leri 58a/06

k. + lerin 12b/05, 14b/03,
49b/02

k. + lerinde 34a/03

k. + lerinden 59b/02

k. + lerine 54b/03, 54b/04

k. + lerŭmŭzi 48b/05

k. + lerŭñŭzi 48b/05

k. + ŭni 18a/02

k. + ŭñi 18a/04

k. + ŭñŭz-ķŭn 15b/02

k. + ŭñŭzden 60a/02

k. + ŭñŭzi 11b/04

ķes-: Kesmek, koparmak.

k. – diler 22b/02

k. – e 55b/05, 57b/07

k. – erler 4b/07

kesb (Ar.): Kazanma.

kesb eyle-: Kazanmak.

11a/02

kesilmek: Kopma, kesilme.

k. + i 36b/05

kesmek: Kesme.

k. 17a/05

keşiş (Far.): Rahip.

k. + ler 3a/05

kez: Defa, kere.

k. 22b/03

k. + dür 31b/03

kıble (Ar.): Bazı ibadetler yerine getirilirken dönülen Kâbe'nin bulunduğu yön.

k. 19b/09

k. + lerinden 19b/01

k. + lerine 20a/04

k. + ñe 20a/04

k. + si 16a/06, 20a/09

k. + sine 20a/04

k. + ye 19b/07

k. + yi 19b/04

kıgır-: Bağırarak, çağırarak, nida etmek.

k. – dı 46a/06, 46a/08

k. – duğıma 25a/08

k. – ur 62b/04

kıgıran: Dua eden, yakarıştaki bulunan.

k. + ın 25a/08

kıgırıcı: Davet eden, davetçi.

k. 62b/04

kıgırmak: Dua, niyaz; bağırma.

k. 23a/03

k. + ına 25a/08

kıl-: Kılmak, yapmak, etmek.

k. 46b/03

k. – a 58b/07

k. – acağ 17a/08

k. – alum 48b/06

k. – avuz 37a/08

k. – dı 4a/01

k. – dılar 3a/05, 3b/03

k. – duğ 9a/07, 17a/07, 19b/03

k. – ğıl 37b/03

k. – ın 33b/08

k. – madı 55b/03

k. – maduğ 19b/04

k. – mañ 31a/01

k. – maya 60b/06

k. – uñ 4a/02, 5b/05

k. – ur 46a/08

k. – urlar 2a/02, 54a/05

kılıcı: Yapan, eden, kılan.

k. 1b/02, 7b/04, 17b/08, 21b/07,

22a/02, 31a/05, 45b/03, 51b/05

ķ. + dur 6a/03, 19b/08, 23a/08,
24b/06, 26a/09, 27b/03, 30a/02, 55b/09

ķ. + ları 30b/07

ķ. + yın 17a/06, 48a/04

kılın-: Kılınmak.

ķ. – asız 56a/03

ķ. – dı 8b/05

kılmaķ: Kılma.

ķ. 23b/06

ķındar (Ar.): Çok mal ve servet.

ķ. + lardan 43b/01

ķırañ: Kenar, kıyı, uç.

ķ. + ı 53a/03

ķırķıl: Saçına sakalına ak düşmüş, kırk
yaşına yaklaşmış olan olgun kimse.

ķ. + iken 47a/04

ķırķ: Kırk.

ķ. 7a/08

ķıyâmet (Ar.): Dünyanın sonu, bütün
ölülerin dirilerek mahşerde
toplanacakları zaman.

ķ. 2b/01, 12a/02, 16a/01,
23b/02, 28b/08, 48a/05, 50a/08,
59a/07, 61a/06, 61b/07, 62b/07

ķ. + e 2a/02

ķız: Kız.

ķ. 25b/03

ķızıl: Altın (para).

ķ. + a 50a/02

ķi (Far.): Ki (Bağlama edatı).

k. 4b/01, 54b/06

ķiçi: Küçük.

k. 4b/03

k. + y-iken 41a/01

ķim: 1. Ki, bağlama edatı.

2. Kim (bağlama) zamiri.

k. 1b/04, 2a/01, 2a/02, 2a/03,
2a/04, 2b/02, 2b/06, 2b/08, 3a/02,
3a/03, 3a/04, 3a/07, 3a/09, 3b/04,
3b/05, 3b/08, 3b/09, 4a/03, 4a/06,
4a/07, 4a/08, 4a/09, 4b/02, 4b/03,
4b/04, 4b/06, 4b/07, 4b/09, 5a/01,
5a/02, 5a/03, 5a/05, 5a/06, 5a/09,
5b/02, 5b/03, 5b/04, 5b/07, 5b/09,
6a/02, 6a/04, 6a/05, 6a/07, 6a/09,
6b/03, 6b/07, 6b/09, 7a/01, 7a/03,
7a/06, 7a/07, 7a/09, 7b/01, 7b/02,
7b/05, 7b/06, 7b/07, 7b/09, 8a/01,
8a/04, 8a/05, 8a/06, 8a/09, 8b/02,
8b/03, 8b/04, 8b/06, 8b/07, 8b/08,
8b/09, 9a/02, 9a/03, 9a/04, 9a/06,
9a/08, 9a/09, 9b/01, 9b/02, 9b/04,
10a/02, 10a/03, 10a/04, 10a/08, 10a/09,
10b/02, 10b/03, 10b/04, 10b/05,
10b/06, 10b/08, 11a/01, 11a/02,
11a/04, 11a/05, 11a/07, 11a/08,

11b/03,	12a/01,	12a/03,	12a/04,	23a/04, 23a/05, 23a/06, 23a/07, 23a/08,
12a/07,	12a/08,	12b/01,	12b/02,	23b/03, 23b/04, 23b/05, 23b/06,
12b/03,	12b/05,	12b/06,	12b/08,	23b/07, 24a/02, 24a/03, 24a/04,
12b/09,	13a/01,	13a/04,	13a/06,	24a/06, 24a/07, 24a/09, 24b/03,
13b/01,	13b/02,	13b/03,	13b/04,	24b/04, 24b/06, 24b/07, 24b/08,
13b/06,	14a/01,	14a/02,	14a/03,	24b/09, 25a/01, 25a/02, 25a/03,
14a/04,	14a/09,	14b/01,	14b/02,	25a/04, 25a/06, 25a/08, 25a/09,
14b/03,	14b/05,	14b/07,	14b/08,	25b/01, 25b/03, 25b/07, 26a/02,
15a/01,	15a/04,	15a/05,	15a/07,	26a/04, 26a/05, 26a/06, 26b/03,
15b/01,	15b/03,	15b/05,	15b/09,	26b/07, 26b/08, 26b/09, 27a/01,
16a/01,	16a/02, 16a/03, 16a/04, 16a/06,			27a/02, 27a/03, 27a/05, 27a/06, 27a/09,
16a/07,	16b/01,	16b/02,	16b/03,	27b/01, 27b/02, 27b/03, 27b/05,
16b/07,	16b/08,	17a/01,	17a/02,	27b/07, 27b/08, 28a/01, 28a/02,
17a/03,	17a/05,	17a/07,	17a/08,	28a/03, 28a/07, 28a/08, 28b/01,
17b/01,	17b/02,	17b/03,	17b/04,	28b/02, 28b/05, 28b/06, 28b/07,
18a/01,	18a/02,	18a/03,	18a/07,	28b/08, 29a/02, 29a/03, 29a/04,
18b/01,	18b/02,	18b/04,	18b/05,	29a/05, 29a/06, 29a/07, 29a/08,
18b/06,	18b/07,	18b/08,	19a/06,	29b/01, 29b/02, 29b/07, 30a/01,
19a/07,	19a/08,	19b/01,	19b/02,	30b/04, 30b/06, 30b/08, 31a/01,
19b/05,	19b/06,	19b/07,	19b/09,	31a/03, 31a/04, 31a/08, 31b/01,
20a/01,	20a/03, 20a/05, 20a/06, 20a/07,			31b/04, 31b/05, 31b/07, 31b/09,
20b/01,	20b/02,	20b/04,	20b/05,	32a/01, 32a/03, 32a/05, 32a/07, 32a/09,
20b/07,	20b/08,	21a/02,	21a/03,	32b/02, 32b/07, 32b/08, 32b/09,
21a/05,	21a/07,	21b/01,	21b/02,	33a/01, 33a/02, 33a/03, 33a/06, 33a/07,
21b/03,	21b/04,	21b/06,	21b/08,	33a/09, 33b/04, 33b/06, 33b/08,
22a/04,	22a/07,	22a/08,	22a/09,	33b/09, 34a/02, 34a/05, 34a/09,
22b/01,	22b/02,	22b/03,	22b/06,	34b/02, 34b/03, 34b/04, 34b/05,
22b/08,	22b/09,	23a/02,	23a/03,	34b/06, 35a/02, 35a/03, 35a/04,

35a/06, 35a/07, 35a/08, 35a/09,	47b/04, 47b/05, 47b/07, 48a/01,
35b/02, 35b/04, 35b/05, 35b/07,	48a/02, 48a/03, 48a/04, 48a/05, 48a/06,
36a/01, 36a/03, 36a/04, 36a/06, 36a/07,	48a/08, 48b/03, 48b/04, 49a/01,
36a/09, 36b/01, 36b/02, 36b/04,	49a/05, 49a/06, 49a/09, 49b/01,
36b/06, 36b/07, 36b/09, 37a/01,	49b/06, 49b/07, 49b/08, 50a/01,
37a/03, 37a/09, 37b/01, 37b/07,	50a/02, 50a/03, 50a/05, 50a/06,
37b/08, 38a/01, 38a/02, 38a/03,	50b/03, 50b/05, 50b/06, 50b/07,
38a/05, 38a/06, 38a/09, 38b/03,	50b/08, 50b/09, 51a/02, 51a/03,
38b/04, 38b/05, 38b/06, 38b/09,	51a/05, 51a/06, 51a/08, 51a/09,
39a/02, 39a/05, 39a/06, 39a/07, 39a/08,	51b/01, 51b/04, 51b/05, 52a/01,
39b/02, 39b/04, 39b/05, 39b/07,	52a/02, 52a/03, 52a/04, 52b/02,
39b/08, 40a/01, 40a/04, 40a/08,	52b/03, 52b/04, 52b/06, 53a/01,
40a/09, 40b/01, 40b/03, 40b/04,	53a/04, 53a/06, 53a/07, 53a/08,
40b/05, 40b/06, 40b/08, 41a/02,	53b/01, 53b/03, 53b/04, 53b/09,
41a/03, 41a/04, 41a/09, 41b/01,	54a/02, 54a/03, 54a/08, 54b/01,
41b/02, 41b/03, 41b/04, 41b/05,	54b/04, 54b/05, 55a/04, 55a/06,
41b/09, 42a/01, 42a/02, 42a/07,	55a/08, 55a/09, 55b/05, 55b/07,
42a/08, 42b/01, 42b/02, 42b/03,	55b/08, 55b/09, 56a/01, 56a/02,
42b/04, 42b/05, 42b/08, 43a/01,	56a/03, 56a/04, 56a/06, 56a/08, 56a/09,
43a/02, 43a/04, 43a/05, 43a/07, 43a/09,	56b/07, 56b/08, 56b/09, 57a/01,
43b/06, 44a/02, 44a/03, 44a/05,	57a/02, 57a/04, 57a/06, 57a/07, 57a/08,
44a/07, 44a/08, 44b/01, 44b/02,	57a/09, 57b/03, 57b/05, 57b/06,
44b/04, 44b/05, 44b/06, 44b/08,	57b/07, 57b/08, 57b/09, 58a/02,
44b/09, 45a/02, 45a/04, 45a/05,	58a/03, 58a/04, 58a/08, 58a/09,
45a/06, 45a/07, 45a/08, 45b/06,	58b/01, 58b/02, 58b/03, 58b/04,
45b/07, 45b/08, 45b/09, 46a/03,	58b/05, 58b/06, 58b/08, 59a/01,
46a/06, 46b/03, 46b/05, 46b/09,	59a/04, 59a/05, 59a/06, 59a/07, 59a/08,
47a/01, 47a/06, 47b/02, 47b/03,	59a/09, 59b/01, 59b/04, 59b/05,

59b/06, 59b/09, 60a/01, 60a/03,
60a/04, 60a/05, 60a/07, 60a/08, 60a/09,
60b/05, 60b/06, 60b/07, 60b/08,
60b/09, 61a/01, 61a/02, 61a/03,
61a/05, 61a/06, 61a/07, 61a/08, 61a/09,
61b/01, 61b/02, 61b/03, 61b/04,
61b/07, 61b/09, 62a/01, 62a/02,
62a/03, 62a/05, 62a/06, 62a/09,
62b/03, 62b/04, 62b/09, 63a/02,
63a/03, 63a/04, 63a/06, 63a/07, 63a/09,
63b/01

kim: Soru zamiri.

k. + dūr 19a/01, 34a/09, 36a/09,
41b/09, 47b/08, 59a/05

k. + e 14b/09, 19b/02, 38b/09,
44b/08, 49b/09

k. + i 62b/03

kimse: Kimse, kişi.

k. + nūñ 12a/01

k. + sinden 51b/08

k. + ye 14a/07, 14b/01, 49b/08,
58a/02

kişi: Kişi, fert, birey.

k. 10a/02, 17a/06, 41a/09

k. + y-içün 32b/02

kitāb (Ar.): Kitap.

k. 2a/01, 10b/07, 10b/08,
12b/02, 12b/06, 14a/03, 14b/08,

15a/07, 15b/09, 16b/09, 20a/02,
20a/03, 20a/06, 21a/01, 23a/09,
23b/05, 29a/01, 29a/02, 32a/05,
42a/06, 42b/03, 44a/02, 44a/05,
47a/07, 48b/09, 49a/03, 49b/01,
49b/02, 49b/04, 49b/05, 50a/01,
50b/03, 52b/01, 52b/05, 53b/06,
54a/04, 59b/03, 61b/06, 62a/01,
62a/03, 63a/06

k. + a 23b/08, 54b/08

k. + da 21b/05

k. + dan 44b/02, 50b/01, 50b/08

k. + ı 6b/05, 14a/03, 23b/04,
50b/05

k. + ıla 50a/09

k. + ından 44b/03

k. + lar 42a/07

k. + ları 61b/06

k. + larına 41b/06

k. + uñ 12a/01, 42b/04

k. + uñı 17b/09

ko-: Koymak, bırakmak.

ķ. – dı 3b/01, 35a/05, 38a/05

ķ. – ñ 40a/04

ķ. – r-ısa 24b/01, 59a/05

ķ. – rlardı 7a/05

ķocalık: İhtiyarlık.

ķ. 38b/02, 46b/02

ķoltuk: Koltuk.

ķ. 17a/05

ķonıl-: Bırakılmak, bağışlanmak.

ķ. – a 24a/06

ķonuk: Misafir.

ķ. + a 63a/06

ķoparınıl-: Kaldırılmak, haşredilmek.

ķ. – asız 28a/02, 43a/06, 59a/01

ķopmak: Çıkma.

ķ. 30a/03

ķorķu, ķorku: Korku.

ķorķu

6a/04, 39b/04, 40a/03

ķorku

9a/01, 15b/06, 37b/09, 57b/06,

60a/05

ķ. + dan 21a/06

ķ. + sundan 10a/08

ķ. + suz 33b/08

ķork-: Korkmak.

ķ. – alar 25b/07

ķ. – asız 33b/07, 45a/05

ķ. – mañ 20b/07, 60b/04

ķ. – uñ 6a/08, 6b/02, 17a/03,

20b/07, 30b/09, 32a/06, 40a/04,

41a/06, 60a/09, 60b/04

ķorkıcı: Korkan.

ķ. + lar 6b/07

ķ. + lar-ken 16a/04

ķorkıdıcı: Korkutan.

ķ. 16b/04

ķ. + lar-iken 29a/01

ķorkıt-: Korkutmak.

ķ. – duñ 2b/02

ķ. – maduñ 2b/03

ķ. – ur 45a/05, 45b/01, 60b/03

ķorkmak: Korkma.

ķ. 45a/05

ķorku: bkz.: ķorķu.

ķoy-: Koymak, bırakmak.

ķ. – a 61a/01

ķ. – alar 32b/09, 34a/01

ķök: Kök.

ķök kese depele-: Kökünü kurutmak,

ķökünü kazımak.

57b/07

ķöşk (Far.): Yüksek yer, kule.

k. 46a/04

ķöy (Far.): Belde, köy, kasaba.

k. 37a/04

k. + e 8a/01

ķul: Kul, insan; köle.

ķ. 24a/05, 30b/02

ķ. + a 24a/05

ķ. + lar 50b/04

ķ. + lara 28a/08, 45b/01, 61b/01

ķ. + ların 43b/06

ķ. + larından 12b/07

ķ. + larını 44a/07

ķ. + larum 25a/07

ķ. + umuz 4a/04

ķulak: Kulak.

ķ. + ın 3b/07

ķ. + ları 2b/03, 3b/04

ķulak tūt-: Dinlemek.

14b/06

ķulp: Kulp.

ķ. + a 36b/05

ķumar (Ar.): Ortaya para konularak oynanan her türlü talih oyunu.

ķumar oynamak: Kumar oynama.

30a/03

ķumaş (Ar.): Eşya, ağırlık.

ķ. + ıdur 43b/03

ķurbān (Ar.): Bazı kurallara uyularak Allah için kesilen hayvan.

ķ. 26b/08, 27a/02

ķ. + dan 26b/08, 27a/01, 27a/02

ķ. + ı 61b/03

ķurtar-: Kurtarmak.

ķ. 43b/07

ķ. – dı 53a/03

ķ. – duķ 7a/03, 7a/06

ķurtıl-: Kurtulmak, emin olmak.

ķ. – acak 62a/06

ķ. – asız 26a/03, 56a/01, 63b/01

ķ. – mışlardır 2b/02

ķurtılıcı: Kurtulan.

ķ. + lar 53a/06

ķuş: Kuş.

ķ. 47b/01

ķ. + dan 37b/03

ķuvvet (Ar.): Güç, kuvvet.

ķ. 22a/09, 43a/08

ķuvvetlendür-: Desteklemek.

ķ. – dük 36a/02

ķüffār (Ar.): Kafirler, inkar edenler.

k. + lar-iken 21b/08

ķüfr (Ar.): Allah’a inanmama, dinsizlik, küfür.

k. + e 15a/06, 15a/08

k. + i 50b/07

k. + leri 12b/01, 13a/06

ķürsi (Far.): Kürsü, taht; güç ve büyüklük.

k. + si 36b/02

L

lām: Arap alfabesinde bir harf.

l. 2a/01

la‘net (Ar.): Allah’ın rahmetinden esirgenmek, kötülük, fena.

l. + i 12b/04, 21b/09, 51b/02

l. + ini 48b/06
la^ç net eyle-: Lanet etmek, rahmetinden kovmak.
21b/05, 21b/06
la^ç net eyleş-: Birbirine lanet etmek.
48b/06
la^ç net eyleyici: Lanetleyen.
21b/06
lāzım (Ar.): Gerekli, lüzumlu.
lāzım olun-: Sorumlu tutulmak.
32b/04
lākin (Far.): Lakin, fakat, ama.
l. 14a/05, 61a/03, 63a/04
M
mādām (Ar.): Madem.
mādām kim: Müddetçe, -dıkça.
33a/09
mağrib (Ar.): Batı.
m. 16a/05, 19b/02, 45a/09
m. + den 23b/07, 37a/02
maḥrūm (Ar.): Nasipsiz.
maḥrūm olun-: Nasipsiz bırakılmak.
54a/08
māl (Ar.): Varlık, servet.
m. 24b/01, 61a/05
m. + dan 35a/01
m. + ı 23b/08
m. + ını 38a/03

m. + ları 43a/02, 54a/09
m. + larından 21a/06, 25b/09
m. + larını 37b/05, 37b/08, 38a/06, 39b/03
m. + larınızuñ 40a/06
m. + laruñuz 61b/09
m. + laruñuzı 25b/08
ma'şiyet (Ar.): Günah.
m. 27a/06
m. + dür 41a/06
m. + ile 21a/03
maşrık (Ar.): Doğu.
m. 16a/05, 19b/01
m. + dan 23b/06, 37a/02
m. + la 45a/09
maymūn (Ar.): Maymun.
m. 9a/07
mefācā: Azaplı, şiddetli.
m. 8a/05
mensūḥ (Ar.): Hükmü kaldırılmış.
m. + dur 36b/03
mercimek: Mercimek.
m. + inden 8b/02
mescid (Ar.): Secde edilecek, namaz kılınacak yer, cami.
m. 29b/05
meşel (Ar.): Örnek, benzer.
m. 48b/01

m. + i 23a/02, 37b/05, 38a/04,
38a/06, 38a/07, 54b/01

meşel eyle- : Misal getirmek,
benzetmek.

4b/05

meşel ur-: Misal getirmek.

4b/02

mezgit (Far.): Mescit.

m. + lerde 25b/06

m. + lerini 16a/02

mi: Soru eki.

m. 2b/02, 2b/03, 3a/03, 10a/09,
10b/05, 11a/03, 18a/06, 28b/02,
29a/05, 34a/05, 37b/02, 44a/06,
50b/07, 51a/01, 51a/03, 53a/09, 56b/09

m. + dur 58a/07

m. + sını 9b/01, 10b/05

m. + sız 6b/04, 6b/06, 11b/09,
12a/01, 49a/05

mi: Soru eki.

m. 5b/02, 8b/03, 15a/02,
15a/03, 19a/05, 34b/02, 36b/09,
38a/09, 43b/04, 44b/02, 51a/01, 55a/09

m. + dür 59a/08

m. + sin 5a/05

m. + siz 10b/04, 15a/04, 19a/02,
19a/04, 57a/04

mihrāb (Ar.): Camilerde, mescitlerde
yönelinen taraftaki duvarda bulunan ve
imamlık edene ayrılmış olan oyuk,
girintili yer.

m. + da 46a/08

mihribān (Far.): Şefkatli, merhametli.

m. + dur 19b/08, 28a/08, 45b/01

millet (Ar.): Din, inanç.

m. 18a/04, 18b/03

mīm (Ar.): Arap alfabesinde bir harf.

m. 2a/01

minnet (Ar.): İyilik, lütuf, bağış.

minnet eyle-: İyilik etmek, lutfetmek.

59b/01

minnet eylemek: Karşılıksız verme,
bağış, iyilik.

37b/08, 38a/03

mīrās (Ar.): Ölenin hısımlarına veya
kanunen verilmesi gereken kimseye
bıraktığı mal, mülk, para.

m. + ı 61a/06

mīrās alıcı: Mirasçı, vâris.

32b/05

miskīn (Ar.): Yoksul, zavallı.

m. 25a/01

m. + lere 11b/01, 23b/09,
29b/01

miskīnlik: Yoksulluk.

m. 54a/02

misvāk (Ar.): Diş temizliğinde kullanılan bir çeşit fırça, misvak.

misvāk eylemek: Misvak kullanma.

17a/05

mu'cize (Ar.): Peygamberlerin kendilerine inanmayan insanlara peygamberliklerini ispat etmek amacıyla Allah'ın iznine bağlı olarak gösterdikleri olağanüstü olaylar, haller, tansik.

m. + ler 13a/02

muḥsin (Ar.): İhsan eden, iyilikte, bağışta bulunan.

m. + iken 15b/06

murdār (Far.): Dinen temiz olmayan.

m. + ı 23a/06

muṣībet (Ar.): Felaket, bela.

m. 21a/08, 59b/04

muṣṭıla-, muṣṭıla-: Müjdelemek.

muṣṭıla-

m. 4a/07, 30b/09

muṣṭıla-

m. 21a/07, 44a/09

m. – r 46a/09, 47a/02

muṣṭılamak, muṣṭılamak: Müjdeleme.

muṣṭılamak

m. 55b/03

muṣṭılamak

m. + iken 13b/06

muṣṭılayıcı: Müjdeleyen.

m. 16b/04

m. + lar-iken 29a/01

muṣṭıla-: bkz.: muṣṭıla-.

muṣṭılamak: bkz.: muṣṭılamak.

muṭ'a (Ar.): Boşanan kadına verilen elbise, eşya vb.

muṭ'a vir-: Boşanan kadına elbise ve eşya vermek; faydalandırmak.

33b/01

muṭī'c (Ar.): İtaat eden, boyun eğen.

muṭī'c olıcı: İtaatkar.

16a/08, 33b/07

müddet (Ar.): Süre, müddet.

m. + e 40b/01, 41a/01

m. + ine 32a/02, 33a/07

m. + ler 32a/07

m. + lerinüñ 33a/01

müfsid (Ar.): Bozguncu.

m. + leri 48b/09

mühlet (Ar.): Geciktirme.

mühlet vir-: Zaman tanımak.

22a/01, 40a/07, 60b/09

müḥr (Far.): Mühür, damga.

müḥr ur-: Mühür basmak, mühürlemek.

2b/03

mükāteb (Ar.): Kendisini satın alarak özgür kalacak olan köle.

m. + ler 24a/01

mülāzım (Ar.): Ayrılmayan, tutunup kalan.

mülāzım ol-: Sarılmak, tutunmak.

19a/01

mü'min (Ar.): Allah'a inanan, iman eden.

m. + iken 15b/05

m. + ler 13a/02, 13a/07, 40a/05,

41b/05, 45a/03, 47b/04, 55a/05,

55a/07, 56b/05, 58a/01, 59a/06,

59b/01, 59b/06, 60b/04

m. + lerden 45a/04, 53b/07

m. + lere 10b/01, 13b/06,

31a/01, 55a/09

m. + leri 61a/01

m. + lerüñ 49b/01, 60a/07

mü'mine (Ar.): İman eden kadın.

m. 30b/01

münāfık (Ar.): İkiyüzlü, münafık.

m. 28a/03

m. + lara 59b/07

münāfıklık: İkiyüzlülük.

m. 2b/07, 59b/07

müsāmaḥa (Ar.): Hoş görme.

müsāmaḥa eyle-: Hoş görmek, göz yummak.

38b/06

müslümān (Ar.): İslam dininde olan.

m. 44a/06, 49a/08

m. + iken 18b/03, 52a/06

m. + lar-iken 18a/06

m. + larsız 50b/07

m. + laruz 47b/09, 49a/03

müslümānlık: Müslümanlık.

m. + dur 44a/02

müşrik (Ar.): Allah'a ortak koşan kimse.

m. 13b/02, 62a/01

m. + lerden 14b/08, 18b/04, 49a/08

m. + leri 44a/05

müzd (Far.): Ecir, sevap, karşılık.

m. 14b/04, 15b/06, 37b/09, 39b/04, 40a/03, 56b/02, 61a/04, 63a/09

m. + den 54a/08

m. + dür 60a/08

m. + in 60a/07

m. + inüñ 57b/02

m. + ler 9a/01

m. + lerin 48a/08

m. + lerüñüzi 61b/07

N

naḥaḥa (Ar.): Yardım, naḥaḥa.

n. + dan 39a/02

naḥaḥa eyle-: Yardım olarak vermek,
harcamak.

26b/05, 29a/09, 30a/04, 37b/08,
38a/03, 38b/04, 39a/02, 39a/06, 39a/07
naḥaḥa vir-: Yardım olarak vermek,
harcamak.

2a/03, 36a/06, 37b/05, 37b/07,
38a/06, 38b/06, 39b/02, 43b/08,
52a/01, 56a/05

naḥāz (Far.): Müslümanlara günde beş
defa yapmaları emrolunan ibadet.

n. 6b/07

n. + a 46b/07

n. + da 33b/07

n. + ı 2a/02, 6b/03, 11b/02,
15b/01, 24a/01, 33b/07, 40a/02

n. + ıla 6b/06, 21a/04

n. + ları 33b/06

n. + uñuzu 19b/07

naḥāz kııl-: Namaz kıılmak.

17a/08, 23b/06, 33b/08, 46a/08

naḥārā (Ar.): Hıristiyanlar.

n. 8b/09

naḥārānī (Ar.): Hıristiyan.

n. 1b/05, 49a/07

n. + ler 15b/04, 15b/07, 15b/08,
16b/05, 18b/02, 18b/03, 19a/05

ne: Ne, hangi.

n. 4b/04, 5b/07, 6a/05, 7a/03,
8a/02, 9a/02, 12b/05, 13a/06, 14b/03,
14b/08, 15b/06, 16a/07, 16b/08,
17a/04, 17b/04, 18b/01, 18b/02,
19a/08, 19b/01, 22a/01, 23b/04,
27a/02, 27a/06, 28a/07, 29a/08,
29b/01, 30a/04, 36a/09, 36b/01,
37b/09, 39a/02, 39a/06, 39a/07,
39b/02, 39b/04, 40a/03, 42b/01,
43a/02, 43a/06, 49a/07, 51b/04,
52a/01, 54a/09, 57b/07, 58a/03,
59a/09, 59b/05, 60a/06, 60b/01,
63a/04, 63a/06

n. + dür 9b/03, 9b/05, 9b/07,
34b/05

n. + ye 18a/07, 31a/01

neḥes (Ar.): Soluk, neḥes.

n. 17a/03

n. + den 17a/03

neḥs (Ar.): Kendi, neḥs.

n. 7a/02, 20a/05, 32b/04,
44b/07, 45a/08, 57a/06, 61b/06

n. + den 7a/02

n. + e 40a/09, 41b/08, 59a/07

n. + ini 28a/07

n. + ler 33a/02
n. + leri 16b/07, 58a/08
n. + ler-içün 60b/09
n. + lerin 38a/07
n. + lerinden 21a/07
n. + lerine 8a/01, 31a/07, 33a/01
n. + leriñizi 26b/05
n. + lerüñüz 7b/04, 12a/08,
33a/04, 33a/07, 59b/05
n. + lerüñüzde 61b/09
n. + lerüñüzdedür 41b/02
n. + lerüñüze 7b/03
n. + lerüñüzi 6b/05
n. + üñüz-çün 30b/09

nesh (Ar.): Hükümsüz bırakma,
kaldırma.

nesh eyle-: Hükümsüz kılmak.

15a/01

nesl (Ar.): Zürriyet, soy.

n. + imizden 17b/06

nesne: Nesne, şey.

n. 3b/07, 4b/04, 7a/02, 15a/02,
15b/01, 15b/08, 17a/04, 17a/05,
19b/01, 20b/02, 23a/02, 24a/06,
25a/09, 29a/08, 30a/04, 31b/04,
37a/09, 37b/09, 38a/01, 38a/05,
40b/04, 41b/04, 42b/01, 43a/03,
44b/09, 45a/04, 45a/07, 49a/02,

52a/01, 53b/08, 54a/09, 55a/04,
55b/06, 57a/05, 58a/07, 58a/09,
59b/05, 60b/05, 60b/08, 62a/01,
62a/07, 63a/06

n. + den 22a/04

n. + dür 12b/05, 13a/06, 30b/05,
39a/03

n. + i 5a/03, 29b/02, 29b/03,
32a/06, 41a/07

n. + ñe 37a/07

n. + sin 38a/08

n. + ye 2a/02, 23a/03

n. + y-ile 12a/08, 21a/06,
31b/01, 31b/03, 32a/08, 36b/02, 38a/03

nevmîd (Far.): Ümitsiz.

n. + ler-iken 55b/06

neẓr (Ar.): Adak.

n. + den 39a/02

neẓr eyle-: Adamak.

39a/02, 45b/07

nice: Nasıl; ne kadar; çok, birçok.

n. 3b/05, 4a/08, 10a/06, 12a/07,
13a/01, 14a/01, 20a/04, 22a/07,
27b/06, 28b/04, 35b/02, 36a/01,
37a/06, 46a/03, 50b/08, 57a/07

n. + den 45b/06, 62b/09

n. + ler 36a/02

n. + lere 10b/04

n. + leri 10b/03, 10b/06, 20a/04
n. + lerin 36a/01
n. + lerini 35b/08
n. + leri-y-ile 35b/08
n. + müz 49a/02
n. + nüz 6a/01, 57b/09, 62b/08
n. + nüzde 41a/08
n. + nüze 6a/01
n. + si 10a/07, 10a/08, 12a/01,
27b/05, 28a/02, 28a/07, 36a/04,
37a/06, 42b/03, 45b/06, 50a/01,
50a/02, 53b/07, 63a/06
n. + sine 11b/09
n. + sini 47b/05
n. + si-y-ile 10a/04, 58b/04
n. + ye 41a/08, 49a/02

nikāh (Ar.): Nikah.

n. 33b/04

nikāh düğünü: Nikah bağı.

33a/06

ni' met (Ar.): İyilik, ihsan, nimet.

n. + e 60a/06

n. + ile 60b/02

n. + in 28b/05, 53a/01

n. + ini 32a/04

n. + ümi 6a/07, 6b/09, 17a/02,
20b/08

nişān (Far.): Nişan, iz, belirti.

n. 16b/01, 20a/04, 28b/04,
37a/08, 43a/06, 46b/03, 47a/08, 47b/06
n. + dur 35a/03, 35a/06, 47b/03
n. + iñ 46b/03
n. + ı-y-ıla 39b/01
n. + lardur 22a/07, 26a/01,
62a/09

n. + ları 16b/03

n. + ların 10a/04

n. + larındandır 21b/01

n. + larını 17b/07

nişān olınmış: Belirlenmiş.

43b/02

nişānlan-: İşaretlenmek.

n. – mışlar 55b/03

nişe: Niçin, neden.

n. 16b/01, 49a/04, 49a/06,
49b/03, 49b/04

nite: Nasıl.

n. 3a/02, 3a/03, 4b/09, 15a/05,
20a/07, 20b/08, 22b/03, 24b/07,
27b/01, 30b/08, 33b/08, 34b/08,
37a/08, 37b/01, 39b/05, 40b/03,
42a/01, 42b/02, 44b/06, 46b/01,
47a/05, 51a/09, 56b/03, 61b/04

n. + dür 59b/04

nuşret (Ar.): Üstünlük, zafer.

nuşret iste- : Zafer dilemek, galibiyet beklemek.

12b/03

O

o: İşaret sıfatı.

o. 10a/04

od: Ateş; cehennem.

o. 7b/06, 11a/02, 23b/04, 38b/02, 44b/05

o. + a 30b/03, 62b/03

o. + dan 22b/05

o. + dur 57b/07

o. + ı 3a/09, 23b/01

o. + uñ 11a/06, 43a/03

od ' azābı : Cehennem azabı.

17b/04, 27b/08, 43b/07, 61a/09, 62b/02

od isleri: Cehennem halkı.

6a/06, 29b/09, 36b/08, 39b/09, 54b/01

odun: Yakacak, odun.

o. + ı 4a/06

o. + lardur 43a/03

oğlan: Erkek çocuk, oğlan.

o. 16a/07, 46b/01, 47a/05

o. + ıla 32b/05

o. + ı-y-ıla 32b/05

o. + lardan 43b/01

o. + ları 6a/07, 6b/09, 17a/01, 19a/05, 43a/02, 54a/09

o. + ların 20a/07, 32b/02

o. + larına 18a/05, 18a/07, 18b/06, 28b/04, 47a/08, 51a/06, 52a/02

o. + larından 34b/02

o. + larum 18a/05

o. + larumuzdan 34b/06

o. + larumuzu 48b/04

o. + laruñuzu 7a/05, 32b/07, 48b/05

oğul: Erkek çocuk, oğul.

o. 25b/03, 38b/02

o. + ına 12a/07, 36a/02

oğulcan: Döl yatağı, rahim.

o. + lar 42b/02

oķı-, oķu-: 1. Çağırarak, davet etmek.

oķı-

o. 37b/04

o. – r 30b/03

o. – rlar 30b/02

oķu-

o. – ñ 4a/04

o. – rdı 58a/02

o. – rlar 53a/05

o. – sa 25a/08

o. – yalum 48b/04

2. Okumak.

oķı-	12b/01, 12b/03, 12b/05, 13a/01,
o. – rlar 16b/09	13a/03, 13a/06, 13b/03, 13b/05,
oķu-	14a/02, 14a/07, 14a/09, 14b/02,
o. – r 20b/09, 59b/02	14b/03, 15b/01, 15b/03, 15b/05,
o. – rlar 54a/04	16a/09, 17a/02, 17a/05, 17a/07, 17a/08,
o. – rlardı 14a/04	17b/01, 17b/03, 17b/04, 18a/02,
o. – rlar-iken 15b/09	18a/03, 18a/04, 18a/07, 19a/01, 19a/02,
o. – rsız 6b/05, 50b/06	19b/01, 19b/05, 19b/06, 20a/02,
o. – ruz 35b/09, 48a/09, 53b/02	20a/09, 20b/03, 20b/04, 20b/05,
o. – ya 17b/09	21b/02, 22a/02, 22a/04, 22a/09,
oķu-: bkz.: oķı-	22b/01, 22b/07, 23a/03, 24a/02,
oķumak: Okuma.	25a/01, 25a/09, 26a/01, 26a/06,
o. + nuñ 16b/09	27b/02, 28a/04, 28a/07, 28b/01,
oķun-: Çağırılmak.	29b/02, 29b/03, 29b/05, 29b/08,
o. – urlar 44b/03	30a/03, 30a/04, 30b/05, 30b/06,
oķunıl-: Çağırılmak.	31b/06, 31b/09, 32a/09, 32b/02,
o. – dılar 40b/09	32b/03, 32b/06, 33b/04, 34a/09,
ol: Üçüncü teklik kişi zamiri; işaret	34b/02, 34b/05, 34b/06, 35a/06,
sıfatı.	35a/08, 35a/09, 35b/04, 36a/08,
o. 3a/09, 3b/08, 3b/09, 4a/06,	36a/09, 36b/03, 37a/01, 37a/03,
4b/04, 5a/01, 5a/03, 5a/09, 5b/02,	37a/04, 37a/07, 37a/09, 37b/01,
5b/04, 5b/09, 6a/03, 6a/07, 6b/07,	38b/03, 39a/03, 39a/04, 39b/05,
6b/09, 7a/02, 7a/03, 7a/06, 7a/07,	39b/08, 40b/04, 40b/05, 40b/06,
7b/01, 7b/02, 7b/04, 7b/05, 8a/01,	40b/08, 40b/09, 41a/06, 41a/09,
8a/06, 8a/09, 8b/03, 8b/04, 8b/09,	41b/01, 41b/02, 42a/06, 42b/01,
9a/02, 9a/09, 9b/03, 9b/05, 9b/06,	42b/02, 42b/03, 43b/09, 44a/01,
9b/07, 9b/08, 10a/02, 10a/05, 11a/05,	44b/05, 45a/08, 45a/09, 45b/06,
11a/08, 11b/03, 11b/09, 12a/01,	45b/08, 46a/05, 46a/08, 46b/05,

46b/09, 47a/01, 47a/06, 47b/07,
 47b/09, 48a/02, 48b/02, 50a/05,
 50b/01, 50b/02, 50b/07, 51a/08,
 52a/02, 52b/06, 53a/01, 53a/08,
 53b/03, 53b/04, 54b/05, 54b/06,
 55a/04, 55a/06, 55a/07, 55a/09,
 55b/07, 55b/08, 56a/02, 57a/02,
 57b/05, 57b/07, 58a/02, 58b/03,
 58b/06, 59a/05, 59b/01, 59b/04,
 59b/06, 59b/08, 60a/01, 60b/01,
 60b/09, 61a/05, 62a/02, 63a/04

o. + dur 4a/03, 4a/09, 5a/01,

10a/06, 10a/07, 10a/08, 16b/06,
 22a/07, 23b/07, 25a/02, 26a/02,
 27b/05, 27b/07, 28a/03, 28a/07,
 36a/01, 36a/04, 37a/01, 42b/01,
 42b/03, 46b/03, 48b/08, 50a/01,
 50a/02, 57b/09, 63a/07

ol-: Olmak.

o. – a 7b/07, 13b/06, 18b/09,
 19b/04, 24b/08, 25a/03, 25a/04,
 25b/03, 26b/01, 26b/09, 29b/02,
 34b/03, 34b/08, 38a/09, 40b/05,
 41a/03, 41a/08, 43a/06, 44b/06,
 46b/01, 47a/05, 47b/01, 49b/07

o. – adı 45a/09

o. – aduñ 59a/02

o. – aduñuz 58a/09

o. – alar 6a/05, 31a/08, 32a/02,
 44a/06, 55a/06

o. – alaradı 58b/07

o. – am 9b/02

o. – asın 19b/09

o. – asız 5a/08, 5b/08, 19b/03,
 20a/01, 20b/01, 20b/05, 27a/01,
 33b/08, 40a/08, 41a/07, 45b/02,
 47b/04, 52a/04, 54b/07, 56b/05,
 60a/02, 60b/04, 61b/04

o. – ayduķ 22b/03

o. – ayduñuz 9a/05

o. – dı 3a/09, 5b/05, 9b/07,
 10a/05, 10b/01, 15a/08, 15b/03,
 16b/02, 17b/03, 19b/06, 22b/01,
 24b/01, 26b/07, 27a/02, 28b/03,
 28b/09, 29b/08, 32a/09, 36a/05,
 36b/04, 37a/03, 37a/09, 42b/05,
 44a/03, 44b/01, 48b/02, 49a/08,
 53b/07, 56b/03, 58a/03

o. – dılar 2b/02, 4b/04, 6a/05,
 7b/09, 8a/05, 8b/06, 8b/08, 8b/09,
 12b/02, 12b/03, 12b/04, 12b/09,
 13b/02, 14a/04, 14a/06, 14b/07,
 16a/02, 19a/05, 19a/09, 21b/08,
 22b/04, 23a/02, 24a/03, 28b/06,
 35b/02, 36b/07, 42a/08, 43a/02,
 43a/05, 44a/07, 44b/05, 48a/04,

48a/06, 51a/09, 51b/05, 51b/07,
52b/01, 53a/07, 54a/02, 54a/03,
54a/08, 55b/05, 57b/04, 57b/05,
58b/05, 58b/06, 59b/03, 60b/08,
62a/01, 63a/03

o. – dılandı 5b/09, 19b/01

o. – dıarsa 14b/03, 14b/05

o. – dısa 23a/01

o. – dıyıldı 52a/02

o. – duğı 26b/09

o. – duğınca 50a/03

o. – duķ 13a/05

o. – duñ 19b/05

o. – duñuz 5b/04, 10a/03,
18a/06, 25b/01, 44a/06, 48a/05,
50b/05, 50b/06, 53a/01, 53a/02,
53a/09, 53b/01, 53b/04, 57b/08

o. – duñuzdı 27b/01, 53a/02,
57a/02

o. – ışalar 32a/08

o. – ma 14a/08, 48b/03

o. – madı 14a/05, 16a/03,
18b/04, 19b/07, 27a/03, 49a/07,
49a/08, 50b/03, 52a/06, 57a/05,
57a/09, 59a/06, 61a/01, 61a/02

o. – madılar 3a/08, 10a/02,
57a/08

o. – madıñız 33b/09

o. – maduğı 28a/02

o. – maduñ 47a/01

o. – maduñudı 46b/09

o. – maduñuz 21a/02

o. – mağıl 20a/08

o. – mañ 6a/09, 21a/03, 25b/06,
53a/01, 53a/06, 56b/04, 58b/05

o. – maya 13b/09, 16b/05,
20b/06, 26a/09, 31a/07, 31b/08

o. – mayalar 38a/05, 40b/07

o. – mış 9b/09, 26b/02

o. – mışlar 42b/06

o. – mışmissa 58a/08

o. – sa 26b/09

o. – sun 12b/04, 53a/04

o. – uñ 9a/07, 18b/02, 19a/01,
44a/06, 49a/03, 49b/06, 50b/04,
50b/05, 51a/01, 63b/01

o. – ur 3b/05, 12a/01, 14b/06,
16a/09, 22a/04, 47a/07

o. – urlar 3a/07, 8b/06, 12b/05,
29b/06, 54a/02, 60a/06

o. – urlar-iken 60a/05

o. – ursa 13a/07, 13b/04,
17a/01, 31a/01

o. – ursañuz 4a/03, 4a/05,
13a/02, 13a/07, 13a/09, 15b/05,
23a/05, 25a/02, 35a/06, 40a/04

o. – ursız 4b/09, 49b/03, 53b/01

olıcı, olucı: Olan.

olıcı

o. 42a/06

o. + lar 9a/07

o. + lar-ken 33b/07

olucı

o. 36a/08, 40a/01

o. + dur 16a/08

olın-: Olunmak, edilmek.

o. – a 23a/07, 32b/09, 33b/09,
61b/07

o. – dı 24a/04, 24a/09, 24b/06,
24b/07, 25a/09, 29b/02, 34b/06, 47b/05

o. – maya 7a/02, 12a/04,
17a/04, 32b/04, 51a/08, 51b/07

o. – mayalar 54a/08

o. – mış 22a/06, 33a/09, 33b/03,
43b/02, 45b/07, 48b/01, 56a/01

o. – mışdur 10a/01, 11b/09

o. – mışlar 42b/03

o. – mışlardan 47a/03

o. – ursa 34b/04

olmak: Olma.

o. 29b/05, 34a/04

olucı: bkz.: olıcı.

on: On (10).

o. 8a/07, 17a/05, 33a/01

o. + dur 27a/03

ona-: Razi olmak, kabul etmek.

o. – madı 5b/05

oñult-: İyileştirmek.

o. – am 47b/01

oran: Had, sınır, ölçü.

orandan geç-: Sınırı aşmak.

31b/06, 31b/07

orta: Ara, orta.

o. + ları 37a/04

o. + ñuzda 25b/08

o. + sından 15a/06

orta çağlu: Orta yaşlı; dinç.

9b/04

orta namaz: İkinci namazı.

33b/07

ortak: Ortak, eş.

o. + ı 30a/09, 30b/01, 30b/02

ortak eyle-: Şirk koşmak.

49a/01, 57b/06

oruç (Far.): Oruç.

o. 24b/07, 25a/09

o. + dan 27a/01

o. + dur 27a/02

o. + ı 25b/05

oruç tut-: Oruç tutmak.

25a/01, 25a/04

ot: Ateş.

o. 61b/03
o. + dan 4a/06, 53a/03, 56a/02,
61b/07
o. + lardan 3b/04
otur-: Oturmak, kalmak.
o. – dılar 60a/01
o. – ur-iken 62b/01
oturucu: Oturan.
o. – lar-ken 25b/05
oyynamak: Oynama.
o. + dan 30a/03
Ö
öde-: Ödemek.
ö. – meye 50a/02
ö. – sün 41a/09
ö. – yesiz 27b/03
ödemek: Ödeme, verme.
ö. 50a/06
ö. dür 24a/06
ödünç: Borç, ödünç.
ödünç vermek : Ödünç verme, ödünç,
borç.
34a/09
öginil-: Övünmek.
ö. – eler 62a/06
ögmek: Övme.
ö. 1b/02
ögren-: Öğrenmek.

ö. – ürler 14a/08, 14b/01
öğret-: Öğretmek.
ö. – di 5a/07, 33b/09, 35b/07,
40b/03
ö. – düñ 5a/09
ö. – e 17b/09, 47a/07
ö. – mez 14a/07
ö. – ür 21a/01, 21a/02, 41a/06,
59b/02
ö. – ürler 14a/06
ögül-: Övülmek, hamde layık olmak.
ö. – miş 38b/07
öğüt: Öğüt.
ö. 39b/07
ö. + dür 9a/08, 56b/04
öğütle-: Öğüt vermek.
ö. – r 32a/05
öğütlen-: Öğüt verilmek.
ö. – ir 32a/08
ö. – meye 39a/01
ökçe: Topuk, ökçe.
ö. + lerüñüz 57a/04, 57b/04
ö. + si 19b/06, 57a/04
öl-: Ölmek.
ö. – diler 21b/08, 51b/07
ö. – düğinden 22a/05
ö. – düğüñüzden 7b/07
ö. – e 57a/06

ö. – esiz 58b/09, 59a/01
ö. – meñ 18a/06
ö. – meyelerdi 58b/07
ö. – üñ 34a/06, 55a/01
ö. – ürse 29b/08, 57a/04

öldür-: Öldürmek.

ö. – di 37a/05
ö. – düğinden 37a/05
ö. – düñüz 10a/02
ö. – e 5a/01
ö. – en 24a/06
ö. – ür 37a/01, 58b/08
ö. – ürin 37a/01
ö. – ürlər 44a/08

öldürücü: Öldüren.

ö. + yin 48a/03

ölü: Ölü.

ö. 12a/07
ö. + den 45a/02
ö. + ler 60a/03
ö. – lerdüñüz 4b/09
ö. + lerdür 21a/05
ö. + leri 10a/04, 37b/01
ö. + yi 45a/02, 47b/02

ölüm: Ölüm.

ö. 3b/04, 18a/07, 24b/01
ö. + den 34a/05

ö. + i 8a/05, 13a/09, 57a/02,
60a/02, 61b/06

‘ömr (Ar.): Ömür, yaşama, yaşayış.

‘ö. 13b/03, 13b/04

öñ: 1. Ön.

ö. + lerindedür 36b/01

2. Önce, evvel.

ö. 12b/02

örtü: Perde, örtü.

ö. + dür 2b/04

örü: Ayakta, iki ayak üstünde, dik.

örü tur-: Ayakta durmak.

62b/01

ötüri, ötürü: Dolayı, yüzünden.

ötüri

ö. 2b/08, 3b/04, 29a/03, 36b/09,

39b/05, 39b/06, 42b/05, 59a/02

ötürü

ö. 8a/05, 11a/01, 11a/02,

12b/06, 13b/01, 53b/01, 54a/02,

54a/03, 57a/08, 57b/06, 58a/03

ö. + dür 8b/07, 23b/04, 44b/04,

50a/03, 61b/01

ö. + dürür 8b/06

ötürü: bkz.: ötüri.

P

pādiṣāh, pāziṣāh (Far.): Padişah,
hükümdar, melik.

pādişāh	p. 2b/07, 3a/08, 3a/09, 3b/02,
p. 34b/03, 34b/08	4a/02, 4a/05, 4b/04, 4b/09, 5a/02,
pāzişāh	5a/08, 5b/05, 5b/08, 5b/09, 6a/02,
p. 34b/09	6a/03, 6a/04, 7a/06, 7b/03, 7b/04,
pādişāhlık, pāzişāhlık: Padişahlık,	7b/06, 8a/01, 8a/04, 8a/06, 8a/07,
meliklik.	8b/01, 9a/01, 9a/05, 9a/07, 9b/04,
pādişāhlık	10a/01, 10a/02, 10a/03, 10a/05, 10a/07,
p. + ı 44b/08	11a/01, 11b/09, 12a/01, 12a/04,
p. + uñ 44b/07	12a/07, 12a/08, 12b/01, 12b/03,
pāzişāhlık	12b/04, 12b/07, 13a/01, 13b/05,
p. 35b/07, 36b/09	14a/08, 15a/09, 16a/01, 16a/06, 17a/05,
p. + a 34b/09	18a/06, 18b/08, 19b/08, 19b/09,
p. + ı 14a/05, 15a/03, 35a/03,	20a/08, 20b/01, 20b/07, 21a/02,
36b/02, 62a/07	22a/05, 23a/03, 23a/07, 24a/06, 24a/07,
p. + in 35a/02	24b/03, 24b/04, 24b/05, 24b/08,
pāre (Far.): Parça.	25a/01, 25a/03, 25a/08, 25b/02,
p. 37b/04	25b/06, 26a/08, 26a/09, 26b/01,
pāre pāre eyle- : Parça parça etmek,	26b/03, 26b/07, 26b/09, 27a/01,
parçalamak.	27a/02, 27a/05, 27a/09, 27b/03,
37b/03	27b/05, 28a/01, 28a/06, 28b/01,
pāyenden (Far.): Kefil.	28b/09, 29a/03, 29b/08, 30b/06,
pāyenden eyle-: Kefil yapmak, memur	30b/08, 31a/05, 31b/03, 31b/05,
kılmak.	31b/08, 31b/09, 32a/02, 32b/05,
46a/03	33a/01, 33a/08, 33b/07, 33b/08,
pāzişāh (Far.): bkz.: pādişāh.	34a/02, 34a/06, 34a/09, 34b/06,
pāzişāhlık: bkz.: pādişāhlık.	35a/06, 35a/07, 35a/09, 35b/06,
pes (Far.): Onun için; fakat; artık,	36b/04, 37a/02, 37a/03, 37a/05,
bundan dolayı; işte; o zaman; öyle ki.	37a/07, 37a/09, 37b/02, 37b/03,

38a/04, 38a/05, 38a/07, 38a/08,
38b/02, 38b/03, 39b/07, 39b/08,
39b/09, 40a/05, 40b/03, 40b/05,
40b/07, 40b/08, 41a/04, 41a/06,
41a/08, 41b/03, 42a/03, 43a/04,
43b/07, 44a/04, 44a/06, 44b/06,
45b/04, 45b/08, 46a/02, 46a/08,
47a/07, 47b/01, 47b/06, 47b/07,
48a/01, 48a/05, 48b/02, 48b/03,
48b/04, 48b/08, 49a/02, 49a/06,
51a/02, 52a/03, 52a/04, 53a/02, 53a/03,
53a/09, 54b/03, 55a/08, 55b/07,
56b/02, 57a/04, 57b/02, 57b/04,
58a/03, 59a/02, 59a/03, 59a/08, 60a/09,
60b/01, 60b/04, 61a/03, 61b/04,
61b/05, 61b/07, 62a/04, 62a/06,
62b/02, 62b/05, 62b/07, 62b/09

peşmānlık: Pişmanlık, nedamet.

p. + ıla 22b/04

peygamber (Far.): Peygamber, elçi,
resul.

p. 12a/08, 32a/05, 37a/04,
49a/09, 49b/05, 51b/01, 57a/07,
59a/06, 61b/03

p. + e 19b/05, 48a/01, 61b/02

p. + i 12b/03

p. + iken 46b/01

p. + ine 34b/02

p. + ler 12a/06, 28b/09, 34b/07,
36a/01, 57a/03, 61b/05

p. + lere 18b/07, 23b/08, 51a/07

p. + leri 8b/07, 35a/03, 44a/08,
50b/06, 54a/03, 61a/09

p. + lerin 13a/01

p. + lerinden 61a/03

p. + lerine 13b/07, 41b/06,
61a/04

p. + leriniñ 41b/07

p. + lerün 50b/08, 62b/06

peygamberlık: Peygamberlik.

p. 12b/06, 35b/07, 50b/04

p. + a 35b/09

p. + ın 28b/04

p. + ına 44a/02

peygamberlik: Peygamberlik.

p. 14b/09

put (Far.): Put.

p. + lar 22a/08

p. + lara 36b/04

p. + lardan 17a/09

p. + ları 4a/04

R

rağbet (Ar.): İstekle karşılama.

rağbet gider-: Yüz çevirmek, itibar
etmemek.

18a/01

rahim (Ar.): Döl yatağı, rahim.

r. + lerinde 31a/08

rahmet (Ar.): Acıma, esirgeme.

r. 9a/05, 21a/09, 24a/07,
42b/09, 59a/01, 59a/02

r. + e 14b/09

r. + i 16a/06, 53b/01

r. + ine 30a/02

rahmet eyle-: Acımak, merhamet
etmek.

42a/03

rahmet kılcı : Rahmet sahibi,
esirgeyen.

1b/01, 6a/03, 7b/04, 17b/08,
19b/08, 21b/07, 22a/02, 23a/08,
24b/06, 26a/09, 27b/03, 30a/02,
31a/05, 45b/03, 51b/05, 55b/09

rahmet kılın- : Merhamet edilmek,
bağışlanmak.

56a/03

rahmet virici : Esirgeyen.

42a/05

rahmetlü: Rahmet sahibi, esirgemesi
bol olan.

r. + dür 35a/03, 37b/07, 38b/09

rā' inā (Ar.): Bizi koru, muhafaza et.

r. 14b/06

rāzı (Ar.): Rıza gösteren, kabul eden.

rāzı olış-: Karşılıklı rıza göstermek.

32a/08

rec' at (Ar.): Boşamaktan vazgeçme.

rec' at eyle-: Boşamaktan vazgeçmek.

32a/02, 32a/03

renk (Far.): Renk.

r. + i 9b/05, 9b/06

resūl (Ar.): Elçi, peygamber.

r. 14a/02, 17b/08, 19b/04,
20b/09, 29a/07, 41b/04, 47a/08,
50b/09, 57a/03, 58a/02, 59b/02

r. + e 56a/02, 60a/07

r. + inden 40a/05

r. + ine 45b/03

r. + üñüze 15a/05

revān (Far.): Akan, akıp giden.

revān ak-: Kaynamak, fışkırmak.

10a/07

revān ol-: Akmak, akıp gitmek,
süzülmek.

22a/04

rızk (Ar.): Allah'ın herkese bahsettiği
nimet.

r. 4a/08, 4a/09, 7b/09, 17b/02,
23a/05, 27a/09, 28b/08, 36a/06,
45a/02, 46a/04, 46a/05, 60a/04

r. + ından 8a/08

ribā (Ar.): Faiz.

r. 39b/06
r. + dan 40a/04
r. + ya 39b/08
r. + y1 39b/05, 39b/07, 39b/09,
40a/01, 55b/09
rişvet (Ar.): Rüşvet.
r. 25b/08
rûzı (Far.): Rızık, nimet, kismet.
r. + ñuz-çun 4a/02
rûzı vir-: Rızıklandırmak.
2a/03
rükû' (Ar.): Namazda belli esaslarla
öne eğilmek.
rükû' eyle-: Rûku etmek.
6b/04, 17b/01, 46b/07, 46b/08
rüsvây (Far.): Rezil, hor.
rüsvây eyle-: Rezil etmek.
62b/03, 62b/07
rüsvâyılık: Rezillik.
r. 12a/02, 16a/04
S
sâ' at (Ar.): Vakit, an, saat.
s. + lerinde 54a/05
şabırlı: Sabırlı.
ş. + dur 23b/04
şābit (Ar.): Sağlam, kanıtlanmış,
gerçek.

şābit olmuş : Kuvvetli ve sağlam
duruma gelmiş, yüksek dereceye
ulaşmış.

42b/06

şabr (Ar.): Sabır, dayanma, katlanma.

ş. 35b/05

ş. + ıla 6b/06, 21a/04

şabr eyle- : Sabır göstermek.

8b/01, 55a/03

şabr eyleyici: Sabreden.

21a/04, 21a/07, 24a/02, 35b/03

şadağa (Ar.): Bağış, sadaka.

ş. + dan 27a/01, 38a/01

ş. + ları 39a/03, 40a/01

ş. + laruñuzı 38a/02

şadağa eylemek: Bağışta bulunma,
tasadduk etme.

40a/07

şaf (Ar.): Sıra, saf.

şaf bağla-: Sıralanmak, sıraya girmek.

35b/04

şagır: Sağır.

ş. + lardur 3b/02, 23a/03

şağış: Sayı, miktar.

ş. + ı 8a/07

ş. + ın 25a/06

şağışlan-: Sayılmak, hesap edilmek.

ş. – mış 11a/03, 27b/09, 44b/05

ş. – mışdur 25a/05

ş. – mışlar 24b/08

sakın-: Korunmak, sakınmak.

ş. – a 28a/02, 50a/05

ş. – asız 3b/09, 9a/04, 24a/09,
24b/08, 55a/03, 55b/01, 61a/04, 62a/02

ş. – dılar 28b/07, 43b/04,
60a/08, 63a/04

ş. – ı 34a/05

ş. – iñ 26b/04, 27a/04, 27a/08,
28a/06, 33a/08

ş. – mayasız 31a/01

ş. – mışlarmıssa 14b/04

ş. – sun 40b/04, 41a/09

ş. – uñ 4a/06, 7a/01, 26a/03,
28a/02, 32b/08, 40a/08, 47b/06,
55a/08, 56a/01, 63b/01

şakınıcı: Korunan, sakınan.

ş. 24b/03, 34a/04, 50a/06

ş. + lara 2a/02, 9a/09

ş. + lardur 24a/04

ş. + ları 54a/08

ş. + lar-ıçun 56a/04

ş. + lar-ıladur 26b/05

ş. + laruñ 56b/04

şakınmak: Korkma, sakınma.

ş. + ıçun 33b/05

ş. + ından 3b/04

ş. + dur 27a/08

sakla-: Korumak, muhafaza etmek,
saklamak.

ş. 27b/08, 62b/02

ş. – dı 26a/02

ş. – ñ 33b/06

saklamak: Koruma, saklama.

ş. 24a/05, 24a/08

ş. – lıg-ıla 24b/02

ş. – lık 36b/03

salıvir-: Serbest bırakmak.

ş. – iñ 32a/02

ş. – mekdür 31b/03

şalih (Ar.): İyi amel ve davranışta
bulunan.

ş. + lerden 18a/03, 46b/01,
47a/04

ş. + lerdendür 54a/07

salkum: Salkım.

s. + da 37b/06

s. + lar 37b/06

şalu: Vade, süre.

şalu eyle-: Süre tanımak.

7a/07

şan-: Zannetmek.

ş. – asız 50a/09

ş. – dı 48a/02

ş. – dılar 48a/02

ş. – duñuz 29a/05, 56b/09
ş. – ma 60a/03
ş. – masun 60b/08, 61a/04, 62a/05
ş. – masunlar 62a/06
ş. – ur 39b/01
saña: Teklik ikinci şahıs zamirinin yönelme hali.
s. 1b/03, 2a/04, 13b/08, 16b/07, 16b/08, 17b/06, 17b/07, 18b/09, 19b/08, 20a/05, 25a/07, 26a/01, 29a/08, 29b/04, 30a/03, 30a/04, 30a/06, 30b/04, 37b/04, 45b/07, 46a/01, 46a/05, 46a/09, 46b/09, 47a/02, 48a/04, 48b/04, 50a/02, 50a/03, 55b/06, 58a/08
şanduk: Sandık.
ş. 35a/04
şanıcı: Zanneden, sanan.
ş. – laruñ 48a/02
şanmak: Zan, sanma.
ş. – ı 55a/04
sarây (Far.): Saray.
s. 13a/08
şarplık: Zorluk, güçlük.
ş. 25a/05
şarmışak: Sarımsak.
ş. + ından 8b/02

şaru: Sarı.
ş. 9b/06
sat-: Satmak; değışmek.
ş. – ar 28a/07
ş. – arlar 12b/05
ş. – dılar 14b/03
şatu: Alışveriş.
ş. 36a/07
şatu eyle-: Alışverişte bulunmak.
39b/06
şatu eyleş-: Birbirine satmak.
41a/05
şatulaş-: Birbirine satmak, alışveriş etmek.
ş. – asız 40b/01
şatun: Karşılık vererek alma.
şatun al-: Karşılık vererek almak.
ş. 3a/07, 6b/01, 10b/09, 12a/04, 14b/02, 23a/09, 23b/03, 31b/06, 50a/06, 51b/08, 60b/07, 62a/04, 62a/05, 63a/08
şavaş: Harp, savaş.
ş. 30a/03
ş. + lu-y-iken 28a/04
sayıl-: Sayılmak.
ş. – mışlar 24b/09
şayru: Hasta.
ş. 24b/08, 25a/04, 26b/09

şayrılık: Hastalık.

ş. 2b/08, 29a/07

ş. + da 24a/03

ş. + dur 2b/07

sebeb (Ar.): Sebep, neden.

s. + inden 13a/06, 59a/02

s. + i-y-ile 12b/01

s. + leri 22b/02

secde (Ar.): Genellikle namaz kılarken alını, el ayalarını, dizleri ve ayak parmaklarını yere getirerek alınan durum.

secde eyle-: Secde etmek, secdeye kapanmak.

5b/05, 17b/01, 46b/07

secde kıl-: Secde etmek, secdeye kapanmak.

5b/05, 54a/05

sefer (Ar.): Yolculuk.

s. 24b/08, 25a/04, 41a/07

s. + e 20b/02

seher (Ar.): Sabahın gün doğmadan önceki zamanı.

s. 43b/09

selâmet (Ar.): Emin olma, kurtuluş.

selâmet olunmuş: Salim, beri, uzak.

10a/01

sen: Teklik ikinci şahıs zamiri.

s. 5b/06, 10a/01, 20a/04,

20a/06, 35b/09, 42a/03, 42b/09,

43a/01, 44b/09, 45b/08, 46a/07,

62b/03, 62b/07

s. + den 1b/03, 2a/04, 16b/05,

37b/03, 39b/05, 41b/08, 61b/05

s. + i 5a/06, 16b/04, 17a/06,

37a/08, 46b/06, 60b/04, 61b/05, 63a/03

s. + sin 5b/01, 17b/05, 17b/08,

18a/01

s. + üñ 5a/06, 5a/09, 62b/02

s. + üñ-ile 44a/04

s. + üñ-le 48b/03

sermāye (Far.): Anamal, sermaye.

s. + si 40a/06

server (Far.): Başkan, ileri gelen.

s. + iken 46a/09

sev-: Sevmek.

s. – di 15a/07, 49b/01

s. – e 45a/09, 45b/02

s. – er 13b/02, 26b/06, 30b/07,

38a/0950a/05, 56a/06, 57a/09, 57b/03, 59a/04

s. – er-iken 23b/08

s. – erler 22a/08, 54b/05, 62a/05

s. – ersiz 45b/02, 52a/01,

54b/08, 57b/09

s. – esiz 29b/03

s. – mez 12a/08, 14b/07,
26a/05, 28a/05, 40a/01, 45b/04,
48a/09, 56b/08

s. – mezler 54b/08

sevāb (Ar.): Karşılık, mükafat; rıza.

ş. 6a/08, 25b/02, 58a/03,
63a/02, 63a/03

ş. + in 57a/07, 57b/02

ş. + ını 57a/06

sevin-: Sevinmek.

s. – iciler-iken 60a/04

s. – ürlər 55a/03, 62a/05

sevmek: Sevme.

s. 13a/06, 43b/01

s. + den 22a/09

s. + i 22a/08

seyf (Ar.): Kılıç.

s. 36b/03

şı-: Kırmak, yenmek.

ş. – dılar 4b/06, 35b/06

sıbt (Ar.): Torun; yahudi milletin
kabilesi.

s. 8a/07

şifat (Ar.): Vasıf, özellik, sıfat.

ş. + ını 20a/08

şığın-: Sığınmak.

ş. – urın 9b/01

şığındur-: Sığdırmak.

ş. – urın 46a/01

şığır: Sığır, inek.

ş. 9b/01, 9b/03, 9b/07

ş. + dur 9b/03, 9b/06, 9b/09

ş. + uñ 10a/04

şıkınmağ: Sıkıntı, zorluk.

ş. 55a/03

şına-: Denemek, imtihan etmek.

ş. – dı 17a/05

ş. – nasız 61b/09

ş. – ruz 21a/06

ş. – ya 58a/01, 58b/01

şınamak: İmtihan.

ş. 14a/08

ş. – dı 7a/06

şınayıcı: Sınayan.

ş. + dur 35a/07

şınur: Sınır, hudut.

ş. + da 63b/01

şıyrıncağ: Yalçın, verimsiz, çıplak,
kaygan.

şıyrıncağ taş: Üstü düz ve kaygan taş.

38a/04

şipās (Far.): Hamd.

şipās tutucu: İyiliğin ve şükrün
karşılığını veren.

21b/03

şivrisiñek: Sivrisinek.

s. 4b/03

siz: Çokluk ikinci şahıs zamiri.

s. 3b/09, 4a/03, 5a/07, 6b/05,
7a/08, 7a/09, 7b/02, 7b/03, 7b/06,
9a/04, 10a/04, 11b/03, 11b/05, 11b/06,
13a/03, 18a/06, 19a/05, 20b/08,
24a/09, 24b/07, 25a/06, 25b/01,
25b/05, 25b/09, 26a/03, 28a/02,
29a/05, 29b/02, 29b/03, 30a/05,
30b/09, 32b/01, 33a/05, 34b/04,
38b/03, 38b/06, 39a/08, 49a/05,
49a/07, 49b/03, 49b/05, 50b/07,
52b/06, 53a/04, 54b/07, 55a/08,
56a/01, 56a/03, 56b/05, 57a/02,
61a/02, 63b/01

s. + den 3b/09, 7a/09, 9a/06,
11b/03, 11b/07, 12a/01, 20b/09,
24b/01, 24b/07, 24b/08, 25a/04,
25b/02, 26b/09, 29a/06, 29b/08,
32a/09, 32b/09, 34a/01, 39a/04,
53a/04, 54b/05, 55a/06, 56b/02,
56b/07, 57a/01, 58a/01, 58a/05,
58b/03, 62a/01, 62b/08, 63a/07

s. + e 5b/02, 6a/04, 6a/07,
6a/09, 7a/04, 7b/04, 7b/05, 7b/09,
9a/03, 9a/09, 10a/04, 10b/01, 11b/08,
12a/07, 13a/02, 13a/04, 13a/06, 15a/03,
19a/03, 21a/01, 21a/02, 22b/07,

23a/05, 23a/06, 25a/01, 25a/05, 25a/09,
25b/02, 25b/04, 27b/01, 28b/01,
29a/06, 29b/02, 29b/03, 30a/05,
30b/06, 31b/04, 32b/01, 33b/09,
35a/04, 35a/06, 36a/06, 38b/03,
38b/08, 39a/04, 39a/08, 41a/06,
43b/04, 47b/02, 47b/03, 47b/05,
50b/06, 50b/07, 50b/08, 50b/09,
53a/04, 53b/08, 54b/05, 54b/07,
54b/09, 55a/02, 55a/03, 55a/07,
55a/09, 55b/01, 55b/02, 55b/03,
56b/05, 57b/07, 57b/08, 58a/03,
59a/04, 59a/05, 59b/04, 59b/05,
59b/08, 61b/03

s. + i 3b/08, 4b/09, 5a/01, 7a/01,
7a/03, 7a/06, 7b/06, 8a/03, 15a/07,
17a/02, 19b/03, 20b/01, 21a/01,
21a/02, 21a/06, 26a/06, 29b/07,
30a/08, 30b/01, 30b/02, 31a/02,
31a/03, 32a/05, 35a/07, 38b/07,
42b/02, 45a/05, 45b/01, 45b/02,
49b/02, 53a/03, 54b/08, 57b/04,
57b/09, 58a/01, 58a/02, 59a/05, 61a/02

s. + iñ-çün 25b/01

s. + ler 11b/09

s. + üñ 4a/02, 6b/09, 7b/07,
7b/08, 9a/05, 10b/04, 13a/04, 13a/07,
14b/08, 17a/02, 19a/03, 20b/06,

20b/09, 22b/07, 26b/03, 26b/04,
30b/08, 34a/02, 43a/06, 49a/06, 59a/05
s. + üñ-çün 4a/01, 5a/02,
18a/05, 25a/05, 25b/03, 34b/08,
38b/05, 45b/02, 47a/09, 60a/09

s. + üñdür 6a/01, 8b/04, 18b/01,
19a/08, 24a/08, 40a/06, 49a/05, 61a/04

s. + üñ-ile 26a/04, 26a/07,
26a/08, 29b/07

s. + üñ-le 10b/05, 49b/08,
51a/02, 53b/08

s. + üñ-ledür 50b/09

s. + üñ-leyüz 3a/05

şoğan: Soğan.

ş. + ından 8b/03

soñ: Son.

ş. 33a/07, 41a/01

ş. + ı 56b/03

ş. + ına 32a/07, 33a/01

ş. + ında 49b/06

ş. + uñuzda 58a/02

soñra: Sonra.

ş. 4b/07, 7a/08, 7a/09, 7b/07,
9a/04, 10a/05, 10b/02, 12a/06, 13a/03,
15a/07, 15a/08, 16b/07, 18a/08,
20a/05, 21b/04, 22a/05, 24a/08,
24b/03, 28b/01, 28b/05, 29a/03,
31b/08, 34b/02, 36a/03, 37a/05,

42b/08, 44a/03, 48b/04, 49a/05,
50b/07, 51a/02, 51a/09, 51b/04,
51b/05, 53a/07, 53a/09, 57b/08,
58a/04, 59a/06, 60a/08

ş. + dur 9a/08

şoñrağı: Sonraki.

şoñrağı gün: Ahiret günü.

2b/05, 9a/01, 17b/03, 23b/07,
31a/09, 31b/09, 32a/09, 38a/04, 54a/05

şoñrağı sarāy: Ahiret yurdu.

13a/08

şor-: Sormak.

ş. 28b/04

ş. – a 25a/07

ş. – arlar 29a/08, 29b/04,
30a/03, 30a/04, 30a/06, 30b/04

ş. – arlar-ısa 26a/01

şorıl-, şorul-: Sorulmak, sorumlu
tutulmak.

şorıl-

ş. – mayasın 16b/04

ş. – mayasız 19a/08

şorul-

ş. – mayasız 18b/02

şorul-: bkz.: şorıl-.

şovuk: Soğuk.

ş. 54b/02

söyle-: Demek, söylemek, konuşmak.

s. – meye 23b/01, 50a/07

s. – meyesin 46b/03

s. – mez 16b/01

s. – r 36a/01

s. – rler 2b/08

s. – rsiz 11a/04

s. – ye 47a/03

söylemek: Söyleme.

s. 30a/03

söz: Söz, konuşma.

s. 16a/01, 16b/02, 33a/06,

38a/01, 47a/02, 60b/01

s. + e 48b/09

s. + i 8a/04, 13a/07, 28a/03

s. + ile 46a/09

s. + ini 61a/08

s. + leri 57a/09

s. + ün 10b/01

sözlü: Söz sahibi.

s. 18a/01

şu: Su.

ş. 4a/02, 8a/06, 10a/08, 17a/05,

22a/05

ş. + y-ıla 17a/05

suç, suç: Suç.

suç geçür-: Suç bağışlama, ayıp örtme.

38a/01

şuçdan geç-: Kusura bakmamak, kınamamak.

15a/09

sûre (Ar.): Kur'ân – ı Kerîm'in ayrıldığı yüz on dört bölümden her biri, sûre.

s. 4a/04, 4a/05

şûret (Ar.): Şekil, suret.

ş. 47a/09

şûret eyle-: Şekillendirmek, şekil vermek.

42b/02

şuvar-: Sulamak.

ş. – maz 9b/09

süci: Şarap, içki.

s. + den 30a/03

süd: Süt.

s. + den 32b/06

sünnet: Hz. Muhammed'in sözleri, işleri ve tasvipleri.

s. 17a/05

s. + i 32a/05

süñük: Kemik.

s. + leriñe 37a/08

sürici: Süren, uzaklaştıran.

s. + dür 60b/01

süril-: Kovulmak, uzaklaştırılmak.

s. – miş 46a/02

süst (Far.): Gevşek, zayıf.

süst ol-: Yılmak.

57a/08

Ş

şād (Far.): Sevinçli.

şād eyle-: Sevindirmek.

9b/06

şād ol-: Sevinmek, sevinç duymak.

60a/05, 60a/06

şāhid (Ar.): Tanık, şahit.

ş. + lerdür 28b/05

şefā'at (Ar.): Birinin suçundan geçilmesi veya dileğinin yerine getirilmesi için edilen aracılık.

ş. 7a/02, 17a/04, 36a/07

şefā'at eyle-: Şefaet etmek.

36b/01

şefā'at kılıcı: Şefaet eden.

1b/02

şehr (Far.): İl, şehir.

ş. 17b/02

şenbe (Far.): Cumartesi.

ş. 9a/06

şerī'at (Ar.): Doğru yol, ibadet yolu; Allah'ın emir ve yasaklarının bütünü.

ş. + de 31b/01, 31b/03, 32a/08,

34a/03, 34a/04

ş. + ile 50b/03

şer (Ar.): Kötülük.

ş. 41b/09

şeytān (Ar.): Şeytan.

ş. 5b/09, 22b/06, 28a/09,

38b/07, 39b/06, 58b/04

ş. + a 36b/04

ş. + dan 46a/02

ş. + dur 60b/03

ş. + ları 3a/05

şinḥiyār: Hıyar, acur.

ş. + ından 8b/02

şimdi: Şu anda, şimdi.

ş. 10a/01

şirk (Ar.): Allah'a ortak koşma.

ş. 26b/01, 29b/06

şol: Şu.

ş. 2a/01, 4b/09, 6b/03, 7a/07,

7b/04, 8b/06, 8b/07, 15b/04, 18b/01,

19a/07, 23b/04, 24a/07, 25b/06,

27a/03, 31b/06, 32a/01, 32a/08,

32a/09, 35b/09, 36a/01, 39b/06,

41a/01, 43b/03, 44b/04, 46b/08,

48a/09, 50a/03, 53b/02, 54a/03,

56b/06, 58b/07, 59a/05, 60b/03,

61b/01, 62a/02

şu: Şu.

ş. + ndan 7a/09, 43b/04, 51a/02

ş. + nı 32a/03, 45a/04

ş. + nlar 2b/01, 2b/02, 3a/07,
4b/08, 6a/06, 11a/06, 11a/07, 11b/06,
12a/01, 12a/04, 16a/03, 16b/09,
17a/01, 21a/09, 21b/05, 21b/07,
21b/08, 23a/09, 23b/02, 24a/03,
24a/04, 27b/08, 29b/08, 29b/09,
30a/02, 30b/02, 31b/07, 36b/08,
39b/09, 43a/03, 44b/01, 50a/07,
51a/02, 51b/02, 51b/06, 51b/08,
52a/05, 53a/06, 53a/07, 54a/02, 54a/07,
54a/09, 56a/09, 63a/08

ş. + nlarsız 11b/06, 49a/05,
54b/08

ş. + nların 5a/08

ş. + nuñ 35a/05, 43a/09, 47b/03

şühedâ' (Ar.): Şehitler.

ş. 52b/04

şükr (Ar.): Görülen iyiliğe karşı
gösterilen memnunluk, minnettarlık.

şükr eyle-: Şükretmek.

7b/01, 7b/07, 21a/03, 23a/05,
25a/07, 34a/07, 55a/08

şükr eyleyici: Şükreden.

57a/05, 57a/07

T

tā (Far.): İçin, diye; -e kadar; ta ki.

t. 7b/05, 10b/05, 10b/09,
14a/08, 15a/09, 16b/06, 19b/03,

20b/06, 25b/03, 25b/09, 26a/07,
26a/09, 26b/08, 28a/05, 29a/01,
29a/07, 29b/07, 30b/06, 31b/08,
32a/03, 33a/06, 44b/03, 50a/09,
55b/05, 56b/07, 56b/08, 57b/08,
58a/01, 58b/01, 58b/07, 59b/06,
60b/09, 61a/02

ta'ām (Ar.): Yiyecek, yemek.

ţ. 8b/01, 32b/03, 52a/02

ţ. + ı 25a/01

ţ. + uña 37a/07

tā'at (Ar.): Allah'ın emirlerini yerine
getirme, ibadet.

ţ. + dan 4b/06, 8a/05, 13b/09

ţ. + ıla 21a/02, 21a/03

tağ: Dağ.

ţ. 37b/03

ţ. + ı 9a/03, 13a/04

ţ. + ından 27a/09

tağıl-: Dağılmak, uzaklaşmak.

ţ. – alardı 59a/02

tağıt-: Yaymak, üretip çoğaltmak.

ţ. – dı 22a/05

tāgūt (Ar.): Şeytan.

ţ. + dur 36b/07

taḳdīs (Ar.): Ululama, tazim.

taḳdīs eyle-: Ululamak.

5a/06

taķşīrlık: İhmal, kusur.

taķşīrlık eyle-: Kusur etmek, gevşek davranmak.

54b/05

ṭalāk (Ar.): Boşama, nikahlı kadını bırakma.

ṭ. + a 31a/06

ṭalāk vir-: Boşamak.

31a/07, 31b/02, 31b/08, 31b/09, 32a/01, 32a/07, 33a/09, 33b/02, 34a/04

ṭamaʿ (Ar.): Arzu, istek; ümit.

ṭamaʿ eyle-: Arzu ve ümit etmek.

10a/09

tamām (Ar.): Tam, kamil, eksiksiz.

t. 27a/03

tamām degūr-: (Karşılığını) tam ve eksiksiz vermek.

48a/08

tamām degürinil-: (Karşılığı) tam ve eksiksiz verilmek.

39a/08, 44b/06

tamām eyle-: Tamamlamak.

17a/05, 20b/08, 25a/06, 25b/04, 26b/07, 32b/02

tamām ol-: Olup bitmek.

28b/03

tamām olın- : Tamamlanmak, sona erdirilmek.

32b/09, 33b/09

tamām virinil- : (Karşılığı) tam ve eksiksiz verilmek.

40a/09, 59a/07, 61b/07

tamāmla-: Tamamlamak, bitirmek.

t. – r 32b/02

ṭamu: Cehennem.

ṭ. 16b/04, 28a/07

ṭ. + dan 43a/06

ṭ. + dur 59a/09, 63a/04

ṭanıṣ-: Danışmak, istişare etmek.

ṭ. 59a/03

ṭanıṣmak: İstişare.

ṭ. + ıla 32b/06

ṭaṣlatdur-: Hayrete düşürmek, şaşırtmak.

ṭ. – ursa 30b/01, 30b/02

Taḥrī: Allah.

T. 2a/01, 2b/03, 2b/07, 3a/06, 3b/01, 3b/04, 3b/07, 4b/02, 4b/05, 4b/06, 4b/07, 5a/06, 5b/02, 7a/08, 8a/08, 8b/05, 8b/06, 9a/01, 9a/05, 9a/09, 9b/03, 9b/08, 10a/03, 10a/04, 10a/08, 10a/09, 10b/01, 10b/04, 10b/05, 10b/06, 10b/09, 11a/03, 11a/04, 12a/03, 12b/01, 12b/02, 12b/04, 12b/05, 12b/06, 12b/08, 13a/01, 13a/08, 13b/01, 13b/04,

13b/05,	13b/08,	14a/02,	14a/03,	34b/03,	34b/05,	34b/07,	35a/01,
14b/01,	14b/04,	14b/09,	15a/02,	35a/02,	35a/07,	35b/03,	35b/06,
15a/03,	15a/09,	15b/02,	15b/06,	35b/08,	36a/01,	36a/03,	36a/05,
16a/01,	16a/02,	16a/06,	16a/07,	36a/08,	36b/05,	36b/06,	36b/09,
16b/01,	18a/05,	18b/09,	19a/01,	37a/02,	37a/03,	37a/05,	37a/09,
19a/02,	19a/06,	19a/07,	19b/07,	37b/02,	37b/04,	37b/05,	37b/06,
20a/02,	20b/02,	20b/04,	21a/04,	37b/07,	37b/08,	38a/02,	38a/05,
21a/05,	21b/01,	21b/03,	21b/05,	38a/06,	38a/09,	38b/03,	38b/07,
21b/09,	22a/02,	22a/05,	22a/08,	38b/08,	39a/02,	39a/05,	39a/06,
22a/09,	22b/01,	22b/04,	22b/08,	39a/07,	39a/09,	39b/02,	39b/07,
22b/09,	23a/08,	23a/09,	23b/01,	39b/09,	40a/01,	40b/03,	41a/02,
23b/04,	24b/04,	24b/06,	25a/05,	41a/06,	41b/01,	41b/03,	41b/04,
25a/06,	25b/01,	25b/03,	25b/06,	41b/08,	42a/06,	42a/09,	42b/01,
25b/07,	26a/04,	26a/05,	26a/09,	42b/02,	42b/06,	43a/01,	43a/03,
26b/04,	26b/05,	26b/06,	27a/04,	43a/04,	43a/05,	43a/07,	43a/08,
27a/07,	27b/01,	27b/03,	27b/09,	43b/03,	43b/06,	43b/09,	44a/01,
28a/03,	28a/05,	28a/08,	28b/02,	44a/02,	44a/03,	44a/04,	44a/07,
28b/03,	28b/05,	28b/06,	28b/08,	44b/03,	44b/07,	45a/05,	45a/07,
28b/09,	29a/03,	29a/04,	29a/08,	45b/01,	45b/02,	45b/03,	45b/04,
29b/02,	29b/03,	29b/05,	29b/06,	45b/06,	45b/09,	46a/05,	46a/09,
30a/02,	30a/05,	30a/07,	30a/08,	46b/02,	46b/06,	47a/02,	47a/05,
30b/03,	30b/04,	30b/07,	31a/01,	47a/06,	47b/01,	47b/02,	47b/06,
31a/02,	31a/04,	31a/05,	31a/06,	48a/02,	48a/09,	48b/01,	48b/06,
31b/02,	31b/05,	31b/06,	31b/07,	48b/07,	48b/08,	49a/06,	49b/01,
32a/01,	32a/04,	32a/06,	32b/01,	49b/03,	49b/09,	50a/04,	50a/05,
32b/08,	33a/02,	33a/04,	33a/07,	50a/06,	50a/08,	50b/01,	50b/02,
33a/08,	33b/06,	33b/08,	34a/03,	50b/03,	50b/05,	50b/08,	51a/03,
34a/06,	34a/08,	34a/09,	34b/01,	51a/09,	51b/01,	51b/05,	52a/01,

52b/01, 52b/02, 52b/03, 52b/04,
53a/01, 53a/04, 53b/01, 53b/02,
53b/03, 54a/02, 54a/04, 54a/08,
54b/03, 55a/01, 55a/04, 55a/05,
55a/06, 55a/07, 55b/03, 55b/04,
55b/09, 56a/06, 56a/07, 56a/08,
56b/07, 56b/08, 57a/01, 57a/05,
57a/06, 57a/08, 57a/09, 57b/02,
57b/03, 57b/04, 57b/07, 58a/01,
58a/04, 58b/01, 58b/02, 58b/04,
58b/07, 58b/08, 58b/09, 59a/04,
59a/05, 59a/08, 59b/01, 59b/05,
59b/06, 59b/07, 59b/09, 60a/03,
60a/04, 60a/07, 60b/01, 60b/02,
60b/03, 60b/06, 61a/01, 61a/02,
61a/03, 61a/05, 61a/07, 61a/08,
61b/01, 61b/02, 62a/02, 62a/07,
63a/02, 63a/06, 63a/08, 63a/09
T. + çun 26b/07
T. + dan 4a/05, 8b/06, 15a/04,
16b/08, 19a/01, 19a/06, 22a/08,
23a/07, 26a/03, 26b/04, 27a/04,
27b/03, 28a/02, 28a/06, 28b/03,
30b/09, 32a/06, 32b/08, 36b/04,
39b/08, 40a/04, 40a/05, 40a/09,
40b/04, 41a/06, 43a/03, 43b/06,
45a/04, 45a/06, 46a/09, 47b/06,
47b/08, 49a/02, 50b/04, 53b/04,

54a/01, 54a/09, 55a/08, 56a/01,
58b/09, 59a/01, 59a/02, 59a/09,
60a/06, 60b/02, 63b/01
T. + dur 22a/02
T. + larından 4b/04, 18b/07,
20a/02, 21a/09
T. + larını 6b/08
T. + m-ıçun 44a/05
T. + ñ 9b/02
T. + ña 9b/05, 9b/07, 18a/08
T. + ndan 41a/09
T. + ñdan 8b/01, 20a/08, 20b/04
T. + nuñ 1b/01, 16b/06, 26b/01,
30a/09, 30b/01, 30b/02, 35b/07,
35b/09, 42a/05, 47b/09, 49b/08, 51b/02
T. + nuñdur 1b/02, 16a/05,
19b/01, 22b/01, 41b/01, 53b/03,
55b/07, 58a/07, 61a/06, 62a/07
T. + ñuñuz 21a/08
T. + ñuz 7b/04, 22a/02
T. + ñuza 3b/08
T. + ñuzdan 7a/06, 7b/03,
14b/09, 24a/07
T. + sı 17a/05, 18a/03
T. + sina 18a/04, 18a/08
T. + sindan 6a/02
T. + ya 2b/05, 4a/02, 4b/09,
8b/09, 9b/02, 11a/09, 13b/07, 15b/05,

17b/03, 18a/09, 18b/04, 20b/01,
23a/05, 23b/07, 26a/06, 26b/06,
31a/09, 32a/09, 35b/02, 36b/05,
38a/03, 41b/05, 44a/01, 44a/05,
47b/09, 49a/01, 51a/05, 52b/07,
53b/06, 54a/05, 55a/07, 56a/02,
57b/06, 58a/06, 59a/04, 59a/06,
60a/07, 60b/05, 60b/07, 61a/03,
63a/07, 63a/08

T. + yıl 2b/06, 7b/05, 27b/04,
27b/09, 45b/02, 62b/01

T. + y-ıçun 33b/07

tanuk: Şahit.

ş. 19b/04, 41a/05

ş. + dur 52b/02

ş. + lar 19b/03, 56b/08

ş. + lardan 40b/08, 40b/09

ş. + lardanın 51a/02

ş. + lar-ıla 48a/01

ş. + laruñuzı 4a/04

tanuk ol-: Şahit olmak.

47b/09, 49a/03, 51a/01

tanuk tut-: Şahit getirmek, şahit tutmak.

28a/03, 40b/06, 41a/04

tanuklık: Şahitlik.

ş. + ı 19a/06, 41a/09

tanuklık vir-: Şahitlik etmek.

11b/05, 43b/09, 49b/03, 51b/01

tap: Kafi, yeter.

ş. + dur 28a/06, 60b/01

tap ol-: Yetmek, yeterli olmak.

18b/09

tap-: Tapmak, ibadet etmek.

ş. – arsız 18a/08, 23a/05

ş. – aruz 1b/03, 18a/08

ş. – mayasız 11a/09

ş. – mayavuz 49a/01

ş. – uñ 3b/08, 47b/07

tapıcı: Tapan, ibadet eden.

ş. + lar 8b/09

ş. + larız 19a/02

tapıl-: Tapılmak, ibadet edilmek.

ş. – ana 36b/04

tar: Dar.

tar eyle-: Daraltmak; azaltmak.

34b/01

tar hâl: (Maddi yönden) sıkıntı içinde
bulunan.

33b/01

tar tut-: Sıkıntıya düşürmek.

30a/08

tart-: Çekmek; çekip almak.

ş. – asın 44b/08

ş. – uñ 30b/05

tartış-: Çekişmek, mücadelede
bulunmak.

ṭ. – dılar 23b/05, 29a/02,
29a/04, 36a/04, 53a/07

ṭ. – duñuz 10a/02, 49a/05,
57b/08

ṭ. – madılar 29a/02, 44a/02

ṭ. – maḵ 27a/06

ṭ. – maḵdur 23b/05

ṭ. – urlar 16a/02, 49b/08

ṭ. – ursız 48a/06, 49a/04, 49a/06

ṭaş: Taş.

ṭ. 10a/06, 38a/04

ṭ. + dur 17a/08

ṭ. + ı 8a/07

ṭ. + lar 10a/06

ṭ. + lardur 4a/06

ṭaṭ-, ṭat-: Tatmak.

ṭaṭ-

ṭ. – uñ 53a/09

ṭat-

ṭ. – maya 35a/08

ṭat-: bkz.: ṭaṭ-.

ṭaṭıcı: Tadan.

ṭ. + dur 61b/06

ṭavāf (Ar.): Ziyaret, tavaf.

ṭavāf eyle-: Kabe'yi ziyaret etmek.

17a/09, 21b/02

ṭayın-: Kaymak, sürçmek.

ṭ. – ursañuz 28b/01

ṭayındur-: Kaydırmak, aldatıp
çıkarmak.

ṭ. – dı 5b/09, 58b/03

tefsīr (Ar.): Açıklama, yorum.

t. + in 42b/06

tekebbürlik: Kibir, gurur.

t. 28a/06

tekebbürlik eyle-: Kibirilenmek.

5b/05

temel: Bir yapının toprak altında kalan
ve yapıya dayanak olan duvar, taban
vb. bölümlerinin tümü.

t. + lerin 17b/05

temen: Tamamıyla, tıpkı, aynı, hemen.

t. 14a/04, 23a/02, 38a/04,
38a/07, 54b/02

temettü' (Ar.): Fayda, kâr.

temettü' eylemek : Faydalanma.

27a/03

ten (Far.): Gövde, vücut, beden.

ten urup yüri-: Ağır davranmak,
miskinlik yapmak.

57a/08

tenlü: Gövdeli, çehreli.

t. + yi 47b/02

tere (Far.): Sebze.

t. + sinden 8b/02

terengübin (Ar.): Kudret helvası.

t. 7b/08
terk (Ar.): Bırakma, terketme.
terk eyle-: Bırakmak, terketmek.
33b/04, 33b/05
terk  t-: Bırakmak, terketmek.
39b/01
tesb   (Ar.): Allah'ı noksan sıfatlardan
tenzih etme.
tesb   eyle- : Allah'ı noksan sıfatlardan
tenzih etmek.
5a/06, 46b/04
tevbe (Ar.): G nahtan vazge me,
t vbe.
t. 6a/03, 7b/04, 17b/07, 17b/08,
21b/06, 21b/07, 30b/07, 40a/06,
51b/04, 55b/06
t. + si 51b/06
tevekk l (Ar.): İ i Allah'a bırakıp
kadere razı olma.
tevekk l eyle-: Teslim olmak,
dayanmak.
55a/07, 59a/04, 59a/06
t z (Far.): Tez,  abuk, acele.
t z h s blu: Hesabı  abuk g ren.
27b/09, 44a/04, 63a/09
   r : Do ru.
   r  yol: Do ru yol, hidayet.

1b/04, 2b/01, 3a/07, 3a/08,
4b/05, 5a/02, 6a/04, 7b/02, 9b/08,
13b/06, 16b/06, 18b/03, 18b/08,
19b/02, 19b/06, 20b/08, 21b/01,
21b/04, 23a/02, 23b/03, 23b/06,
24a/03, 25a/03, 25a/06, 25a/09, 29a/03,
29a/04, 29a/05, 36b/04, 37a/03,
38a/05, 39a/06, 42a/08, 42b/09,
44a/06, 47b/07, 49b/07, 49b/08,
51a/09, 51b/02, 53a/04, 54a/04,
56b/04, 57b/07
   r   : Do ruluk.
 . +  la 42a/07
   r-: Do urmak.
 . – d  45b/08, 45b/09
   urdunul-: Do um yapılmak.
 . –m   32b/05
   ur c : Do uran.
 . 46b/02
 olu: Dolmu , dolu.
 . + s  51b/08
 on: Giysi, elbise; koruyucu.
 . + dur 25b/01
 . + lar  32b/03
 . + s z 25b/01
 oprak : Toprak.
 . + dan 48b/02
 . + dur 38a/04

ur-: Durmak.

. 46b/07

. – alar 32a/01

. – mayalar 31b/04, 31b/05,
39b/05

. – mazduuz 58a/02

. – u 33b/07, 63b/01

. – ur 39b/05

. – ur-iken 46a/08, 62b/01

ura: Duracak, barınacak yer, yurt,
mahal.

. 55a/05

. + ı 57b/07, 59a/09, 63a/04

uran: Duran.

. + ı 40b/06

urur-, urur-: Yerine getirmek, ifa
etmek, dosdoru yapmak.

urur-

. 57b/01

. – urlar 2a/02

urur-

. – dı 24a/01

. – dılar 40a/02

. – maa 41a/02

. – u 6b/03, 11b/02, 15b/01

urıcı: Duran.

. 50a/03

. + lar-un 17b/01

. + y-iken 44a/01

urur-: bkz.: urur-.

ut-: Tutmak.

. 14b/06, 20b/03, 35b/05

. – a 28a/06, 31a/03, 56b/07

. – alar 31a/07, 33a/01

. – ar 9b/01, 22a/07, 28a/03,

47a/01

. – arlar 28b/02, 30a/02

. – arlar-ısa 61b/05

. – asız 7b/02, 16a/06, 18b/03,
20b/08, 25a/01, 50b/06, 53a/04

. – a-y-ıdı 30a/08

. – dı 7b/06, 13b/01, 16a/07,
43a/04, 50b/07, 62a/02

. – dılar 6a/05, 43a/04, 44a/06

. – du 11a/08, 11b/03, 13a/03

. – duuz 7a/08, 11a/03,
13a/03, 26a/05, 51a/01

. – ma 41b/09

. – ma 32a/03, 32a/04, 54b/04

. – masun 45a/03

. – maya 31a/02, 49a/02

. – maz 36a/08

. – mazlar 23a/02, 28b/02

. – sa 50a/01, 50a/02

. – sun 25a/04

. – tular 18b/08

. – tuuz 15b/02
. – u 13a/04, 17a/08, 20a/01,
30b/08, 32a/02, 40b/06, 41a/04
. – up 39b/02
utıcı, utucı, utucu: Tutan.
utıcı
. 12b/02, 14a/02, 50b/09
. + y-iken 13a/01, 13b/05,
42a/07
. + ken 6a/09
. + lardur 21b/01
. + laruz 9b/08
utucı
. + y-iken 47b/04
. + dur 21b/03
utucu
. + y-iken 46a/09
utulu: Tutulmu, alınmı.
. 41a/08
utma: Tutma.
. 36b/03
. + dur 31a/04, 31b/03
. + ıun 38a/07
. + luuz-ıla 7b/03
utucı: bkz.: utıcı.
utucu: bkz.: utıcı.
utunıl-, utunul-: Tutulmak.
utunıl-

. – dı 41a/09
utunul-
. – dı 61b/05
utunul-: bkz.: utunıl-.
U
u: U taraf, u.
u. + ın 55a/01
uma: Cennet.
u. 2a/02, 4b/01, 51b/09
u. + a 15b/03, 29a/05, 30b/03,
56b/09, 61b/08
u. + da 4a/09, 5b/07
u. + dan 5b/09, 56a/03
u. + lar 4a/08, 43b/05, 63a/05
u. + lara 63a/02
u. + lardur 56b/01
u. + u 11a/08
uur: Yn; yol.
u. + dan 28a/09
uladurunıl-: Bititirilmek; devam
ettirilmek.
u. – a 4b/07
uladurma: Ulatırma.
u. + a 11b/09
ulu: Byk, ileri gelen, yce, erefli.
u. 2b/04, 7a/06, 15a/01, 16a/05,
30a/03, 50a/01, 53a/08, 60a/08,
60b/03, 60b/07, 61a/04

u. + dur 6b/07, 29b/04, 36b/03
u. + lar 34b/02
u. + y-iken 41a/01
ulurak: Daha büyük.
u. + dur 29b/06, 30a/04, 54b/06
unut-, unut-: Unutmak.
unut-
u. – a 40b/08
unut-
u. – mañ 33b/05
u. – savuz 42a/01
u. – ursız 6b/05
unıtdur-: Unutturmak.
u. – avuz 15a/01
unut-: bkz.: unıt-.
ur-: 1. Vurmak, çarpmak.
u. 8a/06
u. – dı 2b/03
u. – uñ 10a/03
u. – up 57a/08
u. – ur 39b/05
2. (Misal) getirmek.
u. – a 4b/02
urıl-, urul-: Vurulmak; yazılmak, takdir edilmek.
urıl-
u. – dı 54a/01
urul-

u. – dı 53b/09
urmak: Vurma.
zañm urmak: Felaket, musibet.
56b/06, 60a/08
urul-: bkz.: urıl-.
uş: Akıl.
u. + lar 27a/08
utan-: Çekinmek.
u. – maz 4b/02
uy: Kabul, tasvip, icabet.
uy vir-: Karşılık vermek, icabet etmek.
25a/07, 25a/08, 60a/07, 62b/07
uy-: Uymak, tabi olmak, bağlanmak.
u. – a 24a/06
u. – ar 19b/05
u. – arlar 42b/05
u. – arsa 6a/04
u. – arsañ 20a/05
u. – aruz 22b/09
u. – asın 16b/06, 16b/07
u. – avuz 59b/08
u. – dı 49b/07, 59a/08
u. – dılar 14a/04, 22b/03,
48a/04, 49a/09, 60b/02
u. – du 44a/05
u. – duğ 48a/01
u. – dular 22b/02
u. – mañ 22b/06, 28a/09

u. – mayalar 20a/04
u. – uñ 22b/09, 45b/02
uyku: Uyku.
u. 36a/09
uymak: Uyma, kabul etme.
u. + dur 24a/06
uyucu: Uyan, kabul eden.
u. 20a/04
uyul-: Kendisine uyulmak.
u. – ası 17a/06
uzan-: Devam etmek, ısrar etmek.
u. – madılar 56a/08
Ü
üç: Üç (3).
ü. 27a/02, 31a/07, 35b/06,
46b/04, 55a/09
ülü: Mükafat, pay.
ü. 14b/03, 27b/06, 27b/08,
44b/02, 50a/07
ülüş: Hisse, pay.
ü. 60b/06
ümîz (Far.): Ümit, umma.
ümîz tut-: Ümit etmek.
30a/02
ümmet (Ar.): Bir peygambere inanıp
bağlanan cemaat, topluluk.
ü. 28b/09
ün: Ses, nida.

ün getir-: Kurban keserken yüksek
sesle tekbir getirmek.
23a/06
ün etmek: Seslenme, bağırma.
23a/03
ür-: Üfürmek.
ü. – em 47b/01
üründü: Seçkin, mümtaz.
ü. 19b/03
üründüle-: Seçmek.
ü. – di 18a/05, 35a/01, 45b/05,
46b/06
ü. – dük 18a/02
ü. – r 61a/03
üst: Üst taraf, üzeri, üst.
ü. + ine 3b/02, 48a/04
üşen-: Üşenmek, ihmal etmek.
ü. – meñ 40b/09
üzere: Üzerine, üzerinde.
ü. 4a/04, 6a/05, 6b/07, 7a/01,
8a/05, 8b/01, 8b/05, 9a/02, 9a/05,
11a/04, 11b/07, 11b/09, 12b/03,
12b/04, 12b/06, 12b/07, 12b/09,
13a/04, 13b/02, 14a/06, 14b/08,
15a/02, 15b/06, 15b/08, 17a/02,
17a/03, 17b/09, 19b/01, 19b/03,
19b/05, 19b/06, 20b/02, 20b/06,
21b/02, 21b/09, 22b/05, 22b/08,

23a/01, 23a/07, 23b/04, 24b/03,
 24b/05, 24b/07, 24b/08, 25a/04,
 25a/06, 26b/02, 26b/03, 26b/04,
 28a/01, 28a/03, 28a/04, 31b/01,
 31b/02, 31b/06, 31b/09, 32b/05,
 32b/06, 33b/01, 34a/02, 34a/04,
 34a/07, 34b/06, 35b/05, 35b/09,
 36a/01, 37a/04, 37a/09, 37b/03,
 37b/09, 38a/04, 38a/05, 39b/04,
 40a/03, 41a/07, 41b/04, 41b/09,
 42a/02, 42a/03, 42b/01, 44b/09,
 45a/07, 45b/05, 46a/04, 46b/06,
 48b/06, 50a/03, 50a/04, 50b/02,
 51a/01, 51a/05, 52b/02, 53a/03,
 53b/09, 54a/01, 56a/09, 57a/04,
 57b/01, 57b/04, 58a/01, 58a/03,
 58b/01, 59b/01, 59b/02, 59b/05,
 60a/06, 61a/01, 61a/03, 62a/07,
 62b/06, 63b/01
 ü. + dür 2b/01, 21a/09, 24b/09,
 28b/08, 31b/01, 32b/03, 40b/04,
 40b/05, 51b/02
 ü. + siz 61a/02
 ü. + y-iken 62b/01
üzeri: Üst, üzeri.
 ü. + müze 9b/07, 34b/09,
 35b/04, 42a/01, 50a/04, 51a/05

ü. + ne 1b/04, 2b/02, 2b/03,
 2b/04, 3b/06, 3b/07, 15b/01, 37a/04
 ü. + ñe 39a/05, 42a/06, 42b/03,
 44a/06, 48a/09, 53b/02
 ü. + ñüze 6b/09, 7b/07, 7b/08,
 9a/03, 10b/04, 19b/04, 20b/08, 20b/09,
 24a/04, 24b/01, 24b/06, 27a/08,
 29b/02, 32a/05, 32b/07, 33a/02,
 33a/03, 33a/08, 34b/04, 35a/01,
 35b/09, 41a/04, 47b/05, 53a/01,
 54b/09, 58a/04
üzüm: Üzüm.
 ü. + lerden 38b/01
V
vācib (Ar.): Gerekli, lüzumlu.
 v. + iken 33b/02
 vācib eyle-: Kararlaştırmak.
 33a/09
 vācib olmak: Gerekme, lüzumlu olma.
 34a/04
 vācib olunmuş: Kararlaştırılmış.
 33a/09
va‘de (Ar.): Söz verme, vaat.
 v. + sini 57b/07
 v. + ye 62b/07
 va‘de eyle-: Söz vermek.
 38b/07, 38b/08, 43a/02, 62b/06
 va‘de olun-: Söz verilmek.

2a/01

va' deleş-: Sözleşmek.

v. – meñ 33a/05

vaḥy (Ar.): Bir fikrin veya bir emrin Allah tarafından bir peygambere bildirilmesi.

v. 14b/09

vaḥy eyle-: Vahyetmek.

46b/08

vaḳıyye (Ar.): Okka.

v. 43b/02, 50a/02

vaḳt (Ar.): Vakit, zaman.

v. 3a/09, 5a/03, 5b/02, 5b/04,
7a/03, 7a/06, 7a/07, 7b/01, 7b/02,
7b/05, 8a/01, 8a/06, 8a/09, 9a/02,
9a/09, 10a/02, 11a/08, 11b/03, 12b/01,
12b/03, 13a/03, 14a/02, 17a/05,
17a/07, 17b/01, 17b/04, 18a/03,
18a/07, 22a/09, 22b/01, 24a/02,
34b/02, 34b/06, 35a/06, 35a/09,
35b/04, 37a/01, 37a/09, 37b/01,
45b/06, 45b/08, 46b/05, 46b/09,
47a/01, 47b/07, 48a/02, 50b/07,
53a/01, 55a/04, 55a/06, 55a/09,
57b/07, 58a/02, 58b/06, 59b/01,
59b/04, 62a/02

v. + i 27a/05

v. + inde 24a/03, 27a/02, 43b/09

v. + inden 25b/04

v. + ler 26a/01

var: Var.

v. 20a/09, 30a/09, 30b/01,
30b/02, 58a/07

v. + dur 42b/05

vaṣıyyet (Ar.): Bir kimsenin öldükten sonra yapılmasını istediği şey.

vaṣıyyet eyle-: Vasiyet etmek;
emretmek.

17a/08, 24b/02, 24b/04

vāy (Far.): Yazık, yazıklar olsun.

v. 11a/01

v. + dur 10b/08, 11a/01

ve: Dahi, de, hem.

v. 27a/01

vefā (Ar.): Sözünde durma.

vefā eyle-: Sözünü yerine getirmek.

24a/02, 50a/05

velī (Ar.): Bir çocuğun veya bir güçsüzün işlerini yürüten, onlardan sorumlu olan kimse.

v. + si 40b/06

velīkin: Fakat, lakin, ancak.

v. 3a/01, 3a/04, 7b/09, 21a/05,
23b/07, 26a/02, 31a/03, 33a/05,
34a/07, 35b/08, 36a/04, 36a/05,
37b/02, 39a/06, 49a/08, 50b/05, 54b/03

vër-: Vermek.

v. 5b/01, 17b/02, 17b/07,
27b/06, 27b/07, 35b/05, 42a/03, 57b/01

v. – di 5b/02, 6a/03, 7b/04,
23b/08, 24a/01, 25b/02, 35b/06,
36b/09, 38a/08, 51a/03, 55a/07,
57b/02, 58a/03, 60a/04, 61a/05, 62b/07

v. – diler 51b/01, 60a/07

v. – dük 7b/01, 7b/09, 9a/03,
12a/05, 12a/06, 13a/04, 16b/08,
20a/06, 23a/05, 28b/04, 36a/02,
36a/06, 41b/07

v. – düm 46a/01

v. – düñüz 31b/04, 32b/08

v. – e 31b/08, 33b/04, 34a/09,
50b/03, 55a/09, 55b/02, 55b/06,
55b/07, 57a/05, 59a/04, 59a/05

v. – elerdi 60a/01

v. – em 6a/08, 47b/02

v. – esiz 32a/01, 32a/07, 33a/09,
39a/04, 39b/02, 50b/09, 52a/01, 57b/03

v. – evüz 57a/07

v. – eyin 43b/04

v. – gil 62b/06

v. – iñ 29a/09, 33b/01, 36a/06

v. – irin 21b/07, 25a/07

v. – irler 38a/06

v. – irüz 19b/08

v. – medüñüz 12a/08

v. – meñ 25b/08

v. – miş 17b/06

v. – señüz 33b/02

v. – sünler 25a/08

v. – üñ 5a/08, 6b/03, 11b/02,
15b/01, 45b/03, 47b/06, 56a/02

v. – ür 28b/08, 35a/02, 38b/09,
43a/08, 43b/09, 46a/05, 49b/09

v. – ürler 2a/03, 37b/05, 37b/07,
40a/02, 56a/05

v. – ürse 31b/09

v. – ürsin 44b/08, 45a/02

v. – ürsiz 11b/05, 38b/06,
49b/03, 52a/01

v. – ürüz 60b/09

vërici: Veren, sunan.

v. 15a/04, 16b/08, 17b/07,
17b/08

v. + dür 1b/01, 6a/03, 7b/04,
36b/06, 42a/05, 55a/06

v. + ler 43b/08, 47b/08

v. + leri 36b/07, 39a/03, 44b/02,
48a/07, 51b/09, 62b/04

v. + leriüz 47b/09

v. + lerüñ 57b/05

v. + lerüz 18b/01, 18b/08,
51a/07

v. + mizsin 42a/03

v. + ñüzdür 57b/05

v. + rekdür 41a/02

v. + sidür 49b/01

v. + yin 21b/07

vèrin-: Verilmek.

v. – diler 60a/04

v. – eler 17a/05, 22a/01

v. – miş 31a/07

vèrinil-: Verilmek.

v. – di 18b/06, 18b/07, 38b/09,
39a/01, 44b/02, 51a/06, 62a/01

v. – diler 4a/08, 14a/03, 20a/02,
20a/03, 29a/02, 44a/02, 44a/05,
52b/05, 62a/03

v. – dük 4a/09

v. – düñüz 49b/08

v. – e 13b/03, 13b/04, 40a/09,
49b/08, 59a/07

v. – esiz 61b/07

v. – medi 34b/09

v. – meyeler 7a/03, 12a/05,
53b/09

v. – mişlerüñdür 34a/04

vèriş-: Birbirine vermek, birbirine
sunmak.

v. – ürsiz 11b/07

vèrmek: Verme, bağışlama, bağış,
ihسان.

v. 1b/03, 2a/03, 4a/09, 6b/06,
17a/05, 20b/01, 21a/03, 29a/08,
31b/02, 34a/09, 63a/02

v. + dür 24b/09, 26b/09, 40a/07,
48b/07

v. + i 29a/08

v. + ile 43a/08

viribi-: Göndermek.

v. 17b/08, 34b/03

v. – di 28b/09, 34b/08, 59b/01

v. – dük 12a/06, 16b/04, 20b/09

v. – rler 26b/08

v. – yem 50b/08

viribinil-: Gönderilmek.

v. – mişlerdensin 35b/09

Y

yā: Yahut, veya; yoksa.

y. 1b/02, 2a/01, 2a/02, 2b/03,
4a/09, 6b/01, 8b/02, 8b/09, 10a/06,
14a/03, 15a/01, 15a/02, 15a/04,
15b/04, 15b/06, 16b/01, 18a/02,
18b/03, 19a/05, 19a/06, 21b/02,
24b/05, 24b/08, 25a/04, 26b/06,
26b/09, 27a/01, 27b/05, 31b/03,
32a/02, 32b/08, 33a/04, 33a/09,
33b/04, 33b/08, 36b/04, 37a/03,

37a/06, 38b/09, 39a/02, 39a/03,
40b/05, 41a/01, 41b/03, 42a/01,
43b/02, 45a/06, 46a/04, 49b/08,
51a/04, 55b/05, 55b/06, 55b/07,
56a/07, 56b/09, 57a/04, 58b/06,
58b/09, 59a/01, 59b/07, 62b/04

yağ-: Yağmak.

y. – an 3b/02

yağmur: Yağmur.

y. 3b/02, 38a/05, 38a/08

yaqıl-: Yanmak.

y. – dı 38b/03

yaqın: Yakın.

y. 46b/05

y. + am 25a/07

y. + dur 29a/08

yaqın dirlik: Dünya hayatı.

12a/02, 12a/04, 28a/03, 28b/07,
43b/03, 54b/01, 61b/08

yaqın gel-: Yaklaşmak.

5b/08

yaqın hışım: Yakın akraba.

29a/09

yaqın ol-: Yaklaşmak.

3b/05, 25b/06, 32a/02

yaqın olınmış: Yaklaştırılmış; dost
edinilmiş.

47a/03

yaqınırak: Daha yakın.

y. + dur 33b/05, 41a/02, 59b/08

y. + ı 49a/09

yaqınlık: Yakınlık.

y. 25b/02, 25b/05, 27a/06,
30b/05, 33a/09, 33b/03

yaqın (Ar.): Doğruluğunda şüphe
olmayan; kesinlik.

y. 16b/03

yalan: Doğru olmayan şey, yalan.

y. 50a/04, 50b/02, 52a/04

yalan bağla-: Uydurmak, iftira ederek
söylemek.

44b/05

yalan bağlanmış: Uydurulmuş,
uydurma.

10b/07

yalan söyle-: Yalan söylemek.

2b/08, 30a/03

yalan tut-: Yalanlamak.

6a/05, 12a/09, 43a/04, 61b/05

yalancı: Yalan söyleyen, yalancı.

y. + lar 48b/06

y. + laruñ 56b/03

yalñuz: Yalnız; sadece

y. 3a/05, 23b/06

yalñuz qal-: Yalnız başına kalmak.

54b/09

yan: Yan taraf, yan.

y. + lar 62b/01

yaña: Taraf, yön, cihet.

y. 5a/01, 6b/08, 7b/03, 10a/06,

12a/03, 17b/04, 19a/02, 19b/09,

20a/01, 20b/03, 20b/05, 20b/06,

21a/08, 22a/09, 23b/06, 23b/07,

25a/09, 27b/05, 28a/02, 28b/03,

34b/01, 37b/03, 40a/09, 41b/08,

43a/06, 44b/03, 47b/08, 48a/03,

51a/04, 53a/05, 54b/05, 56a/03,

59a/01, 63a/07

y. + dur 45a/06, 48a/05, 53b/04

yandur-: Yakmak.

y. – dı 3a/09

yañıl-: Hata etmek, yanılmak.

y. – avuz 42a/01

ya‘nī (Ar.): Yani, sözün kıyası,
doğrusu.

y. 1b/05, 2a/01, 2a/02, 2a/04,

2b/07, 4a/03, 4a/04, 4a/05, 4a/09,

4b/02, 4b/06, 5a/06, 5b/08, 6a/01,

6a/02, 6a/08, 6a/09, 6b/01, 6b/05,

6b/07, 7a/08, 8a/01, 8a/03, 8a/05,

8a/07, 8b/05, 9a/07, 9b/04, 10a/01,

10b/01, 10b/08, 10b/09, 11a/05,

11b/04, 11b/06, 11b/09, 12a/01,

12a/07, 12a/09, 12b/02, 12b/03,

12b/06, 13a/02, 13a/07, 13b/05,

14a/03, 14a/04, 14a/05, 14b/02,

14b/06, 14b/09, 15a/01, 15a/09,

16a/06, 16b/04, 17a/07, 17a/08,

17a/09, 17b/09, 19a/01, 19b/01,

19b/02, 19b/04, 19b/05, 19b/07,

20a/07, 20a/08, 20a/09, 20b/01,

21a/01, 21a/02, 21b/05, 21b/07,

22a/04, 22a/08, 22b/02, 22b/03,

23a/09, 23b/06, 24a/06, 24a/08,

24a/09, 25b/08, 25b/09, 26a/06,

26b/01, 26b/05, 27a/01, 27a/03,

27a/04, 27a/09, 28a/01, 28a/02, 28a/03,

28b/02, 28b/03, 28b/04, 29a/02,

29b/06, 30a/03, 30a/05, 31a/01,

31a/05, 31a/08, 31a/09, 31b/01,

31b/06, 31b/09, 32a/02, 32a/03,

32a/05, 32a/08, 32b/02, 32b/04,

33b/03, 33b/05, 33b/07, 33b/08,

35b/06, 36b/01, 36b/02, 36b/04,

36b/09, 38a/08, 38b/02, 38b/08,

39b/05, 39b/08, 40a/01, 40b/04,

40b/05, 40b/06, 41a/05, 41b/07,

42a/06, 42a/07, 42a/08, 42b/03,

43a/03, 44a/01, 44a/02, 44a/05, 44a/06,

44b/02, 45a/09, 46a/09, 49b/05,

49b/08, 50a/04, 50a/06, 50a/07,

50a/09, 50b/03, 50b/09, 51b/09,

53a/02, 55a/03, 56a/07, 56b/02,
56b/03, 56b/06, 57a/06, 57b/06,
58a/07, 59b/03, 59b/07, 61a/02,
61a/05, 62a/04, 62b/04, 63a/08, 63b/01

yañşu: Alay, istihza.

yañşuya almak: Alaya alma.

13a/07

yañşuya dut-, yañşuya tut-: Alaya
almak, istihza etmek.

3a/06, 9b/01, 32a/04

yañşula-: Alaya almak.

y. – rlar 28b/07

yanut: Hesap; karşılık.

y. 1b/01, 20b/01

yapıl-: İnşa edilmek.

y. – mışdur 4a/01

yapış-: Sarılmak, tutunmak.

y. – dı 36b/05

yaradıcı: Yaratıcı, Allah.

y. 4a/03, 16a/08

yaraqlan-: Hazırlanmak.

y. – dı 56a/02, 56a/04

y. – mış 63a/06

y. – mışdur 4a/07

yarat-: Meydana getirmek, yoktan var
etmek.

y. – dı 3b/08, 5a/02, 31a/08,
48b/02

y. – maduñ 62b/02

y. – ur 47a/06

yaratmak: Yaratma, yaratış.

y. 62a/08

y. + ında 22a/03, 62b/01

yardım: Yardım.

yardım virinil-: Yardım edilmek,
yardım görmek.

53b/09

yarıl-: Ayrılmak, parçalanmak.

y. – ur 10a/07

yarlığa-: Bağışlamak, affetmek.

y. 41b/07, 42a/03, 43b/07,
57b/01, 62b/05

y. – malığ-ıla 21a/02

y. – manuñ 41b/07

y. – ya 39a/04, 41b/03, 45b/02,
55b/08, 56a/08

y. – yavuz 8a/03

yarlıgamaq: Bağışlama, affetme.

y. 27b/03, 38b/08, 43b/09,
56a/07, 58b/09, 59a/03

y. + dan 56a/03

y. + dur 56a/09

y. + ıla 23b/03

yarlığanmaq: Bağışlanma, affedilme.

y. + dan 30b/03

y. + lıklar 21a/09

yarlıgayıcı: Bağışlayan, affeden.

y. + dur 23a/08, 24b/06, 26a/09,
27b/03, 30a/02, 31a/04, 31a/05,
33a/08, 45b/03, 51b/05, 55b/09, 58b/05

yarı: Yarı.

y. + sıdur 33b/03

yaşlu: Kocamış, yaşlı.

y. 9b/03

yavaş: Yavaş.

yavaş olmuş: Çabuk hareket etmeyen,
ağır davranan.

9b/09

yavız, yavuz: Kötü, fena.

yavız

y. 53a/06, 53b/06

y. + lığı 22b/08

yavuz

y. 11a/05, 12b/05, 13a/06,
17b/04, 28a/07, 43a/06, 48a/02,
54a/06, 55a/04, 57b/07, 59a/09,
62b/05, 63a/01, 63a/04

y. + dur 14b/03, 62a/04

y. + iken 29b/03

y. + lık 45a/09, 55a/03, 60b/02

y. + lıkdan 45a/09

yavuz: bkz.: yavız.

yavuzırağ: Daha kötü.

y. + dur 61a/06

yaya: Yaya.

y. + lar-iken 33b/08

yaz-: Yazmak.

y. 48a/01

y. – a 40b/03

y. – aruz 61a/08

y. – asız 41a/01

y. – dı 11a/01, 25b/03

y. – dılar 10b/08

y. – masun 40b/04, 41a/05

y. – mayasız 41a/04

y. – mazlardur 10b/07

y. – sun 40b/02, 40b/03

y. – uñ 40b/02

yazı: Yazı.

yazı bilmez: Yazmayı bilmeyen, okur
yazar olmayan.

44a/05, 50a/04

yazıcı: Katip, yazıcı.

y. 40b/02, 40b/03, 41a/05,
41a/08

yazık, yazuk: Günah; vebal.

yazık

y. + ıla 11b/07

yazuk

y. 21b/02, 23a/07, 24b/05,
27a/08, 28a/01, 28a/02, 31b/05,

31b/09, 32b/06, 32b/07, 33a/02,
33a/03, 33a/08, 34a/02, 41a/04, 50a/04

y. + dur 30a/03

y. + ı 11a/05, 24b/03, 30a/04,

60b/09

y. + ıla 25b/09, 28a/06

y. + ları 56a/08

y. + ların 56a/08

y. + larıñuzu 39a/05

y. + ları-y-ıla 43a/04

y. + larumuzu 43b/07, 57b/01,

62b/05

y. + larıñuzu 8a/03, 45b/03

yazıl-: Yazılmak.

y. – dı 58b/01

yazmak: Yazma.

y. 57a/06

y. + a 40b/06

y. + ı 40b/03

yazuk: bkz.: yazık.

yazuklu: Günahkar.

y. 40a/01

y. + dur 41b/01

yê-: Yemek.

y. – meñ 25b/07, 55b/09

y. – mezler 23b/01

y. – ñ 5b/07, 7b/08, 8a/01,

8a/08, 22b/05, 23a/04, 25b/03

y. – rsiz 47b/02

y. – yesi 38a/08

y. – yesiz 25b/09

yêdi: Yedi (7).

y. 5a/03, 27a/03, 37b/06

yegrek, yêgrek: Daha iyi, daha üstün.

yegrek

y. 43b/04

yêgrek

y. 15a/02, 53b/04, 53b/07

y. + di 14b/05

y. + dür 7b/04, 8b/04, 25a/01,

30a/07, 30b/01, 30b/02, 32a/09,

38a/01, 39a/04, 40a/08, 57b/05,

59a/01, 60b/09, 61a/05, 63a/06

y. + i 27a/07, 46a/04

y. + idür 48a/02

y. + iken 29b/02

y. + üz 34b/09

yêl: Yel, rüzgar.

y. 54b/02

y. + leri 22a/06

yêmiş: Meyve.

y. 4a/09

y. + lerden 4a/02, 17b/02,

38b/01

y. + lerinden 21a/07

yêñ- Yenmek, mağlup etmek.

y. – di 35b/03

yèñi: Yeni.

yèñi ay: Hilal şeklindeki ay.

26a/01

yèñici: Yenen, galip gelen.

y. 59a/05

yèr: Yer, yeryüzü.

y. 17a/07, 17a/08, 22a/07,
35b/08, 45a/06, 51b/08, 56a/04,
61b/03, 62a/06

y. + de 2b/09, 4b/08, 5a/04,
6a/01, 6a/02, 8a/09, 8b/02, 16a/08,
20b/05, 28a/04, 38a/07, 39a/09,
42b/01, 51a/04, 56b/03, 58b/06

y. + dedür 5a/02, 22b/06,
36a/09, 41b/02, 45a/07, 53b/04, 55b/08

y. + den 5b/07, 8a/02, 17a/08,
20b/02, 20b/04, 26a/06, 27b/02,
30b/06, 38b/05

y. + dür 17b/04, 59a/09

y. + e 26b/09

y. + i 4a/01, 9b/09, 16a/08,
22a/05, 36b/02, 57b/06, 59a/09, 62a/08

y. + in 38a/07

y. + iñ 43b/03, 46a/04, 62b/02

y. + inde 57b/01

y. + inden 35b/05

y. + ine 6a/08, 40b/06

y. + ini 8a/08

y. + ler 39b/05

y. + lere 55a/05

y. + lerinden 30a/01, 62b/09

y. + lerine 58b/01

y. + üñ 5b/03, 15a/03, 22a/03,
61a/07, 62a/07

y. + üñüz 48a/05

yèt-: Yetmek, kafi gelmek.

y. – digine 41b/08

y. – düğüni 32b/04

y. – er 3b/08, 15a/02, 15b/01,
20b/02, 24b/09, 33b/01, 37b/01,
41b/04, 42a/09, 45a/08, 59b/05, 62a/08

y. – erse 29b/07

y. – ersin 45a/01

y. – meye 40b/05

y. – mez 39a/09, 55a/09

yetim (Ar.): Babası ölmüş olan
(çocuk), babasız.

y. + lerden 30a/06

y. + lere 11b/01, 23b/09, 29b/01

yèyni: Hafif.

yèyni olın-: Hafifletilmek.

12a/04

yèynidil-: Hafifletilmek, azaltılmak.

y. – meye 51b/03

yeynilt-: Hafifletmek, kolaylaştırmak.

y. – meye 22a/01
yèynitmek: Hafifletme.
y. + dür 24a/07
yığ-: Alıkoymak, uzaklaştırmak, engel olmak; korumak.
y. – arlar 53a/05, 54a/06
y. – arsız 52b/03, 53b/05
y. – dı 16a/02
y. – mañ 32a/07
yığıcı: Önleyen, engel olan.
y. + y-iken 46b/01
yıgıl-: Menedilmek.
y. – masun 40b/09
yıgılın-: Menedilmek; vazgeçmek.
y. – alar 26a/09, 26b/01
y. – dı 39b/08
y. – dılar 39a/09
y. – masun 40b/03
y. – ursañuz 26b/07
yıgmak: Saptırma.
y. 29b/05
yıl: Sene, yıl.
y. 13b/03, 32b/02, 37a/05, 37a/07
y. + a 34a/02
yıldırım: Yıldırım.
y. 3b/05
yılduz: Yıldız.

y. + lara 8b/09
yılkı: Hayvan.
y. + lardan 43b/02
yigit: Genç.
y. 9b/04
yoğsullık, yoğsullık, yoğsullık:
Fakirlik, yoksulluk.
yoğsullık
y. 8b/05
yoğsullık
y. 29a/06
y. + ı 38b/07
yoğsullık
y. + da 24a/03
yoğsul, yoğsul: Yoksul, fakir, muhtaç.
yoğsul
y. + lara 39a/04
y. + laruñdur 39a/08
yoğsul
y. + dur 61a/08
yok: Yok.
y. 10a/01
y. + dur 5a/09, 6a/04, 9a/01, 14b/02, 15a/03, 15b/06, 16b/08, 21b/02, 22a/02, 23a/07, 24b/05, 26b/01, 27a/06, 27a/08, 27b/06, 28a/01, 31b/05, 31b/09, 32b/06, 32b/07, 33a/02, 33a/03, 33a/08,

34a/02, 35b/01, 36a/07, 36a/08,
36b/03, 36b/05, 37b/09, 39a/03,
39a/05, 39b/04, 40a/03, 41a/04,
42a/02, 42a/06, 42b/02, 43a/01,
43b/09, 44a/01, 44a/06, 44b/01,
44b/06, 48a/07, 48b/07, 49a/06,
50a/03, 50a/07, 51b/09, 55b/04,
55b/06, 58a/07, 59a/05, 59b/09,
60a/05, 62b/03

yok eyle-: Yok etmek, imha etmek.

56b/09

yoksa-: Dokunmak.

y. – madı 47a/05

y. – maya 11a/02

yokan-: Erişmek, isabet etmek.

y. – dı 29a/06, 56b/06

y. – madı 60b/02

y. – urşa 55a/02, 56b/05

yoksul: bkz.: yohsul.

yol: Yol; uğur, maksat; yaşayış tarzı.

y. 1b/04, 2a/01, 2b/01, 3a/08,
4b/05, 6a/04, 7b/02, 9b/08, 16b/06,
18b/03, 18b/08, 19b/02, 19b/06,
20b/08, 21b/01, 21b/04, 23a/02,
23b/09, 25a/03, 25a/06, 25a/09,
27b/01, 29a/03, 29a/04, 29b/01,
36b/04, 37a/03, 38a/05, 39a/06,

42a/08, 42b/09, 44a/06, 49b/07,
50a/04, 51a/09, 51b/02, 53a/04

y. + a 6a/04, 19b/02, 29a/05

y. + dan 23b/06, 25a/03

y. + dur 47b/07, 56b/04

y. + ı 1b/04, 16b/06

y. + ıdur 49b/08

y. + ıla 3a/07, 23b/03

y. + ında 21a/05, 26a/04,

26b/05, 30a/02, 34a/08, 34b/03,
34b/05, 37b/05, 37b/08, 39a/09,
43a/07, 57a/08, 58b/09, 59a/07,
59b/07, 60a/03

y. + ından 29b/05, 52b/03

y. + iken 13b/06

y. + lar 56b/02

y. + ları 39a/06

y. + umda 63a/01

y. + uñ 15a/06

yolişdur-: Fidyeleşmek, fidyeye
karşılığında serbest bırakmak.

y. – ursız 11b/08

yolu: Fidyeye, can bedeli.

y. 7a/03, 17a/04, 24b/09

yöneldür-: Çevirmek, yöneltmek,
döndürmek.

y. – esiz 23b/06

yöre: Çevre, etraf.

y. + ñden 59a/03
y. + sini 3a/09
yudıcı: (Öfkesini) yenen, sezdirmeyen.
y. + lar 56a/05
yuğarı, yuğaru: Üstün.
yuğarı
4b/03
yuğarı ayak, yuğaru ayak: Üst derece, üstünlük.
yuğarı ayak
59a/09
yuğaru ayak
31b/02, 36a/02
yuğaru: bkz.: yuğarı.
yumşanmak: Yumuşak davranma.
y. 59a/02
yunt: Kısarak, at.
y. + lardan 43b/02
yüce: Yüksek, üstün, ulu.
y. 38a/07
y. + dür 36b/03
yüklet-: Yüklemek; mükellef tutmak.
y. – düñ 42a/01
y. – me 42a/01, 42a/02
y. – meye 41b/08
yüksegirek: Daha üstün, daha kuvvetli.
y. – siz 56b/05
yüli-: Tıraş etmek, kesmek.

y. – mek 17a/05
y. – meñ 26b/08
yürek: Kalp.
yüreksüz ol-: Cesareti kırılmak, yılmak.
55a/06, 57b/08
yüri-: Yürümek, gitmek; gezmek, dolaşmak.
y. – diler 3b/06, 58b/06
y. – mediler 57a/08
y. – mege 39a/09
y. – ñ 56b/02
yüz: Yüz, çehre.
y. + i 16a/06, 20a/09
y. + ini 15b/05
y. + ler 53a/08
y. + leri 53a/09, 53b/01
y. + ümi 44a/05
y. + üñi 19b/09, 20b/03, 20b/05
y. + üñüñ 19b/08
y. + üñüzi 20a/01, 20b/06, 23b/06
yüz döndür- : Yüz çevirmek, terketmek.
9a/04, 11b/02, 11b/03, 18b/09, 28a/04, 34b/06, 44a/06, 44b/03, 44b/04, 45b/04, 48b/08, 49a/03, 51a/02, 58b/03

yüz tüt- : Dönmek, yönelmek.

16a/06, 20a/01, 20b/03

yüz: Yüz (100).

y. 37a/05, 37a/07, 37b/06,

43b/02, 50a/02

yüzlü: Şerefli, itibarlı.

y. 47a/03

Z

zafer (Ar.): Kurtulma, kurtuluş.

zafer bul-: Kurtulmak, muradına
ermek.

61b/08

zaḥīre (Ar.): Hububat; yiyecek.

z. 47b/03

zaḥm (Far.): Yara.

zaḥm urmak: Felaket, musibet.

56b/06, 60a/08

zaḥmet (Ar.): Sıkıntı, eziyet.

z. + e 54b/05

z. + lerde 24a/05, 24a/08

za‘īf (Ar.): Zayıf, kuvvetsiz.

z. 40b/05

z. + ler 38b/02

za‘īf ol-: Yılmak, gevşeklik göstermek.

56b/04, 57a/08

zālim (Ar.): Zulmeden, zalim.

z. + ler 17a/07, 26b/02, 36a/08,

51b/02, 52a/05

z. + lerdən 5b/08

z. + lerdensin 20a/06

z. + lerdür 31b/07, 37a/03,

55b/07

z. + leri 13b/01, 34b/07, 48a/09,

56b/08

z. + ler-iken 13a/03

z. + leriñ 39a/03

z. + lersiz 7a/09

z. + lerüñ 57b/07, 62b/03

zālimırak: Daha zalim.

z. + dur 16a/02, 19a/06

zamān (Ar.): Vakit, zaman.

z. 12b/03

z. + a 6a/02

zāyi‘ (Ar.): Elden çıkan, kaybolan,
yitik; zarar, ziyan.

zāyi‘ eyle-: Heba etmek, boşa
çıkarmak.

19b/07, 60a/07, 62b/08

zekāt (Ar.): Zekat.

z. + ı 6b/03, 11b/02, 15b/01,

24a/02, 40a/02

zinā (Ar.): Nikahsız birleşme, zina.

z. 56a/07

zişt (Far.): Çirkin.

zişt iş: Çirkin şey, gayri meşru hareket.

22b/08, 38b/08, 56a/06

ziyān (Far.): Zarar, ziyan.

ziyān degür-: Zarar vermek.

14b/01, 32a/03, 53b/08, 55a/03,

60b/05, 60b/07

ziyān eyle- : Zarar vermek, zararı dokunmak.

57a/05

ziyān getür- : Zarar vermek.

41a/05

ziyānlu: Zarara uğramış, hüsrân içinde kalmış.

z. 32b/04

z. + lar 4b/08, 17a/01, 57b/04

z. + lardan 9a/06

z. + lardandır 51a/09

ziyāret (Ar.): Görmeye gitme, ziyaret.

ziyāret eyle-: Ziyaret etmek.

21b/02

zulm (Ar.): Zulüm, haksızlık.

z. + ı 53b/03

zulm eyle-: Zulmetmek, kötülük yapmak.

7b/03, 7b/09, 8a/01, 8a/04,

8a/05, 20b/07, 22a/09, 32a/03, 40a/06,

54b/03, 54b/04, 56a/07

zulm eylemek: Zulmetme, haksızlık.

11b/08

zulm eylen-: Zulmedilmek, haksızlığa uğramak.

40a/06

zulm eyleyici: Zulmeden, haksızlık eden.

23a/07, 61b/01

zulm etmek: Zulmetme.

44a/03

zulm olun-: Zulmedilmek, haksızlığa uğramak.

39a/08, 40b/01, 44b/07, 59a/08

2. ÖZEL ADLAR DİZİNİ

Âdem: Semavi kitaplara göre ilk insan ve ilk peygamberdir. İslâmî kaynaklarda insanlığın atası olması sebebiyle ebu'l-beşer, Kur'ân-ı Kerîm'de Allah'ın seçkin kıldığı kişiler arasında sayılmış olduğundan safiyyullah unvanlarıyla da anılmaktadır.

Â. 5b/01, 5b/06, 6a/01, 6a/02, 48b/01

Â. + e 5a/07, 5b/05

Â. + i 45b/05

Allah: İslam dini inanışına göre, bütün kâinatı yaratıcı isim olarak “Allah” kullanılmaktadır. Allah'ın kendiliğini anlatan tek kelime “Allah”; onun diğer özelliklerini anlatan isimler de Allah'ın tasvirinin yapılabileceği isimler olarak kabul edilmiştir.

A. 2a/01, 28b/05

‘Arab: Irak, Şam, Ceziret-ül-Arab, Hicaz, Yemen ile Mısır'da ve Afrika'nın şimalinde bulunan semitik kavmin umumi adıdır.

‘ A. 44a/05, 50a/04

‘Arafat: Mekke'den 25 km uzaklıkta olan bir dağdır. Mekke'nin güneydoğusuna düşer. 454 metre yüksekliğindedir. Hz. Muhammed, vefatından önce veda hutbesi konuşmasını bu dağda yapmıştır. Bunun yanında hac ibadetinin rükünlerinden biri olan Vakfe'nin yapıldığı yer olmasından dolayı büyük bir önem taşımaktadır.

‘ A. 27a/09

Bâbil: Irak'ın başkenti Bağdat'ın güneyinde yer alan antik şehirdir.

B. 14a/07

Bedir: Hz. Peygamber ile Mekkeli müşrikler arasındaki ilk savaştır (2/624). Bedir, Medine'nin 160 km güneybatısında, Kızıldeniz sahiline 30 km uzaklıkta, Medine-Mekke yolunun Suriye kervan yoluyla birleştiği yerde bulunan küçük bir kasabadır. Halkı ise burada konaklayan kervanlardan hizmetleri karşılığında aldıkları parayla ve hayvancılıkla geçinen bedevîlerdir. Ayrıca kasabada her yıl zilkade ayının başından

itibaren sekiz gün devam eden büyük bir panayır kurulmaktadır. Bedir, Hz. Peygamber'in Mekkeli müşriklerle olan mücadelelerinde önemli bir yer işgal etmektedir.

B. + de 55a/08

Beytü'l-mukaddes: Kudüs'te Hz. Süleyman tarafından yaptırılan, Arapçada mukaddes ev anlamına gelen 'Beytü'l-mukaddes' olarak ifade edilen mescittir.

B. 8a/01, 19b/01

Câlût: Hz. Dâvûd tarafından öldürülen ünlü bir savaşçıdır. Tâlût'un (Saul) krallığı döneminde İsrâiloğulları'nın savaştıkları düşman kavimlerden birinin reisidir. Kur'an'da bildirildiğine göre İsrâiloğulları Hz. Mûsâ'dan sonraki bir peygamberden, kendilerini Allah yolunda savaşa götürecek bir kral tayin etmesini istemişler, peygamberleri onlara Tâlût'un kral olarak seçildiğini bildirmiş, fakat İsrâiloğulları onun krallığına itiraz etmişlerdir. Bunun üzerine peygamberleri onlara Allah'ın Tâlût'u kendilerinden daha üstün kıldığını, bilgi ve kuvvetini artırdığını, onun krallığının en belirgin alâmetinin ise düşman elinde bulunan tabutu (ahid sandığı*) geri getirmek olduğunu bildirmiştir. Daha sonra Tâlût kumandasındaki İsrâil ordusu Câlût ve ordusuyla savaşp onları yenmiş, Dâvûd da Câlût'u öldürmüştür. (el-Bakara 2/246-251).

C. 35b/04

C. + a 35b/01

C. + 1 35b/06

Cebrâ'îl: İlâhî emirleri meleklerle ve peygamberlere ulaştıran vahiy meleğidir. Yahudi ve hristiyan kaynaklarında Gabriel şeklinde geçer. "Güçlü insan" anlamındaki geber ile "Tanrı" mânasındaki el kelimelerinden oluşan Gabriel'in Keldânî veya Süryânî menşeli olduğu kabul edilir. Kelime Yunanca ve Latince'ye de aynı şekilde geçmiştir. Cebrâîl, Yahudilik ve Hristiyanlık'ta büyük meleklerden olup Kitâb-ı Mukaddes'te ismi geçen üç melekten biridir.

C. 2a/01

C. + e 13b/05, 13b/07

C. + ile 12a/07, 36a/03

Dâvûd: İsrâiloğulları'na gönderilen ve kendisine Zebur verilen peygamberdir. İbrânîce'de "en çok sevilen kişi, göz bebeği" anlamına gelen (Pirot, II, 292) bu ismin Kitâb-ı Mukaddes'te Dâvid veya Dâvîd şeklinde geçtiği ve sadece Hz. Dâvûd'a ad olarak verildiği görülmektedir. Kur'ân-ı Kerîm ve hadislerde Hz. Dâvûd'un çeşitli özellikleri belirtilmekle beraber gerek soy kütüğü gerekse hayat hikâyesiyle ilgili ayrıntılı bilgi yoktur. Bu konuda diğer İslâmî kaynaklarda yer alan bilgiler de İsrâiliyat türünden olup Ahd-i Atîk'teki mâlumatla büyük ölçüde benzerlik göstermektedir.

D. 35b/06

Fir'avn: Allah'lık iddiasında bulunduğu için Hz. Mûsâ'nın mücadele ettiği Mısır hükümdarıdır.

F. 7a/04, 7a/07, 43a/03

Harûn: Hz. Musa'nın kardeşidir. Onun yardımcı olarak İsrailoğullarına gönderilmiş olan bir peygamberdir.

H. 35a/05

Hârût: Kur'ân-ı Kerîm'de adları geçen Babil halkına korunmaları için büyü öğreten iki melekten biri.

H. + a 14a/07

Havvâ: İlk kadın, Hz. Adem'in eşi ve insan neslinin annesi.

H. 6a/02

İbrâhîm: Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam'ın ortak olarak kabul ettiği büyük peygamber.

İ. 17a/05, 17a/08, 17b/01, 17b/04, 18a/02, 18a/04, 18a/09, 18b/03, 19a/04, 19b/02, 37a/01, 37a/02, 37b/01, 45b/05, 49a/04, 49a/07, 51a/05

İ. + e 17a/09, 18b/05, 36b/09, 49a/09

‘İmrân: Hz. Meryem'in babası.

‘İ. 45b/05, 45b/07

İncil: Hz. İsa'ya indirilen mukaddes kitap.

İ. 2a/04, 12a/07, 15b/09, 42a/07, 47a/08, 49a/04

İsa: Kur'an'da adı geçen ve kendisine kutsal kitap İncil verilen peygamberdir. Hz. İsa Kur'an-ı Kerim'de İsa, İbni Meryem ve Mesih şeklinde zikredilen, kendisine İncil'in verildiği, Hz. Muhammed'i müjdelediği bildirilen, "Allah'tan bir ruh ve kelime" olarak tavsif edilen, ancak kul olduğu vurgulanan peygamberdir. Hristiyanlık'ta ise İsa Mesih Tanrı'nın oğlu, dolayısıyla tanrı kabul edilmektedir.

İ. 12a/09, 46a/09, 47a/02, 47b/08, 48a/03

İ. + nuñ 48b/01

İ. + ya 12a/06, 18b/06, 36a/02, 51a/06

İshak: Üç ilahi dinin de atası kabul edilen Hz. İbrahim'in iki oğlundan küçüğüdür.

İ. 18a/09, 19a/04

İ. + a 18b/05, 51a/06

İslam: Hz. Muhammed'in Allah tarafından tebliğine memur olduğu din.

İ. 28a/09

İ. + dan 51a/08

İ. + ile 53a/02

İsmâ'il: Hz. İbrahim'in oğludur. Kuran'da adı geçen bir peygamberdir. Kur'an-ı Kerim'de on iki yerde adı geçen İsmail çeşitli nitelikleriyle zikredilmektedir. Annesi Hacer hakkında Kuran'da bilgi yoktur. İsmail, babası İbrahim'in yaşlılık döneminde ve bir duası neticesinde dünyaya gelmiş, çok küçükken babası tarafından Beytülharâm'ın bulunduğu yere bırakılmıştır. Adı açıkça zikredilmemekle birlikte belli bir yaşa gelince kurban edilmek istenenin İsmâil olduğu anlaşılmaktadır. Daha sonra babası ile beraber hem beytin temellerini yükseltmiş hem de bu kutsal mekânı temiz tutmakla görevlendirilmiş, peygamber olarak seçilmiş, diğer peygamberler gibi ona da vahiy gelmiştir.

İ. 17b/05, 18a/09, 19a/04

İ. + e 17a/09, 18b/05, 51a/05

İsrâ'îl: Akdeniz'in güneydoğu kıyılarında bulunan yahudi devleti.

İ. 11a/09

Ka'be: İslam inancına göre yeryüzünde yapılan ilk mabet, müslümanların kiblesi. Sözlükte “dört köşeli veya küp şeklinde olmak” anlamındaki ka'b kökünden gelen ka'be “küp şeklinde nesne” demektir.

K. 19b/05

K. + ye 26b/08

K. + yi 17a/07

Ķādir: Allah'ın “her şeye gücü yeten, hakiki kudret sahibi” anlamına gelen bir sıfattır.

Ķ. 38a/05

Ķ. + dūr 20b/02, 45a/08

Ķur'ān: Hz. Muhammed'e inen mukaddes kitap.

Ķ. 2a/01, 2a/02, 6a/09, 12b/02, 13b/05, 14a/03, 17b/09, 21a/01, 25a/02, 32a/05, 33a/07, 38b/09, 42a/08, 42b/03, 48b/01, 56b/03, 59b/03, 62b/04

Ķ. + a 6b/01

Ķ. + ıla 16b/04

Mārūt: Ķur'ān-ı Kerīm'de adları geçen Babil halkına korunmaları için büyü öğreten iki melekten biri.

M. + a 14a/07

Mekke: Kâbe'nin bulunduğu ve hac ile umre ibadetinin yerine getirildiği kutsal şehirdir.

M. 27a/04

Merve: Kâbe yakınındaki iki tepeden birinin adıdır. Hac ve umre esnasında sa'y denilen hac vazifesini yaparken Safa tepesinden sonra Merve tepesine gidilir.

M. 21b/01

Meryem: Hz. İsa'nın annesidir. İslam'da üstün nitelikleri sebebiyle yüceltilen, iffet ve itaat simgesi bir şahsiyet olarak gösterilen Meryem, Hristiyanlık'ta “tanrı doğuran” olarak nitelenmekte, hristiyanların ibadet hayatında önemli bir yer tutmakta, onun da

Hz. İsa gibi asli g nahtan uzak olduğuna ve  ld kten sonra semaya y kseldiğine inanılmaktadır.

M. 12a/07, 36a/02, 46a/01, 46a/05, 46b/05, 46b/07, 47a/02, 47a/04

M. + e 47a/01

M. + oğlı 47a/02

Mescid-i Har m: Mekke'de, i  avlusunda ba ta K be olmak  zere zemzem kuyusu ve mak m-ı İbrahim gibi İslam'ın en kutsal yerlerinin bulunduğu mescit.

M. 26a/07

M. + a 27a/04

M. + dan 19b/09, 20b/03, 20b/05

Mes h: Hz. İsa'nın adlarından biridir.

M. + d r 47a/02

Me 'ar-i Har m: Mekke'de, Arafat ile Mina arasında, M zdelife'nin sonunda Kuzeh tepesinin civarına verilen isimdir. Bu yer, saygın olması ve burada haccın  iarlarından olan geceleme, vakfe yapmak ve namaz kılıp dua etmek gibi ibadetler yapıldığından Me 'ar-ı Har m diye isimlendirilmi tir.

M. 27b/01

Mı r: B y k bir kısmı Afrika'da, k  k bir kısmı (Sina yarımadası) Asya'da yer alan  lke.

M. + a 8b/04

Mik ' l: Kur'an'da adı ge en d rt b y k melekten biridir. Mik  l kelimesinin İbr n ce'deki kar ılığı "Kim Tanrı gibidir?" anlamındaki mika'eldir. Arap a'ya İbranice veya S ryanice'den ge tiği ifade edilmektedir. Kit b-ı Mukaddes'te Mik  l'in ismi be  yerde ge mektedir.

M. + e 13b/07

Min : Mekke ile M zdelife arasında Mescid-i Har m'ın yakla ık 7 km kuzeydoğusunda ve Harem sınırları i inde bulunan Mina  eytan ta lama, kurban kesme, bayram g nlerinde konaklama gibi hac ibadetlerinin yapıldığı yerdir.

M. + dan 28a/01

Muhammed: Hz. Peygamberin adıdır. “Birçok defalar hamd ü senâ olunmuş, tekrar tekrar övülmüş” anlamına gelmektedir.

M. 2a/01, 10b/01, 12a/09, 19b/04, 20a/07, 20a/08, 28b/04, 44a/02, 46b/09, 50b/09, 57a/03, 62b/04

Mûsâ: İsrâiloğulları’na gönderilen ve kendisine Tevrat indirilen peygamberdir. Hem Yahudilik ve Hıristiyanlığa hem de İslâm’a göre büyük bir peygamber ve İsrâiloğulları’nı Firavun’un zulmünden kurtarıp hürriyete kavuşturan bir liderdir. Hakkında Ahd-i Atîk’in Tevrat dışındaki bölümleriyle Ahd-i Cedîd’de kısmen bilgi bulunmakla birlikte onunla ilgili yegâne kaynak Tevrat ile Kur’ân-ı Kerîm’dir. Tevrat’ın hemen hemen tamamı Hz. Mûsâ’nın ve önderliğini yaptığı İsrâiloğulları’nın tarihinden ibarettir. Yaşadığı döneme ait diğer kaynaklarda kendisinden bahsedilmemekte, Kitâb-ı Mukaddes’te onun dışında bu adı taşıyan başka bir kimse bulunmamaktadır. Tevrat, Mûsâ’yı peygamberlerin en büyüğü olarak takdim etmektedir.

M. 7b/02, 7b/05, 8a/06, 8a/09, 8b/03, 9a/09, 9b/01, 9b/03, 9b/05, 9b/08, 13a/02, 28b/04, 35a/05

M. + dan 34b/02

M. + ya 7a/08, 7b/01, 12a/05, 15a/05, 18b/06, 51a/06

Nemrûd: İnançsızlığı ve zalimliği ile tanınan, Hz. İbrahim’i ateşe atan Babil hükümdarı.

N. 36b/09

Nûh: Büyük peygamberler arasında sayılan, kendisine inanmayan kavmi tufan ile helak edilen peygamberdir. Adı İbranice’de Nzah, Yunanca’da Nze şeklindedir. Tevrat’a göre babası Lamek, “Rabbin lanetlediği bu toprak yüzünden çektiğimiz eziyeti, harcadığımız emeği bu çocuk hafifletip bizi rahatlatacak” diyerek oğluna Nûh adını vermiştir.

N. + 1 45b/05

Ramazân: Oruç tutmanın farz olduğu hicri yılın dokuzuncu ayıdır. Sözlükte “günün çok sıcak olması, güneşin kum ve taşları çok ısıtması, kızgın yerde yalınayak yürümekle ayakların yanması” anlamlarındaki ramad masdarından veya “güneşin güçlü ısısından çok fazla kızmış yer” manasındaki ramdâ’ kelimesinden türeyen ramazân kamerî yılın şabandan sonra, şevvalden önce gelen dokuzuncu ayının adıdır.

R. 25a/02

Şafâ: Mekke'de Kâbe yakınlarında bulunup hacıların hacda tavaf yaptıkları günlerde yedi kere gidip geldikleri yolun bir ucundaki tepenin adıdır. Diğer tepenin adı Merve'dir.

Ş. 21b/01

Süleymân: Hz. Dâvûd'un oğlu, İsrâiloğulları'na gönderilen hükümdar peygamberdir. Yahudilik'te ve Hristiyanlık'ta sadece kral, İslâm'da ise hükümdar-peygamber kabul edilir. Süleyman isminin İbranice'deki karşılığı olan Şelomoh'nun (Şlomo) “barış, selâmet, sükûnet” manasındaki şalom kelimesinden geldiği ve “barışsever, barışçı” anlamını taşıdığı belirtilir.

S. 14a/05

Tâlût: İsrailoğullarının Hz. Dâvûd zamanındaki meliki.

Ṭ. 35a/06

Ṭ. + ı 34b/08

Tevrî: Hz. Mûsâ'ya indirilen mukaddes kitap, Tevrat.

T. 2a/04, 6a/09, 10b/08, 12a/06, 14a/03, 15a/09, 42a/07, 47a/07, 49a/04, 52a/03

T. + de 21b/05

T. + den 47b/04

T. + e 6b/01, 14a/01

T. + i 6b/05, 7b/01, 50a/09

T. + üñ 12a/01

‘Umre: Hac mevsimi dışında Kâbe'yi ve Mekke'nin diğer kutsal yerlerini ziyaret etme.

‘U. + yi 26b/07

‘U. + y-ile 27a/01

Yahyâ: Kur’an’da adı geçen, İsrâiloğulları’na gönderilen bir peygamberdir. Hristiyanlık’ta Vaftizci Yahyâ (John the Baptist, Jean-Baptist) ismiyle bilinir. İslamî kaynaklardaki adıyla Yahyâ, Zekerıyyâ’nın oğlu olup annesi Hz. Meryem’in teyzesidir.

Y. 12a/09

Y. + y1 46a/09

Ya‘kûb: Hz. Yakub, Ken’an diyarında, yani Fenike denilen Sayda, Sûr ve Beyrut ile Filistin ve Suriye’nin bir kısmından ibaret olan bölgede yaşayan insanlara gönderilen peygamberdir. İbranicede Saffetullah, yani “Allah’ın saf ve temiz kıldığı kul” manasına gelmektedir. Diğer adı İsrail olup “Allah’ın kulu” manasına gelmektedir. Hz. İbrahim’in küçük oğlu olan Hz. İshak’ın oğludur.

Y. 6a/07, 6b/09, 17a/01, 18a/05, 19a/05, 28b/04, 34b/02, 47a/08, 51a/06, 52a/02

Y. + a 18a/07, 18b/06

Zekerıyyâ: İsmi Kur’an’da geçen, soyu Hz. Dâvûd’a dayanan bir peygamberdir.

Z. 12a/09, 46a/03, 46a/04, 46a/06

SONUÇ

Tezde dört bölüm halinde derlenen çalışmalarla eserin kendisi, dili ve söz varlığına yönelik bilgiler takdim edilmiştir. Satır arası Kuran tercümesi örneklerinden olan, Bursa Yazma Eserler Kütüphanesi Ulu Camii 53 numarada kayıtlı bu nüshanın varlığından ilim alemini haberdar etmek temel hedef olmuştur. Çalışmalar neticesinde, nüshanın Türk İslam Eserleri Müzesi 40 numarada kayıtlı Muhammed bin Hamza'ya ait Kuran tercümesinin bir nüshası olduğu ortaya çıkmıştır.

Muhammed bin Bâlî tarafından H. X. / M. XVI. yüzyılda istinsah edilen bu eser, Eski Anadolu Türkçesi hususiyetlerini taşımaktadır. Ancak eserde, Osmanlı Türkçesi geçiş özellikleri de gözlemlenmiştir. Eski Anadolu Türkçesinin en açık özelliği olan eklerin yuvarlak ünlülü olması durumuna aykırı olarak, düz ünlü taşıyan eklerin bulunduğu örnekler yer almaktadır: beñdeşsiz, hisâbsız, beynisiz, nefisleriñiz, alıñ, biliñ, ivişiñ, ileri, ayırmazız, yeriñ, evimi, vèririn, bilirirek vb.

Metinde bir kelimenin birden fazla farklı yazımına rastlanmıştır: aydın/ aydıñ, bulıt/ bulud/ bulut, buyruk/ buyuruq, tır-/ dur-, tat-/ dat-, hoşnûdlık/ hoşnutlık, turgur-/ tırur-, unit-/ unut-, yazık/ yazuq vb.

İnceleme kısmında, ses ve şekil bilgisi art zamanlı ve eş zamanlı olarak ele alınmıştır. Metinde bulunan art zamanlı değişim örneklerinden bazıları şunlardır: eyü < edgü, getür- < keltür-, ayak < adak, ev < eb, yavuz < yabız, gönül < köngül vb.

Bu çalışma, eserin Fâtiha, Bakara ve Âl-i İmrân sûrelerini içeren 1b-63b varakları üzerine yapılmıştır. Metin kısmında, metne transkripsiyonlu olarak yer verilmiştir.

Çalışmanın en hacimli kısmını oluşturan sözlük, dizin şeklinde hazırlanmıştır. Metinde geçen bütün kelimeler, metindeki anlamları ile birlikte verilmiştir. Deyimleşmiş ifadeler, anlamları verilerek ayrı bir alt başlıkta gösterilmiştir. Yabancı

kökenli kelimelerin hangi dile ait olduğu belirtilmiştir. Metinde çok sayıda Arapça ve Farsça kelime bulunmaktadır. Sözlüğün ardından özel adların yer aldığı “Özel Adlar Dizini” adlı ayrı bir bölüm hazırlanmıştır.

KAYNAKÇA

- Akalın, Şükrü Haluk: **Türkçe Sözlük**, Türk Dil Kurumu Yayınları, (11. Baskı), Ankara 2011.
- Aydın, Mahmut: “Yahyâ”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XLIII, İstanbul, 2013, s. 232-234.
- Banguoğlu, Tahsin: **Türkçenin Grameri**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2011.
- Bolay, Süleyman Hayri: “Âdem”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.I, İstanbul, 1988, s. 358-363.
- Caferoğlu, Ahmet: “Türkçemizdeki -gıl ve -gil Emir Eki”, **TDAY Belleten 1971**, Ankara 1989, s. 1-10.
- Canpolat, Mustafa: “Eski Anadolu Türkçesindeki Belirtme Durumu (Accusativus) Ekinin Kökeni Üzerine”, **Türkoloji Dergisi**, C.X, Sayı 1, DTCF Yayınları, 1992, Ankara, s. 9-11.
- Cebeci, Lütfullah: “Mikâil”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XXX, İstanbul, 2005, s. 45-46.
- Cin, Ali: **Süheyl ü Nev-bahâr (Kenzü'l-Bedâi')**, Konya, Eğitim Kitabevi, 2012.
- Clauson, S. Gerard: **An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish**, Oxford Yayınları, 1972.
- Çiçekler, Ahmet Naim: **Eski Anadolu Türkçesinden Türkiye Türkçesine Birleşik Cümlelerde İç Cümledeki Özne Konumunun Durum Özelliklerine Tarihsel Bir Bakış**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 2015.

- Çiçekler, Ahmet Naim: **Sirâc bin Abdullah Mecma’i’l-Letâyif**, Kesit Yayınları, İstanbul, 2016.
- Demircan, Ömer: **Türkçenin Sessizimi**, İstanbul, Der Yayınları, 2001.
- Deny, Jean: **Türk Dili Gramerinin Temel Kuralları (Türkiye Türkçesi)**, çev: Oytun Şahin, Ankara, TDK Yayınları, 1995.
- Deny, Jean: **Türk Dil Bilgisi**, Çev. Ali Ulvi ELÖVE, İstanbul, Kabalcı Yayınevi, 2009.
- Develi, Hayati: **Evliya Çelebi Seyahatnamesine Göre 17. Yüzyıl Osmanlı Türkçesinde Ses Benzeşmeleri ve Uyumlar**, TDK Yayınları, Ankara 1995.
- Devellioğlu, Ferit: **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Ankara, Aydın Kitabevi Yayınları, 1996.
- Dilçin, Cem: **Yeni Tarama Sözlüğü**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2013.
- Duman, Musa: **Evliya Çelebi Seyahatnamesine Göre 17. Yüzyılda Ses Değişimleri**, TDK Yayınları, Ankara 1995.
- Duman, Musa: **Makaleler (Eski Türkiye Türkçesinden Osmanlı Türkçesine)**, Kesit Yayınları, İstanbul 2008.
- Duran, Suzan: “Türkçede Cihet ve Mekan Gösteren Ek ve Sözcükler”, **TDAY (Belleten)**, 1956, s.17.
- Efendioğlu, Süleyman; İçcan, Adem: “Türkçe Ses Bilgisi Öğretiminde Ses Olaylarının Sınıflandırılması”, **A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, S:43, Erzurum 2010, s.121-143.
- Ercilasun, Ahmet Bican: **Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi**, 4.bs. Ankara, Akçağ Yayınları, 2007.

- Ercilasun, Ahmet Bican: “Türkiye Türkçesinde Yardımcı Ses”, **Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi**, S: 585, Eylül 2000, s.219-220.
- Erdem, Mehmet Dursun; Gül, Münteha: “Kapalı e (è) Sesi Bağlamında Eski Anadolu Türkçesi-Anadolu Ağızları İlişkisi”, **Karadeniz Araştırmaları**, Sayı:11, (Güz 2006), s.111-148.
- Ergin, Muharrem: **Dede Korkut Kitabı II**, 4. Baskı, TDK Yayınları, Ankara, 2009.
- Ergin, Muharrem: **Türk Dil Bilgisi**, İstanbul, Bayrak Yayınları, 2007.
- Fayda, Mustafa: “Bedir Gazvesi”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.V, İstanbul, 1992, s. 325-327.
- Gabain, Annemarie V.: **Eski Türkçenin Grameri**, Ankara, çev: Mehmet Akalın, TDK Yayınları, 1995.
- Gencan, Tahir Nejat: **Dilbilgisi**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1979.
- Gülsevin, Gürer: **Eski Anadolu Türkçesinde Ekler**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2007.
- Gülsevin, Gürer; Boz, Erdoğan: **Eski Anadolu Türkçesi**, Gazi Kitabevi, Ankara 2004.
- Günay, Hacı Mehmet: “Ramazan”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XXXIV, İstanbul, 2007, s. 433-435.
- Hacıeminoğlu, Necmettin: **Karahanlı Türkçesi Grameri**, TDK Yayınları, Ankara 2008.
- Hacıeminoğlu, Necmettin: **Türk Dilinde Edatlar**, MEB Yayınları, İstanbul, 1992.
- Harman, Ömer Faruk: “Dâvûd”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.IX, İstanbul, 1994, s.21-24.

- Harman, Ömer Faruk: “İsâ”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XXII, İstanbul, 2000, s.465-472.
- Harman, Ömer Faruk: “İsmâîl”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XXIII, İstanbul, 2001, s.76-80.
- Harman, Ömer Faruk: “Meryem”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XXIX, Ankara, 2004, s. 236-242.
- Harman, Ömer Faruk: “Mûsâ”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XXXI, İstanbul, 2006, s. 207-213.
- Harman, Ömer Faruk: “Nûh”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XXXIII, İstanbul, 2007, s. 224-227.
- Harman, Ömer Faruk: “Süleyman”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XXXVIII, İstanbul, 2010, s. 56-60.
- İnan, Abdülkadir: **Kur’an-ı Kerim’in Türkçe Tercümeleri Üzerinde Bir İnceleme**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1961.
- Kanar, Mehmet: **Eski Anadolu Türkçesi Sözlüğü**, Say Yayınları, İstanbul 2011.
- Karaağaç, Günay: **Türkçenin Ses Bilgisi**, 2.bs., İstanbul, Kesit Yay., 2012.
- Kartalhoğlu, Yavuz: **Klasik Osmanlı Türkçesinde Eklerin Ses Düzeni**, TDK Yayınları, Ankara, 2011.
- Kocaoğlu, Timur: “Tarihi Türk Lehçeleri Metinlerinin Transkripsiyonlanmasında Kapalı ê/i Meselesi”, **Türk Kültürü**, Sayı:483-484, Ankara, (Temmuz-Ağustos 2003), s.266-281.
- Korkmaz, Zeynep: **Gramer Terimleri Sözlüğü**, TDK Yayınları, Ankara 2007.

- Korkmaz, Zeynep: "Türkçede -n Zarf-fiil Eki ile -pan / -pen Eki ve Türemeleri", **TDAY Belleten 1984**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 533, 1987, s.155-165.
- Korkmaz, Zeynep: **Türkiye Türkçesi Grameri: Şekil Bilgisi**, Ankara Türk Dil Kurumu Yayınları, 2009.
- Korkmaz, Zeynep: **Türkiye Türkçesinin Temeli: Oğuz Türkçesinin Gelişimi**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2013.
- Köprülü, M. Fuat: **Türk Edebiyatı Tarihi**, İstanbul 1926, s.192 (3. Baskı, İstanbul 1981)
- Küçük, Abdurrahman: "Câlût", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.VII, İstanbul, 1993, s. 38.
- Küçük, Murat: **"Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Satır Arası İlk Kur'an Tercümesi (İnceleme-Metin-Dizin)"**, Ankara Üniversitesi SBE., Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, (Basımı: TDK Yayınları, Ankara 2014), Ankara, 2001
- Küçük, Murat: "Tarihi Türk Lehçelerinden Türkiye Türkçesine -Dır/-Dur (<Turur) Eki ve İşlevleri", **Türkbilig**, Ankara 2010, s.59-75.
- Mansuroğlu, Mecdut: "Türkçede Zamir Çekimi", **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, III, 1949, s.501-519.
- Özkan, Mustafa: **Gülistan Tercümesi: Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük**, Ankara, Türk Dili Kurumu Yayınları, 1993.
- Özkan, Mustafa: **Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2009.
- Özkan, Mustafa; Tören, Hatice; Esin, Osman: **Yüksek Öğretimde Türk Dili, Yazılı ve Sözlü Anlatım**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2006.

- Sebzecioğlu, Turgay: **Dilbilim Kavramlarıyla Türkçe Dilbilgisi**, Kesit Yayınları, İstanbul 2016.
- Şahin, Hatice: **Eski Anadolu Türkçesi**, Akçağ Yayınları, Ankara 2003.
- Şener, Mehmet: “Mina”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.XXX, İstanbul, 2005, s. 96-97.
- Tekin, Şinasi: **İstikakçının Köşesi: Türk Dilinde Kelimelerin ve Eklerin Hayatı Üzerine Denemeler**, İstanbul: Simurg Yayınları, 2001.
- Tiken, Kamil: **Eski Türkiye Türkçesinde Edatlar, Bağlaçlar, Ünlemler ve Zarflar**, Ankara, TDK Yay., 2004.
- Timurtaş, F. Kadri: **Eski Türkiye Türkçesi**, İstanbul, Enderun Kitabevi, 1994.
- Togan, Zeki Velidi: “Londra ve Tahran’daki İslami Yazmalardan Bazılarına Dair”, C. III, **İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi**, İstanbul 1959-1960, s. 135-138.
- Topaloğlu, Ahmet: “Kur’an-ı Kerim’in İlk Türkçe Tercümeleri ve Cevahirü’l-Esdaf”, **Türk Dünyası Araştırmaları**, Sayı 27, Aralık 1983, s. 58-66.
- Topaloğlu, Ahmet: **Muhammed Bin Hamza, XV. Yüzyıl Başlarında Yapılmış Satır Arası Kur’an Tercümesi I (Giriş-Metin) II (Sözlük)**, Kültür Bakanlığı Yayınları: 227, İstanbul 1976-1978.
- Tören, Hatice: “Adlandırma Grubu”, **İstanbul Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, C.XXXII, İstanbul 2004, s.217-222.

- Tören, Hatice: **Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Amme Cüzü Tefsiri I: Metin İnceleme-Tıpkıbasım**, İstanbul, Çantay Yayınları, 2007.
- Tören, Hatice: **Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Amme Cüzü Tefsiri II: Dizin**, İstanbul, Çantay Yayınları, 2007.
- Tuna, Osman Nedim: **Türk Dil Bilgisi (Fonetik ve Morfoloji)**, İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümü Ders Notları:3, Malatya, 1986.
- Turan, Fikret: **Türkçede Zarflar Üzerine**, Prof. Dr. Dursun Yıldırım Armağanı, 1998, s.301-306.
- Vural, Hanifi; Böler, Tuncay: **Ses ve Şekil Bilgisi**, Kesit Yayınları, Eylül 2012, İstanbul.
- Yavuz, Yusuf Şevki; Ünal, Zeki: “Cebrâil”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.VII, İstanbul, 1993, s.202-204.
- Yelten, Muhammet: **Eski Anadolu Türkçesi ve Örnek Metinler**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, 2009.
- Yelten, Muhammet: **Türk Dili ve Anlatım Bilgileri**, 4. bs., Doğu Kütüphanesi, İstanbul 2011.
- Yıldız, Osman: “Orta Türkçe Lehçeleri’nde Karşılaştırmalı İsim Çekim Ekleri ve Eski Anadolu Türkçesinin Yeri”, **Dil Dergisi**, Şubat 2000, s.14-27.